

ΕΠΙΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΣΕΡΒΙΑΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΑ

ΚΑΤΑ ΣΕΡΒΙΚΑΣ ΠΗΓΑΣ ΚΑΙ ΕΓΓΡΑΦΑ

ΥΠΟ

ΛΕΟΠΟΛΔΟΥ ΡΑΝΚΕ.

Ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ

ΥΠΟ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Ν. ΚΩΣΤΗ

Διδάκτορος τῆς Νομικῆς.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΛΑΖΑΡΟΥ Δ. ΒΙΛΑΡΑ.

(Ὁδὸς Πειραιῶς.)

1862.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΣΕΡΒΙΑΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Τίνα περί της πρώτης τῶν Σέρβων ἐμφανίσεως.

Η μάλλον μνήμης καὶ λόγου ἀξία ἐποχὴ τῆς ἰδιαιτέρας τῶν σλαβικῶν λαῶν ἱστορίας, ὑπῆρξεν ἡ δευτέρα πεντηκοντὰς τῆς ἐνάτης ἑκατονταετηρίδος. Αἱ μεταναστάσεις ἔπαυσαν ἡ χώρα μεγίστη κατελήθη τὰ πολυπληθῆ ἐκεῖνα φύλα, ὧν τὰ ὀνόματα ἀμνημονῶσιν οἱ ἀρχαῖοι ἢ ἀναφέρωσιν, ἐγένοντο ἰκανῶς γνωστά εἰς τοὺς ἱστορικοὺς καὶ γεωγράφους ξένων κυριερχῶν ζυγῶς, ὡς ὁ τῶν Ἀβάρων ἀπεσεύσθη τέλος ἐπῆλθεν ἡ ὥρα, καθ' ἣν καὶ οἱ Σλάβοι ἔπρεπε ἢ ἀναδειχθῶσιν ἰδιοφυῶς καὶ γὰρ σχηματισθῶσι πολιτικῶς.

Κατὰ τὴν δευτέραν πεντηκοντάδα τῆς ἐνάτης ἑκατονταετηρίδος βλέπομεν τὸ βασιλεῖον τῶν Μεγάλων Μοραβίων ἐκτεινόμενον πέραν τῆς Κρακοβίας μέχρι αὐτοῦ τοῦ Ἄλδου, διότι ἠνάθησαν αὐτοῖς οἱ ἐν Βοημίᾳ Τζέχοι μέχρι τῆς σήμερον ἔτι σώζεται ἐν Μοραβίᾳ ἡ μνήμη τοῦ μεγάλου βασιλέως Σουατοπλόκου. Τότε ἀνεφάνησαν ἐκ τῶν Λέχων ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Γνέζου καὶ Πόζεν οἱ πρῶτοι ἡγεμόνες Πιάσται οἵτινες δὲν ἀνῆκον πλέον εἰς τὸ ἀρχαῖον τοῦ φύλου πολίτευμα. Ἐξ ἐνώσεως σλαβοσλαβικῶν φύλων ὑπὸ Νορμανδοῦς ἡγεμόνας προκύπτει τὸ βυσσοῦν κράτος, ὅπερ εὐθὺς ἤδη ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τείνει προφανῶς πρὸς τὸν κάτω Δούναβιν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐν τούτῳ οἱ Σλάβοι ἀποστόλοι, Μεθόδιος καὶ Κύριλλος, διατρέχουσι τὰς παραδουναβίους χώρας, καὶ διακρίνονται τῶν πλείστων ἀρχαίων ἀποστόλων διὰ τὴν προσπάθειάν, ἣν κατέβαλλον πρὸς ἀνάπτυξιν ἐκκλησιαστικῶς τοῦ στοιχείου τῶν ἐθνικῶν γλωσσῶν.

Κατὰ τὸν αὐτὸν ἐπίσης χρόνον παρατηροῦμεν καὶ πρὸς τῷ Σερβικῷ λαῷ τὰς πρώτας ἀποπειράς πρὸς καταρτισμὸν κράτους.

Παραλείποντες τοὺς ἀρχαιολόγους, ὅπως γλώσσας καὶ μύθους μετὰ μεμονωμένων πληροφοριῶν ἐνώσαντες, τὴν καταγωγὴν καὶ μετανάστευσιν τούτων ἀνα-

διφάσωσιν, εὐρίσκομεν τοὺς Σέρβους ἀπ' ἀρχῆς ἐκεῖ ὅπου καὶ σήμερον.

Ὅπως τις τὴν ἀρχαίαν Σερβίαν κατοπτέουσα πρέπει νὰ λάβῃ ὡς σημεῖον τὸ μέσον τῶν ὑψηλῶν ὄρεων, τὰ ὅποια ἀπὸ τῶν Ἄλπεων πρὸς τὸν Εὐξείνιον Πόντον διήκοντα, πληροῦσι διὰ τῶν κρημνωρειῶν, διὰ τῶν ποταμῶν καὶ ρυάκων, οἵτινες ἐξ αὐτῶν πηγάζουσι, διὰ τῶν κοιλάδων, ὡς σχηματίζουσιν, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἔπαυσαν τὴν μεταξὺ Δουναβείας χώραν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν μεταξὺ Ἀδριατικῆς θαλάσσης καὶ Ἀρχιπελάγους. Αἱ κλιμακῆδόν ἀνυψούμεναι κορυφαὶ τῶν ὄρεων, οἱ ποικίλοι καὶ σύνδενδροι βουνοὶ, ὡς ἐν τοῖς ἔξομασι περιγράφονται, ἐν οἷς τὸ σκιερὸν τῶν δασῶν χρῶμα ὑπὸ τῶν λευκῶν βράχων καὶ τῶν χιονοσκεπῶν σειρῶν διατέμενεται, κατεῖχοντο ἀνεκαθὲν ὑπὸ τῶν Σέρβων, οἵτινες κατέκουν ἐπικτεινόμενοι ἐκεῖθεν καθ' ὅλον τὸ μήκος τοῦ Δρίνα καὶ Βόσνα πρὸς τὸν Σάβαν, καὶ παρὰ τοὺς δύο Μοραβίας πρὸς τὸν Δούναβιν, καὶ πρὸς νότον μέχρι τῆς βορείας Μακεδονίας, κατεῖχον δ' ἔτι καὶ τὰ παράλια τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης. Πρὸ αἰῶνων ἔξω οὗτοι κυβερνόμενοι ὑπὸ τῶν Σουπάνων καὶ τῶν Γερόντων αὐτῶν, σχεδὸν μηδαμῶς τῆς κινήσεως τῶν ἱστορικῶν ἐθνῶν ἐπηρεασίας αὐτοῦς.

Καὶ κατὰ τὴν προσηρμένην ἐποχὴν δὲν ἀπετέλου ἔτι οἱ Σέρβοι ἴδιον ἔθνος, ὡς οἱ λοιποὶ Σλάβοι. Ὅ,τι δὲ μόνον βλέπομεν εἶναι ὅτι ἀνεγνώριζον τὴν ἀρχὴν τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ ἀνατολικοῦ βυσσοῦ κράτους, διότι πάντως τὸ ὑπ' αὐτῶν κατεχόμενον μέρος ἀνῆκε πρὸ ἀμνημονούτων χρόνων εἰς τὴν βυσσοῦ γῆν, καὶ τῆς διαίρεσεως ἐπελοῦσεως, ὅτε ἀποκατεστάθη πάλιν ἡ δυτικὴ αὐτοκρατορία ὑπὸ Κάρολον τὸν Μέγαν, αἱ χώραι αὐταὶ ἔμειναν εἰς τὴν ἀνατολικὴν αὐτοκρατορίαν. Προσέτι βλέπομεν ὅτι κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἠσπασθησαν τὸν Χριστιανισμόν.

Και τούτου όμως γενομένου ούτε έντελώς εις την αυτοκρατορίαν υπετέγησαν, ούτε εις την ελληνικήν εκκλησίαν.

Απορραϊσάντες δε ν' αναγνωρίσωσι την άρχην της Κωνσταντινουπόλεως έπραξαν τούτο υπό τόν θρονόν να μη υποταχθώσι ποτέ εις την διοίκησιν ταύτης, ήν άπεστρέφοντο πάντες ως άρπακτικήν και ληστρικήν, δι' ο δ' αυτοκράτωρ παρεχώρησεν αυτοίς τὸ δικαίωμα τοῦ κυβερνήσθαι υπό έγχωρίων αρχόντων, υπό αὐτῶν ἐλεγχομένων και μελλόντων να διασώζωσι τὸ πατριαρχικὸν πολιτεῦμα (1).

Και αὐταί αι πηγαί τοῦ χριστιανισμοῦ παρεδόθησαν αυτοίς εις γλώσσαν και γραφήν εθνικήν, αδιάφορον ἂν αὐτῇ μάλλον ἐκ τῆς Ἀνατολῆς ἢ μάλλον ἐκ τῆς Δύσεως προήλθεν. Προσέτι και ἡ θεία λειτουργία ἐτελεῖτο εις κταληπτὴν αὐταίς γλώσσαν. Πλὴν τούτων εὐρίσκωμεν ἄρχομένου τοῦ 10 αἰώνος, πλείστοι ἱερεῖς Σλάβοι, ἐξ ἀπιστῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν διοικήσεων, χειροτονήθησαν υπό τοῦ ἐπισκόπου Νίνης, κκαταγγεμένου ὡσαύτως ἐκ Σλάβων (2).

Ἀφ' οὗ ἕκαστὴ κράτη ἐπὶ τῆς γῆς ἀνεφάνησαν, τείνοντα εις πραγματοποίησιν, διάδοσιν και προσωποποίησιν τῶν γενικῶν ἰδεῶν, αἵτινες περιλαμβάνουσιν ἐν ἑαυταίς τὸν βίον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, εις οὐδὲνα πλέον λαὸν δέδοται, ὡς φαίνεται, ν' ἀναπτύξη ἀνεξαρτήτως και καθ' ἑαυτὸν τὴν ἐνυπάρχουσαν δύναμιν και φύσιν. Πᾶσα ἀνάπτυξις ἐξαρτᾶται πολὺ μάλλον ἀπὸ τῆς σχέσεως, εις ἣν εἰσέρχεται νέος λαός, πρὸς ἣν κατηρτισμένα ἔθνη.

Εὐκόλῳ να συνίδη τις ὅτι ἅπανα ἡ ἀνάπτυξις τῶν σλαβικῶν λαῶν ἐκλονήθη ἐκ τοῦ δρόμου ὃν ἔλαβον ἡ ἱστορία αὐτῶν.

Τὰ δυτικὰ φύλα, οἱ Νορσοί, οἱ Γέροι, οἱ Καραντάνι και κατὰ μέρος οἱ Πολωνοὶ ἠνώθησαν μετὰ τῆς ὑπὸ τοὺς Γερμανοὺς ἀναγεννηθείσης δυτικῆς αυτοκρατορίας, και μετὰ τῆς λατινικῆς ἐκκλησίας, συμμερισθέντες τὰς μεταλλασσομένης μορφῆς τοῦ δημοσίου βίου, αἵτινες ἐνταῦθα ἔλιγον κατ' ἔλιγον ἀνεφάνησαν.

Τὰ ἀνατολικά φύλα ἐνώθησαν τῇ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ προσέλαβον τῇ αὐτῇ συνάδουσαν εθνικὴν μορφήν, ἀλλ' ὅμως ὑπῆρχε και μεταξύ αὐτῶν μεγάλη διαφορὰ.

Ἡ Ρωσία διὰ τῆς μεταναστάσεως τῶν Γερμανῶν ἐγένετο λίαν ἰσχυρὰ, και συγχρόνως ἀπεμακρόθη τοσοῦτον ἀπὸ τοῦ κέντρου τοῦ ἐλληνικοῦ βίου, ὥστε

(1) Κωνσταντῖνος Παρφορογέννητος ἐν βίῳ Βασιλείου Κομνηνοῦ συνέχ. (ed. Bonn. Σ. 291) τούς ἐπ' αὐτῶν ἐκείνων ἐλεγχομένους και ῥίονει χειροτονουμένους ὡς αἰρετικούς ἄρχοντας και πατριχὴν πρὸς αὐτούς διασώζειν ὀφειλοντας εἰναίαν ἄρχην αὐτῶν διαρρίσαντο.

(2) Κυρίως, Glogolita Clotianus XIII.

δὲν ἠδύναντο ἐν Κωνσταντινουπόλει να φαντασθῶσιν ὅτι ἤθελον δυνηθῆ να θεμελιώσωσι τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς πνευματικῆς.

Οἱ Σέρβοι τῶναντίον χόραν τῆς ἐλληνικῆς αυτοκρατορίας οἰκήσαντες και τὴν κυριαρχίαν ταύτης ἐν γένει ἀναγνωρίζοντες, ὀφειλον παντὶ σθένει να κωλύσωσι τὴν αὐξήσιν αὐτῆς.

Κατὰ τὸν 11^{ον} αἰῶνα ἀπεπειράθησαν οἱ Ἕλληνες, παρὰ τὴν δουλείαν ὑπέσχεσιν, να καταλάβωσι τὴν ἄμεσον διοίκησιν τῆς Σερβίας και να ὑπαγάγωσιν αὐτὴν εις τὸ οἰκονομικὸν αὐτῶν σύστημα. Πρὸς τούτο δὲ ἀπέστειλαν Ἕλληνα διοικητὴν. Αὐτὸ τούτο ὅμως ἐγένετο ἀφορμὴ τῆς ἐντελοῦς ἀποστασίας. Σέρβος ἀρχηγός, ὁ Στέφανος Βοιστλάβος, ἐν Κωνσταντινουπόλει ἤδη κρατούμενος, ἠδυνήθη να ἐκφυγῆ ἐκεῖθεν και να ἐπιστρέψῃ εις τὴν πατρίδα του. Ἐνώσας εὐκόλως τὸ ἔθνος περὶ ἑαυτὸν ἠνάγκασε τὸν Ἕλληνα διοικητὴν μετ' ἀπάντων τῶν ὑπαλλήλων του, αἵτινες ὡς αὐτὸς παρίστανται ὄνιοι και βίαιοι, ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ τῆς χώρας. Ὁ Βοιστλάβος ὡς φαίνεται ἔχων τὴν ἔδραν του εις τὰς παραλίους χώρας, ἠδυνήθη να κυριεύσῃ πολλὰ βυζαντινὰ πλοῖα, πλούσιον φορτίον φέροντα, και ἦν συνεννοημένος μετὰ τῶν Ἰταλῶν ὑπηκόων τῆς ἐλληνικῆς αυτοκρατορίας, ἐπιθυμοῦντων ἐπίσης ν' ἀποσπασθῶσι ταύτης. Ἐτέλος, τὸ 1043, Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος, ἀπέστειλε πολυάριθμον στρατὸν, ὅστις ἀπεπειράθη να εἰσχωρήσῃ ἀπὸ τῆς παραλίας εις τὸ ἐσωτερικόν, ὅπως ἐπανακτήσῃ τὴν ἣν ἀπολεσθεῖσαν κυριαρχίαν. Οἱ Σέρβοι ὑπήντησαν αὐταίς εις τὰ ὄρη τῶν ὄντως, ὅπως οἱ Τυρολοὶ και Ἕλβετοὶ χωρικοὶ τόσον συχνὰ ὑπήντησαν τοῖς ἔχθροῖς αὐτῶν, ἦτοι κατέστρεψαν δολιχόρον τὸν ἐλληνικὸν στρατὸν εις τὰ ἄβυθα τῶν ὄρειν στενά.

Τὸ γεγονός τούτο ἦν κρίσιμον διὰ τὸν μετὰ ταῦτα χρόνον, διότι οὐ μόνον ἐτέθη ταχὺ τέγμα εις τὰς ἀμέσους ἀξιώσεις τῆς αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ και ἡ ἡγεμονικὴ ἀρχὴ τῶν μεγάλων Σουπάνων ἐθεμελιώθη, ἡς ἡ ὑπαρξίς ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς εθνικῆς διατηρήσεως τῆς εθνικῆς ἀνεξαρτησίας. Καὶ φαίνεται ἀμφότερα τὰ μέρη ἐνώθησαν τὴν σημασίαν τοῦ γεγονότος, διότι οἱ μὲν Βυζαντινοὶ ἀναφέρουσι τὴν ἐν Σερβίᾳ συμφορὰν εις ἀναφανέντα κομήτην (1), ἡ δὲ ἀρχαιοτάτη ἱστορία τῆς Σερβίας τοῦ Πρεσβυτέρου Διοκλέα ἱστορεῖ τὸ συμβῆν μυθικῶς κοσμοῦσα αὐτὸ (2).

(1) Ὁ Γλυκᾶς νομίζει ὅτι ὁ κομήτης τὰς μελλούσας κοσμικὰς συμφορὰς προσδήλωσεν ἕνα γὰρ ὅτι μετ' οὐ πολλῶν στάσεϊ ἐν Σερβίᾳ γέγονε (Σ. 594, ed. Bonn.)

(2) Schwandner III, Ὁ Δοβροσλάβος και ὁ Βοιστλάβος εἶναι ἀναμφισβήτως ἐν και τὸ αὐτὸ πρόσωπον. Κατὰ τὸν Πρεσβύτερον οἱ Ἕλληνες ὑπάλληλοι ἐσφάγησαν ἐν μιᾷ και τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ.

Ἐπειδὴ οἱ Σέρβοι ἔκτοτε ἦσαν ἠναγκασμένοι ν' ἀμύνωνται πρὸς τοὺς Ἕλληνας, μετανάστευσαν εις τὰ ὅρια τῆς δυτικῆς χριστιανώσεως, παρ' οἷς και τοὶ μὴ τυγχάνοντες πάντοτε βοηθείας εὐρίσκον ὅμως προστασίαν τινὰ. Ἀσμένως οἱ μεγάλοι Σουπάνοι ἐζήτουν συζύγους παρὰ τῶν δυτικῶν ἡγεμονικῶν οἰκῶν, και οἱ χρονογράφοι μετ' ἰδικζούσης ἀγάπης ἀναφέρουσι γάμους τοιούτους. Ἠγάπων προσέτι τὸν μετὰ τῆς Βενετίας σύνδεσμον, ἦτις διέκειτο πρὸς τὴν ἀνατολικὴν αυτοκρατορίαν ὅπως και οὗτοι ἠναντιώθησαν ὅσον τὸ ἐπ' αὐταίς εις τὰς ἀποπειράς τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ, προσπαθοῦντος ν' ἀνακτήσῃ τὴν γενικὴν κυριαρχίαν και ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ στέμματος. Ὅτε δὲ ὁ αυτοκράτωρ Φριδερίκος ὁ χαλκοπώγων, τὸ 1189, ἐπὶ τῆς Σταυροφορίας του διήλθε παρὰ τὴν χώραν αὐτῶν, ἀπέδειξαν αὐτῷ παράδοξον συμπάθειαν, και ἐπρότειναν να τοῖς δώσῃ τὴν Νίσσαν ὡς τιμᾶριον, να διατελῶσι δ' ἔκτοτε ὑποτελεῖς τῆς Γερμανικῆς αυτοκρατορίας (1). Ὁ Φριδερίκος ὅμως ὅστις δὲν ἤθελε να δυσαρεστήσῃ τὸν Ἕλληνα αυτοκράτορα, καθ' ἣν στιγμήν ἐσκέπτετο περὶ τῆς ἀνακτήσεως τῆς ἀγίας χώρας, ἀπέβριψε τὴν προστασίαν. Ἀλλ' ὅμως ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ ἰδέα αὐτῆ. Καὶ οὐ μόνον πρὸς τὸν αυτοκράτορα ἀπετεινόντο οἱ Σέρβοι, ἀλλὰ και πρὸς τὴν ῥωμαϊκὴν αὐλήν, ἦτις εἶχεν ἀξιώσεις ἐπὶ τῶν ἰλλυρικῶν ἐπισκοπῶν. Ὁ Πάπας Γρηγόριος ὁ Ζ'. πρῶτος ἀνεγνώρισε μέγαν τινὰ Σουπάνον ὡς βασιλέα.

Ἄν ἠδύνατο τις να ἐλπίσῃ ὅτι τὸ Σερβικὸν ἔθνος ἤθελε παραδεχθῆ ἕλοσχερῶς τὸ δυτικὸν σύστημα ὡς ἐπράξαν τούτο ἄλλοι ὁμόφυλοι κατὰ μικρὸν; Γρηγόριος ὁ Ζ'. ἀπεκάλεσε τὸν ἡγεμόνα ἐκεῖνον οὐ μόνον βασιλέα, ἀλλὰ και υἱόν, ὡσανεὶ τὸ ἔν ἄνευ τοῦ ἑτέρου ἦν ἀδύνατον. Ἦς δὲ τῶν διαδόχων του δὲν εἶχε λόγον να ἐλπίσῃ ὅτι κατὰ μικρὸν ἤθελε προσελκύσει εις ἑαυτὸν τοὺς Σέρβους;

Ἀμφίβολον ἂν μόνον ἔνεκα πολιτικῶν λόγων παρεκινούντο ἐνίοτε οἱ Σέρβοι ἡγεμόνες να δεικνύωσι κλίαν πρὸς τοὺς δυτικούς ἢ ἂν ἀληθῶς ἐσκέπτοντο τοιοῦτόν τι. Εἶναι ὅμως ἀληθές τοῦτο ὅτι δὲν ἦτο πλέον δυνατὸν να πραγματοποιηθῇ ἡ ἰδέα αὐτῆ.

Οἱ Σέρβοι ἐδιδάχθησαν τὸν χριστιανισμόν ὑπὸ Ἑλλήνων, διδασκάλων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, και μάλιστα καθ' ἂν χρόνον ἀνεπτύσσοντο αἱ μεταξύ λατινικῆς και ἐλληνικῆς ἐκκλησίας διαφοραί. Νηπιόθεν ἐθῆλγασαν τὴν ἀποστροφὴν τῶν ἀνατολικῶν κατὰ τῶν διατάξεων τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας, ἀποστροφὴν ἦτις

(1) Ansbort de expeditione Fridorici imperatoris p. 32. Pro ista terra de manu imperatoris percipienda hominum et fidelitatem ipsi offerebant ad perpetuam romani imperii gloriam, nullo quidem timore exacti, sed sola ipsius teutonici regni dilectione invitati.

ἀδύνατον να κατανικήθῃ ἔπου ἔπαξ εἰσεχώρησεν. Ὁ Νεμάνγια και τοὶ ἐπιθυμῶν τὴν μετὰ τῆς γερμανικῆς αυτοκρατορίας ἔνωσιν, δὲν ἀπετρέπη ὅμως ἀπὸ τῆς παγίσεως τοῦ ἐλληνικοῦ δόγματος δι' ἀνεγέρσεως πολλῶν ἐκκλησιῶν και μοναστηρίων. Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ οὐδόλως ἠτένον πρὸς τὸ Βατικανόν, ἀλλὰ πρὸς τὰς ὀρεινὰς μονὰς τοῦ Ἄθω, ὅστις ὑπ' ἀπάντων τῶν ἀνατολικῶν ἐτιμᾶτο ὡς τὸ κέντρον τῆς πιστῆς ὀρθοδοξίας. Καθίδρυσε τὸ Χιλανδαρίον και τιμᾶται ὡς εἰς τῶν ἀνακαινιστῶν τοῦ Βατοπαίδιου ἔπου και ἀπέθανεν ὡς Ἕλληνα καλόγηρος.

Ἐν τούτοις ἡ λατινικὴ ἐκκλησία παρίστα οὐ μόνον διαφορὰς εις τὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ και δολιχόρον σύστημα βίου και πολιτείας βασιζόμενον κυρίως ἐπὶ τῆς μεταξύ ἐκκλησίας και κράτους διαφορᾶς. Ἡ ἐν Διοκλέᾳ Σύνοδος, ἣν συνεκάλεσεν Ἰννοκέντιος ὁ Γ', τὸ 1199, ῥητῶς ἐστήριξεν ἕνα τῶν κανόνων τῆς ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ὅτι ἀνέκαθεν ὑπῆρχε διαφορὰ μεταξύ τῶν δύο ἐξουσιῶν (1).

Ἄλλη ὅλως κατὰστάσις ἐμορφώτο ἐν Σερβίᾳ.

Ὁ υἱὸς τοῦ Νεμάνγια, Ἄγ. Σάβας, ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον τοῦ πατρὸς του, ἐκ τῆς ἀγαπητῆς αὐτοῦ διαμονῆς, τοῦ ἐν Χιλανδαρίῳ ἀναχωρητηρίου και μάλιστα καθ' ὅλως ἐθνικὸν χαρακτῆρα. Ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἐχορήγησε τοῖς Σέρβοις τὸ δικαίωμα, να ἐκλέγωσι τὸν Ἀρχιεπίσκοπον αὐτῶν πάντοτε ἐκ τοῦ ἐγχωρίου κλήρου. Ὁ Ἄγ. Σάβας αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος Ἀρχιεπίσκοπος, και ἐδρεῶν ἐν τῇ Σερβικῇ Μέκκᾳ, τῇ Οὐσκίτζῃ, καθήγισσε διὰ τοῦ πνευματικοῦ ἀξιώματός τὴν ἡγεμονικὴν ἐξουσίαν κατ' ἄλλον ὅλως τρόπον ἢ ὅπως ὁ Ῥώμης πάπας ἤθελε κατορθώσῃ τούτο ἐνώπιον τοῦ λαοῦ του. Ἐστρεψε τὸν ἀδελφόν του εις βασιλέα συγκαταθέσει και τοῦ Βυζαντινοῦ αυτοκράτορος, ὡς ἐστὶν ἰδεῖν ἐν μεγάλῃ ἀνελεύσει κληρικῶν και λαϊκῶν, ἦτις κατὰ τὸ παράδειγμα τούτου ἐξέφερε τὸ σύμβολον τῆς πίστεως κατὰ τὸν ἀνατολικὸν τύπον.

Ἐν ᾧ ἐν τῇ αὐσῃ μεταξύ πνευματικῆς και κοσμικῆς ἐξουσίας ἀγὼν μέχρι θανάτου ἐξεβράγη και ἐνδοξον γένος μεγαλοφυῶν και μεγαλοπραγμάτων ἡγεμόνων κατεδείκνυτο ὑπὸ τοῦ πνευματικοῦ ἀρχηγοῦ μετ' ἀδιαλλάκτου μίσους, ὡς γέννημα ἐχιδνῶν και ὄφρων, εὐρίσκωμεν ἐνταῦθα ὑπερβάλλουσαν δρόνοιαν. Πόσοι σέρβοι βασιλεῖς, και ἂν ἤθελον πρότερον πράξει μεγάλας ἀδικίας, δὲν ἐτιμῆθησαν ὅμως μετὰ θάνατον ὡς ἄγιοι διότι ἀπέκλιναν τέλος εις τὸ ἀγαθόν!

Ἄν εἶναι τοῦ παρόντος, τόπου ν' ἀναφέρωμεν τὰς

(1) Concilium in Dalmatia et Dioclasa regnis: can. VIII cum quae sint potestates a deo constitutae. — Mansi XXII. 703.

πράξεις των βασιλέων τούτων (1), πώς εις τὰς χώρας τῆς Οὐγγαρίας, τῆς Βουλγαρίας, τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους καὶ τῶν ἐν τῇ παραλίᾳ Λατίνων ἐξετάθησαν, ἀρκεῖ μόνον νὰ γνωρίζωμεν ὅποιον θέσιν κατέσχον τὸν 14 αἰῶνα, ὅτε ἐφθασαν εἰς βαθμὸν τινα ἰσχύος.

Ἡ Ρωσσία περιήλθεν εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Μογγόλων, καὶ μακρόθεν ἐκυβερνᾶτο διὰ τῶν ἀπεσταλμένων τῆς χροστῆ παρεμβολῆς. Ἡ Πολωνία ἠνώθη μετὰ τῆς Δύσεως ἐπὶ τῶν τελευταίων αὐτῆς Πιαστῶν, καὶ μάλιστα στενωῶς ὅπως ἔχη προστασίαν κατ' ὁμοίας χειρώσεως. Ἡ Βοημία ἐγένετο μεθ' ἀπασῶν τῶν παρακειμένων ὑπὸ τὸν Λουξεμβουργικὸν αἶκον ἕδρα τοῦ ἰδίου δυτικοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ βασιλεῖς τῶν ὀρέων τούναντιον, οἱ σέρβοι Κράλαι (2), διετηροῦντο ἀνεξάρτητοι καὶ ἐν ὑπερηφάνῳ χωρισμῷ.

Τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Μογγόλων, οἵτινες ὡς εἰκὸς εἰς τοιαύτην ἀπόστασιν ἰσχύος καὶ δυνάμεις πολὺ ἀπέβαλλον, ἀπέκρουον αὐτοὶ ὡς καὶ οἱ Σλαβογερμανοὶ λαοὶ ἐν Σιλεσίᾳ καὶ παρὰ τὰ ὅρια τῆς Δυστρίας. Ἐν Σερβίᾳ ὠδήγει τὸν λαὸν εἰς τὰς μάχας ἀρχιεπισκοπὸς, ἐπικλυόμενος τοὺς προγόνους αὐτοῦ Σάβαν καὶ Ἀρσένιον, οἵτινες ὡς ἄγιοι τιμῶνται, καὶ ἐδίωκεν ἐκτὸς τῆς χώρας τὰ στίφη τῶν ἐθνικῶν. Ταύτην τὴν μορφήν ἔλαβεν ἐνταῦθα ὁ τὴν γῆν πᾶσαν πτοήσας κατὰ τῶν ἀπίστων πόλεμος.

Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει τῶν Λατίνων αὐτοκρατορία, δὲν ἠδυνήθη νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς ἐν Σερβίᾳ ἀξιώσεις τῆς Βαλδουίνου ὁ Β'. διωχθεὶς συνυμολογεῖ ἐτι συνθήκην, ἐν ᾗ διετίθετο τὰ τῆς Σερβίας ὡς καὶ τὰ τῆς Ἀλβανίας (3), ἕπερ οὐκ ἦν ἀμοιβρὸν κινδύνου, διότι παρεχώρει τὰ δικαιώματά του εἰς τὸν αἶκον τῆς Ἀνδεγαυίας, ὅστις ἐκληρονόμησε τὸ σέμμα τῆς Οὐγγαρίας, ἐφ' ἧς ἐκτὸς τούτου καὶ ἰδίως ἀξιώσεις εἶχεν ἢ ἐκτίλειε ὅμως τούτων ἦν ἀκατόρθωτος, κατ' ὅτι μάλιστα οἱ Βενετοὶ ἐβοήθησαν προθύμως τοὺς Σέρβους ἀνηλιαταμένους.

Οὐδὲ οἱ ἀποκατασταθέντες Ἕλληνας αὐτοκράτορες ἠδύναντο νὰ ἐλπίζωσιν ὅτι θέλουσιν ἐκτείνει τὴν ὀρχήν αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῆς Σερβίας, διότι ἀναγκασθέντες, τὸ ἐχθρικὸν τῶν Λατίνων φρόνημα νὰ διυσιπῆσωσι διὰ προσεγγίσεως εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν αὐτῶν σύστημα, διήγειραν ἕνεκα τούτου εὐκόλως εἰς τὴν

(1) Κατὰ τὴ σαφῆ ἱστορίαν τῆς Σερβίας δὲν δυνατὰί τις νὰ ἔχη ἐνόςφω συγγράμματα ὡς τοῦ Δομιτιανῶ, ὁ βίος τοῦ ἁγ. Συμεῶνος καὶ τοῦ ἁγ. Σάβα, καὶ ὁ Ραδουλέβ (γενεαλογικὸς πίναξ) τοῦ ἀρχιεπισκόπου Δανιὴλ καὶ τῶν συμπληρωτῶν αὐτοῦ, δὲν γίνωσι γνωστὰ, καὶ μάλιστα δι' ἀκριβῶν καί μόνον.

(2) Τίτλος τῶν βασιλέων τῆς Σερβίας. Σ. Μ.

(3) 1267, Buchon, Recherches et matériaux I. 33, ita quod etiam in regnis Albanie et Serbie, liceat nobis nostrisque hereditibus huiusmodi tertiam partem eligere.

ζηλωτὴν τῆς ἐκκλησίας λαὸν τῆς ἀμέσως ὑπ' αὐτοὺς χώρας ἀντίστασιν, καὶ μάλιστα εἶχον τούτον εὐπειθῆ.

Ὁ μεταξὺ Λατίνων καὶ Ἑλλήνων ἀγὼν οὗτος, καὶ τὰ ἐκατέρωθεν πάλιν ἀναφανέντα οὐχίσματα πληρώσαντα ἐρίδων ἀπάσας τὰς παραλίους καὶ μεσογαίας χώρας ἀπὸ τῆς ἰονικῆς θαλάσσης μέχρι τοῦ Θρακικοῦ Βοσπόρου, τὴν ἴδρυσιν ἰσχυροῦ πολιτεύματος ἐκόλυσαν καὶ τοῖς Σέρβοις εὐκαιρίαν μάλλον παρέσχον ἵνα καὶ αὐτοὶ κατ' ἑαυτοὺς ἀναδειχθῶσιν.

Ἄγανακτοῦντες, διότι οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει οἵτινες δὲν ἠδύναντο νὰ ὑπερασπίσωσιν ἑαυτοὺς, ἔπεμπον ταπεινωτικὰς παραινέσεις, πρὸς τὸ τέλος τοῦ 13 αἰῶνος καὶ εἰσέβαλον κατὰ πρῶτον εἰς τὴν χώραν ἀρχαίου σερβικοῦ λαοῦ παρὰ τὸν ἄνω Βαρδάρ καὶ ἐκυρίευσαν αὐτήν.

Αἱ ἐπαναλαμβανόμεναι διχόνοιαι ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ αἱ σχέσεις, εἰς ἃς περιήλθον οὗτοι πρὸς τὰ ἀντιμαχόμενα μέρη, διηκολούθησαν τούτοις νὰ προβαίνωσι πάντοτε, καὶ κατὰ τὴν πρῶτην πεντηκοντάδα τοῦ 14 αἰῶνος, μόνον ἐγένετο ἡ ἰσχυροτέρα δύναμις τοῦ ἰλλυρικοῦ τριγώνου, ἀλλὰ καὶ καθίστατο αὐτοῖς δυνατὸν νὰ ἐπενεργήσωσιν ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῶν ἄλλων.

Ἡ φυσικὴ πολιτικὴ τούτων ἦν, νὰ ὑπερασπίζωνται πάντοτε τὴν μερίδα ἐκείνην τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, ἣτις διέκειτο ἐχθρικῶς πρὸς τὴν Αὐλήν. Τούτου ἕνεκα ἠνώθησαν μετὰ Ἀνδρονίκου τοῦ νεωτέρου κατὰ τοῦ πρεσβυτέρου ἰσχυροὶ ἀρχηγοὶ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις στρατιῶν ὡς ὁ Συργιάννης ἐν Μακεδονίᾳ, καὶ ὁ Σφραντζῆς ἐν Βοιωτίᾳ, οἵτινες μετὰ Ἀνδρονίκου τοῦ νεωτέρου διεφέροντο, εὖρον ἔσουλον παρ' αὐτοῖς καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὸν τῆς Σερβίας προστατευόμενοι. Ἀξιοσημειώτονον συμβῆν ἦτο ὅτι Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός, ὅστις τὸ 1341 ἀνάλαβεν αὐτὸς τὴν πορφύραν, ἐπειδὴ οὕτε οἱ φίλοι καὶ συγγενεῖς του οὕτε οἱ ἐπίκουροι Λατῖνοι, ὅς περὶ ἑαυτὸν συνήθροισεν ἠδύναντο νὰ τὸν διατηρήσωσιν, ἀνέβη εἰς τὰ ὄρη καὶ ἔπεισε τὸν ἰσχυρὸν βασιλέα τῶν Σέρβων τὸν Στέφανον Τουσσανόν, ὃν εὖρεν ἐν τῷ παρὰ τὴν Πριστίναν ἐνηθητηρίῳ νὰ συμμάχησῃ μετ' αὐτοῦ.

Ἄν εἶναι ἀληθὲς ὅ,τι ὁ Νικήφορος Γρηγοράς λέγει, ὅτι ἀπεφάσισαν οὐδέποτε ὁ εἰς νὰ πολεμήσῃ τὴν τύχην τοῦ ἐτέρου, καὶ ν' ἀφώσωσιν ἐλευθέρως τὰς πόλεις τῶν κοινῶν ἐχθρῶν νὰ ἐκλέξωσιν ἐξ ἀμφοτέρων ἐκείνων μεθ' οὗ ἐπιθυμοῦσι νὰ ἐνωθῶσι (1), συνυμολόγησαν τότε εἶδος ἀδελφικοῦ συνδέσμου, ὅπως παρὰ τοῖς Σέρβοις ἔθος.

Τέσσαρες καὶ εἴκοσι Σέρβοι βοϊθόδοι συνώδευσαν

(1) Lib. XIII. od. Bonn. II. p. 686. μηδέτερον μηδέτερον ποτέ γίνεσθαι κώλυμα πρὸς εὐτυχίαν ἡντινασοῦν καὶ συγχερεῖν ταῖς τῶν Βυζαντινῶν ὀπηκόοις πόλεις ἐπιβούλοισι προσχωρεῖν.

τὸν φιλόδοξον καὶ δεξιὸν μνηστῆρα τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου.

Μεταξὺ Σέρβων καὶ Ἑλλήνων ὑπῆρχε διὰ τὴν θρησκείαν αἰσθημα καὶ πρότερον ἤδη ἐκφρασθεὶς ἐνόητος, καὶ μάλιστα πρὸς ἀπὸ κοινοῦ ἀντίστασιν κατὰ τοῦ λατινικοῦ κόσμου. Ἐπειδὴ δὲ μέγα μέρος τῶν κατοίκων τῆς χώρας ἦσαν σλαβικῆς, ἀνεύχον πάντοτε σερβικῆς καταγωγῆς, οὐδὲως προσβλητικὸν τῆς φιλοτιμίας ἦτο, ἀν' ἐπισήμους πόλεις, ἃς ὁ Καντακουζηνός ἐκυρίευσεν, ὡς τὸ Μετάνικον καὶ τὴν Ἔδεσαν, παρεχώρει εἰς τὸν σέρβον βασιλέα.

Ἠδύναντο βαθαίως ὁ Καντακουζηνός, ἅμα ἰσχυρότατος γενόμενος καὶ ἐλπίζων δυνάμενος ὅτι θέλει πραγματοποιήσῃ ἀληθῶς τὰς ἀξιώσεις του, νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐξακολούθησιν τῆς καταστάσεως ταύτης τῶν πραγμάτων.

Ἐν βραχείᾳ ἦλθεν εἰς ἐρίδας μετὰ τοῦ Στεφάνου Τουσσανόν, καὶ ἀπεφάσισεν νὰ προσκαλέσῃ εἰς βοήθειαν ἀπίστους, τοὺς τότε ἐν τῇ μικρῇ Ἀσίᾳ ἀναφανομένους ὁμοίους Τούρκους, ἐλπίζων ὅτι οὗτοι ἤθελον δευθῆ ἀνηλεεῖς πρὸς τοὺς ἐναντίους του (4).

Ἀλλ' ὅμως ὅτι διαγωγή τούτου βία μάλλον ἔπρεπε νὰ ἀφελῆσῃ τὸν βασιλέα τῶν Σέρβων. Τὸ νὰ μάχωνται οἱ περὶ αὐτὸν πρὸς τοὺς ἀπίστους, τούτο καθίστα αὐτὸν ὀνομαστὸν παρὰ τῷ λαῷ. Τὰ χρονικὰ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἐξυμνοῦσι τὰς κατὰ τῶν Ἀγαρηνῶν νίκας. Προσέτι εἶχε τὴν ἐπιφύλαξιν καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν οὐδέποτε νὰ πολεμήσῃ ἀμέσως πρὸς τὸν σύμμαχόν του, ἕπερ καὶ οὐδεὶς τῶν βοϊθῶδων του ἤθελε τολμηῆσαι. Ἐνῶ ὅμως ὁ Καντακουζηνός ἐκυρίευσεν τὴν Θράκην, ὁ Στέφανος Τουσσανός ἐνόμιζεν ὅτι δικαίαν πράττει ὑποτάσσειν ἑαυτῷ ἐντελῶς τὴν Μακεδονίαν. Συνεπεία τούτου πόλεις ἃς ἀμφοτέροι ἐπέζητουν, ὡς αἱ Φεραὶ καὶ ἡ Βέροια, περιήλθον εἰς χεῖράς του. Οἱ Βυζαντινοὶ παρεβάλλουσι τὴν ἰσχύν του ὅτε μὲν πρὸς αὐξὸν πῦρ, ὅτε δὲ πρὸς ποταμὸν ὑπερεκχειλίσαντα εἰς πλάτος καὶ μῆκος, ἕπερ ἀμφοτέρω εἶναι στοιχεῖα ἄγρια καὶ ἀκατάσχετα.

Ἐκτοτε ὁ Τουσσανός εἰς μέγεθος πολὺ ἐξίκετο.

Κύριος ἦν τῆς χώρας, ἣτις ἐξετείνετο ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης ἕδρας τῆς Νεμανγιτικῆς κυριαρχίας, ἀπὸ τῶν νομῶν τῆς ἄνω Ράσοκας, ἐξ οὗ καὶ ἡ χώρα Ράσοκία ὀνομάσθη, μέχρι τοῦ Σάβα. Βύλογηθεὶς παρὰ τοῦ κλήρου ἀπέκρουσεν εὐτυχῶς ἐπιδρομὴν τῶν Οὐγγρων, οἵτινες ἐπὶ Λουδοβίκου τοῦ Α' ἰσχυρῶς ἀνε-

(4) Καντακουζηνός III, Σ. 74. «βαρβαροὶ τε ὄντες καὶ ἀπ' ἐναντίας ἡμῶν περὶ τὸ σέβας διαζέμενοι οὐδεμίαν φειδῶ ποιήσονται.» Ἐναφέρει τὴν πίστην τῶν βαρβάρων, ὅτι ἐν τῷ ἄλλῳ βίῳ τὴν μεγίστην ἀνταμοιβὴν ἤθελε λάβει, «ὅστις πρὸς ἡμᾶς πολεμῶν ἢ πλετοῖ μάχόμενος ἢ ὡς πλείστους ἀποκτεῖνοι.» (III. 298).

πτύσσοντο, καὶ φαίνεται λίαν πιθανὸν ἐπὶ τὸ Βελιγράδιον ἐπὶ τινα χρόνον τοῦλάχιστον περιήλθεν εἰς χεῖράς του (1). Ἀφῆρσε τὴν Βοσνίαν ἀπὸ τῶν χειρῶν ἀπειθοῦς Βάννου (2), καὶ ὑπήγαγεν αὐτὴν ὑπὸ τὴν ἄμεσον αὐτοῦ διοίκησιν. Τὸ 1347 εὕρισκόμεν αὐτὸν ἐν Ραγούσῃ, ἣτις τὸν ὑποδέχεται μετ' εὐρωπαϊκῶν τιμῶν, καὶ τὸν ἀναγνωρίζει ὡς προστάτην. Οἱ Σκουπετάροι τῆς Ἀλβανίας ἠκολούθησαν τὰς σημαίας του ἢ ἄρα καὶ τὰ Ἰωάννινα κατείχοντο ὑπ' αὐτοῦ. Ἐντεθῆν ἐξετείνοντο οἱ βοϊθόδοι αὐτοῦ, ὡν αἱ χώραι ἀρκούντως δύνανται νὰ ἐρισθῶσιν, ἐπὶ πάσης τῆς βοιωτικῆς χώρας παρὰ τὸν Βαρδάρ καὶ τὸν Μαρτίσαν μέχρι Βουλγαρίας, ἣν ἐπίσης ἠδύναντο νὰ θεωρῆ ὡς ἐπαρχίαν τοῦ κράτους του. Εἰς τούτου ἰσχύος ἐξικόμενος ἐτόλμησε νὰ λάβῃ τίτλον, ὅστις μεταξὺ ἀνατολικῶν καὶ δυτικῶν διεφλονηκίτο, καὶ ὃν οὐδεὶς τούτων ἠδύναντο ν' ἀντιποιηθῆ ὡς Σέρβος Κράλ δὲν ἠδύναντο ν' ἀπαντήσῃ ἢ νὰ περιμείνῃ παρὰ τῶν Ἑλλήνων ὑπακοῆν· διὸ ὀνομάσθη Ἀυτοκράτωρ τῶν Ρωμαίων, ὁ τὸν Χριστὸν ἀγαπῶν Μακεδονικὸς Τζάρος, καὶ ἤρχισε νὰ φέρῃ τὴν τιφάν' ἐπὶ τῶν νομισμάτων ἐμφαίνεται κρατῶν σφαῖραν, ὑπὲρ τὴν ὁποῖαν ὑψοῦται σταυρὸς (3). Εἰ καὶ ἀλλαχού, πρὸ πάντων ὅμως εἰς τὸ ὀρθόδοξον ἑλληνικὸν βασίλειον, ὑπῆρχε πνευματικὴ καὶ κοσμικὴ ὑποταγή, ἣτις κατὰ τὰς ἰδέας μὲν ἦν μία καὶ ἡ αὐτῆ, ἡ πνευματικὴ ὅμως ἀρχὴ ἀντεπροσωπεύετο ἀνεξαρτήτως. Ἦθελεν εἰσθαι λοιπὸν ἀντίφασιν, αὐτοκρατορία καὶ ἀναγνώρισις ξένου πατριάρχου. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τούτο εὐρέθη θεραπεία μέσον, διότι συγκροτηθεῖσα ἐν Φεραῖς σύνοδος ἐξ ἄπαντος τοῦ κλήρου τοῦ Τουσσανικοῦ κράτους, ἐξελέξατο ἴδιον πατριάρχην ὡς κεφαλὴν.

Ἐάν ἡ φυσικὴ ῥοπὴ τοῦ σερβικοῦ ἔθνους ἦν κατὰ τὴν σύγκρουσιν τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς χριστιανισμοῦ, νὰ διαμεῖνῃ ἀνεξάρτητον πολιτικῶς μὲν ἀπὸ τῆς μῆς, ἐκκλησιαστικῶς δὲ ἀπὸ τῆς ἐτέρας, πραγματικῶς εἰς ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ του.

Μεγάλως ἠπατώντο ἐν Ρώμῃ νομιζόντες ὅτι ὁ Τουσσανός ἔκλινε πρὸς τὴν δυτικὴν ἐκκλησίαν. Κατὰ τὴν νομοθεσίαν του καταδικάζεται εἰς ἐργασίαν ἐν ταῖς χαλκωρυχείσις ὁ προσπαθήσας νὰ παρασύρῃ τινὰ «εἰς τὴν λατινικὴν αἵρεσιν»,

Συνάδει τῇ γνώμῃ αὐτοῦ, ὡς φαίνεται, ἡ ἀρχαία παράδοσις, ἐν ᾗ περισταταὶ οὗτος ἐρωτῶν τοὺς βοϊ-

(1) Engel, Geschichte von Serbien. 356.

(2) Βάννοι (Ban, Hannus) ὀνομάζοντο οἱ τοποτηρηταὶ τῆς Δαλματίας, Σλαβονίας, Κροατίας κλ., οἵτινες διορίζετο ὑπὸ τοῦ Βασιλέως ἦσαν ἀνώτεροι πάντων τῶν ὑπαλλήλων, καὶ ἐν πολέμῳ ὠδήγουν τὸν στρατὸν. Ban σημαίνει εἰς τὴν Σλαβονικὴν γλῶσσαν κύριον. Σ. Μ.

(3) Zauotti, de nummis regum Mysiae. p. 24.

βόδας του κατά την έορτήν του Αρχαγγέλου Μιχαήλ, προς πύον μέρος ώφειλε να δηγήσει αυτούς, προς την Ελλάδα ή την Αλαμαννίαν; « Όπου και αν μάς οδηγήσης, ενδοξότατε Ίζάρε, απεικρίθησαν ούτοι, θέλωμεν σε ακολουθήσει. »

Η δηγήσις δέν εκφράζει ότι είχε ποτε κατά νοϋν να στρέψη τά όπλα του κατά χώρας ύποτελους τή Γερμανία, αλλά τό αίσθημα, όπερ συνήθως παρακολουθεί κερτημέννι ανεξαρτησίαν.

Ήδύνατό τις να έρωτήση έν τοιαύτη διαγωγή, και τοι έυδύξος, αίνετή και υπερήφανος, δέν καθίσταται ίσως έπιθλαβής εις την ανάπτυξιν του πολιτισμού, διότι λαός όστις άννάως άνθίσταται εις τά προωδευμένα έθνη, μόνον ίνα μη την έλευθερίαν άπολέση, δέν δύναται έπίσης να μετάσχη των επενεργειών τούτων, εζ ών ήδύνατο να ώφελήθη.

Η Σερβία όμως δέν ήτο εκτός της επιρροής της Δύσεως.

Τά μεταλλεία όπερ είχε, και τά έν τούτων τότε πλούσια εισοδήματα, είκυον εις την χώραν κατά πρώτον εμπόρους έν Βαγούζης, όστινες έδρυσαν σταθμούς έν Νοβοβόρδω, Κλαδύβω και Σμετερέβω, και είχαν συγκοινωνίαν διηλεκή μετά της Δαλματικής παραλίας, ήτις ημίμοιροι Ιταλικού πολιτισμού (1). Οί βασιλείς προσέτι είχαν χρήματα ίκανά όπως κελώσιν εις την ύπηρεσίαν των κατά τους χρόνους εκείνους των Κοντατιέρων (2), σίφιη πολεμιστών, ότε μέν Ιταλών, ότε δε γάλλων (διότι ούτοι μόνον ώνομάζοντο παρά τοις Έλλησι κελτικοί), ότε δε γερμανών, και ούτοι βεβχίως ήσαν εκείνοι όστινες παρείχον αύτοίς την ύπεροχήν των όπλων. Τό 1355 αναφαίνεται μεταξύ των μεγιστάνων του κράτους γερμανός τις άρχιστρατήγος του βασιλείως Τουσσάνου. Και ένταύθα ως έν άπάση τή Δύσει, άνωκοδομήθησαν επί των άβάτων ακρωριών έν τοις στενοίς ύπου οί ποταμοί εισχωροϋσι μεταξύ των έρέων και έν τώ μέσω των λιμνών άεροπόλεις και φρούρια. Μέχρι της σήμερον έτι σώζεται ή εκκλησία, ήν άρχιτέκτων έν Κατάρου ώκοδόμησε διά τόν πατέρα του Τουσσάνου πλησίον του Ιπέκου, έν λευκού μαρμάρου μεθ' άπάσης της μεγαλοπρεπειας του τότε αιώνος (3). Πολλά άλλαι εκκλησίαι και μοναστήρια θεμελιω-

(1) Arpentini, Notizie sullo antichità etc di Ragusa I. p. 229, συνδίδει μετά τούτου ότι τά περικαλλέστερα άρχαία οικοδομήματα της πόλεως ήκοδομήθησαν κατά τόν χρόνον της συγκοινωνίας ταύτης.

(2) Condottieri, όπλαρχηγοί ή όδηγοί, ώνομάζοντο έν Ιταλία οί άρχηγοί των μισθοφόρων στρατιωτών, όστινες προσήρχοντο εις τόν πλειοδοτούντα ίνα βοηθήσωσιν αύτών διά των όπλων. Ήκμασαν περτ τόν 13ον και 14ον αιώνα. Σ Μ.

(3) Ami Boué, La Turquie d'Europe III. 464.

θέντα διά της μεγαλοδορίας των βασιλέων άνηγέρονσαν υπό την έπιστασίαν έγχωρίων άρχιτεκτόνων. Διά της πολλαπλασιασεως εκκλησιαστικών βιβλίων και εκκλησιαστικών νόμων έγένετο άρχή φιλολογίας. Ίπάρχει και σύνταγμα νόμων του Στεφάνου Τουσσάνου, όπερ όμως δυστυχώς δέν έγένετο έτι άρκούτως γνωστόν (1), παρατηρούμεν όμως έν αύτῳ ότι έν Σερβία ύπήρχε συνέλευσις τις έν κληρικόν και λαϊκών συγκεκμηνη, υπό τόν Ίζάρον και τόν Πατριάρχη, την νομοθετικήν εξουσίαν έχουσα, και φροντίζουσα ν' άσφαλίξη τους κτηματίας από των άδικιών της άνωτάτης εξουσίας, και τους χωρικούς από των αύθαιρειών των κτηματιών. Πανταχού παρατηρεί τις κατάστασιν βίας και άγροικίας, ήτις έν τή χώρα και έν τῷ λαῳ ένυπήρχε, και την όποιαν τά ιστορικά γεγονότα άρκούτως καταδεικνύουσιν, άλλ' έν ταύτῳ και τάσιν ζωηράν προς κατάπausιν της τοιαύτης καταστάσεως.

Η Σερβία έφθασεν εις τό σημεϊον της μεταβάσεως, ήτις έν τῷ βίω εκάστου έθνους είναι μία των σημαντικωτέρων εποχών, ήτοι εις την μετάβασιν από των σκοτεινών άρχών, πατροπαράδωτων, πατριρχικών και τοπικών εις κατάστασιν πραγματων μεμορφωμένης συνειδήσεως, άνάλογον της γενικής ανάπτυξεως του άνθρωπίνου γένους και νόμιμον. Βήμα όπερ άπεπεράθησαν ένταύθα, ούχ μόν άνευ άπομυμήσεως ξένων ύποδειγμάτων και τύπων, άλλ' ούχ ήττον εις άκρον σύμφωνον τῳ άρχικῳ του λαου πνεύματι. Εξ άπάντων των σλαβικών δικαίων τό σερβικόν είναι εκείνο όπερ, κατά την γνώμην των ειδημόνων, φέρει μάλλον έθνικόν χαρακτήρα (2).

Ηθελεν έχει άράγε ή άρχή αύτη άποτελέσματα, ήθελεν αληθώς τό σερβικόν έθνος καταλάβει θέσιν τινα μεταξύ των λαών της Ευρώπης; Τούτο εξηγητάτο ήδη μάλλον από της σχέσεως προς Ισχυράν δύναμιν, Ισχυρώς αυξάνουσαν και έπορμύσαν κατά της νοτίας Ευρώπης, ή από της έσωτερικής προς ανάπτυξιν δυνάμεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Απόλεια της Σερβικής έλευθερίας.

Αφ' όπουδήποτε και άν ζητήση τις να κατανοήση τήνάνάπτυξιν των νεωτέρων αίωνων εκάστατα σχεδόν θέλει επανέλθει εις τό βωμαϊκόν κράτος, όπερ, τόν

(1) Schaffarik in den Wiener Jahrbuchern I. III, Anzeigebblatt, p. 38.

(2) Maciejowski Slavische Rechtsgeschichte B. I. Th. II. Abschn. V.

άρχαϊον κόσμον ύποτάξαν και υπό του νεωτέρου καταβλήθην, σχηματίζει κέντρον δι' άπασαν την ιστορίαν.

Πάλαι ποτέ, και μάάλιστα επί της αύτης κυβερνήσεως, έρ' ή; ή ιστορική παράδοσις αναφέρει την ύποδοχήν των Σλάβων εις τάς παραδουναβίους χώρας, επί του αύτοκράτορος Ηρακλείου, οί άσιατικοί έπαρχίαι του Βυζαντινού βωμαϊκού κράτους κατακλύσθησαν παρά των Λαβών και ήσπάσθησαν Θρησκείαν, ήτις αφήρισεν από του χριστιανισμού τό ήμισυ του κόσμου. Εύτύχημα ήν ότι ή Κοινσταντινουπόλις δέν έπεσεν υπό τάς προσβολάς τούτων εις άρχαιοτέρους αϊώνας. Νυν όμως άνταπροσωπεύετο ό Ισλαμισμός έν τή Μικρῃ Ασία, πλησιέστατα της μητροπόλεως δι' Ισχυροτέρας στρατιωτικής δυνάμεως όπως ούδέποτε πρότερον. Παρ' αύτου του Καντακουζηνου έδηγηθέντες οί Οσμάνοι έγνώρισαν τά μεσόγεια της Θράκης. Μέχρι της σήμερον έτι τά παρά την Καλλιπολιν πεδιά, όπου τό 1357 οί Τουρκοί αύθόρητοι απέβησαν, φέρουσι τά όνόματα των Τουρκων εκείνων, όστινες πολεμισούντες προς την χριστιανικήν Θρησκείαν μεθ' άπάσης της όρηξης του μωαμεθανικού φανατισμού, έυρον εκεί τόν κατ' αύτούς μαρτυρικόν θάνατον.

Εις τήν άγαθή ήδύνατο να θεωρηθῃ ότι την στιγμην ταύτην τό σερβικόν κράτος σχηματίσθη ένταύθα, και ήν Ισχυρόν έν πολέμῳ και πανταχού νικηφόρον.

Η άδύνατος κυβέρνησις, εις ήν περιήλθεν ό τίτλος και ή διαδοχή του βωμαϊκού κράτους, ένόμιζε καλόν μέχρι τούδε να άνθίσταται εις την μίαν μερίδα βοηθηουμένη υπό της έτέρως' νυν έμελλον αύτοι να καταντήσωσιν εις άμυσον κατ' άλλήλων άγῶνα.

Οί Σέρβοι ήσαν ήναγκασμένοι να πολεμήσωσι προς τους Οσμάνους παντί σθένει, και ή έπρεπε να τους άποκρούσωσιν, ή να φοβῶνται την καταστροφήν των αύτῶν.

Κατά την αύτην στιγμην, καθ' ήν ήδύνατο να επιχειρήσωσι τούτο απέθανεν ό Ισχυρός των Σέρβων ήγεμών, ό Στέφανος Τουσσάνος, πριν ή τελειώση τά οχυρώματα, όπερ ήρχισε να κατασκευάζη, πριν ή παρασκευάση τά προς ύπεράσπισιν των έταίμων οχυρωμάτων.

Η μεταξῷ του σερβικου και του τουρκικου κρατους κυρία διαφορά ήν, ότι τό μέν τουρκικόν κριζα μείζονα ένόπητα, συμμορίαν πολεμικήν στενωῶς συσφιγμένην, έν ή άπαντες ήσαν δούλοι ενός κυρίου εις τό σερβικόν δε τούναντιον οί Βοϊβόδοι, κατά μίμησιν της Δύσεως, μετείχον έποσδήποτε της εξουσίας.

Έν τούτοις ό Στέφανος Τουσσάνος ανδείχθη υπ' αύτων εκείνων ακρίως βασιλεύς, και ίσως παρά την θέλησιν του! Διότι πολύ άνεμυγνόντο εις τάς άποφάσεις του και εις αύτάς τάς πολιτικές. Αλλ' αύτός

μέν ήδυνήθη να καταπνίξη την προς άπειλίαν κλίσιν, μετά θάνατον όμως τούτου διχόνοια εισεχώρησεν εις τόν οϊκόν του μεταξῷ της συζύγου του υίου και του αδελφου του, ήτις διεμέλιτε την άνωτάτην δύναμιν και έδωκεν εις τους Βοϊβόδας την ευκαιρίαν να άποτινάξωσι πᾶν είδος ύποταγῆς.

Ου πολλῷ πρότερον διενόηθησαν έπίσης οί μεγιστάνες της Βοσνίας να καταστήσωσι δημοκρατίαν άριστοκρατικήν. Έριδες περτ διαδοχής και συνεπέα τούτων χειραφέτησις Ισχυρών τάξεων άνθρώπων, ήν ό τύπος του πολιτικού βίου της τότε Ευρώπης.

Τούναντιον έθμα του όσμανικου κράτους, ως τό χαρέμιον και ή άδελφοκτονία, ήτινα φέρουσι πλέον των άλλων έν έαυτοίς την σφραγίδα της βαρβαρότητος, εκώλυον ταραχῆς τοιούτου είδους.

Ουκ ήν επί πολυ άμφίβολον τίς των δύο ήθελε νικήσει έν τή συγκρούσει.

Τά τουρκικά χρονικά περιγράφουσι μάχας, αίτινες δέν αναφέρονται έν τοις της Δύσεως. Τά σερβικά αναφέρουσιν άλλας αίτινες δέν άπαντώνται έν τοις τουρκικαίς νίκαις θεωρουνται ως ήτται, ήτται ως νίκαι' άν όμως τά καθέκαστα των γεγονότων δέν γινώσκωμεν ακριβώς, τό άποτέλεσμα είναι ότι ό υίος του Στεφάνου Τουσσάνου άπώλεσε την παρά των προγόνων του κατακτηθίσαν βωμαϊκήν χώραν, και οί μεγάλοι ύποτελείς του ύπετάγησαν τοις Τουρκοις.

Δέν ήδύνατο τότε πλέον ούδ' ή άρχαία σερβική χώρα ν' άντισταθῃ επί πολυ.

Είς τινας μεγάλας μάχας έγέγοντο φανεραί οί μετά ταύτα αναπόφευκται τύχαι.

Τό σύστημα των Τουρκων να κατέχωσι τάς κυριουθίσας χώρας διά στρατιωτικών άποικιών, και προς τούτο τους παρόντας κατοίκους να μεταφέρωσιν άλλαχόσε, έγένετο άφορμή τό 1380 μεγάλης έθνικής επαναστάσεως.

Επί του ύψους των όρέων, όπου τό σερβικόν κράτος είχε την κυριωτέραν έδραν, επί του πεδίου του Κοσσόβου, συνήχθησαν αύθις οί Σέρβοι και οί Βόσνιοι, όστινες μετά τόν θάνατον του Τουσσάνου άνέκτησαν πάλιν την ανεξαρτησίαν, και οί Άλβανοί, όπως πολεμήσωσι τους Οσμάνους. Οί Οσμάνοι όμως ήσαν Ισχυρότεροι άπάντων τούτων. Και τά της μάχης ταύτης καθέκαστα, επισκοτίζονται διά μύθων και της έθνικής φιλοτιμίας' τό άποτέλεσμα όμως είναι αναμφισβήτητον, διότι από της ήμέρας ταύτης ήρχισε τό σερβικόν όνομα να δουλεύη τῳ τουρκικῳ.

Ο Σουλτάνος των Οσμάνων και ό Κεράλ των Σέρβων έπεσον άμφότεροι εις την μάχην' οί διάδοχοι τούτων Βαγεζίτης και Στέφανος Λαζάρεβιτς συνώμολόγησαν συνθήκην, δι' ής ώρίζετο φητός ή ύποδεστέρα των Σέρβων σχέσηις. Ο Λαζάρεβιτς εξέδωτο την αδελφήν του εις γάμον τῳ Σουλτάνῳ, και ύπε-

σχέση με τον ακολουθία μετά στρατού εις άπάσας τας έκστρατείας του (1), όπερ και εξεπλήρωσεν ευπαιδείτως εν ύψη έξη. Εις τας μεγάλας μάχαις, παρά την Νικηπόλιν και Άγκυραν, εν αϊς ή τύχη του Οθμανικού κράτους ήν άμφίβολος, έβόηθη την άνδρα της αδελφής του. Είς φάίνεται ήν δι' όρκου συνδεόμενος μετά του οίκου τούτου. Μετά συγγενικού ζήλου προσπαθήσας να καταλάβη τας έριδας, αϊτινες τέλος εισεχώρησαν εις την Οθμανικήν οικουμένην. Ένωσεν δε τις εύκολως ότι διά τούτου έπαχθίον την δουλείαν του ίδιου αυτού έθνους. Και ενόσω μόν έξη τα πράγματα έχούσαν άνακτός, μετά θάνατου όμως αυτού δεν έβράδυναν οι Οθμάνοι να έχουσιν αξιώσεις μάλιστα διαδοχάς επί της χώρας, αϊ άνέφερον εις την μετ' αυτού συγγένειαν και ταχέως ήρξάντο εκείνοι περί ου ούδείς λόγος πρότερον έγένετο, ή μεταξυ των Ορσκειών αντιζήλια, ήτις ήν άδύνατον να παύση πλέον. Οι Τούρκοι άπεφάνοντο ότι είναι άσπγγόρητον εις χριστιανών ήγεμόνα να κατέχη ασκήτικα πλοσία μεταλλεία και όργανα φούρνα, διότι ήθελε μεταχειρισθή τέλος ταύτα μόνον ύπως έμποδίση την πρόοδον της πίστεως του Προφήτου. Διά της Ορσκεινικου ζήλου ήναπτον την πλεονεξίαν των. Το 1438 εύρίσκουμεν εν Κρούσθεατζ τζαμίον' φρουρά Οθμανική κατείχον τα παραδουναβία φρούρια του Γιλνιούαντζ, του Σμετερέβου και της μητρης των σερβικών πάλαιον Νυβόβερδου, ου μακράν των πλουσιωτέρων μεταλλείων. Εν τούτοις ή Βοσνία από Σλοπής ελαττωετό' από του Άργυροκάστρου και της Κρούας εξεστεινέτο ή κυριαρχία των Οθμάνων επί της μετίας και βορείας Άλβανίας.

Έβρασαν ήδη εις τοιαύτην κατάστασιν ώστε μόνον διά ξένας βοήθειας, και μάλιστα της των δυτικών έβρίσκοντο να σωθώσιν.

Πώς ήδύναντο τέλος οι εις την λατινικήν εκκλησίαν ανήκοντες να μη έρμηκώσιν επί της Τούρκους, ενή εν Ούγγρική ήδη αυτόι προσεβήλλοντο, και εν Ιταλίη έκινώοντο;

Αναμφισβητήτως οι λατινοί υπερέχον έτι κατά θάλασσαν τότε όμως εις την ανατολικήν Ευρώπην, εις το μέρος όπου κατοώσιν οι Ιταλλόνοι, αϊτινες ήνωσαν τους Λιθουανούς μετά των Πολωνών και νυν έτι της Ούγγρους έδωκαν βασιλεία, έσχηματίσθη στρατός της γης, ύστις έφάνετο αξιόμαχος προς τους Οθμάνους. Οι ήγεμόνες της Σερβίας και της Βοσνίας άπέσις ήνώθησαν μετ' αυτών.

Και τοσαύτον ισχυρά έφάνη ή εν τούτων σχηματισθείσα σύστασις, και ιδίως πραγματουποιηθείσα

(1) Τού ποίς έμφράζεται ή άρκούνσας έλευθέρη μετάφρασις του Λούκα; volu che Stefano sotto'l suo imperio esercitasse la milizia, et in qualunque loco fosse l'imperatore, se trattasse la sua persona.

διά των προπαθειών του σέρβου ήγεμόνος Γεωργίου Βράγκοβιτζ, ύστις ει και άτυχώς διατήρησεν όμως την φήμην φρονίμου και άνδρείου άνδρός, και νυν ουκ έφείδετο των Ορσκειών, ους έσίναιξεν εν εύτυχιστέροις ήμέραις, τοσαύτον εύτυχές και κρίσιμον ήν το άποτέλεσμα κυρίως της χρονίας έκστρατείας, έφ' ής Ιωάννης ο Ουνιάδης έώρτασε την έροτήν της του Χριστού γεννήσεως επί των κατακτηθεισών γιουσκοπεών κορυφών του Άίμου, ώστε ή θέσις των Τούρκων έγένετο έπισφαλής, και εν τη έιρήνη του Σζερεδίνου (τόν Ιούλιον του 1444) απέδωκαν άπασαν την Σερβίαν (1).

Δυνατόν ήν να φαντασθίη τις ότι αν αι δυνάμεις της Δύσεως ύποστήριζον τας μικράς δεσποτείας, αϊτινες επί της χώρας ταύτης διατηρούντο έτι, και ών μία ήν και ή Αυτοκρατορία της Κωνσταντινουπόλεως, ένταυτη δε αν άπησχόλουν κατά θάλασσαν και εις κινδύνους ενέβαλλον τον Σουλτάνον, ήθελε διατηρηθή ένταύθα άνεκτή των πραγμάτων κατάστασις, και ήδύναντο να περιμείνωσι την κατάλληλον περίστασιν ύπως επενέγκωσι γενικήν επανόρθωσιν.

Οι Ιταλοί όμως επεθύμουν ν' άπαλλαχθώσι της τουρκικής ισχύος άπαξ δια παντός, και κυρίως διά νέας άποπειράς των ήδη κινηρόρων ανατολικών δυνάμεων' ο πάππ; της Ρώμης διά του άρχιερατικού του αξιώματος προσεπάθησε να μηδένιση πάλιν την συνομολογηθείσαν συνθήκην' ώριμότερα σκέψις άντέκειτο εις τούτο' άλλ' ο πρόεδρος της βουλαϊκής εκκλησίας πάντα λίθον έκίνησεν, ύπως εκτελέση τας προσαγές του κυρίου του, και δεν παρέφυγε μόν τους Σέρβους εις νέαν έκστρατείαν, αϊτινες δεν είχαν μεγάλην έμπιστοσύνην εις την επικήρυσιν, αλλά τους Ούγγρους και τους Πολωνούς (2).

Και προς τούτο ήρκει τότε μόνον ή ναυτική δύναμις ήτις αλλήθως άνεφανη εις τον ήλλησποντον, να έμποδίση την Σουλτάνον να επηρεάση εξ Ασίας όπου είχε παρουθή. Αλλά δι' άπρησείζον ή δαίλιαν ή προδοσίαν, άφήκαν αυτών να επηρεάση χωρίς να τον προσβάλλωσιν (3).

Όύτω λατινικήν προσεβλήθη ή ούγγροπολωνικός στρατός άπροσδοκίτως και εις μη επιτηδείαν θέσιν, παρά την Βέρναν, υπό θυνάμειος άνωτέρως. Το έχθρικόν ίσχυρόν τοίς έρχάνετο ως να έφόρμα φερόμενον επί πεδών, το δε περί των Σουλτάνον συνασπισθέν πεζικόν άνεδείχθη άήτητον. Οι χριστιανοί ήττήθησαν κατά κράτος (τόν Νοέμβριον 1444).

(1) Leucas Sylvius de statu Europae cap. IV. Constantini ac pervalsi metu, periinde ac totus orienis conjurasset, pacem petiere.

(2) Leucas Sylvius ib. (Papa) novum instaurari bellum cum praecipibus tam minis extorsit.

(3) Λούκα. Come la bona fortuna de Morat volse, trovò spatio libero da la galie appresso lo stonico.

Ουδέποτε ίσως υπήρξε μάχη ολεθριώτερα άποτελέσματα έχουσα δια πολλούς αιώνας. Μέχρι της σήμερον έτι ζώσιν οι λαοί έκείνοι υπό τον νόμον ύστις συνεπέειε ταύτης τοίς επεβλήθη.

Αί εν Ελλάδα και Άλβανία δεσποτεία, και αυτή ή αυτοκρατορία ύπεδουλώθησαν ή μία μετά την Άλληνη. Η αντίστασις τούτων, προς στιγμήν μόνον άνεχρίτισε τον άνακόρευτον έλευθρον. Πώς όμως ήδύναντο να υπέρβωσι τα σλαβικά βασιλεία; Λυπηρόν έστι ότι ή πτώσις αυτών πληρούται έτι δια των έρίδων των εκκλησιαστικών αίρέσεων. Άσμα σερβικών διηγεϊται, ότι ο Γεώργιος Βράγκοβιτζ ήρώτησε πικτε τον Ιωάννην Ουνιάδην, τί έσκέπετο περί Ορσκειας; εδν ένίκα ο Ουνιάδης δεν ήρνήθη ότι σκοπούς να εισάξη εις την χώραν το βουλαϊκόν καθολικόν δόγμα' επί τούτω έρωτήσεως το αυτό την Σουλτάνον, έλαβεν άπάντησιν, ότι, πικ' έκαστω τζαμίω θέλει άνοικοδομηθή εκκλησία και οι εγγώραιο θέλωσι μείνει έλευθροί ή να γονικλιτώσιν, ύπως εν τούς τζαμίαις έθως, ή να κάμωσι το σημεϊον του σταυρού, όπως εν τούς εκκλησίας. Η κοινή τουλάχιστον γνώμη ήν, ότι προτιμότερον υπό τους Τούρκους να έμείνωσιν εις την άρχικήν πίστιν ή να παραδεχθώσι το λατινικόν δόγμα (1). Ο Γεώργιος, τον όποιον και εις αυτό το έννοησαστον έτος της ήλικίας προέστρεπον να παραδεχθίη το λατινικόν δόγμα, ήρνήθη αυτό σταθερώς' έτε δε μετά θάνατον αι γυναίκες της οικουγενίας του τουλάχιστον κατεπέσθησαν εις τούτο, ουδεν κατόρθωσαν ή να επιταχύνωσι την Όλευθρόν των. Η τελευταία ήγεμονίς, Ελένη Παλαιολόγου, έπρότεινε να γίνη το κράτος της ύποτελής τω παπιωθρόνω' τούτου όμως ένεκεν αυτοί οι περι αυτην έπανέστησαν, και οι Σέρβοι προσεβάλλωσαν αυτοί τους Οθμάνους; να καθέξωσι τα φρούρια, ύπως μη τρωώσιν υπό Καρδινάλιον της Ρουμαϊκής εκκλησίας. Ο βασιλεύς της Βοσνίας, ύστις έσκόπευε να νυμφευθίη ήγεμονίδα της Σερβίας και να ενόση άμφοτέρως τας χώρας υπό την προστασίαν του Πάπα, ήθέλησεν έπίσης να γίνη ύποτελής τούτου, αλλά μετά του αυτού άποτελέσματος. Η πατερνική αίρεσις, ήτις έπλήρου την Βοσνίαν, και πρώ αίωνων υπό της Ρώμης έπολεμαίετο, καθ' ής πυλλάνεις εκήρυξεν αυτη σταυροφορίας, έπρότιμα έπίσης να υπάρχη υπό την

Οθμανικήν ή υπό την βουλαϊκήν κυριαρχίαν (1). Κατά την πρώτην γενομένην επίθεσιν υπό των Οθμάνων, οι όπαδαί ταύτης ουδόλως υπερασπίσθησαν έαυτούς, και εντός 8 ήμερών παραδόθησαν τοίς Τούρκοις 70 φρούρια, και ο βασιλεύς' αυτός έπασεν εις τας χείρας των.

Δυνατόν ίσως ήν να άποφύγοι την τύχην ταύτην, αν αι χώραι αυται πρότερον ήνωοντο μετά του συστήματος των δυτικών' προς τούτο όμως έπρεπον εν γένει να συμβώσιν άπαντα άλλως. Και ή Ούγγρική ήτις άπέρχθη άνήκεν εις αυτό, περιήλθεν εν βουλαϊ κατὰ μέγα μέρος εις την έξουσίαν των Οθμάνων.

Εν τούτοις και οι Σέρβοι και οι Βόσνιοι, αϊτινες έπρότιμωσαν να υποταχθώσιν εις τους Τούρκους, δεν έγνωρίζον τί έπραττον και έπιτα τύχη επερίμεινεν αυτοίς υπό ταύτην την κυριαρχίαν.

Οι τελευταίος ήγεμόν των Βοσνίων, εις ήν εξασφάλισαν την ζωην, ουδεν ήσαν, εαί τω λόγω ότι δεν είναι ύποχρεωμένοι να φυλάττη τις της προς τους άπίστους ύποσχέσεις, εδολοφονήθη ιδίω χειρί υπό του φανατικού σείκου, ύστις εξέδωκε την άποφασιν ταύτην (2).

Εν βραχεί ενόησαν οι μεγιστάνες της χώρας, ους ήγγισαν να έξολοθρευώσιν, ως και την βασιλικήν οικουμένην, ότι ή μόνη αυτών σωτηρία ήτο ή παραδοχή του Μωχμεθικισμοδ. Η διαθήκη της τελευταίας ήγεμονίδος, ήτις κατέφυγεν εις την Ρώμην, και ήτις εκει άποθνήσκουσα μεταφέρει εις την πάπαν το επί της χώρας κληρονομικόν της δικαίωμα, ύστις έδέχθη τούτο προσφάτων το ξίφος και το πέδιλον, έκασίετο επί του λόγου ότι τα τέκνα της, ο υίός και ή θυγάτηρ, ήσπασθησαν τον Ισλαμισμόν και δια τούτο έγένοντο άνίκανοι να την διαδεχθώσιν. Το παράδειγμα των ήγεμόνων, και άφ' ενός μόν ο κίνδυνος αν δεν άφίσταντο της Ορσκειας των, άφ' έτέρου δε ή έλπις του να συμμεθεξώσι της έξουσίας αν έπραττον τούτο, παρεκίνησε κατά μίμρην τας εύγενεστέρως οικουγενίας να άσπασθώσι τον Μωχμεθικισμόν. Ελαβον συνεπέειε τούτου δικαίωμα διαδοχίς επί των φρουρίων αυτών και είχαν μεγάλην επίφροην εν τη έπαρχία των εν ύψη ήσαν ήνωμένοι, κάποις μάλιτα τοίς είδίδετο και Βαζίρης εγγώραιο. Διά τούτου όμως άπεχωρίζοντο του έθνους, έπερ παρά την βουλαϊκην αυτών ενέμενον εις την άρχικήν πίστιν και άπεκλείσθη του κράτους και των έπλων, οι δε κάποικοι έγένοντο βασιλίδες ως και οι λοιποί χριστιανικοί εν τη τουρκική αυτοκρατορία.

Εν Ερζεγεβίνη το σύστημα τούτο έγένετο κατά τούτο επαικίεστερον, καθ' ότι διατηρούντο άρχηγοίτινες χριστιανοί μεθ' όπλισμένων των περι αυτούς:

(1) Behimok, geschichte von Bosnien 145, 147.
(2) Neschri bei Hammer, Geschichte der Osmanen II. 332.

(1) Ο αυτοκράτωρ Φρειδερίκος ως λόγον της άπαλλάξεως από της ύποτελείας προς το Κράτος των κομίων Σιλλαβό δίδει τον έξη: (13 Αυγούστου 1443) ότι ούτοι « genitio Bononora Turkon und andern Ungleichigen, die die Christenheit an denselben Orten teuflich und swerlich anfechten, grosszu schlaffen » (ήτοι διότι καθήμεριως και μετά μεγάλου κόπου, πολεμώσιν εις αυτά τα μέρη προς τους Βοσνίους τους Τούρκους και τους λοιπούς άπίστους τους έχθρούς του χριστιανισμοδ.

ἀπὸ κειρῶν εἰς κειρὸν ἀνεγνωρίζοντο οὗτοι νομίμως ἀπὸ τῆς Πύλης διὰ Περατιῶν καὶ οἱ Πασσάδες ἔπρεπε νὰ τιμῶσιν αὐτούς.

Ἐν τῇ κυρίῳ Σερβίᾳ παρὰ τὸν Μοράβαν, Κολουβάραν καὶ Δουβρίν εἰσέχθη τὸ σύστημα μετ' ἀπάσης τῆς ἀσπιρητικότητος. Ἐνταῦθα, ὁ στρατὸς τοῦ σουλτάνου σχεδὸν ἑμιστον ἔτος διήρχετο ἀπεργόμενος εἰς τὸν πόλεμον ἐπὶ τῶν οὐγγρικῶν ἐρίων· οὐδὲν ἔχουσι ἀνεξαρτησίας ἠδὲν αὐτοὺς νὰ διασωθῇ εὐρίσκειται μάλιστα ὅτι οἱ χωρικοὶ τοῦ Βελιγραδίου ἠναγκάζοντο ν' ἀπέχωνται εἰς Κωνσταντινουπόλιν, ὅπως ἐργάζονται ἐν ταῖς αὐτοκρατορικαῖς ἀρχαῖς ἐν κειρῶ τοῦ Θερισμοῦ. Ἡ χώρα διενεμήθη εἰς τοὺς Σπαχίδια, ὅπως οἱ κάτοικοι ὑπαχθεύοντο βαρβάρως εἰς προσωπικὰς καὶ πραγματικὰς ὑπηρεσίας. Τοῖς ἦτο ἀπαγορευμένον νὰ φέρουσιν ὅπλα, καὶ βλέπομεν τούτους ἐν κειρῶ ταρχαῶν ὁπλαζομένους διὰ μακρῶν βελόνων. Ἰπποὺς δὲν ἠδύναντο νὰ ἔχωσι, διότι τοῖς ἀρηπάζοντο παρὰ τῶν Τούρκων. Πατριάρχης τοῦ 18ου αἰῶνος ἐνομιάζει αὐτούς δυστυχεῖς αἰχμηκώτους, εἰς οὐδένα τῶν ὁποίων συνεχωρεῖτο νὰ ὑψώσῃ τὴν κεφαλὴν. Ἐκαστον πέμπτον ἔτος ὄφειλαν νὰ ἀποτίωσι τὸν φόρον τῶν παιδῶν, δι' οὗ τὸ ἔθνος καὶ ἡ ἐλπίς τοῦ ἔθνους ἀπηγάγετο πρὸς τὰς ἀμέσους τοῦ σουλτάνου ὑπηρεσίας, καὶ ἐστρέφοντο αἱ δυνάμεις αὐτῶν ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ ἴδιου ἔθνους.

Βαθμηδὸν τέλος ἐπέβη μετὰβολὴ εἰς τὰς τύχας τοῦ κόσμου.

Ἡ ἔννοια τῆς Οὐγγαρίας μετὰ τῆς Αὐστρίας καὶ δι' αὐτῆς μετὰ τοῦ γερμανικοῦ κράτους καὶ τῆς στρατιωτικῆς τῶν γερμανικῶν δυνάμεως, ἥτις κυρίως ἔθεσαν ἕνα εἰς τὴν πρῶτον τῶν Οσμανικῶν, κατέρωθε τέλος τὴν ἀπὸ τῶν Τούρκων ἀπελευθέρωσιν τῆς χώρας ταύτης, ἀπὸ αἱ θρησκευτικῆς διαφορᾶς διήρσαν μὲν ἀλλὰ καὶ ἀνέπτυξαν τὰς δυνάμεις καὶ τὰ πνεύματα τῶν διακυβερουμένων ἡγεμόνων, λαβόντων ἐπίσης ἐνεργητικὸν μέρος. Μέγχι μέρους τοῦ σερβικοῦ ἔθνους, ὅπως πρότερον ἤδη μετακινήσασιν εἰς τὰ ἕρκια τῆς ἀρχαίας Οὐγγαρίας, διὰ τούτου ἀπεσπάσθη ἀμέσως ἀπὸ τῶν Οσμανικῶν. Μετ' ἀγγαλιείας ἠσπασθησαν τὴν ἐλπίδα ταύτην καὶ οἱ λοιποὶ πέραν τοῦ Σάβα ὁμόφυλοι. Ἐπρότειναν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Λεοπόλδον τὴν βοήθειαν τοῦ ἔθνους τῶν, καὶ γνωστὸν πόσον αὕτη συνετέλεσεν εἰς τὴν πρῶτον τῶν αὐτοκρατορικῶν ὅπλων. Ἐν τῇ εἰρήνῃ τοῦ Πασσάδου μετὰ μέγχι μέρος τῆς Σερβίας· ἔλειπεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν αὐτοκρατορικῶν, καὶ ἡ κυβερνήσις ἐργάζετο νὰ προάξῃ τὴν καλλιέργειαν τῆς χώρας διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν χωρικῶν ἀπὸ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, καὶ διότι κύνει τὰς γερμανικὰς φυτείας.

Δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ἀναπτύξωμεν οὐ μόνον πῶς δὲν ἐπρόδυσαν αἱ ἐπιχειρήσεις αὐταὶ ἀλλὰ

μάλιστα ὡπισθοδρόμησαν οὕτως ὥστε καὶ αὐτὴ ἢ κατακτηθεῖσα σερβικὴ χώρα μετὰ εἰκοσιν ἔτη ἔπρεπε πάλιν νὰ ἐπιστραφῇ. Πᾶς τις γινώσκει ὅτι τοῦτο μᾶλλον διὰ τὴν περιπλοκὴν τῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς ἔσχε χώραν, ἢ διὰ τὴν αὐξήσιν τῆς τουρκικῆς δυνάμεως. Παρατηρητέον ὅμως ὅτι ἡ νέα αὕτη καταστροφὴ ἐχειροτέρευσε κατὰ πολὺ τὴν κατάστασιν τῶν ἐκεῖ χριστιανῶν λαῶν. Οἱ Τούρκοι οὐ μόνον ἐξεδιεδίχθησαν τὴν ἀποστασίαν ἐπὶ τῶν ὑπηκόων, οἵτινες δὲν μετενόησαν, καὶ μεγάλα τμήματα γῆς ἄλλοις παρεχώρησαν, ἀλλὰ καὶ τὴν κυρίαν καὶ οὐσιωδέστεραν βλάβην ἐπένεγκον εἰς τὰ ἀφορῶντα τὰ πνευματικὰ.

Μέχρι τοῦδε διατηρήθη ὑπὸ τοὺς Οσμανοὺς τὸ σερβικὸν πατριαρχεῖον μετὰ τῶν σερβικῶν ἐπισκοπῶν. Διὰ τούτων, καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκκλησίαν, συμμετέχε τὸ ἔθνος κατὰ τι τῆς δημοσίας ἐξουσίας, καὶ ὁ βασιλεὺς εἶχεν ἀπέναντι τοῦ σουλτάνου ἀντιπροσωπεῖαν, οὐχὶ τόσον ἀξιοκαταφρόνητον.

Ἄξιον Λεοπόλδου τοῦ Α' σχέδιον ἦν αὐτὸ κατ' ἐαυτὸ, νὰ ἐκλύσῃ εἰς ἑαυτὸν τὴν ἰσχυρὰν ταύτην ἐκκλησιαστικὴν ἐξουσίαν καὶ νὰ λάβῃ αὐτὴν ὑπὸ τὴν αὐτοκρατορικὴν του προστασίαν. Διὰ τούτου ἔβαν τὸ ἰλλυρικὸν ἔθνος ἐτέθη ὡς εἰπεῖν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ αὐτοκράτορος. Διὰ τούτου, ἐπειδὴ ὁ πατριάρχης Ἀρσένιος Τζέρνοβικ πρώτος ἔδωκε τὸ παράδειγμα, ἀνέστη τόσον προθύμως αὐτὸ ὑπὲρ αὐτοῦ τὸ 1689. Μετὰ δύο χιλιάδων περίπου πιστῶν, οἵτινες ἄπαντες διεκρίνοντο διὰ σημείον σταυροῦ, ἠνώθη μετὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοπέδου (1).

Τὰ σχέδια ταῦτα ἔπρεπε καὶ νῦν νὰ πραγματοποιηθῶσιν καὶ ἔπαυον αὐτῶν τὴν ἔκτασιν.

Ἦδη ὅμως ὁ Ἀρσένιος Τζέρνοβικ, ἕνεκα τῆς φορᾶς τῶν πραγμάτων, ἠναγκάσθη ν' ἀφήσῃ τὴν ἀρχαίαν ἀρχιεπισκοπικὴν ἔδραν καὶ νὰ μετακινήσῃ εἰς Αὐστρίαν. Ἐπράξε δὲ τοῦτο ὡς μεγάλη ἐθνικὴ κεφαλὴ τριακοντα ἑπτὰ χιλιάδες οἰκογενειῶν ἀκολούθησαν αὐτὸν καὶ ἀπέκησαν εἰς τὴν χώραν τῶν Οὐγγρων, ἐν ἧ ὁ αὐτοκράτωρ διὰ γενναίων προνομίων ἠσπάλισεν αὐτοὺς τὴν θρησκευτικὴν ἀνεξαρτησίαν.

Οὐδέλλως ὁμοιωσθῆν ἔτι οἱ Τούρκοι δὲν ἤθελον νὰ ὑποφέρουσιν ἐν τῇ γῶρῃ των, τὴν ἐπιβροχὴν ἐκκλησιαστικοῦ ἀρχιεποῦ τοσοῦτον ἐθελούως πρὸς αὐτοὺς δικαίωμένου. Προσπάθειον πᾶσαν συγκοινωνίαν μετ' αὐτοῦ νὰ διακόψωσι, καὶ ὠνόμασαν αὐτοὶ ἐν Ἰπέκω σέρβον πατριάρχην.

Τὰς ταρχαῖς αἵτινες ἐκ τούτου προὔξενήθησαν βλέπει τις ἐκ συμβιβάντος, ὅπως ἦν κρίσιμον διὰ τὸ Μαυ-

(1) Ἐἶπον εἰς τὸν ἐν Κωνσταντίνῳ στρατηγὸν ἔτι τὸ γερμανικὸν κράτος δὲν θέλει ἠσυχάζει μέχρις οὗ καὶ δὲ οὐ θάλασσα καὶ ἡ μάστιξ καὶ αἱ ἐλπίδες καὶ γίνωσιν ἕνα τούτου. Neu erfundene ottom. Pforte, Fortsetzung, p. 827.

ροβούνιον. Ὁ ὑπὸ τοῦ μεταναστεύσαντος Πατριάρχου χειροτονηθεὶς Μητροπολίτης Μαυροβουνίου, Δανιήλ, ἐκ τοῦ οἴκου Πέτροβικ τοῦ γένους Νέγκωις, ἄμα πολυμήσας νὰ ἐξέλθῃ τῆς χώρας του συνελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων αἰχμηκώτης καὶ ἀφέθη ἐλεύθερος μετ' ἀπότισιν πλουσιῶν λύτρων. Ἦδη εἰσεχώρει ὁ Ἰσλαμισμὸς, ὑποβαθουμένος ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως καὶ εἰς τὸ Μαυροβούνιον. Ὁ Δανιήλ ὅπως ἐν τῇ πατριδί τοῦλάχιστον προφυλαχθῆ ἀπὸ τούτου, ἔπεισε τοὺς χριστιανικοὺς Μαυροβουνίους, ν' ἀπαλλαγῶσιν διὰ τῆς βίβας τῶν μωαμεθανῶν ἀδελφῶν των. Ὅσοι δὲν ἠσπάσθησαν τὸν χριστιανισμὸν ἢ δὲν ἐσώθησαν διὰ τῆς φυγῆς ἐν μῆξ ἡμέρας ἐσφάγησαν. Ἄς μὴν ἀπατηθῆ τις· δὲν ἠδύναντο νὰ διατηρηθῆ ἄλλως ἐκεῖ ἢ χριστιανικὴ ἑλληνικὴ θρησκεία ἀπρόσβλητος. Ὁ ἐπίσκοπος εἶχε τὸ δικαίωμα, πάντοτε ζῶν νὰ ὀνομάζῃ τὸν διάδοχόν του, (ὅπως καὶ τὸ ἀξίωμα τῶν ἱερέων καὶ ἀρχιερέων ἐκεῖ κληρονομικῶς μεταβιβάζεται) ἐγένετο ἕκτοτε ἀρχηγὸς τοῦ ἔθνους του.

Ἡ ἐθνικὴ ἱερατεία ἐσχισμάτιζε οὐ μικρὸν ἀντιστάσεως μέσον.

Ἄπαξ ἔτι, ὅτε πάλιν ἐκ νέου τὸ 1737 οἱ Αὐστριακοὶ προὔχρησαν (1), ἐπανέστησαν οἱ Ἄλβανοι καὶ Σέρβοι πολυπληθεῖς, καὶ λογιζοῦσιν αὐτῶν περὶ τὰς 20,000, ἀλλ' ἐνίκηθησαν ὑπὸ τῶν Οσμανικῶν παρὰ τὸν Κολουβάραν καὶ ἄπαντες ἐσφάγησαν.

Ἐν βραχεὶ ἀπεδείχθη, ὅτι δὲν ἦτο ἀνάγκη τοιούτων μεγάλων κινήματων, ὅσοις ἦσαν οἱ πόλεμοι οὗτοι, ὅπως λάβῃ χώραν ἐκκλησιαστικὴ ἐθνικὴ ἀποστασία.

Ἀπατεῶν τις, ὅστις ἔλεγεν ὅτι ἦν Πέτρος ὁ Γ', κατέρωθε νὰ ἀποκτήσῃ μεγίστην πίστιν καὶ ὑπόληψιν ἐν Μαυροβουνίῳ, ἥτις εἰσέδυσσε καὶ μακρὰν ἐντὸς τῆς τουρκικῆς χώρας. Πολλοὶ ἐπίσκοποι ἀνεγνώρισαν αὐτόν· ὁ τότε πατριάρχης τῆς ἐν Ἰπέκω σερβικῆς ἐκκλησίας τῷ ἐπεισε δῶρον, πολύτιμον ἔπαινον. Ἐπὶ τούτοις οἱ Βεζίροι Βοσνίας καὶ Ἰουμέλης ἐκινήθησαν κατ' αὐτοῦ καὶ περιώρισαν τοῦλάχιστον τὴν ἐπιβροχὴν του ἐν Μαυροβουνίῳ· ὁ πατριάρχης Ἰπέκου ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ ἐκεῖ.

Ἐκτοτε ἀπεράσισεν ἡ Πύλη νὰ μὴ συγχώρησῃ πλέον νὰ ἐκλεχθῇ Πατριάρχης τῶν Σέρβων τὸ ἀξίωμα τούτου προσέθηκεν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ τοῦ ὅποιου ἐξήκει ἀναμφισβήτητον ἐπιβροχὴν (2). Τοῦτο ἐσπεπεν ἕκτοτε Ἐλ-

(1) Ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ στρατηγοῦ Σακεντάρφ, ὅστις συνετάχθη ἐπὶ τῆς βίβας ἀσφαλῶν πηγῶν, βεβαιώσεται (II. 107) ὅτι, ὁ Πατριάρχης τοῦ Ἰπέκου καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ὅχριδος ἐξέφρασαν τὴν ἐπιθυμίαν τότε νὰ γίνωσι προσεῖτι καὶ κοσμικοὶ κύριοι τῶν ἐκκλησιαστικῶν διοικήσεων αὐτῶν, καὶ νὰ λάθωσιν ἐν τῇ κοινῇ τοῦ γερμανικοῦ κράτους συνεδρίῳ ἔδραν καὶ ψῆφον.

(2) Ἐν τῇ Βερατιῷ διὰ τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπό-

ληνας ἐπισκόπους ὅπως διοικῶσι τὰς σερβικὰς ἐκκλησίας.

Διὰ τὸ ἔθνος ὅμως ἦν τοῦτο μεγίστη ἀπώλεια. Μετὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀνεξαρτησίας ἀπέβηκε καὶ τὸ παραμικρότερον μέρος, ὅπως εἶχεν εἰς τὸν ἡμέσιον βίον, ὅστις συνάμα ἐνάκλειεν ἐν ἑαυτῷ τάσιν πρὸς ὑψηλοτέρην ἀνάπτυξιν. Νῦν πρῶτον ὑπετάχθη ἡ Σερβία ἐντελῶς εἰς τὴν τουρκικὴν γενομένην Κωνσταντινουπόλιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

Διάγραμμα τῶν ἐν Σερβίᾳ ὁσμανικῶν διατάξεων.

Ἔργον ἱστορίας τῶν θρησκευτικῶν ἤθελον εἰσθῆναι νὰ καταδείξῃ οὐ μόνον τὰς ιδέας, τὰ ἔθιμα καὶ τὰς ἐπαρχιακὰς διατάξεις, ἀλλὰ καὶ τὴν πολιτικὴν ἐπιβροχὴν, ἣν αὐταὶ ἔσχον ἐπὶ τῶν διαφόρων ἔθνων.

Οὕτω ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ὁ Ἰσλαμισμὸς καὶ ὁ χριστιανισμὸς ἐπολέμουν πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἀνεπτύχθησαν ἀπέναντι ἀλλήλων. Ὅποια εἶναι, πολιτικῶς θεωρουμένη, ἡ κυρία διαφορὰ τῆς καταστάσεως ἥτις παρήχθη ὑπὸ τὴν ἐπενέργειαν αὐτῶν;

Εἰς τὴν πορείαν, ἣν τὰ πράγματα ἔλαβον ἐν τῇ δυτικῇ χριστιανουσίᾳ, πολλὰ δύνανται τις νὰ ἐπικρίνῃ καὶ ν' ἀπορρίψῃ δὲν δύνανται τις ὅμως ν' ἀρνήθῃ ὅτι ἡ ἐκκλησία τὰ μάλιστα συνετέλεσεν εἰς τὴν διάπλασιν τῶν ἐθνικοτήτων.

Πῶς ἠδύναντο, παραδείγματος χάριν νὰ φαντασθῇ τις ὅτι ἐνθ' ὑπῆρχον τοιαῦτα ἑτερογενῆ στοιχεῖα ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Γαλιίᾳ, καὶ ἐνθ' ὅσοις μεταναστῆσεις καὶ κατακτήσεις ἔσχον ἐνταῦθα χώραν κατὰ τὸν μεσαιῶνα, ἤθελε συστηθῆ τοιαύτη ἰσχυρὰ ἐθνικὴ ἐνότις ὅποια ἡ γαλλικὴ, ἀνευ τῆς ἐπενεργείας τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἐκκλησίας;

Βεβαίως ἀνῆκεν εἰς τὴν ἐνοῦσαν τῆς ἱεραρχίας δύναμιν καὶ ἡ ἀντίθεσις εἰς τὴν ἰσχυρὴν αὐτῆς, εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἐπενεργεῖαν ἢ ἐλευθέρᾳ ἐνδοθεῖν κινήσει, εἰς τὴν ὑπακοὴν ἢ ἀντίθεσιν. Ἀφοῦ δ' ἔπαξ τὸ ἔθνος ἦν ἰσχυρῶς θεμελιωμένον, δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ καταστραφῇ δι' οὐδεμιᾶς πλέον ἀσυμφωνίας, ἥτις ἐπὶ τῶν βάσεων τούτου μόνον ἐγένετο δυνατὴ.

Ἄλλως τὰ πάντα ἦσαν ἐν τῇ Ἄνατολῇ. Ἐἰς ἄλλοτε ἐπὶ τῶν καλιφῶν, ὡς ἐν τῷ μογγολικῷ

λεως, ἔπερ δημοσιεύει ὁ Muradoglu et Olsson, Tableau de l'empire ottoman V. p. 120 ἀναφέρεται καὶ τὸ χρονοπλῆθος τοῦτο ἔλαβε χώραν. Ὁ πατριάρχης ἐλάμβανεν ἕκτοτε τὸν ἐτήσιον εἰς 63000 ἀσπρων φόρον, ὅστις μέχρις ἐκείνου ἐπληθύνετο εἰς τὸν Πατριάρχην Ἰπέκου.

συνδεδεμένος μετά της εξουσίας της χώρας ή μετά του ποιμνίου αυτού.

Και κατά το εξωτερικόν ήδη ωμοιάζει μάλλον μετά των Τούρκων, διότι έβλεπέ τις τούτον μεγαλοπρεπώς ίππεύοντα, και φέροντα το ξίφος και το βουσοδάρον τα σημεία της ισχύος, ήτις εδόθη αυτώ δια σουλτανικού Βερατίου.

Ό,τι όμως έχαρακτήριζε τον θείον του ήν το χρηματικόν συμφέρον.

Το πατριρχεϊον της Κωνσταντινουπόλεως, ή μεγάλη εκκλησία σχηματίζει ενταυτώ και κατάσταση τραπεζιτικόν, εις το όποιον οι κεφαλαιούχοι ήγάπων να παρακαταθέτωσι τα κεφάλαιά των. Ούτω επήρκει εις τας προς την Πύλην αποτίσεις των τακτικων και εκτάκτων φόρων, και εις τα σημαντικά δώρα, δι' ών ήγοράζετο συνήθως ή εύνεια των μελών της διοικήσεως. Οι τόκοι προήρχοντο και εκ διχρόρων άλλων τυχερών, και κυρίως εκ των συνεισφορών των επισκόπων. Έκαστος χειροτονούμενος επίσκοπος ώρεια να αναγνωρίση εκουτών χρεώσων ώρισμένου ποσού, όπερ απεφασίζετο κατά το εισόδημα της επισκοπής, και να έγγραφατι περι της τακτικής αποτίσεως των τόκων (1). Αί αποδείξεις δε περι τούτου εδίδεν ώνομάζοντο αυλική δημοσίαι και εκυκλοφόρουσι ως χειρονομίματα μεγάλης τιμώμενα, διότι ο αντιπρόσωπος του Πατριάρχου ή του επισκόπου, εις όνομα του όποιου ήσαν, δεν ήδύνατο να μη πληρώση εγκλίτως τους τόκους. Είς τους επισκόπουσιν δεν ήθελεν ελθεσι συμφέρον ν' αποτιμώσωσιν εντελώς τη κεφάλαιον του χρέους των τούτου, διότι ούτω ήθελεν εμβάλλει την διοίκησιν της μεγάλης εκκλησίας εις άμνηχίαν μετά θάνατον αυτών ενείχετο δια τη κεφάλαιον τούτο ή εκκλησία. Επειδή δε οι επισκοποι εκτός τούτου ήσαν ήναγκασμένοι να δαπανώσι πολλά, όπως την τάξιν των εν τή αυλή των κυρίων διαφυλάττωσι, ή διοικήσιν αυτών εγίνετο ήδη βραδεία εις τους Έλληνας βραχιάδες, πολυ δ' έτι πλέον εις τους Σέρβους, ούς εθεώρουσιν ως ξένους. Και ού μόνον ελάμβανον ούτοι από των ιερέων, ούς εχειροτόνουσιν ποσόν χρηματικόν, άπάναντι του όποιου άπένευον αυτώ τα της ενόρας εισοδήματα των ιερέων, άλλ' εν Σεβίλι εισέπραττον και παρ' εκάστης οικογενείας φόρον, ώνομάζόμενον διμνίζαν, ήτοι φόρον των κληροδοτών, δυνάμει Φερμανίου, δι' ού συνεχωρείτο ή είσπραξις τούτου δι' ενόπλων ύπαρχόντων, και δι' ού υπεράσπιζον εκουτους κατά πάσης άντικειμένης αξιώσεως των κληρικων.

Είνατι γνωστόν ότι ώσπύτως προκειμένου να διο-

(1) Zalloni: Essai sur les Yanariotes p. 138. «des obligations qui supportent l'intérêt des dix pour cent par an et qui on désigne sous le nom des avilikis—omologies.» 'Idē Maurer: das griechische Volk. I, 303.

ρισθη διοικητής εις Πασσαλικιον ο χρηματισμός επί πολυ είναι το κύριον μέλημα, και ότι πλούσιοι φαναριώται ή Αρμένιοι κολλυβισται, έγγραύμενοι περι της πληρωμής των δια την Πύλην εισπραχθησομένων από των επαρχιών χρημάτων ού εξήσκουν επιβήρην την τυχοῦσαν επί του διορισμού των Πασσάδων, επιτηροῦντες εϊτα την διοίκησιν αυτών δια γραμματέων, ούς εδίδον αυτοίς. Παρά του Σείμ Ελ Ισλάμ ήγόραζον εκατοστάς διπλωμάτων Καδίδων και επώλουσιν εϊτα αυτά μετά μεγάλου κέρδους εις τοιούτους, οίτινες έτυχον του άπαιτουμένου βαθμού εις την νομικήν σχολήν. Η ως προς τας επισκοπικας εδρας διαφορά ήν ότι οι φαναριώται ήδύνατο να τας δώσωσιν εις τους δημοπίστους αυτών.

Σκεπτόμενος τις ότι τα τρία αξιώματα του Πασσά του Καδής και του Επισκόπου, δι' ών αντιπροσωπείται, ή διοικήσιν και ή δικαστική και πνευματική εξουσία ήδύνατο ν' άγορασθώσι, και ότι οι κάτοχοι τούτων όφείλουσι, κήνοντες χρεΐσιν των δικαιωμάτων άπερ τούς διδόνται επί του λαου να μη υποστώσι ζημίαν, και ότι και τα εις τους Σπαχιδάς προσήκοντα είναι μισθοδοσία δι' ώρισμένας υπηρεσίας, βλέπει τότε ότι χώρα και κάτοικοι θεωρούνται, υπό οικονομικήν έσπασιν, ως μέγα κεφάλαιον, του όποιου οι τόκοι άνήκουσι κατά πρώτον εις την κυβέρνησιν, ήτις παραχωρεί τούτους εις τους Σπαχιδάς μεν ως μισθοδοσίαν δια την υπεράσπισιν της χώρας, τους δε λοιπούς υπαλλήλους θεωρεί δημοσίους.

Οι βραχιάδες κατ' οὐδέν μετέχοντες της δημοσίας εξουσίας, φαίνονται έτι μόνον ως αντικείμενα της διοικήσεως, ως τα μέσα προς πραγματοποίησιν του κράτους, όπερ ύπερδύλωσεν αυτους, δια της διατηρήσεως του στρατιωτικού αυτού, των υπαλλήλων και αυτης της αυλής.

Δεν επραγματοποιήθη όμως εντελώς πάντοτε μόνον ή κατάστασις αυτη των πραγμάτων.

Συχνάκι βλέπομεν τους Οσμάνους διχονοούντας προς άλλήλους. Οι Σπαχιδες οίτινες μένουσι διηλεκώς εν τη χώρα, έχουσι διάφορον των Πασσάδων συμφέρον, οστις επί μικρήν μόνον εν αυτη διακινεί οι Ιαυιτζάροι οίτινες είναι ισχυροί δια της ενότιας του σώματος, όπερ εκτείνεται επ' άπαντος του κράτους, όπερ εύρίσκονται εις αντίθεσιν προς άμφοτέρους, και είναι εύτυχία ότι τοσούτον χρόνον δεν επέρχεσται βήξις μεταξύ τούτων. Και εάν τούτο δεν συμβείει εκατος όμως ζπει να πραγματοποιήση δια της μαγίστης βίας τας αξιώσεις του, δε ελάμβανει ως προσωπικόν δικαίωμα.

Και οι χριστιανοί δεν ήσαν άπαντας ύποταγμένοι διότι οστις δεν ήδύνατο να παρουσιάσθη ενόπιον του Καδής, οστις εκινδύνευε να φονευθη

υπό των Τούρκων ή διότι επράξεν εγγλημά τι, ή διότι ούτοι ήθελον να τον κακοποιήσωσιν άνευ δικαίας αίτίας, κατέφευγεν εις τα δάση και εγίνετο ληστής, ήτοι χαιιδούκος. Τούτους δύναται να προμοιάση τις μετά των Ιταλων φουρουσκίτων, των αποκεκρυγμένων, και μετά των βανδολιέρων των Ισπανικων επαρχιών. Το ότι όμως άπιστοι ύντες, εστασίαζον προς το κράτος, συνήργει ώστε να αισθάνωνται έτι ισχυρότερον το δικαίωμα προς το μετέρχεσθαι το έργον τούτο την χειραφεσίαν παρ' ότι άλλως ήδύνατο. Παρεφύλαττον λοιπόν τους Τούρκους οίτινες διήρχοντο, και ιδίως τας προς Κωνσταντινούπολιν αποστολάς χρημάτων τούτο όμως δεν εμπόδιζεν αυτους να έχουσιν αξιώσεις τιμιότητος και πίστεως. Και δύο εαν συνήρχοντο επί το αυτό, ο εις τούτων ήθελε γίνει Άράμπασσα, ήτοι άρχηγός, συχνά όμως συνηθραζοντο περισσότεροι και εσηματίζον μιαν στίφη. Είχον προσέτι τους Ιαυατζιδάς των, ήτοι κλεπταποδόχους, παρ' οις διέμενον μόνον τον χειμώνα, και ύπηρέτουσιν ως εγγάται ή ποιμένες. Την άνοιξιν επορεύοντο πάλιν εις τα δάση, συνηροίζοντο υπό τους άρχηγούς των, και εαν έλειπέ τις εκ του στίφους, ενόμιζον εκουτους ύποχρεωμένους να εκδικηθώσι τον θάνατόν του.

Ανυμφισβίως οι χαιιδούκοι εδωκαν ζήτην τινα εις το έθνος, διήγειρον άναμνήσεις και διατήρουσιν ζωντανήν την προς τον πόλεμον κλίσιν, μέχρι τουδε όμως άείποτε παρηγωνίσθησαν. Συνήθως και οι χριστιανοί κάτοικοι, ών δεν εφείδοντο πάντοτε, και οίτινες όφειλον άείποτε να αντικαταστήσωσι την προξενηθείσαν ζημίαν, εκινούντο κατ' αυτών.

Αν και αι άταξίαι αυται ελάμβανον χώραν, διατηρείτο όμως εν γένει ή αυτη κατάστασις, ήτοι ή κυριαρχία των οπαδών του Ισλαμισμού, και ή καταδούλωσις των χριστιανών.

Η εκ της Ορησκείας διαφορά ήν τοσούτω μάλλον αξιοπαρατήρητος, καθότι ουδεμία διαφορά καταγωγής ύπήρχεν, διότι οι Σπαχιδες τουλάχιστον, εαν και δεν κατήγοντο από των αρχαίων της χώρας ευγενών, οι πλείστοι όμως ήσαν καταγωγής και γλώσσης σερβικής.

Αλλ' ούδαι ενόμιζον αυθαίρετον, και εκ προσωπικού πάθους προερχομένην άδικίαν του ν' αποκλειωνται οι χριστιανοί υπήκοοι από του κράτους, των βπλων και του δημοσίου βίου τούτο εγίνετο πάντοτε ως προεφίεται τοιαύτη ήν ή άρχή του Ισλαμισμού.

Εν τη βίβλω των σουλτανικων διαταγμάτων την όποιαν συνέταξεν αρχιδικός τις εν Βαγδάτιω, κατά τον 3ον αιώνα της Ησδρας, αναφέρονται αι ύποχρεώσεις των Γεζούριδων, ήτοι των μη θλιωμένων υπηκόων(1). ο Όφείλουσιν ούτοι να διακρίνωσιν δια των

(1) Mawerdi bei Hammer, Verwaltung des Califates p. 112.

ένδυμάτων τα κτίρι αυτών δεν πρέπει να ήνακ ύψηλότερα των των θλιωμένων ο ήχος των κωδώνων των δεν πρέπει ν' ακούηται δεν πρέπει να επιβαίνωσιν ουτε επ' ίππων ουτε επί καμήλων ήρομάδων». Κατά τον 18ον έτι αιώνα ανανεώθη διαταγή του Ομάρ, δι' ής άπαγορεύεται τούς άπίστοις να κινηθώσι τα διδασκόμενα Αραβικά, ή να διδάσωσιν εις τα τέκνα των τῶ Κοράνιου. Πρὸ πάντων όμως, και τούτο εννοείται ούτως άφ' εκουτου ώστε μάλιστα αναφέρεται, δεν πρέπει να φέρωσιν όπλα (1). Οι βραχιάδες είναι ή άσπλος άγγελοι, ής χρέος είναι ή ύπακοή και ή ταπεινότης.

Αυτη ήν εν γένει ή εν Σεβίλια κατάστασις κατά την δευτέραν πεντηκοντάδα του 18ου αιώνος.

Οι εν τη χώρα Τούρκοι, οι τε προύχοντες και λοιποί, οίτινες όλίγον κατ' όλίγον περι αυτους συνήχθησαν, εθεώρουσιν εκουτους εν όλω ως κυρίους των βραχιάδων. Όπως τον πόλεμον ούτω και τας τέχνας, εσκι συνείχοντο αυτώ, διεφύλαττον δι' εκουτους, όπως οι βόρειοι προπάτορές μας, ή οι ανατολικοί των Τούρκων πατέρες, εξ ών ποτε ο υίός σιδηροργου ΐδρυσεν δυναστείαν.

Πολλούς είδον ύψούντας τας μεταξίνας χειρίδας να πεταλῶσι τον ίππον, και όμως εφάνιντο ότι ήσαν ευγενείς. Αλλα επιτηδεύματα άφινον μετά καταφρονήσεως εις χριστιανούς εγγάτας, και ούδεις Τούρκος ήθελε γίνει π. χ. δημιουργός διαφθερών. Ό,τι καλόν και ευπρεπές, κομψά όπλα, πλούσια ένδυματα, μεγάλας οικίας είχον οι Τούρκοι, διετήρησαν προσέτι δι' εκουτους και το πράσινον χρώμα.

Το χαλεπώτερον όμως ήν ή προσωπική συνάντησις. Ουδέποτε Σέρβος ήδύνατο να ίππεύση εν τη πόλει, και επετρέπετο αυτώ να εξέρχηται μόνον πεζός, ύποχρεωμένος αν να παρέχη ύπηρεσίαν εις πάντα προσκαλούντα Τούρκον. Εαν απήντα Τούρκον τινα εζω των πόλεων, επρεπε να σταθῆ, να παρεκκλήνη, και εαν είχε μιαν τινα όπλα, όπως υπερασπίση εκουτον κατά των ληστών να τα καλύψη. Επειλε να υποφέρῃ υβριζόμενος, υβρίζων εθεωρείτο τιμωρητός.

Ευτυχώς το εγγώριον πολιτευμα συνεχωρεί τον χωρισμόν των δύο λαών. Και εαν ξένος τις ήρχετο, προς το τέλος της προηγουμένης εκατονταετηρείδος, εις Σεβίλιαν ούδεν ήθελεν εύρει μάλλον αξιοπαρατήρητον ή την διαφοράν μεταξύ πόλεων και χώρας. Εν ταίς πόλεσι εν ταίς μεγαλειτέραις και μικροτέραις εν τοίς φρουρίοις και δρυφράκτοις κατώκουν οι Τούρκοι, εν τη χώρα οι Σέρβοι.

Επειδή ο πασσάς δεν επέτρεπε, χάριν του συμφέ-

(1) Η τουρκική νομοθεσία εκφράζεται μ' όλον τούτο ρητόν: Code militaire en Othoman Suppl. T. I, 108. Il n'est point permis de porter des armes, l'usage des chevaux et de toute autre monture.

ροντός του εις μόνους Τούρκους να λεηλατῶσι τὴν χώραν, παρεκινούνοτο οἱ Σέρβοι ἐκ τούτου ἢ ἀποφεύγῃσι τὰς πόλεις. Πολλοὶ Σέρβοι ἐφθασαν τὸ 60ον ἔτος τῆς ηλικίας των χωρὶς ποτε νὰ ἴδωσι πόλιν.

Τούτου ὅμως ἕνεκα ἐν τῇ ἀποστάσει ταύτῃ ἠδυνήθησαν νὰ παραδεχθῶσι τρόπον τοῦ ζῆν, ὅστις διετήρει τὸ ἐθνικὸν φρόνημα ἀνεξάρτητον καὶ ζωηρόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

Ἡθὴ καὶ ἴθιμα, χαρακτήρ καὶ ποίησις τῶν Σέρβων.

Τὰ χωρία τῶν Σέρβων κεντρίαι μακρὰν ἐντὸς τῶν περὶ τὴν ἑστίαν ἐντὸς τῶν ποταμῶν καὶ τῶν βράχων σχηματίζομενον πεδίαθρον, καὶ ἐντὸς αὐτῶν τῶν ἐπιπέδων τῶν δάσους μυγῶν συγκεντρωμένα δὲ τὰ χωρία ταῦτα ἐκ τετραγώνων ἢ πεντήκοντα γωνίων ἔχουσιν ἑκτασίαν ὅσον ἡ Βιέννη μετὰ τὸν προστάσιον τῆς.

Αἱ οἰκίαι κεντρίαι μεμονωμέναι καὶ ἀπέχουσι ἀπ' ἀλλήλων. Ἐκάστη δὲ τούτων περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῇ ἰδιαιτέραν κοινότητα. Περὶ τὴν κυρίως οἰκίαν, ἣν σχηματίζει ἐμβαδὸν περιελαλισμένον διὰ πλινθίων τοίχων καὶ κακαλομημένον διὰ ξηρῶν φυλῶν καὶ ἀγύρων, ἐν τῇ μέσῳ τοῦ ὁποῦ εὐρίσκειται ἡ ἐστία καὶ τὸ πῦρ, ὑψοῦται διαμῆτρως, κλιθεὶς ἢ βραχύνεται λαγύμενα, τὰ ὅποια πολλὰκις κοσμοῦνται μὲν ἐσωτερικῶς δι' ἐξοικασμένων σκευῶν, δὲν ἔχουσιν ὅμως ἑστίαν. Ἡ οἰκία ἀνάγει ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν πατέρα καὶ εἰς τὴν μητέρα, καὶ περιέχει ἐν αὐτῇ ἰδιαιτέραν κωπηναίαν, ἐντὸς κοινῶν αὐτῶν τὰ περίεξομα ἀνάγκουσι εἰς τὰ νεότερα ἀνδρόγυνα. Πάντα τὰ μέλη τῆς οἰκογενεῖας ἀποτελοῦσιν ἐν καὶ μόνον οἶκον συνεργαζόμενα, συσσιτούμενα καὶ συναθροισόμενα τὰς ἐσπέρας τοῦ γεμεῖντος περὶ τὴν ἐστίαν. Καὶ μετὰ θάνατον τοῦ πατρὸς, οἱ ἀδελφοί, ἐκλέγοντες τὴν ἑκαστῶν τῶν μεταξὺ αὐτῶν ὡς οἰκογενειάρχην, ἀπαρτίζουσιν, συγκατακομοῦσι μέχρις οὗ ἢ ὑπὲρ τὸ δέον αὐξήσεις τῆς οἰκογενεῖας καταστήσασιν τὴν χωριστὴν ἀναγκάσιν. Πολλὰκις οἰκογενεῖαι σχηματίζουσι ὀλόκληρον ὄλον.

Ὀλίγη ἀνάγκη ὑπάρχει ζέων ἐργατῶν. Διότι οἱ ἄνδρες οὐκ ἀδουλοῦσιν αὐτοὶ τῆς οἰκίας των, κατασκευάζουσι πατροπαράδοτος τὸ ἄρτρον, τὴν ἀμύραν καὶ τὴν ζυγὴν τῶν ὑπεζυγίων των, περιδέουσι διὰ στεφανῶν τὰς πόλους, καὶ κατασκευάζουσιν ἐξ ἀκατεργάστου δέρματος τὰ ὑποδήματά των. Περὶ τῶν λοιπῶν ἐπιτημάτων φροντίζουσιν αἱ γυναῖκες, αἵτινες

εἶναι ἐπιτηδευαὶ καὶ εἰς τὴν κλώσιν τῶν ἐρίων καὶ τῶν λίνου, καὶ εἰς τὴν ὑφανσιν τῆς ὀθόνης καὶ τῆς βύσσου, καὶ εἰς τὴν διὰ τοῦ ἐρυθροδάχνου χρωματισμῶν. Οἱ ἄρχοι παρέχουσιν αὐτοῖς τὰ πρὸς τροφὴν ἀναγκαῖα ἅπαντα, καὶ ἴτως μόνον τὸ ἄλας ἀγοράζουσιν. Ἐκαστὸν χωρίον ἔχει ἀνάγκην σιδηροὐργου, ὅστις νὰ μετασκευάζῃ τὰ ἐργαλεῖα. Οἱ μύλοι ἀνήκουσι συνηθῶς εἰς τινὰς οἰκογενεῖας, ὧν ἑκάστη ἔχει ἡμέραν ὠρισμένην, ὅπως κάμῃ χρῆσιν.

Ὁ αὐτάρκης οὗτος καὶ περιορισμένος οἰκογενεακὸς βίος, ὅστις καὶ ἐπὶ τῶν Τούρκων διετηρήθη, διότι τὰ μεγάλα βάρη ἠνώχλουν αὐτῷ, ὑπῆρξεν ἡ βάσις τοῦ διαρκοῦς ἐθνικοῦ τῶν Σέρβων βίου. Ἡ τοῦ ἀτόμου ὑπαρξίς ἐξαρτῶνται τρόπον τινα πρὸς τούτου. Οὐδαίς ἐορτάζει τὴν ἐορτὴν τοῦ ὀνόματός του ἢ τὰ γενεθλιά του· ἐκάστη οἰκία ἔχει τὸν προστάτην τῆς ἡγίον, καὶ τὴν μνήμην αὐτοῦ ἐορτάζει καὶ συμπουσιάζει.

Περὶ τοὺς ἀρχαίους Γερμανοὺς παράδοξός τις προτήμησις τῆς πρὸς μητρὸς συγγενείας συνέχευε τὴν οὐκογενεῖαν, καὶ ὁ τῆς μητρὸς ἀδελφὸς ἦτο κατὰ τὰ ἀρχαῖα τούτων ἔθνη καὶ τῶν κυριωτέρων προσώπων (1)· πρὸς τὴν σλαβοσέρβικὴν φυλὴν ἐπικρατεῖ μάλιστα τὸ ἰδιόζυγον ζωηρὸν αἰσθημα τοῦ ἀδελφικοῦ συνδέσμου. Ὁ ἀδελφὸς ἐπαίρεται ἐπὶ τῇ ἀδελφῇ αὐτοῦ ἢ δὲ ἀδελφῇ ἐμνοῖαι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ἀδελφοῦ. Τὸν τε ὄνομα δὲν κλαίει ἡ σιζύγος, ἀλλ' ἡ μήτηρ καὶ αἱ ἀδελφαί, αἵτινες καὶ τὸν τάφον αὐτοῦ περιποιῶνται. Εἰς τινὰ χωρία διακρίσεται ἐπὶ τὸ εἶξῃς παράδοξον ἔθνη· ὅταν ἐκ δύο ἀδελφῶν, ὧν τὰ γενεθλία συμπιστοῦσι τὸν αὐτὸν μῆνα, ὁ εἰς ἀπαθήνη, δεσμεύεται ὁ ἐπιζήσας πρὸς τὸν ἀποθανόντα, μέχρις οὗ ἐκεῖνος, πρὸς ἀνάστασιν ζέων νεκρῶν, ὀνομάσει αὐτὸν ἀδελφόν, καὶ αὐτῷ ἐλευθεροῦται διὰ τούτου.

Εἰς τὰς ἰδέας ταύτας ἀνταποκρίνεται ἐν τῶν παρὰδοξοτέρων ἔθνη τῆς Σερβικῆς φυλῆς, ἡ ἀδελφοφιλία. Ἐν τῇ κυρίως Σερβίᾳ δὲν τελεῖται αὕτη διὰ θρησκευτικῆς ἰεροπραξίας, ἀλλὰ πράγματι συνδέονται οἱ Σέρβοι μεταξὺ των ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, καὶ ὀνομάσουσι πρὸς ἀλλήλους πίστιν καὶ βοήθειαν καὶ ἅπαντα τὸν βίον. Καὶ συνήθως νομίζουσι τὸ ὅτι πρέπει ἀσφαλτέστερον νὰ ἐκλέξῃ ὡς ἀδελφὸν ἐκεῖνον, ὃν φαντάζεται ὅτι κατ' ὄνομα, κινδυνεύον ποτε, προσεκάλεσεν εἰς βοήθειαν. Οἱ οὕτω συνδεόμενοι καλοῦνται ἀδελφοὶ ἐν Θεῷ, ἢ ἀδελφοὶ τῆς ἐκλογῆς, ποδρατῆμοι. Ἐν τῇ παλαιᾷ Ὁρσὸβιᾳ καὶ ἐν Νεγκίνῳ ὑπάρχει τὸ ἔθνη νὰ ἀνακοῦνται ἢ ἐπὶ τῶν τῶν ἡμέρῳ τὴν προῖκον τῆς δευτέρας μετὰ τὸ Πάσχα δευτέρας· πρὸς τοῦτο συνέρχονται ἀφ' ἐσπέρας οἱ νέοι καὶ πλέκουσι πρασίνους στεφάνους. Εἴτα δὲ δι-

(1) Tāzatos. Sororum filii idem erud ayunculam qui ad patrem honor. κτλ.

αιροῦνται ἀπὸ δύο, οἱ νέοι ἀφ' ἐνὸς καὶ αἱ νεάνιδες ἀφ' ἑτέρου, ἀσπάζονται ἀλλήλους διὰ μέσου τῶν στεφάνων τούτων, καὶ τέλος τοὺς ἀνταλλάσσουσιν. Ὁ σύνδεσμος ὅμως οὗτος, ἐπειδὴ γίνεται μεταξὺ νέων τῆν ηλικίαν, δὲν ἰσχύει ἢ δι' εἰ μόνον ἔτος· δὲν εἶναι τοῦτο ἔτι ἢ διὰ βίου ἀδελφοφιλία, ἀλλὰ μόνον ἀπόπειρα πρὸς ταύτην· τὴν δὲ τοῦ ἐπομένου ἔτους μετὰ τὸ Πάσχα δευτέραν, ἀφ' οὗ ἐγινώρισαν ἑαυτοὺς ἀνακοῦνται αὐτῇ ἢ τὴν μεταβιβάλλουσιν.

Καὶ ὅσον ὁ σύνδεσμος οὗτος δὲν ἐνδιαφέρει ἢ μόνον τὸν συνάπτουσαν αὐτὸν, ἕτερος ἐξ ἐναντίας σύνδεσμος, ὁ δὲ τοῦ γάμου, θεωρεῖται κατὰ τοσαῦτα μάλλον ὡς κοινὴ τῶν οἰκογενεῶν ὑπόθεσις. Οἱ ἀρχαῖοι τῶν δύο οἶκων ἀποφασίζουσι τὴν συναικίσιν· καὶ οὐδέποτε κέρη ἐν ηλικίᾳ, ἥτις εἶναι μέλος τῆς οἰκογενεῖας τοσοῦτον ὑπερήλικον εἰς τὴν οἰκονομίαν, μεταβαίνει ἀπὸ τῆς μητρὸς εἰς τὴν ἄλλαν οἰκίαν, ἄνευ εἰδους ἄρχου, ἥτις χωρὶς νὰ προηγηθῶσι δόρα, τὰ ὅποια ἐν αὐτῷ πρέπει νὰ εἶναι λίαν κυλῶντα. Ὁ ἀδελφὸς παρὰδοξῶς τὴν νύμφην εἰς τὴν μεγαλοπρεπεῖα πομπῆν, ἥτις μάλιστα νὰ ἐπαρτήσῃ αὐτὴν εἰς τὴν νέαν τῆς οἰκίας· ἐνταῦθα τὴν ὑποδέχεται ἀδελφὴ ἢ νύμφη τοῦ ἀνδρός. Ἡ συμβολικὰ τελετὰ, δι' ἣν ἀποκαθίσταται εἰς τὴν νέαν οἰκίαν, συνίστανται εἰς τὸ νὰ κοσμήσῃ παιδίον, νὰ ψάψῃ διὰ τῆς ἡλικίας τοὺς τοίχους, αἵτινες θέλουσι τὴν ἰδέαν τοσαύτης ἐπιμελῶς τὸ ἐργαλεῖον τοῦτο μεταχειρισθῶμενη, νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν τράπεζαν, ἣν τοσαύτης θέλει ἀκολούθως παρασκευάσει, ἔχουσα ἄρτον, οἶνον καὶ ὕδωρ ὑπὸ τὴν μασχάλην καὶ εἰς τὰς χεῖρας. Τὸ στόμα τῆς, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ λέγῃ ὀλίγη καὶ καλὰ μόνον, δεσμεύεται διὰ τεμαχίου ζαχαρέως. Εἰς θεωρεῖται ζένη, ἔτι ἐπὶ ἐν ὀλόκληρον ἔτος καλεῖται νύμφη. Διὰ τῆς ὑπὸ τῶν ἠθῶν ἐπιβλαβήσας διηγετικῆς αἰδοῦς ἀποχωρίζεται καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ συζύγου τῆς. Ἄλλων παρόντων μόλις τῷ ἀποτελεῖ τὸν λόγον, πολὺ δὲ ἐλιγώτερον τοῦ μῆνα νὰ ἀσταθίσῃ μετ' αὐτοῦ. Μόνον προσιόντος τοῦ χρόνου, καὶ ὡς μήτηρ μεγάλων ἠδὲ παιδῶν, καθίσταται ἡ γυνὴ ἰθαγενὲς μέλος τῆς οἰκογενεῖας, εἰς τὴν ὁποῖαν εἰσῆλθεν.

Ἐν ἢ τὸ αἰσθημα τῆς ὀμύμου συγγενείας εἶναι ἐν Σερβίᾳ τοσοῦτον ἀνεπτυγμένον, παράδοξον, πῶς δὲν ἐπικρατεῖ ἐνταῦθα ἡ δίκη τοῦ αἵματος, ἥτις παρὰ τοῖς ἐν τοιαύτῃ καταστάσει εὐρισκομένοις ἔθνεσι, δὲν εἶναι ἀσυνήθη; Ἐκφρασις τοῦ αἰσθηματος τούτου, καὶ ἥτις ἐπικρατεῖ πρὸς τοὺς Μοντενεγρίνοις, αἵτινες εἰσὶν οἱ πλησιέστεροι ὁμόφυλοι τῶν Σέρβων. Τοῦτο ἴσως προσέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι ἐν Σερβίᾳ δὲν ὑπάρχουσι μεγάλα γένη ἢ φυλαί, αἵτινες συνεπέρας τῶν καταπέσεων, εἴτε δὲν δύνανται νὰ σχηματισθῶσιν ἢ σχηματισθῆσιν δὲν δύνανται νὰ διατηρηθῶσιν. Ἡ συνάφεια τῶν οἰκογενεῶν εἰς κοινότητα εἶναι

μάλλον φύσεως πολιτικῆς, καὶ δὲν βασίζεται ἐπὶ κοινῶν γένους ἢ κοινῆς καταγωγῆς. Τὸ χωρίον, ἐν ᾧ συνέβαινε φόνος, ὑποχρεοῦται ὑπὸ τῶν Τούρκων, αἵτινες ἐθεώρουν τὸν φόνον μάλλον ὡς ζήτημα ἢ ὡς ἔγκλημα, νὰ πληρώσῃ διὰ τὸ αἶμα ἀποζημιώσιν, Κριθνίαν καλουμένην, ἥτις ὠρίετο εἰς 1000 γρόνια (1). Πληρωθέντος ἀπᾶς τοῦ προστίμου ἐπέτρην ἢ κοινότης εἰς τὸν φονέα νὰ ἐπανέλθῃ. Ἦκει μόνον νὰ συνδιαλλαγῇ οὗτος μετὰ τῆς οἰκογενεῖας τοῦ φονευθέντος, ὅπερ, τῶν πραγμάτων οὕτως ἐγένετο, δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι πολὺ δύσκολον, διότι ἡ ἐκδίκησις ἤθελεν ἐπιβάλλει νέας ζημίας εἰς τὴν κοινότητα.

Πρὸς τούτοις ὅμως ὁ σύνδεσμος, ὃν ἀπετελεῖ τὸ χωρίον, ἦν στενότατος.

Τὸ χωρίον εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγῃ αὐτὸ τοὺς δημογέροντας του (Κυμάτας), καὶ τὸν πρωστάτην του, (Σάσκι Κνέ), οἱ δὲ ἐκλεχθέντες καὶ τιμῆς ἀπελάμβανον καὶ ἐμπιστοσύνης. Ἡ Πορέζα (δημογεροντία) ἦν βάρος κοινὸν εἰς ἅπαντας, καὶ ἡ δικαιομὴ τῶν διαφόρων κλάδων αὐτῆς ἐγένετο κοινὴ συνεισότησι πάντων τῶν κατοίκων.

Ὅπως ἡ οἰκία τιμᾷ τὸν ἴδιον αὐτῆς προστάτην ἡγίον, οὕτω καὶ τὸ χωρίον τιμᾷ κοινὸν ἡγίον. Τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης αὐτοῦ συνέρχονται ἅπαντες εἰς εὐρύχωρον μέρος, συνήθως ἐπὶ ὑψώματος κειμένου παρὰ τὸ χωρίον. Οἱ ἱερεῖς προσέρχονται καὶ ἀγνάζουσιν ὕδωρ καὶ ἔλαιον, προπορευομένων δὲ αὐτῶν διαβαίνουσιν οἱ κάτοικοι, φέροντες στυροῦς καὶ εὐχάνας ἀγίας διὰ τῶν ἀγροῶν των, εἰς τινὰ δὲ χωρία μεταβαίνουσι καὶ ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν.

Τοιοῦτοτρόπως ἀνεπληροῦντο ἐν Σερβίᾳ αἱ ἐκκλησίαι, αἵτινες κατὰ τὸ συστημα τῶν Τούρκων ἦσαν ἀπηγορευμέναι εἰς τὰ πλείστα χωρία.

Ἰσως δὲ καὶ διὰ τὴν ἔλλειψιν ταύτην τῶν ἐκκλησιῶν δὲν ἀπελάμβανον οἱ ἱερεῖς τῆς αὐτῆς τιμῆς καὶ ὑπολήψεως, ἣν χεῖρε καὶ ὁ κατώτερος κληρὸς ἐν τῇ ἐσπερίᾳ Εὐρώπῃ, διότι τὸ ἔργον αὐτῶν δὲν ἦτον ἄλλο, ἢ ν' ἀναγινώσκουσι προσευχὰς καὶ τροπάρικα εἰς βαπτίσματα, γάμους καὶ κηδείας, καὶ νὰ προμηνύωσιν ἐκ τοῦ ἡμερολογίου τὰς ἡμέρας τῶν ἐορτῶν.

Ὅσα ἐλάμβανον οἱ ἱερεῖς ἐκ τῶν θρησκευτικῶν τούτων τελετῶν δὲν ἐπῆρασαν πρὸς διατροφήν των. Εὐτυχῆς, ἐὰν εἶχον ἐν τῷ χωρίῳ των καὶ πατρικὸν τι κτήμα, τὸ ὁποῖον νὰ δύνανται νὰ καλλιεργῶσι

(1) Τοιαύτας διατάξεις περιέχει ἡθὴ καὶ ἡ νομοθεσία τοῦ Τουσσάνου παράγρ. 32 καὶ 44 (ἐὰν ἀπειλοῦμεν νὰ βάλωμεν βᾶσιν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Εὐραίου γενομένην ἔκδοσιν τῶν νόμων τούτων). Ἦθελεν εἶσθαι καλὸν νὰ ἐξετάσῃ τις πόσαι ἐκ τῶν τουρκικῶν διατάξεων ἴσχυον ἤδη παρὰ τοῖς ἀρχαίοις κατοικοῖς, καὶ πόσαι προσετέθησαν μετὰ ταῦτα.

καὶ νὰ περιποιῶνται ὡς οἱ ἄλλοι κάτοικοι ἄλλως τε, ὁ βίος των ἦν οὐκ ἐλάττω. Πάτερ, ἐρωτᾷ πᾶσι τις τὸν ἱερέα, φυλάττεις καὶ τοὺς βόας σου; Τέκνον μου, ἀποκρίνεται ὁ ἱερεὺς, ὅς ἦσαν τοὺλάχιστον ἰδιοὶ μου!

Τοὺναντίον ὅμως γενικὸν ἀπεδίδεται σέβας εἰς τοὺς μοναχοὺς καὶ εἰς τὰ μοναστήρια. Ἐπεκράτησεν ἔθως νὰ γίνηται ἀποκλειστικῶς ἐνώπιον τῶν μοναχῶν ἡ ἐξομολόγησις, ἥτις παρὰ πᾶσαν ἄλλην ὀρθοπετικὴν τελετὴν διατηρεῖ τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ ἱερέως καὶ δίδει αὐτῷ ἐπιβρόχην ἐπὶ τοῦ λαοῦ. Ἐπὶ τούτῳ συνέρχονται οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου καθ' ὀρισμέναις ἡμέραις εἰς τὰς σκοτεινοτέρας γωνίας τῶν δασωδῶν λόφων, ἐνθα κείνται μεμονωμένα τὰ μοναστήρια. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται μόνον περὶ ὀρθοπετικῆς μυστηρίου· αἱ ἡμέραι αὗται εἶναι συγχρόνως ἡμέραι ἐρωσάσιμοι, ἡμέραι συνελεύσεως ὕλης τῆς χώρας, ἥτις ὑπάγεται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς μονῆς. Πολλὰκις συνηθίζονται ἀφ' ἑσπέρας καὶ διασκευάζονται παρὰ τὴν πυρᾶν. Ἀφ' οὗ δὲ κλιμακωθῶσιν αἱ πρωϊνᾶί ὥραι εἰς τὴν ἐξομολόγησιν καὶ τὴν θείαν μετέληψιν μετὰ μεσημβριᾶν λαμβάνει χώραν πανήγυρις, παίγνια καὶ χοροὶ τῶν νέων, (καὶ αὕτη εἶναι ἡ περὶστασις, καθ' ἣν συνήθως ἐκλέγει ὁ ἐπιθυμῶν νὰ νομφευσῇ νέος τὴν μέλλουσαν σύζυγόν του,) ἐνθ' οἱ πρεσβύτεροι κἀθίονται καὶ συσκέπτονται.

Πλὴν καὶ οἱ μοναχοὶ δὲν εἶναι ἀνεξάρτητοι καὶ δὲν ἔχουσι ἀπόλυτον τὴν ἐπιβρόχην. Ἐχουσι μὲν κατὰ τι περισσοτέρας γνώσεις τῶν ἱερέων, ἀλλὰ τακτικῶς σπουδᾶς καὶ αὐτοὶ δὲν ἔλαμον, καὶ δὲν συνδέονται ὑπὸ ἓνα ἀρχηγόν (ἡγούμενον) μηδὲ ἀνήκουσιν εἰς ὠρισμένον τάγμα. Νῶσι δὲ διὰ τῆς ἐλεημοσύνης τῶν πιστῶν, οἱ δὲ Κνεζοὶ ἐφείλουσι νὰ διατηρῶσι τὰς ἐκκλησίας των εἰς καλὴν κατάστασιν. Εἶναι ὅμως ἔσως καὶ τὸ μόνον παρεμβατικόν, ὅπου διὰ τοῦτο οἱ Κνεζοὶ, ἀρχήθεν κυρίως οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν χωρίων κάτοικοι, ἔχουσι τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν τὸν προϊστάμενον τῆς μονῆς, ἀδιάφορον ἂν οὗτος ὀνομάζεται ἡγούμενος ἢ ἀρχιμανδρίτης.

Δὲν εἶναι ἕρα τούτα, ὡς νὰ διετηρεῖτο εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις ἡ ἰδέα ἐθνικῆς ἐκκλησίας, ἰδέα, ἥτις ἀνεβάνη ἤδη ἐπὶ τῶν ἀρχαίων βυσαλίων;

Ποσάκις δὲν κατηγορήθησαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ αἱ ὑπὸ τῶν Σέρβων βυσαλίων γενόμενα συστάσεις μοναστηρίων; ἀλλ' ἐνθ' ὅτ' ἐλάττω τὸ ὑπ' αὐτῶν θεμελιωθὲν κατέπιπτε, τὰ ὀρθοπετικὰ τὰ ἐθιμικά συνετέλεσαν τὰ μέγιστα εἰς τὴν διατήρησιν τῆς τε ἐθνικότητος καὶ τῆς ὀρθοπετικῆς κατὰ τὴν ἀμοιβαίαν τῶν δύο τούτων στοιχείων σχέσιν. Ὅθεν καὶ ἡ τῶν Βοσνίων μετέθεσις εἰς τὸν ἰσλαμισμὸν δὲν ἀποδίδεται ἀδικίᾳ εἰς τὸ ὅτι ἐν Βοσνίᾳ ὑπῆρχον ὀλιγώτερα ταῦτα ἰδρύματα.

Καταργηθέντος τοῦ Πατριαρχείου τοῦ Ἰπέκου,

ἐτιμῶντο ὑφ' ἀπάντων ἐν γένει τῶν σερβικῶν φύλων αἱ μὲν αἱ τῶν ἀρχαίων βασιλέων, καὶ ἰδίως τὸ πλεῖστον τοῦ Ἰπέκου κείμενον μοναστήριον τῆς Δετζίανης, ἐνθα ὁ πατὴρ τοῦ Στεφάνου Τουσανίου ἀνήγειρε τὸν ἐκ μακρᾶρου μεγαλοπρεπεῖ ἑκείνου νόον. Ὅθεν καὶ πολλάκις οἱ Τούρκοι (οἵτινες καὶ τὴν πίστιν θεωροῦσιν ὡς πηγὴν εἰσπράξεων), ὑπέβαλον εἰς αὐτὴν τὴν μονὴν μεγάλα ποσὰ πρὸς ἀπότισιν, διότι καλῶς ἐγνώριζον ὅτι ἡ φιλοδωρία τῶν πιστῶν προθύμως ἠθέλην ἀποτίσει τὰ πάντα.

Ἀπόδειξις τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος τῆς ἐκκλησίας ταύτης, εἶναι καὶ ὅτι ἐν αὐτῇ διατηρήθησαν ἀείποτε τὰ ἀρχαῖα ἐγχώρια ὀνόματα, ἐνθ' ἄλλοις σλαβικοῖς λαοῖς ὑπερίσχυσαν τὰ ὀνόματα τῶν ἐν τῷ ἡμερολογίῳ ἁγίων.

Αἰὰ τοῦτο ἔσως καὶ δὲν ἀνεπτύχθη ἐκεῖ ὅσον ἀλλαχθῶ ἡ ὀρθοπετικὴ χριστιανικὴ θεωρία.

Παρ' ἅπανσι τοῖς ἔθνεσι τῆς Εὐρώπης εὐρίσκονται ἔχνη ἀρχαίας φυσικῆς λατρείας, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅμως εἶναι ταῦτα ὡσεὶ ἐρείπια διεσπαρμένα, ἀσύνδετα, ἀσυνάρτητα καὶ ἀκατάληπτα.

Παρὰ τοῖς Σέρβοις ὅμως ἐπικρατοῦσι καθ' ἅπαν τὸ ἔτος ἔθιμα, τὰ ὅποια ἀποβλέπουσιν εἰς τὸν μυστηριώδη σύνδεσμον, ὅστις συνδέει τὸν ἄνθρωπον, καὶ πρὸ πάντων ἐν τοιαύτῃ φυσικῇ καταστάσει, μετὰ τῆς φύσεως. Ἄς ἀκολουθήσωμεν ἐπ' ὀλίγον τὴν πορείαν τούτων διανοητικῶς.

Τὸν χειμῶνα μικρὸν πρὸ τῆς νηστείας, ἔσχε χρόνον ἡ μεγάλη τῶν νεκρῶν ἐορτὴ ἑκάστος ἐύωρτασε τὴν μνήμην τῶν ἀποθανόντων αὐτοῦ συγγενῶν ἕνα ὁ ἕνα ἐπέλθει ἡ Κυριακὴ τῶν Βαλίων, ἐπασχολεῖ τὸν νόον ἀπάντων ἡ ἀνακαιθίσια ζωὴ. Τὸ πρὸ τῆς κυριακῆς τῶν Βαλίων σάββατον συνέρχονται αἱ νεάνιδες ἐπὶ λόφου καὶ ἄδουσιν ἕσμηα, ὑπόθεσιν ἔχοντα τὴν νεκρανάστασιν τοῦ Λαζάρου· τὴν δὲ κυριακὴν, πρὸ τῆς ἀνατολῆς ἀκόμη τοῦ ἡλίου, συναθροίζονται αὐταί, εἰς τὸ μέρος ὅπου ἀντλοῦσιν ὕδωρ, ἐνταῦθα χορεύουσι καὶ ψάλλουσι ἕσμηα, τὸ ὅποιον ἀναφέρει, ὅτι τὸ ὕδωρ θαλοῦται μὲν ὑπὸ τοῦ κέρατος τῆς ἐλάφου, καθορίζεται δὲ πάλιν ὑπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ αὐτῆς. Διὰ τοιούτων αἰνεσιμῶν, ὡς βλέπομεν ἀρχίζουσιν. Ἐλευθερον πάγου καὶ ἀναλυθείσης χιόνος εἶναι τὸ ὕδωρ ὁ πρῶτος ἄγγελος τοῦ ἀναγεννηθέντος ἔτους.

Κατὰ τὴν παραμονὴν δὲ τοῦ ἁγίου Γεωργίου—περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου—ἀναζητοῦσιν ἤδη αἱ γυναῖκες νῆα ἀνθὴ καὶ χόρτα, συνάξουσιν τὸ ὕδωρ τὸ ὑπὸ τοῦ μυλικῶ τρωχῶ ἐπεμπεόμενον, βίπτουσιν ἐντὸς αὐτοῦ τὰ ἀνθὴ καὶ τὰ χόρτα, καὶ ἀφίνουσιν αὐτὰ μέχρι τῆς πρωΐας, καθ' ἣν λούονται ἐν τῷ ὕδατι τούτῳ. Δὲν σημαίνει τούτο ὅτι ἠθέλον αἱ γυναῖκες νὰ παραδοῦσιν εἰς τὴν ἐπιβρόχην τῆς ἀναγεννωμένης φύσεως;

Λογόμενα νομίζουσιν ὅτι θέλουσι διατηρεῖσθαι ὑγιεῖς. Μετ' οὗ πολὺ ἐπέρχεται ἡ Πεντηκοστὴ, ἡ ἐορτὴ τῶν βασιλίδων (Κραλιτζῶν). Δέκα ἢ δεκαπέντε νεάνιδες, ἐξ ὧν ἡ μὲν παρισταῖ τὸν σημαιοφόρον, ἡ δὲ τὸν βασιλέα, καὶ ἡ τρίτη διὰ πέπλου κεκαλυμμένη, τὴν βασίλισσαν Κραλιτζάν, ὑπηρετοῦμένην ὑπὸ κυρίως τῆς αὐτῆς, διέρχονται οὕτω διὰ τοῦ χωρίου ἔδουσαι καὶ ὀρχοῦμεναι καὶ ἴστανται ἔμπροσθεν ἐκάστης οἰκίας. Καὶ ἡ ὑπόθεσις τῶν πλείστων ἀτημάτων αὐτῶν, ἥτις ἀναφέρεται εἰς τὸν γάμον, τὴν ἐκλογὴν τοῦ συζύγου, τὴν εὐδαίμονα συμβίωσιν, τὴν ἐπὶ τοῖς τέκνοις χαρὰν καὶ ὁ ἐποπὸς ὕλων τῶν σίχων « Ἀέλιο » λέξις, ἥτις κοινῶς ὑπολαμβάνεται ὡς τὸ ὄνομα ἀρχαίας τινὸς σλαβικῆς θεότητος τοῦ ἔρωτος· καὶ τὸ ἕσμηα αὐτὸ, ὅπου βαδίζουσιν λέγουσι τὸ περὶ τῶν Βιλίων, αἵτινες ὀρχοῦνται ὑπὸ τὸ αὐξάνον καρποφόρον δένδρον, καὶ τὸ περὶ τοῦ Παδίσσα, (ὅστις πιθανῶς εἶναι θεότης ἀνδρική, ὡς ἐκείνη εἶναι γυναικαῖκα), ὅστις σεῖον πρὸ αὐτῶν τὴν δρόσον ἀπὸ τῶν ἀνθῶν καὶ τῶν φύλλων, μνηστεύεται μίαν τῶν Βιλίων, καὶ τῇ λέγει, ὅτι « καθήμενη παρὰ τῆ μητρὶ αὐτοῦ ἐν τόπῳ δροσερῷ θέλει ὑφαίνει διὰ χρυσοῦς ἡλακῆτας μέταξαν », τὰ πάντα τέλος ἀποπέουσιν ζωηρὸν ἑαρινὸν ἀέρα, μυστηριώδες καὶ σεμνὸν αἰσθημα ἔρωτος, τὸ ὅποιον τρέφεται ὑπὸ τῆς συμπαθείας τῆς νῦν ἀνθρώπινης φύσεως.

Ἐπέρχεται δὲ καὶ ἡ μακροτέρα ἡμέρα, ἡ ἐποχὴ τῶν τοῦ ἡλίου τροπῶν, ἥτις καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην ἐρωτάζετό ποτε διὰ πυρῶν (1). Ἐν Σερβίᾳ πιστεύεται, ὅτι ἡ ἐορτὴ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου εἶναι τόσον μεγάλη, ὅστε τρεῖς ὁ ἡλίου χάριν σεβασμοῦ ἴσταται ἀκίνητος. Τελούσι δὲ αἱ ποιμένες τὴν παραμονὴν τῆς ἐορτῆς ταύτης, κατασκευάζοντες δάδα; ἐκ φλοιῶν σημιδάς, καὶ ἀφ' οὗ τὰς ἀνάψωσι, περιφερόμενοι πρῶτον περὶ τὴν μάνδραν τῶν προβάτων καὶ τῶν βοῶν, εἶτα ἀναβαίνοντες τὰ ὄρη, καὶ παίζοντες ἀφίνουσι ταύτας νὰ καῶσιν ἐπὶ τούτων μέχρι τέλους.

Δύο τινὰ φοβεῖται ὁ χωρικός διὰ τοὺς καρπούς του, τὴν ὑπέμετρον ζηρυσίαν καὶ τὰς τρομερὰς θυέλλας. Ὅταν ἡ ἐλλειψὶς τῆς βροχῆς εἶναι διαρκὴς, περιτυλίσσομαι γυμνὴν νεάνίδα διὰ χόρτων, φυτῶν καὶ ἀνθῶν εἰς τρόπον ὡς καὶ τοῦ προσώπου τῆς αὐτοῦ οὐδὲ ἔγχος σχᾶδον φαίνεται. Παρισταῖ δὲ ἡ νεανίσκη νητὸν ὡς εἰπεῖν σωρὸν χόρτου καὶ μεταβαίνει ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν ὀνομάζεται δὲ Δοδόλα. Συμβολικῶς τότε γίνου ἡ οἰκοδόμησις ἐπ' αὐτῆς ἀγγεῖον ὕδατος, αἱ συνοδεύουσαι δ' αὐτὴν νεάνιδες ψάλλουσι δεήσεις

(1) Διὰ τὰς τις τοῦ συμβουλίου τῆς Νορεμβέργης τῆς 20 Ἰουνίου 1653 (ἣν ἀναφέρει ὁ I. Grimm ἐν τῇ Γερμανικῇ αὐτοῦ μυθολογίᾳ Σ. 351) ἀπαγορεύει τὸ ἔθιμον τούτο ὡς ἀρχαῖον καὶ κακόν ἔθιμον τῶν εἰδωλολατρῶν, καὶ ὡς πράξιν προληπτικὴν τῶν ἐθνικῶν.

ὑπὲρ τῆς βροχῆς· τὸ μέσον τοῦτο θεωρεῖται ἀλάσθητον ἕσμηα ἐποιήθη βῆτω; διὰ τοῦτο, διηγούμενον ὅτι τὰ νῆφα προπορεύονται τῆς λιτανείας καὶ ἔμπροσθεν αὐτῆς βρέχουσι τὰς ἀμπέλους καὶ τοὺς ἀγρούς.

Δεήσεις γίνονται ὑπὲρ βροχῆς· ἡ θύελλα ὅμως ἀποδίδεται εἰς τὸν ἰσχυρότερον ἄγων· Ὁ προφήτης Ἠλίας, τοῦ ὁποῦ τὴν ἀνάληψιν εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀναφέρει ἡ ἁγία Γραφή, μετεβλήθη ἐν Σερβίᾳ εἰς Θεὸν κεραυνῶν, καλεῖται δὲ ὁ βρονταῖος ἡ ζωνηρὰ Μαρία πέμπει τὰς ἀστραπάς· ὁ ἕγιος Παντελεήμων εἶναι ὁ Θεὸς τῆς Οὐέλλης. Αἱ ἡμέραι, καθ' ἃς ἰδιαιτέρως τελεῖται ἡ μνήμη τῶν ἁγίων τούτων, εἶναι αἱ ἀπὸ τῆς 20 μέχρι τῆς 28 τοῦ Ἰουλίου μηνός.

Ἐπονται αἱ ἐν τοῖς ἀγροῖς καὶ ἐν τοῖς κήποις ἐργασίαι καὶ ἡ συγκομιδὴ τῶν τοῦ ἔτους καρπῶν ἐν καιρῷ δὲ χειμῶνος σκέπτονται οἱ ἄνθρωποι περὶ τοῦ μέλλοντος ἔτους. Ἀπὸ τῶν δυνάμεων, ὅς ἀναλαμβάνουσι τὸν χειμῶνα ἐξαρτᾶται ἡ μέλλουσα ἐπιτυχία. Τὴν παραμονὴν τῆς ἁγίας Βαρβάρας θετοῦσιν αἱ Σέρβοι παντὸς εἶδους σιτηρὰ ἐντὸς πηλίνου ἀγγείου, τὸ ὅποιον πλήρες ὕδατος μένει ὅλην τὴν νύκτα ἐπὶ τῆς ἐστίας· τὴν ἐπιούσαν παρατηροῦσι πρὸς ποῖον μέρος τοῦ ἀγγείου ὑψώθη ὁ ἐφημερῶς σωρὸς περισσότερον, πρὸς τὸ μέρος δὲ τοῦτο καλλιέργησιν καὶ τὸν μέχρη τοῦδε ἀκαλλιέργητον ἀγρόν.

Οὕτως αἰσθάνεται ὁ λαὸς ἐαυτὸν ὑποκείμενον εἰς τὰς δυνάμεις τῆς φύσεως. Οὐνόουσι ἔτι οἱ Σέρβοι εἰς τὸν ἥλιον καὶ τὴν γῆν. Τάκο μὲ Σόντζα! Τάκο μὲ Σέλμει! Νὰ τὸν ἥλιον! μὰ τὴν γῆν! εἶναι ὁ συνήθης τῶν Σέρβων ἔρκος.

Ἀλλ' ὅμως οὐδαμῶς ἀμφιβάλλει ὁ Σέρβος, ὅτι πάντα ἀμέσως ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐξαρτῶνται, καὶ σπανίως ἀρχίζει ἔργον χωρὶς νὰ ἐπικαλεσθῇ πρότερον τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Ἀμάρτημα θεωρεῖται νὰ ὑποσχεθῇ τίς τι χωρὶς νὰ προσέσῃ τὸ « Ἐὰν Θέλῃ ὁ Θεός! » Καὶ ἡ γλώσσα αὐτὴ συνειροφώθη πρὸς τὰ ἔθιμα ταῦτα, καὶ παρατηροῦμεν τὰς παραδοξοτέρας παραλήψεις φράσεων. Ὁ Σέρβος δὲν ἐρωτᾷ τὸν ὀδοιπόρον. « Ποῦ διευθύνεσαι; μήτε Ποῦ ὑπάγεις; ἂν Θέλῃ ὁ Θεός; ἀλλὰ τῷ λέγει μόνον: « ἂν Θέλῃ ὁ Θεός; » καὶ παραλείπει ἐντελῶς τὴν κυρίαν ἐρώτησιν. Προσευχόμενος ὁ Σέρβος τρεῖς τῆς ἡμέρας, τὸ πρωῖ, πρὸ τοῦ δεῖπνου καὶ πρὸ τοῦ ὕπνου, δὲν μεταχειρίζεται ὀρισμένους τύπους προσευχῆς, οὐδὲ πρὸ τοῦ δεῖπνου λέγει τι ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῆς τροφῆς, ἀλλ' ἕκαστος προσπαθεῖ νὰ ἐκφράσῃ δι' ἰδίων λέξεων πρὸς τὸν Θεὸν τὴν παράκλησιν καὶ τὴν εὐχὴν του. Ἢ συνήθης τῶν Σέρβων πρόποσις εἶναι: « εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ! » εἰς οὐδὲν δὲ συμπόσιον τολμᾷ νὰ καθήσῃ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς τραπέζης ὁ μὴ δυνάμενος νὰ ἐκφωνήσῃ καλὴν προσευχὴν. Πάντοτε ὅμως ἕκαστος ἐπικαλεῖται κατὰ νόον τὴν ἰδιαιτέραν προστασίαν

του Αγίου του. Η προς την εορτήν του εφεστάνον Αγίου και προστάτου πρόσκλησις γίνεται διά των εξής λέξεων: «Και ή οικία σου είναι οικία του Θεού» σὲ προσκαλούμεν νά ελθῆς τὸ ἑσπέρας εἰς τὴν οἰκίαν μας· δὲν θέλομεν σοὶ κρύψει ὅσα ὁ ἅγιος μάς ἐπεδικάψαυεν.»

Ὁ διήγων τὸν βίον ἐν μάχοις καὶ βασάνοις καὶ ὁ θεωρῶν ἐπιτὸν τοσοῦτον μάλλον υποκαίμενον εἰς τι ἀκατάληκτον καὶ υπεράνθρωπον, ὅσῳ ἐλιγώτερον γνωρίζει τὴν φύσιν, τοσοῦτον μάλλον ἀσθένεται τὴν ἀνάγκην νά ἔχη ὅσον οἷόν τε πλεονεκτήσαν τὴν ἀμείων βουήθειαν τῶν υπερτέρων δυνάμεων. Ἐν τοσοῦτον εἶναι δυνατὸν νά ἔχη οὗτος ἐκτὸς τῆς δεισιδαιμονίας καὶ τῆς ἀπάτης· ζωηρῶς καὶ ἰσχυρῶς καθαρὰν ἰδέαν περὶ τοῦ ἀνωτάτου ὄντος, τὸ ὅποιον ἄπαντες ὑμνοῦμεν καὶ θαυμάζομεν. Καὶ νομίζω ἀξιοσημείωτον τὸ πῶς τὰ δύο ταῦτα στοιχεία συνδέονται ἐν τῇ πράξει τοῖς Σέρβοις τελευτῆ τῶν Χριστουγέννων.

Τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων, ἀρ' οὐ αἱ ἐργασίαι παύσονται, μεταβάλλει ὁ οἰκογενεαύτης εἰς τὸ δάσει, καὶ ἐκκόπτει εὐθείαν καὶ νέαν δρῶν. Τούτων φέρει εἰς τὴν οἰκίαν, λέγων. Καλὴν ἑσπέραν καὶ καλὰ Χριστουγεννα! Οἱ ἄλλοι τῷ ἀποκρίνονται. Ὁ Θεὸς νά σοὶ τὰ δώσῃ, ὦ εὐτυχῆ καὶ τετιμημένε! καὶ συγχρόνως τὸν βραίνουσι διὰ σίτου. Ἐπειτα τίθεται τὸ δένδρον, τὸ ὅποιον καλεῖται Βαδνάκι, ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων. Τὴν πρώτην δὲ, ἢ πανηγυρίζουσι διὰ πυροβολισμῶν, παρουσιάζεται ὁ δι' ἐκάστην οἰκίαν ἐκ προτέρου ὀρισμένος ἀνὴρ, ὅστις ἐκ χειροκτοῦν εἴπτει διὰ τῆς ὄρας σίτου, καὶ κράζει· Χριστὸς ἐγεννήθη! Εἶς δ' ἐκ τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ τὸν βραίνει ἐπίσης διὰ σίτου καὶ τῷ ἀπαντᾷ ἀληθῶς, ἐγεννήθη ὁ Χριστός! Εἶτα εἰσερχόμενος ὁ ξένος, καὶ τύπτων διὰ τῆς λαθίδος ἐπὶ τοῦ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ἔτι εὐρισκόμενον Βαδνάκι οὕτως ὥστε αἱ σπυρίδες νά πετοῦσιν ἐπὶ τὴν κλῆθρον κράζει. Ὅσοι σπυρίδες τόσοί βόες, ἴπποι, αἴγες, πρόβατα, χίμαι, σμῆνη μελισσῶν, τόση εὐτυχία καὶ εὐλογία! Ἡ οἰκοδόσποινα περιβάλλει τὸν ξένον διὰ σκεπάζματος· τῆς κλίνας ἐπ' ἧς κοιμάται τὰ ἐκ τοῦ Βαδνάκι ὑπαλειφθέντα βίπτονται ἐντὸς τοῦ κλῆτου. Εἶς τὴν ἐκκλησίαν ὅμως δὲν πορεύονται, ἀλλ' ἐν καιρῷ τοῦ δείπνου προσέρχεται ἕκαστος κρατῶν λαμπὰδα ἀνημμένην. Τούτας κρατοῦντες προσερχονται καὶ ἀσπάζονται ἀλλήλους λέγοντες· Εἰρήνη Θεοῦ! Ὁ Χριστὸς ἀληθῶς ἐγεννήθη τὸν προσκυνῶμεν! Πρὸς ἐνδειξὴν δὲ τῆς ἄκρας συμπνοίας ἀπάντων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας, συλλέγει ὁ οἰκογενεαύτης τὰς ἀνημμένας λαμπάδας, τὰς συνδέει, τὰς θέτει ἐντὸς λευκῆς, ἢ ἔφερον εἰς τὸ δωμάτιον πλήρη Ἰξονίτζας καὶ διαφόρων σιτηρῶν καὶ τὰς σβέννυει διὰ τῶν κόκκων τοῦ σίτου. Ἡ Ἰξονίτζα εἶναι ἄξιμος ἄρτος πατροπραδοῦτου σχήματος. Ὅστις εὐρήσει

ἐν αὐτῇ τὸ νόμισμα, τὸ ὅποιον μετ' αὐτῆς ἐξυμώθη ἐκείνος, ὡς κινῶς νομίζεται, θέλει ἀπολαύσει εὐτυχίας πρὸ παντὸς ἄλλου καθ' ἅπαν τὸ ἔτος. Μήτε ἢ τράπεζα ἀποσκευάζεται, μήτε τὸ δωμάτιον σκιάζεται ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, ἢ τράπεζα μένει πλήρης ἐδωδιμῶν εἰς τὴν διάθεσιν παντὸς εἰσερχομένου. Μάχρι τοῦ μέσου ἑαυτοῦ ἐπιπράττει ὁ αὐτὸς χαριστισμὸς· Χριστὸς ἐγεννήθη! καὶ ὁ ἀντιχαριστισμὸς ἀληθῶς ἐγεννήθη!

Οὕτως ἐπιτάσσονται τὰ Χριστουγεννα. Ἐκκερμεῖς ἀφίνομεν τὸ ζήτημα, διὰ τὸ κατ' ἐλίγον ἐκακούμενον Βαδνάκι δὲν παριστᾷ κατ' ἀρχαίαν τινὰ παράδοσιν τὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὰς ἐπὶ τῶν ἐβρίων πυρὸς τοῦ Αγίου Ιωάννου, ἄπερ ἀμφοτέρω ἐπὶ συμβολικὰ διὰ τὴν πορείαν τοῦ ἔτους, καὶ διὰ τὸν ἥλιον, ὅστις ὡς λέγει ἄσμά τι, δὲν κρατεῖ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ καὶ τὸν χειμῶνα φωτίζει ἐλιγώτερος ὥρας ἢ τὸ θέρος· ἐπίσης δὲν ἐξισταζόμεν δι' οἱ κόκκοι δι' ὧν βραίνονται ὁ οἰκογενεαύτης καὶ μεθ' ὧν σβέννυνται αἱ λαμπάδες, δι' ὧν ὁ τὴν οἰκογένειαν ἐπισκεπτόμενος φέρει τὴν καλὴν τῆς εορτῆς ἀγγελίαν, δὲν σημαίνουσι τὰ ἀγαθὰ, τὰ ἔποστα ἀφελόνται τῷ Θεῷ· ἀλλ' οὕτως ἀξιοσημείωτον εἶναι, πῶς ὁ ἄνθρωπος συνδέει τὸ μεγαλύτερον συμβῆν, δι' οὗ ἡ θρησκεία τῷ φανεροῦ τὴν σχέσιν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν κόσμον, μετὰ τῶν μικροτέρων ἀναγκῶν καὶ ἁπλῶς μετὰ τῶν γνήσιων αὐτοῦ ἐπιθυμιῶν, καὶ τούτω χωρὶς πωσῶς νά καταστρέφηται ἡ ἀξιοπρέπεις τῆς τελευτῆς. Μετὰ τῆς ἀπλότητος καὶ μεγαλοπρέπειας τῆς εἰσόδου αὐτῆ ἐν τῷ μέσῳ τῆς περιορισμένης τῶν Σέρβων ὑπάρξεως. Καὶ τοῖς διαφείρουσα ἐπιθυμίας συνάδει ὅμως πρὸς φιλοξενῶν ὑποδοχὴν ἢ οἷα ἐμφάνεισι συνδέει τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας εἰς ἀμφοτέρων θυζουλίαν καὶ εὐσεβῆ ἠρόνοιαν. Ἐκτὸς ὅμως τῶν τιμιωμένων εὐεργετικῶν δυνάμεων, ἀναγνωρίζουσι οἱ Σέρβοι καὶ τὴν ἐπιβροχὴν ἄλλων ἐχθρῶν.

Παράδοξον εἶναι πῶς αὐταί, ὡς παρὰ πλείους ὄσοι λαοὶ· προσωποποιημέναι ἀποδίδονται εἰς τὰ πλανώμενα πνεύματα τῶν τεθνεώτων, καὶ συνδέονται πρὸς τὰ μορμολύκεια καὶ τὴν μαγείαν.

Ἐν Σερβίᾳ ἐπικρατεῖ ἡ ἰδέα περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ αἵματοῦ ἄρτου μορμολύκειου. Ἀναντιζήτητον, ὅτι ἡ ἰδέα αὕτη ἔχει συνάφειαν, πρὸς τὴν παρὰ τῇ ἑλληνικῇ ἐκκλησίᾳ ἐπικρατοῦσαν γνώμην, περὶ τοῦ ἀλύτου τῶν ἐν τῷ ἀφορισμῷ τῆς ἐκκλησίας ἀποθνήσκόντων, αἵτινες, κατακαρθευόμενοι ὑπὸ τοῦ κακοῦ δαίμονος, ἀναφάνονται εἰς ἐρήμους τόπους καὶ φοβεύουσι ἀνθρώπους. Ἀλλ' ὅμως δὲν ἐσκεπτόντο πλέον ὅτι τοῦτο ἀνεπείρετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν, οὐδὲ πιστεύεται ἔτι τὸ μορμολύκειον τοῦτο τιμωρεῖται διὰ τὰ ἐν τῷ βίῳ διαπραχθέντα ἐγκλήματα, ὡς ποιητῆς τις ἀνέπειυξε τὴν ἰδέαν ταύτην, ἀλλὰ μόνον ἀναγνωρίζεται ὁ κίνδυνος, δι' οὗ ἀπειλοῦνται οἱ ζών-

τες. Πιστεύουσιν, ὅτι τὸ μορμολύκειον τοῦτο ἀνερχεται ἐν νυκτὶ ἀπὸ τοῦ τάφου τοῦ, εἰσδίδει εἰς τὰς οἰκίας τῶν ζώντων, καὶ ἀπορροφᾷ τὸ αἷμα τῶν κοιμωμένων, δι' οὗ τρέφεται. Ἐν βραχεὶ ἐπερχόμενος ὁ θάνατος, εἶναι ἡ ἀφευκτος συνέπεια τούτου, καὶ πᾶς ὁ οὗτος θνήσκων μεταβάλλεται καὶ αὐτὸς εἰς αἵματορρόφον φάντασμα· ὀλόκληρα χωρὶς λέγουσιν οἱ Σέρβοι, ὅτι καταστράφησαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ πολλὰς ἀπειλοῦσιν, ὅτι θέλουσιν ἐγκαταλείπει τὰς κατοικίας των, ἐὰν δὲν τοῖς ἐπιτραπῆ νά ἐξασφαλίσωσιν ἑπὶ νομίζουσι καλόν. Δὲν σκέπτονται ὅπως αἱ Ἕλληνες ὅτι ἐπιτυγχάνουσι τοῦ σκοποῦ τούτου διὰ τῆς ἀφέσεως τῶν ἀμαρτιῶν, ἀλλ' οἱ πρόκριτοι τῶν χωρίων ἀνορύττουσι τοὺς τάφους, διαπερδοῖσι τὴν καρδίαν τοῦ νεκροῦ, ἥτις διψᾷ αἷμα διὰ λευκακωνίτου σκόλοπος, κατακαίουσι τὸ πτώμα καὶ βίπτουσι τὴν τέφραν εἰς τὸν ποταμὸν (1).

Ἐν τῇ κινδύνῳ πορεία βίου στενωῖς μετὰ τῆς φύσεως συνδεσμένου, οὐδὲν ἐπασχολεῖ περισσώτερον τὴν προσοχὴν ἢ αἰφνίδιον θάνατος, συνεχῆς ἐπανακαμβανόμενος, καὶ ἡ φαντασία ζητεῖ ν' ἀποδίδῃ αὐτοῦς πάντοτε εἰς τὴν ἐπιβροχὴν τῶν νεκρῶν.

Περὶ τῶν μάγων, ἡγορευζόντων, εἴπεται ἐν Σερβίᾳ, ὅτι ἀφίνοσται αὐταὶ τὰ σώματά των πεπονηκατωμέναι διὰ τοῦ αἵθερος, ὡς ἐν γένει τὰ πνεύματα. Ἀόρατοι προσέρχονται πρὸς τὸν κοιμώμενον, ἐν καταδίκασαν εἰς θάνατον, τῷ ἀνοίγουσι διὰ μαγικῆς βλάβδος τὸ ἀριστερὸν μέρος τοῦ στήθους, καὶ ἐρίζουσι αὐτῷ τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου, τῷ ἀφαιροῦσι τὴν καρδίαν, τὴν ὅποιαν καὶ τρώγουσιν. Τὸ στήθος κλείεται πάλιν, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἔτι δύναται νά ζῆσῃ ὁ τρωθεὶς ἐφ' ὅσον ἤθελε συγχωρήσει αὐτῷ ἡ μάγος ἢ κατατρώγουσα τὴν καρδίαν τοῦ παρελθούσης ὅμως τῆς προθεσμίας ταύτης· ἐξανατλείται ἀνεπιστραπτὶ ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς.

Καὶ τὴν πανόλην φαντάζονται οἱ Σέρβοι, ὡς καὶ οἱ Λιθουανοὶ καὶ οἱ νέοι Ἕλληνας, προσωποποιημένην. Γυναικεῖα μορφαὶ λευκοῦς φέρουσι πέπλους μεταφέρουσι τὴν νοσον ἀπὸ χείρας εἰς χέρων καὶ ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν, καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν ὑπὸ τῆς πανώ-

(1) Περιεργον διήγησιν περὶ τῶν ἐν Σερβίᾳ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους αἵματορρόφου μορμολύκειου, 1732, περιέχει σύγγραμμα βασίζομενον ἐπὶ δύο ἐπισήμων ἐκθέσεων τῶν ἐτῶν 1725 καὶ 1732, αἵτινες ἐστάλησαν εἰς Βελιγράδιον, καθ' ὃν χρόνον ἤρχεν ἡ Αὐστρία ἐπὶ τῆς Σερβίας. Ἡ δευτέρα ἐκθεσις, ἥτις καθυπεβλήθη τῷ ἡγεμόνι Καρόλῳ Α. λεξάνδρῳ τῆς Βυρτεμβέργης, ὅστις ἦτο τότε στρατιωτικὸς τοῦ Βελιγράδιου διοικητῆς, εἶναι λίαν ἐκτεταμένη, καὶ ἐπικυροῦται διὰ τῆς ὑπογραφῆς ἐνὸς ἀντισυνταγματάρχου, ἐνὸς ἀνθυπασπιστοῦ καὶ τριῶν στρατιωτικῶν ἰατρῶν. Ἐπειδὴ ὁ πρίγκηψ εὐρίσκειτο ἐν Στουτγάρδῳ, ἔγινε τὸ πρῶτον γνωστόν καὶ ἐν Γερμανίᾳ, ἐνθα πολλοὶ ἐφοβοῦντο, μὴ οἱ αἵματορρόφοι μεταβῶσι καὶ ἐκεῖ.

λους προσβληθέντων βεβαιώσιν μετ' ἑρῶν, ὅτι εἶδον δυστυχῶς τοιαύτας καὶ ὅτι συνωμίλησαν μάλιστα μετὰ τούτων· αἱ γυναῖκες αὐταὶ εἶναι αὐτῇ ἢ πανώλη· Ἀλλ' ἡ ἐμφάνεισι των δὲν ἀποδίδεται εἰς τὴν κακὴν αὐτῶν προαίρεσιν ἢ εἰς τὴν τύχην ἢ εἰς ἑλλην τινὰ κακὴν ἐπιβροχίαν· ἀλλὰ πάντες πιστεύουσιν, ὅτι αὐτὸς ὁ Θεὸς, ὅταν αἱ ἀμαρτίαι ἐπιπολάσωσιν τὰς πέμπει εἰς ἀπωτάτων χωρῶν.

Καὶ ὑπὸ ἑλλην, ὅλος διάφορον, ἔποφιν καλοῦσιν εἰς βοήθειαν αὐτῶν οἱ Σέρβοι τὸ θαῦμα, ὅταν δηλ. διακόπτηται ἡ πορεία τῆς φύσεως ὑπὸ τοῦ ἀσυνήθους, ὑπὸ τῆς μαγικῆς ἢ ὑπὸ ἑλλης τινὸς δυνάμεως. Ἡ περιεργότερα ὅμως εἰκὼν τῆς τῶν Σέρβων φαντασίας εἶναι ἀναμφισβητήτως αἱ Βίλοι. Τὰ πνεύματα ταῦτα εἶναι νεάνιδες ταχέως καὶ ὄραται, τὴν κόμην λευκωμένην ἔχουσαι καὶ κατοικοῦσαι εἰς τὰ πυκνόφυλλα δάση καὶ παρὰ τοὺς ποταμούς. Δὲν γινώσκαι τις ἀκριβῶς ἂν πρέπη νά τὰς νομίζῃ τις ἀθανάτους ἢ νά ἐμολογήσῃ ὅτι εἶναι δυνατὸν ν' ἀποθάνωσιν· ὅπως δὴποτε ὅμως αἱ Βίλοι εἶναι ἰσχυρότεροι τοῦ ἀνθρώπου καὶ γνωρίζουσι τὸ μέλλον. Ἰπάρχουσιν ἄνθρωποι, ἔχοντες τὴν δύναμιν νά συνδιαλέγωνται μετ' αὐτῶν ἢ δύναμις αὐτῆ ταῖς δίδεται κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς γεννήσεώς των, καὶ οὗτοι καθ' ἑλὸν τὸν βίον γνωρίζουσι πλείω τῶν ἄλλων. Οἱ ἀποπερατώσαντες τὰ δώδεκα σχολεῖα μυώνται ὑπὸ τῶν Βιλῶν τὰ μυστήρια τῆς φύσεως, καὶ μυηθέντες ἔχουσι τὴν δύναμιν νά προκαλοῦσι Ουέλλας καὶ νά ἐδικῶσι νέφη. Καὶ τοὺς ἤρας τοῦ ἔθνους εὐρίσκειμεν στενωῖς πρὸς τὰς Βίλους συνδεσμένους. Οἱ καινοὶ ὅμως ἔνθρωποι πρέπει νά τὰς ἀποφεύγωσιν. Πρέπει νά φοβῆται τὴν ἐργὴν των ὅστις εὐρεθῇ κατὰ τύχην εἰς τὸ μέρος, ἐνθα αὐταὶ ἀόρατοι χηρεύουσι τὸν χορὸν των (Κυλό). Καὶ ἐκ τῶν ὑπ' αὐτῶν μεμυημένων μαθητῶν ὁ δωδέκατος ἀνάκει εἰς αὐτάς, καὶ ἐν καιρῷ ἀκόμη τῆς τελευτῆς τὸν κρατοῦσιν.

Ταῦτα πάντα εἶναι μὲν προλήψεις καὶ δεισιδαιμονία, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ φυσικὸν αἰσθημα καὶ ποιήσις χαρίεσα καὶ δεινῆ.

Εὐρισκόμεθα ἤδη εἰς τὸ κράτος τῆς σερβικῆς ποιήσεως, παρὶ ἧς θέλομεν εἰπεῖ τινα, διότι ἡ σερβικὴ ποιήσις στηρίζεται ἐπὶ τῶν δοξασιῶν τούτων καὶ ἐμφράζει αὐτάς.

Καὶ ἡ τῶν Σέρβων ποιήσις εἶναι ὅλος ἐθνικὴ, ἀνεπαισθητῶς τρόπον τινά· ἐκ τῆς γενικῆς τάσεως καὶ τῶν ἐθίμων ἐκρέουσα. Καὶ τῶν νεωτέρων σερβικῶν ἄσμάτων οὐδεὶς δύναται ν' ἀναφέρῃ τὸν ποιητὴν καὶ μάλιστα ἀποφεύγουσιν ὅλοι νά θεωρηθῶσιν ὡς τοιοῦτοι, καὶ ἐλίγος περὶ τοῦ ποιήσαντος γίνεσθαι λόγος. Ἐπειδὴ τὰ ἄσματα ὑπόκεινται εἰς ἀέναντον μεταβολὴν, διότι τὸ αὐτὸ ἄσμα, τὸ ὅποιον ἄδόμενον ὑπὸ ἀνεπιτηδείου αἰοῦδου δὲν εὐχαριστεῖ, ἐν ᾧ

αδρόμεον υπό καλλιτέρου, τοῦ ὁποίου τὸ ἔθνηκον αἰσθημα καὶ τὸ πνεῦμα εἶναι ζωηρότερα, τέρπει καὶ ἠδύνει τοὺς ἀπροαγὰς, τούτου ἕνεκα εἶναι καὶ πολὺ ἀδιάφορον τίς ὁ ποιήσας αὐτό (1). Παρατηρήθη δὲ ὅτι ἐν τῇ σερβικῇ Οὐγγαρίᾳ ὑπάρχουσι διήθη σχολεῖα, ἐν οἷς οἱ τυφλοὶ διδάσκονται τὰ τοιαῦτα ἔπη· ἀλλὰ τοῦτο πάλιν δὲν εἶναι ὀρθόν. Ἐπι τῶν ἐρέων τῆς Σερβίας καὶ τῆς Ἑρζεγοβίνης δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ διδάσκωνται τὰ ἔπη ταῦτα, διότι ἐκεῖ ἕκαστος ἐξ ἀπαλῶν ὀφθαλμῶν τὰ γνωρίζει.

Εἰς τὰ ἐρεῖνά χωρία εὐρίσκειται ἡ Γούσλα τὸ ἔργον, πρὸς τὸ ὁποῖον ἔδεται τὸ ἔπος, ἐν ἐκάστῃ σχεδὸν οἰκίᾳ. Ὅταν ἐν κλιρῷ χειμῶνος συναθροίζονται τὸ ἐσπέρας περὶ τὴν ἐστῖαν, ἐνθ' αἱ γυναῖκες κλιθούσιν, ὁ ἐπιτηδεύων πάντων ἔδει. Οἱ γέροντες, οἵτινες ἔχουσι ἡδὴ υἱὸς προεβόηκός τε τὴν ἡλικίαν καὶ ὡς ἐκ τούτου εἶναι ἐλεύθεροι νὰ ἀποσυροῦσι τῆς ἐπιπόνου ἐργασίας, διδάσκουσι τὰ ἔπη ταῦτα εἰς τοὺς ἐγγόνους των, οἵτινες ἄσμενοι παραδίδονται εἰς τὸ αἰσθημα τοῦτο τὸ ὁποῖον τοῖς δίδει τὴν πρώτην τοῦ κόσμου γνώσιν.

Καὶ εἰς τὸν ἠγούμενον μονῆς δὲν εἶναι κατασχόνη νὰ ἔδῃ πρὸς τὴν Γούσλαν. Ἀλλὰ τὸ σερβικὸν ἔπος εἶναι μᾶλλον λόγος ἢ ἔπος· ὁ μονότονος τοῦ ἔργου ἦχος, τὸ ὁποῖον ἔχει μίαν καὶ μόνην χορδὴν, ἀκούεται μόνον εἰς τὸ τέλος ἐκάστου στίχου. Ἐπι τῶν ἐρέων, ἔπου οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἀπλούστεροι, ὑψηλότεροι καὶ ἀγριώτεροι ἔδεται τὸ ἠρωϊκὸν ἔπος, τοῦ ὁποίου ἀμεταβλήτως ἕκαστος στίχος ἔχει τοὺς πάντες τροχίλους μετὰ τῆς τομῆς μετὰ τὸν δευτέρου πύδα, καὶ ἀπτελεῖ μίαν τελείαν ἔνοιαν· ὅσον δὲ προχωρεῖ τις πρὸς τὰ κάτω, πρὸς τὸν δούναβιν καὶ τὸν Σάβαν, ὅσον τὰ χωρία κείναι πλησιέστερα, ὅσον οἱ ἄνθρωποι εἶναι εὐαγωγότεροι εὐπροσηγορότεροι καὶ ταπεινότεροι, τόσον σπανιώτερον ἀναφαίνεται καὶ ἡ γούσλα, ἥτις ἀντικλιθίζεται πρὸ πάντων εἰς τὴν χορδὴν τοῦ ἐρωτικῆς ἔπητος ἀχυτέρου καὶ ἐλαφροτέρου, ὡς παρεμβάλλοντος διαφοροτρόπως εἰς τὸν τροχὸν τὸν δάκτυλον· ἀλλὰ καὶ τὸ ἐρωτικὸν ἔπος εἰς τὸ εἶδος τοῦ δὲν εἶναι ἦτον τοῦ ἠρωϊκοῦ ἔθνηκον.

Εἰς τὰς μεγαλειτέρας συναθροίσεις ἐπικρατεῖ τὸ ἠρωϊκὸν ἔπος· αὐτὸ ἀπτελεῖ καὶ εἰς τὰ οἰνοποιεῖα,

(1) Καθὼς εἶς τινὰ μέρη τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν εὐρίσκαμε ἀθεωρητὰν τὴν ποιήσιν ἢ εἰς ἄλλα, οὕτω—κατὰ τὴν περὶ τὴν συλλογὴν τῶν σερβικῶν ἐπῶν πειρᾶν—δυνάμει νὰ παρασχεθῶμεν, ὅτι κατὰ τὴν μετέθεσιν ἀπὸ τῆς ζωῆς φωνῆς εἰς τὴν γραφὴν ἔπητα τινὰ δὲν ἔτυχον ἐπίσης καλοῦ καὶ ἐπιτηδέου βραβυδοῦ ὡς τὰ λοιπὰ. Τὸν αἰετὸν δὲν πρέπει νὰ συγχώμεν μετ' ἀπλοῦ ἀπαγγέλλοντος, διότι ὁ αἰετὸς, ὅτε εἶναι ν' ἀναπλάσῃ τὸ ἐκ παραδόσεως αὐτῆς γνωστὸν ἔπος, διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ποιητικῆς δυνάμεως.

ἔπου εἶναι ἐπι ἀγνωστος ἡ χαρτοποιεῖα τὴν τερπνοτέραν διασκεδᾶσιν, καὶ ἔδει ὁ πρῶτος τὴν γούσλαν λαβὼν ἢ ὁ ἐπιτηδεύων πάντων. Εἰς τὰς ἐορτάς, δὲ καὶ εἰς τὰς παρὰ τὰ μοναστήρια πανηγύρεις παρουσιάζονται πρὸ τῶν ἄλλων οἱ ἀποκλειστικῶς τὴν αἰδέην ἔχοντες ἔργον, καὶ ἐν Σερβίᾳ πολλὰς προηγούνται οἱ τυφλοὶ, οἵτινες μᾶλλον εἰς τὴν διάδοσιν ἢ εἰς τὴν ποιήσιν τῶν ἔπητων χρησιμεύουσι· ἐνίοτε δὲ οἱ τοιοῦτοι αἰετοὶ εἶναι ἄνδρες ἔχοντες ἔμφυτον τὸ δῶρον τῆς ποιήσεως, ὡς ὁ ἐκ Βοσνίας Φίλιππος Βίσανιτς. Οἱ αἰετοὶ οὗτοι ἔδουσαν ἐν τῷ μέτρῳ τοῦ περικυκλῶντος αὐτοῦ; λαοῦ, ἢν πολλὰς μὲν δακρύων συγκινοῦσιν.

Καὶ οἱ Σέρβοι οἱ ἀσπασθέντες τὸν Ἰσλαμισμὸν, δὲν ἐδυνήθησαν ν' ἀποβάλλωσιν τὴν πρὸς τὴν τοικίτην ποιήσιν κλίσιν των. Πολλὰς καὶ οἱ χριστιανοὶ καὶ οἱ Ὀθωμανοὶ Σέρβοι ἔχουσι τὸ αὐτὸ ἠρωϊκὸν ἔπος, διὰ τοῦ ὁποῖου ἡμῶς ἐκότερος ὑμεῖς τὰς νίκας τῶν ἐμυθημάτων του. Οἱ πρόκριτοι δὲν ἔδωσαν μὲν, ἀλλ' ἀσμένως ἀκούονται τοῦ ἔπητος· ἐν Σερβίᾳ ἐξήτησαν οὗτοι πᾶσι παρὰ τοῦ Καθὴ τὴν ἐλευθέρωσιν ἐνὸς φυλακισθέντος χριστιανοῦ, διότι τὰ ἔπητα τούτου, ἔτερπον αὐτοῦ. Τὴν δικαστὴν τοῦ ὄγματος ὑπερηδᾷ ἡ ποιήσιν· αὐτὴ συνδέει ἄπασαν τὴν φυλὴν, διότι ζῆ ἐν ἄπαντι τῷ ἔθνεϊ. Τὰ ἔπη εἰς τὰ ὅποια ὁ παῖς βόσκει τὰ πρόβατά του, αἱ παιδιᾶδες, ἔπου οἱ ἄνδρες θερίζουσι τὸν σίτον, τὰ δάση, δ' ὡν διέρχεται ὁ ὄδοιπρος, ἀντιχούσιν ὑπὸ τῶν ἔπητων. Τὸ ἔπος συνοδεῖ πᾶσαν ἐργασίαν.

Καὶ τίς ἢ ὑπέθεσι τῶν τοιούτων ἔπητων, τὰ ὅποια τόσον πολυειδῶς συνδέονται μετὰ τοῦ βίου, καὶ ἀνεπαίσθητος σχεδὸν ἐξ αὐτοῦ ἀποβέβουσαν;

Ὅτι τις αἰσθάνεται, τοῦτο καὶ ἐκφράζει. Ἐν Σερβίᾳ, ἐνθ' ἕξιν πρωτότυπον δὲν ὑπάρχει, ἀναπτύσσεται ἡ ἐσωτερικὴ πνευματικὴ ὑπαρξίς, ἐξ ἧς πηγάζει τὸ ποιητὴν καὶ μὴ ποιητὸν, καὶ ἐκφράζεται ἰδιοφυῶς. Ἐν τῷ φωτὶ δὲ τῆς γενικῆς καὶ ἐμφύτου οὕτως εἰπεῖν ἰδέας, ἥτις εἶναι ἡ βία τῆς ζωῆς, περιλαμβανέει ἡ ποιήσιν τὰ φαινόμενα αὐτῆς, τὰ παρ' αἶμα καὶ τὰ περιγράφει φυσικῶς, ἀλλ' ὑπὸ καθαρῶτερον μορφήν καὶ εὐκαταλήπτως, συγχρόνως δὲ ἀτομικῶς καὶ συμβολικῶς.

Τὸ σερβικὸν ἔπος ἐδραγεῖ ἡμῶς κατὰ πρῶτον εἰς τὴν οἰκογενειακὴν τοῦ ἔθνους κατάστασιν.

Τὸ ἔπος τιμᾷ τὸν γεωργὸν « ὅστις ἔχει μὲν τὰς χεῖρας μελανὰς ἀλλὰ τρώγει ἄρτον λευκόν » ἀσμένως ἀναφέρει τὸν πρεσβύτερον, τοῦ ὁποῖου τὸ λευκὸν γένειον εἶναι σεβάσιμον, καὶ τοῦ ὁποῖου ἐπαναρχομένον ἐκ τῆς ἐκκλησίας, ἡ ψυχὴ εἶναι τοσοῦτον καθαρὰ καὶ ἀγνή, ὥστε συγκρίνεται πρὸς τὴν εὐοσμον τοῦ ἄνθους πνοήν· πρὸ πάντων ὅμως ἐκασχολεῖται τὸ ἔπος μετὰ τῆς πρὸς οἰκογενειακὴν εἰρήνην καὶ

σύνδεσμον τάσεως. Ὁ αἰετὸς τέρπεται βλέπων τὴν παρθένον, χορεύουσαν, παίζουσαν καὶ ἄνθος ἐπι οὖσαν· συνοδεῖ δὲ τὸν ἀναγεννώμενον ἐν αὐτῇ ἐρωτᾷ, ἀφ' ἧς στιγμῆς κατὰ πρῶτον τὸν αἰσθάνεται, καὶ δὲν τὸν ἐκμυστηρεύεται ἢ μόνον εἰς τὸν στέφανον, τὸν ὁποῖον βίπτει εἰς τὸ βεῦμα, μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ὁμολογεῖ εἰς τὸν νέον, ὅτι προσβλέπουσα αὐτὸν πύζητε τόσον καὶ τὴν τέρπει ἢ ἰδέα τῆς συμβιώσεως, ἥτις ἀμιμήτως ἐν τοῖς ἔπησι ἐκφράζεται. Τὰ ἔπητα εἶναι εἰκόνες τερπνῆς καθαρῶς ἐπι τοῦ ἐμψυχοῦ μαγευτικῆς τινος ὁμοειδέως ἐπεξεργασμένα. Ἐνταῦθα πρὸ πάντων, ἐνθ' ὁ βίος φαίνεται τραγῆς, ἐκφράζει ἡ ποιήσιν· ἐπιμελῶς τὰς μυστηριώδεις στιγμὰς, ἃς δὲν τολμᾷ τις νὰ διολογήσῃ ἑαυτῷ. Ἀλλ' ἐν τοῖς οὗτοι οὐδὲ μᾶς ἀποκρύπτει πῶς μία εἰκὼν διαδέχεται τὴν ἄλλην, πῶς ἡ οἰκοδέσποινα τὸν στέφανον, ἢν ἄλλοτε ἔδει τὸ ἐσπέρας ἐντὸς τοῦ ὕδατος ἵνα δικτηρῆται ἀνθρώπος, δίδει νῦν εἰς τὸ τέκνον τῆς, τὸ ὁποῖον βίπτει τοῦτον εἰς τὰ κύματα· πόσον αἰ πενθερὰ εἶναι κακὰ· πῶς νόμῃ καὶ ἀνδραδέλφῃ φιλονεικοῦσι πρὸς ἀλλήλας· ἡ χελιδὼν μακαρίζει τὸν κοῦκον, ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκη ν' ἀκούῃ τὰς καθημερινὰς ἐκείνας ἐριδας. Γενικὸν τῆς ποιήσεως στοιχεῖον εἶναι ἡ παρομοίωσις πρὸς τὰ διάφορα πάθη. Ὁ ἐρωμένος προτιμᾶται ἴσως τοῦ ἀδελφοῦ· ὁ ἀδελφὸς ἕως προτιμᾶται τοῦ συζύγου, τὴν ἀντιζήλιαν τῆς γυναικῆς πρὸς τὴν ἀδελφὴν τοῦ ἀνδρός τῆς βλέπομεν πολλὰς προβαίνουσιν μέχρι τοῦ φόνου αὐτοῦ. Ζωηρῶς μᾶς παριστᾷ τὸ ἔπος τὴν ἰσότητά τῆς ἀδελφοποιίας. Οὐκί ἐκεῖνον, ὅστις τολμᾷ νὰ διαφθερῇ τὴν ἀδελφὴν τοῦ ἀδελφοποιήτου, ἢ ζητήσῃ νὰ μεταχειρισθῇ τὸν σύνδεσμον τοῦ ἀναδόχου πρὸς σκοποὺς ἀσέμνους! Πάντα παριστᾷ ἡμῖν τὸ ἔπος ἕνα συμβαίνουσι ἀξιοσημείωτα ἐν τῷ βίῳ, τὴν νυμφικὴν πομπήν, τὸ γαμήλιον δῶρον, τὴν ἐορτὴν τοῦ χωρίου, κατ' ἣν στιγμὴν ἄνδρες καθήμενοι πίνουσι, οἱ δὲ παῖδες βίπτουσι λίθους διὰ τῆς σφενδόνης, καὶ αἱ παρθένοι χορεύουσι τὸν ἔθνηκον χορὸν. Αἱ ἐν τῇ οἰκογενεῖα σχέσεις παραβάλλονται πρὸς τὰς ἐν τῇ οὐρανίᾳ οἰκογενεῖα.

Ὅταν δὲ τὸ ἔπος ἐξυμῆ τὸς ἥρωας τοῦ ἔθνους εἶναι ἔπος ληστρικῶν (κλέφτικον), διότι δὲν εἶναι ἄλλο ὁ ἥρωας ἢ ληστής. Δικαιολογεῖται δὲ τὸ ἔπος κατὰ τοῦτο, ὅτι ψέγει τοὺς Τούρκους οἵτινες οὐ μόνον ἀλλόθρησκοι εἶσιν, ἀλλὰ καὶ ἀπατεῖνες· ἡ δόλιος, καὶ ἀδίκως κύριος τῆς χώρας· ἡ ληστεία, λέγει τὸ ἔπος, ἔδωκεν αὐτοῖς τὰ κτήματα, ἢ ληστεία τοῖς τὰ ἀφαιρᾷ πάλιν. Κατὰ τὰ μεθόρια ζῆ ὁ ληστής ὡς ὁ ἱεραεὶς ὁ τὸν ἀέρα διασχίζων· αὐξάνονται ἐν τῷ ἔπησι οἱ πολυειδεῖς κίνδυνοι, εἰς οὓς ὑπόκειται οὗτος ἐν τῷ βίῳ του, καὶ περιγράφεται ζωηρῶς ὁ βράχος ὅπισθεν τοῦ ὁποῖου κρύπτεται, τὸ ἄστυρον ἐν τῷ

ὑποφέρει τὴν πείναν, καὶ ἡ θριαμβικὴ αὐτοῦ ἐμφάνει. Τὸ ἔπος παριστᾷ αὐτὸν πῶς δράττει τὸ πυροβόλον του ἐκ τοῦ μέσου, τὸ ὁποῖον εἶναι παρὰ τοῖς Σέρβοις ποιητῆς· ὅτι τὸ τόξον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι, πῶς γονατίζει μετὰ τοῦ δεξιῦ ποδός, γηρίζει τὸ ὑπλον ἐπι τοῦ ἀριστεροῦ καὶ ἀσφαλῶς σκοπεῖ· τὸ τραῦμα περιγράφεται ἡμῖν μετ' ἀπάσης τῆς ἀνατομικῆς μικρολογίας. Τὰ ἔπητα ταῦτα περιγράφουσι τὰ πάντα ἀγρίως. Ἀλλὰ περιέχουσι καὶ ἕτερον τι. Ἐνθ' ἀπεγράφεται ἡ ἀγάπη, παριστᾶται οὐ μόνον ἡ μεγάλη εὐχαρῆ πρὸς τὸν πιστὸν ἐρωμένον, ἀλλ' ἐκπέμπονται καὶ αἱ σφοδρότεροι ἀραὶ κατὰ τοῦ ἀπίστου· καὶ ὅπως ἐν ταῖς ἐρωτικαῖς ἔπησι συνοδεύεται τὸ μένος μετὰ τοῦ ἐρωτος, οὕτω καὶ ἐν τοῖς ἠρωϊκοῖς ἔπησι συνοδεύεται, ἀλλ' ἀντιστρόφως, ἡ ἀμότης πρὸς τὴν πραότητα. Καὶ τῷ ἠρωϊκῷ ἀποδίδεται πολλὰς δίκαιος ἔπαινος. Ὁ νικητὴς περιποιεῖται τὸν αἰχμαλώτον του, τὸν περιφέρει ἵνα θερμανθῇ ὑπὸ τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου, καὶ τέλος τὸν ἀφίνει ἐλεύθερον, ἔχων περὶ τῆς ἀποτίσεως τῶν λύτρων μόνον ἐγγυητὴν τὸ θεόν. Ἡ νέα σύζυγος, ἥτις μεταβαίνει εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ συζύγου τῆς δὲν κατέρχεται τοῦ ἵππου πρὶν ἢ λάβῃ τὰς κλεις τῶν συλακῶν καὶ ἀποφυλακίσῃ τοὺς αἰχμαλώτους. Τὸ αἰσθημα τοῦτο, ἐν τῷ ὑπάρχοντι τοσαῦτα ἀντιθέσεις καὶ τὸ ὁποῖον παραινέει τοὺς δύο ἀδελφοποιήτους νὰ βυθίσωσι συγχρόνως τὰς μαχαίρας των εἰς τὸ σῶμα τῆς Τουρκίας, ἢν ἀμφότεροι ἀγαπήσωσιν. ἵνα μὴ ἕνεκεν αὐτῆς διαιρεθῶσι, τὸ αἰσθημα τοῦτο ὑπ' οὐ φλεγόμενος ὁ γέρον, τῷ ὁποίῳ κομίζεται ἡ κεφαλή τοῦ φονέως τοῦ υἱοῦ του, ἀναβοᾷ· Ἡ δαίμων ἐγὼ καὶ σήμερον καὶ πάντοτε! καὶ ἐν εἰρήνῃ ἀποθνήσκει, τὸ αἰσθημα τοῦτο παριστᾶται ἡμῖν διὰ τῶν ἔπητων ἐν ἀπάσῃ τῇ γυμνῇ ἀληθείᾳ. Τοιοῦτος εἶναι ὁ ἄνθρωπος εἰς αὐτὰς τὰς βαθυτάτας τοῦ πολιτισμοῦ εὐρισκόμενος, τοιοῦτος εἶναι ὁ ἄνθρωπος ὁ ἀνήγων εἰς τὸ φύλον τοῦτο· ὁποῖος ὁ ἥρωας, τοιοῦτος καὶ ὁ αἰετὸς αὐτοῦ. Ἡ ποιήσιν περιβάλλει ὡς συγγενὲς στοιχεῖον τὸν βίον, ἐν αὐτῇ κατοπτρίζονται τὰ διάφορα αὐτοῦ φαινόμενα, καὶ οὐχὶ βεβαίως ἅπαντα ἀλλὰ τὰ οὐσιωδέστερα ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν φύσει ἀτινα ἀφαιρουμένου τοῦ ἐπουσιώδους γίνονται ἐπι καταληπτότερα. Ἀξιοσημείωτον εἶναι, πῶς ἡ ἰστορία τοῦ ἔθνους τούτου, ὑπὸ τῶν ἔπητων περιπτυχθεῖσα κατέστη δι' αὐτῶν ἔθνηκον κτήμα καὶ διεσώθη διὰ παντὸς εἰς τὴν μνήμην τῶν ἀνθρώπων. Οἱ ἀρχαιότεροι χρόνοι σχεδὸν ἐλησημονήθησαν· ἡ μνήμη δὲ προσκολλᾶται εἰς τὴν τελευταίαν ἀκμὴν τοῦ ἔθνους καὶ εἰς τὴν πτώσιν του, περὶ ἧς κυρίως καὶ ἡμεῖς ἐποιήσαμεν λόγον. Ἐν τινι μεγάλῃ σειραῖς ἔπητων περιγράφεται ἡ πτώσις αὐτῆ.

Καὶ πρῶτον μὲν παρουσιάζεται ἡμῖν ὁ Στέφανος

Τουσάννος, και μάλιστα όπως η ιστορία παριστᾷ αὐτόν, ἐν μέσῳ μεγάλων τινῶν γενῶν, ἅτινα πρέπει νὰ περιποιηθῆται. Ἀμέσως παρίστανται τὰ γένη ταῦτα ἔχοντα χαρακτῆρα, ὅποιον ἀπαιτεῖ ἡ περιπέτρω ἀνάπτυξις: οἱ μὲν Ιουγοσλαβίται ἀλαζόνες και ἐξόρροποι, οἱ δὲ Μεσλαβίται ἔχοντες σχέσεις μετὰ τῶν Βιλαίων. Τοῦ δευτέρου τούτου βλέπουμεν σφετερισμένους εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τουσάννου τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν, ὑπερκατὰ τὴν ἱστορίαν φερίεται εἰς τὴν ἀνεκτικότητα τοῦ ἀδρανούς Οὐρόσγου· τὸ ἄσμα παριστᾷ τούτον κατὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του ὡς τεσσαρακονθήμερον νήπιον. Δὲν ἀρέσκει ὅμως ἡ βία εἰς ἅπαντα τὰ μέλη τοῦ γένους ἐκεῖνου. Εἰς τὰ αὐτὰ γένος ἀνήκει και ὁ ἦρωσ τοῦ σερβικοῦ ἔθνους, ὁ Μάρκος Κράλιβιτς, ὅστις οὐδένα ἄλλον φοβεῖται ἢ μόνον τὸν ἀληθῆ Θεόν. Οὕτως δίδωκε ἐκ τῆς ἀρχῆς τὸν πατέρα και τὸν Θεόν του, δίδων αὐτῇ εἰς τὸν ἀνῆκει. Δύνασσι τις ποτὲ νὰ περιγράψῃ τὴν ἥρωά του μεγαλοπρεπέστερον; Αἰετὸς τῆς πράξεώς του ταῦτα; ἐπιστῆρι ὁ Μάρκος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του κινδύνου και εὐλογίαν, ἅτινα ἀμφοτέρω ἐκπληροῦνται, και διὰ τὸν λόγον τούτον παρίστανται ἡμῖν ἡ περιπέτρω ἀνάπτυξις ὡς πολὺ μακρὰν και μὲνη. (1)

Ἐπαπειλεῖται αὐτῷ ὅτι μέλλει νὰ ὑπηρετήσῃ τοὺς τούρκους. Δευτέρω σειρὰ ἀσμάτων, Ἀλζαρίτζι και λουμένη, περιγράφει πῶς ἡ χώρα περιήλθεν εἰς τῶν Τούρκων τὰς χεῖρας. Ὅπως ἡ ἱστορία οὕτως ἀναφέρει και τὸ ἄσμα τὴν ἐσωτερικὴν διχόνοιαν και τὴν προδοσίαν, ἣτις ἐπέφερε τὸ μέγα τοῦτο δυστύχημα. Συγγρόνως δὲ ἐπίκειται ἐπ' ἅπαντος τοῦ ἄσματος τὸ λυπηρὸν αἰθεῖμα τοῦ ἀναπορεύτου τῆς τοιαύτης ἐκβάσεως. Ὁ πιστότερος, ὁ ὠριότερος, ὁ εὐγενέστερος τῶν ἡρώων τοῦ Ἀλζάρου, ὁ Μιλόσκις, ἀναγγέλλει αὐτῇ τῷ βασιλεῖ δὲ ἀναγγέλλεται τούτο δι' οὐρανίων κηρύκων, και ἀγνίζει οὕτως πρὸ τῆς μάχης τὸν στρατὸν του· και ὅμως ἐξουσίως ὑμνεῖται ἡ ἀνδρεία τῶν πολεμιστῶν, και κατὰ ἐπιπέμπεται κατὰ τοῦ προδότη. Συγκινητικώτατα περιγράφεται ὁ θάνατος τῶν ἡρώων (2).

Ὁ Μάρκος δὲν παρεβίβη εἰς τὴν μάχην ἢ δ' αἰτία

(1) Εἰς τὴν σειρὰν ταύτην ἀνήκουσιν ἐκ τῶν ἀσμάτων τοῦ Wuk τὰ ἐν τῇ Β'. Τόμῳ, ἀρ. 3, 6, 8—10.
 (2) Ἄρ. 17—21, 23, 24. Ὁ Μιλόσκις διατήρησεν αἰετοπετὴν δόξαν του. Ὁ Δούκας τὸν ἀναφέρει ὡς ἱστορικῶς ἀσάσημον ἄνδρα Ὁ Gerlach εὐρίσκει τὸ 1378 τὴν μνήμην αὐτῶν ἀσμάτων ἐπι παρὰ τοῖς Βουλγάροις. Ὅτι κατὰ τὸ 1330 ὁ Κορπιέσιτς διήρξατο διὰ τοῦ πεδίου τοῦ Κοσσόβου, ἤκουσε τὸσα περὶ αὐτοῦ, ὅσοις τῶν ἀμερῶν ἰδιωτῶν περιγραφῆν (Himeraium Wegways κτλ. 1331 φιλ. Ε) ἀληθῆ ἐν μέρει και ἐν μέρει πεπλασμένον, ἐν τῇ εὐρίσκομεν τὴν ἀρχαιότεσαν ἔκδοσιν τῆς ἀναμνηστικῆς ἐπι σερβικῆς ποιήσεως. Εἰς ἀρχαιότεραν ἐποχὴν ἀνήκουσι πιθανῶς αἱ περὶ τῆς προσώτου ἀσάσεως παραδόσεις.

τούτου δὲν ἀναφέρεται. Τὸν Μάρκον ἀποκλειστικῶς ἐξυμνεῖ ἡ τρίτη σειρὰ ἐκ τῶν ἀσμάτων τούτων. Ἐν αὐτοῖς δὲν παρίστανται ὁ Μάρκος ὅμως τῶν λοιπῶν ἡρώων, ἀλλὰ Ουκυμασίως περιγράφεται ἡ 130 ἔτη και ἐπὶ τοσούτα ἱππεύει τὸν ἵππον του, τὸν ὅποιον ποτίζει οἶνον ἐκ τοῦ αὐτοῦ κρατῆρος, ἐξ οὗ και αὐτὸς ὁ ἴδιος πίνει· ἐπὶ τοῦ ἵππου τούτου κάθηται ὡς ἡράκων ἐπὶ ἡράκοντος· τὸν Μάρκον οὐτε ξίφος, οὐτε βόαλον δύναται νὰ φοβέσῃ τὴν Βίαν, ἣτις τραυματίζει Ουκατηφόρος τὸν ὄπαδόν του, καταδιώκει ἐπὶ τοῦ ἵππου του ὑψηλὰ εἰς τὸν αἰθέρα, φθάνει αὐτὴν και δὲν τὴν ἀφίνει πρὶν ἢ αὐτὴ προτεῖνῃ αὐτῷ ἀδελφοποιεῖν, ὑποσχέθη βοήθειαν ἐν πάσῃ ἀνάγκῃ, και θεραπεύσῃ τὸν φίλον του. Τί δὲ δὲν δύναται νὰ κατορθώσῃ ἦρωσ, ἐν ἡ παράδοσις οὕτω Ουκυμασίως παριστᾷ. Ἰπηρετεῖ τοὺς Τούρκους. Εὐρίσκομεν ὅτι ὁ Μάρκος προσκαλεῖται ὑπὸ ἄλλων ὁμῶρον βασιλέων εἰς ἠρηκευτικὰς ἐνστάς, καθ' ἣν στιγμήν ὁ Σουλτάνος τὸν προσκαλεῖ εἰς τὴν πόλεμον· πιστὸς εἰς τὸ καθῆκόν του ἀπέρχεται εἰς τὸν πόλεμον. Ἀλλ' ἐν τούτῳ δὲν ἀρέσκειται, ὡς ἄλλοι, εἰς τὸ ἄδικον· φοβεῖται τὸν Βεζύρη, ὅστις κατέχευε τὴν πτέρυγα τοῦ ἱερακὸς αὐτοῦ, μετὰ τῶν δώδεκα ὄπαδῶν του, ἐκδικεῖται τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του ἀποκτείνων τὸν φονέα, εἶτα δὲ ἐν τῇ ἀγανακτήσει του μεταβαίνει ἀνεστραμμένον φρονῶν τὴν ἀρνακίδα εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Σουλτάνου, ὅστις τρέμει ἐνώπιόν του και ζητεῖ νὰ τὸν καταπραῖνῃ διὰ λόγων και δῶρον. Ἀλλ' ὅμως ὑπηρετεῖ πάντοτε τοὺς Τούρκους· τούτο εἰς διάφορα ἔργα αὐτοῦ ἐπαναλαμβάνεται. Καὶ ὅτι μὲν ἀναγκάζεται ὁ Μάρκος, παντὺ ἀρνούμενός, νὰ ἀγωνισθῇ κατὰ Μαύρου, ὅστις ἀναγκάζει τὸν Σουλτάνον νὰ δώσῃ αὐτῷ τὴν θυγατέρα του και φόρον, ὅτι δὲ κατ' Ἀλθωνὸς ὅστις δαίμονιως ἀπλισμένος ἐκ τοῦ πύργου του παρεμβάλλει προσκόμματα εἰς τὴν ναυτιλίαν και εἰς τὴν πομπὴν τῶν προσκυνητῶν, και ἐμποδίζει τὴν εἰσπραξίν τῶν φόρων. Ὁ Μάρκος παρακολουθεῖ τὸν τουρκικὸν στρατὸν μέχρι τῆς Ἀραβίας. Φαίνεται ὡς νὰ ἤθελε τὸ ἔθνος ὀλόκληρον νὰ παραστήσῃ διὰ τοῦ ἥρωος τούτου τὴν ἰδίαν αὐτοῦ κατ' ἐκείνου τοὺς χρόνους δουλείαν, καθ' οὗς ὁ σερβικὸς στρατὸς μετὰ τὴν μάχην τοῦ Κοσσόβου κατ' ἔτος σχεδὸν ἐξεστράτευεν εἰς τοὺς πολέμους τοῦ Βαγεζήτου, αὐτεξούσιον ὅμως και ἀσίποτε ἐπιφρόδον τῷ Σουλτάνῳ. Εἶλε μὲν τὸ ἔθνος ἄμεινον ἔτι δύναμιν και τύλην ἀκράδαντον· ἀλλ' ὅμως ἦτο δούλον. Τούτο παριστᾷ διὰ τοῦ ἥρωος του, εἰς τὸν ἀποδίδει ἀπάσας τὰς ιδιότητας τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος και τὴν βαρβαρικὴν αἰμοχαρῆ και αἰσχροκερδῆ ὁμιότητα, και ἐπὶ τοῦ ὁποῖου προσέθηκε ἰσως και τὴν δόξαν ἀρχαιοτέρων ἡρώων. Τὸ συμβῆν, τὸ ὅποιον ἐπέφερε τὴν πτώσιν τῶν Σέρβων, ἠδύνατο νὰ παραστήσῃ τὸ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΗΤΟΝ.

Αἰτία τῶν ἐν Τουρκίᾳ νεωτέρων κινήσεων.

Νῦν θέλομεν ἰδεῖ πρὸ πόσου καιροῦ και ποσᾶς προεῖπον ἤδη τὴν πτώσιν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους ἐν διαφόροις Πασσαλίκιοις. Καὶ πραγματικῶς συχνάκις ἰσχυροὶ Πασσάδες ὡς ὁ τοῦ Βαγδατίου, τῆς Ἀρκης, τοῦ Βιδδινίου, τῶν Ἰωαννίνων ἠρνήθησαν νὰ πέμψωσιν εἰς τὸν Σουλτάνον τοὺς φόρους, ἢ και ἐκηρύχθησαν φανερὰ ἐπαναστάται. Χωρᾷ τινες ὡς ἡ Αἴγυπτος και ἡ Βοσνία ἠδυνήθησαν νὰ κυβερνηθῶσιν ἐπὶ μακρὸν χρόνον δι' ἀνεξαρτήτου κατὰ μέγα μέρος πολιτεύματος. Τὸ παράδειγμα, ὑπερπάρσχον οἱ κάτοικοι τῆς Βαρβαρίας, και τοὶ μακρὰν και ὑπὸ ἄλλοις οἰωνοῦς, ἐφαίνετο ὅτι και ἄλλοι ἐμελλον νὰ μιμηθῶσιν. Ἐν τούτοις ἀπεδείχθη ὅτι ὁ Σουλτάνος, εἶχεν ἐτι μέσα, δι' ὧν ἠδύνατο νὰ κατασιγάσῃ τὰς ἐπαναστάσεις, και νὰ διατηρῇ τὴν ἐνότητά του κράτους του. Ἢ πρὸ ἀμνημονεῖτων χρόνων δόξα τῆς δυναστείας, μεθ' ἣς πρὸ τοσούτων αἰῶνων οὐδεμία ἄλλη ἠδυνήθη ἐν ἐκείναις ταῖς χώραις νὰ συγκριθῇ ἡ ἔνωσις τῆς πνευματικῆς και κοσμικῆς ἐξουσίας εἰς μίαν χεῖρα, ἣτις πᾶσαν ἀντίφασιν καταπνίγει ἢ συνάφει τῶν στρατιωτικῶν θεσμῶν ἀπὸ τῆς μιᾶς μέχρι τῆς ἑτέρας ἁκρας τοῦ κράτους· ἢ, κατὰ τὸ ἄπαξ ἐπικρατοῦν πνεῦμα, διάταξις τῶν δικαστικῶν και ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν· αὐτὴ ἡ ἀναγκώσις ἐπιβρόχις, ὡς εἶπειν, διαδοχικῆς γενομένης εἰς μεγάλας τινὰς οἰκογενεῖας οὐλεμάδων, ἅπαντα ταῦτα συντέλεσαν, ὥστε οἱ δεσμοὶ, ὅτινες συνδέουσι τὴν μίαν ἐπαρχίαν μετὰ τῆς ἄλλης και ἀπάσας ταῦτα μετὰ τοῦ κέντρου, νὰ μὴ δύναται νὰ διαβρῆχθῶσιν εὐκόλως. Ἢ πιθανότης μεταβολῆς οὐσιώδους ἐν τῷ τουρκικῷ κράτει ὑπῆρχε μᾶλλον ἀλλοχου. Ἐκ τοῦ παραδείγματος τῆς Σερβίας βλέπομεν καλῶς ὅποιος ἀντιθέσεις ἐνέκλειε τὸ κράτος τοῦτο ἐν ἐαυτῷ, συνιστάμενον ἐκ λαῶν ἰν τὸ φρόνημα ἦν ἀδύνατον νὰ μεταβληθῇ, και ἐχόντων χαρακτῆρα ἰδίως ἰσχυρὸν, και ζωηρὸν τὴν μνήμην τοῦ ἀρχαίου μεγαλείου των, προσέτι δὲ ἀποκλεισμένον διὰ τοῦ θεμελιώδους νόμου τοῦ κράτους τῶν δημοσίων, και καταδικασμένον εἰς δουλείαν ἀπέναντι δὲ τούτων θρησκεία παρέχουσα εἰς τοὺς ἀσπασθέντας ταύτην τὸ δικαίωμα τοῦ κατέχειν τὴν ἐξουσίαν, ἐμπνεύουσα περιφρονητικὴν ὑπερφάνειαν πρὸς τοὺς ἀπίστους και παρορμῶσα ἐπὶ τὴν κατ' αὐτῶν βίαν. Καὶ βεβαίως ὁ ὑποδεδουλωμένος Ἰραγιάς δὲν ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ ὅτι ἦν δυνατὸν νὰ ἐλευθερωθῇ αὐτὸς δι' ἐαυτοῦ, διότι οὐ μόνον ἦν λίαν ἀσθενὴς πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου τούτου και διηρημένος,

άλλα και πανταχού επετηρείτο αυστηρώς υπό των εχθρών, οίτινες ήσαν συνάμα και κύριοι αυτού.

Πώς δε απέφασαν να βοηθήσονται τους υπό των Οσμανών υποδεδουλωμένους χριστιανούς αι χριστιανική δυνάμεις, αίτινες καθημερινώς ηδύζοντο και ελίγον κατ' ελίγον εγένοντο αναμφισβητήτως ισχυρότερα της Τουρκίας;

Κατά τοῦτο ἦν ἡ αὐξήσει τοῦ ξωσσιακοῦ κράτους τόσον ἐπιφοβός εἰς τοὺς ὀσμανούς. Ἡ ὑπαρξίς μόνη κράτους προσθεύοντος τὴν ἑλληνικὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, ἐνώπιον τῆς αὐξανούσης λάμψεως τοῦ ὀποίου ὠχρὸς ἢ ἡμισέλῃνος, ἐποίει τὴν ὑπακοὴν τοῦ βασιλέως ἀμφίβολον.

Ὅτε τὸ 1770 ὁ πρῶτος ξωσσιακὸς στόλος ἐφάνη εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, ἐπανέστησαν οἱ Ἕλληνας, τολμηρῶς καὶ ταχέως ἀποφασίσαντες, εἰς τὰ νή- νους καὶ τὴν στερεάν. Τὸ ὄνομα τῶν Ἀθηναίων, ὑπερ- μέγρις ἐκείνου ἐπροφέρετο ὑπὸ τῶν ἀρχαιολόγων μόνον, ἐγένετο πάλιν σημαντικὸν διὰ τὴν πολι- τικὴν καὶ τοὺς συγχρόνους.

Ὁ πόλεμος ὅμως ὅστις ἐξεβράχη τὸ 1788, ἠνάω- ζε μέλλον γενικώτερον καὶ σημαντικώτερον, ἰδίως εἰς τοὺς τὰς μεσογείους χώρας οἰκοῦντας χριστιανούς τῆς σλαβικῆς φυλῆς.

Ἡ Αὐστρία εἰς ἣν κατέρυγε τὸ σερβικὸν πατριάρ- χεον, καὶ ἦτις ὑπὸ τὸν ἀνεξίτητον Ἰωσήφ ἀπέ- φευγε ν' ἀναγκάζῃ τοὺς τὸ ἑλληνικὸν δόγμα προ- σθεύοντας ν' ἀναγνωρίσῃ τὸν πάπαν, συνεμάχησε κατὰ τῆς Πόλης μετὰ τῆς Ρωσσίας, ἥς σκοπὸς φα- νερός ἦν νὰ καταπαύσῃ τὴν ἐν Βυρῶπι ἀρχὴν τοῦ σουλτάνου, «νὰ ἐκδικηθῇ» ὡς ἔλεγεν ὁ Ἰωσήφ, «τοὺς βαρβάρους τούτους διὰ τὰ κακὰ, ἕπερ ἐπροξένησαν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα» καὶ ἀληθῶς ὁ σκοπὸς οὗτος ἀνεπίσσετο εἰς ἐκείτην ἐκστρατεῖαν μάλλον ἐπι- κινδύνως.

Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν οἱ Ἕλληνας δὲν διέμενον ἡττοί, διότι ἀνεφάνη ὁ Λάμπρος Κα- τσάνης, ἀθηναῖος στόλος πλήρῃ κατὰ μέγα μέρος Ἑλλήνων ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ παρετηρήθησαν κινήματά τινα. Τῶν Σέρβων ὅμως τὸ κίνημα ἦν τὸ οὐσιωδέστερον.

Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰωσήφ συνέλαβε τὴν καλὴν ἰδέαν νὰ σχηματίσῃ ἐκ τῶν Σέρβων, οἵτινες ἤθελον ἐνωθῇ μετ' αὐτοῦ, σῶμα θελοντῶν, καὶ ἐντὺς ἐλίγου πῦ- ξησε τοῦτο κατὰ τοσοῦτον, ὥστε ἐσχηματίσθη πε- ζικὸν καὶ ἱππικὸν πολυάριθμον, τὸ ὅποιον παρέσχε μεγάλης ὑπερείας ἐν πολέμῳ ἤδη κατὰ τὴν πο- λιωνίαν τοῦ Βελιγραδίου, τὸ 1789, ἐφάνη τοῦτο χρῆσιμον καὶ ἰδίως ἀπ' οὗ ἐκυριεύθη τὸ φρούριον καὶ ἡ χώρα. Ὁ συνταγματάρχης Μιχαήλγεβιτς, ὅστις ὠδήγει τὸ σῶμα τῶν Σέρβων φυγάδων, ἐτοποθετήθη παρὰ τὴν Ἰαχודίναν καὶ τὴν Κιοβριαν' δι' ὁδὸν

δι' ὧν οὐδέποτε διήλθε στρατός ἢ πυροβόλιν, ἐπρο- χώρησε μέχρι τοῦ Καράνοβιτς καὶ ἀφῆρεσε τοῦτο ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν Τούρκων. Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1790 ἐφάνη πρὸ τοῦ Κρούσεβιτς καὶ διαθέσας τοὺς στρατιώτας του, ἠγούρων συνάμα καὶ τῶν τουρ- κικῶν καὶ τῶν αὐστριακῶν μουσικῶν ἐργάνων, ἐκυ- ρίευσεν τὴν πόλιν αἰ ἀρχαῖαι ἐκκλησίαι, αἵτινες μαρτυροῦσι τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ Κνέζου Λαζά- ρου, ὅστις ἰδίως ἐνταῦθα εἶχε τὴν ἑδρὰν του, ἔκτοτε δὲ ἐχρησίμευσεν εἰς τοὺς Τούρκους ὡς ἱπποστάσια, ἐκαθαρίσθησαν, ἐνεκκινίσθησαν καὶ πάλιν ἤκουε τις ἐν αὐτοῖς ψαλλομένους τοὺς χριστιανικοὺς ὕ- μνους (1). Ἄν εἶναι ἄδικοι ἔπαινοι οἱ ἐν τοῖς ὑπο- μνήμασι τῶν αὐτοκρατορικῶν, ὅτι ἐκυριεύσαν οὗ- τοι μέγα μέρος τοῦ ἀρχαίου βασιλείου τῆς Σερβίας. Οἱ κάτοικοι ταύτης ἦσαν βέβαιοι ὅτι θέλουσι μείνει πλέον ὑπήκοοι τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Βιέννης; παν- ταχοῦ ἠνώθησαν μετ' αὐτοῦ μετ' ἀγάπης, εἰς τὰς πλείστας ἐπαρχίας ἐπισήμως ἀνεγνώρισαν αὐτὸν, καὶ εἰς πολλὰ μέρη ἀνέλαβον νὰ ὑπερασπίσωσιν ὁμοῦ μετὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ τὰς κατα- κτηθείσας χώρας κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ.

Ἀλλὰ καὶ νῦν ἐμελλον αἱ ἐλπίδες αὐτῶν νὰ μα- ταιωθῶσιν.

Ἄμα ὡς ἐφάνη ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ πραγματο- ποιηθῶσι τὰ σχέδια τῶν δύο αὐτοκρατορικῶν αὐ- λῶν, ἐφοβήθησαν ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ μὴ διὰ τοιαύ- τησ ἀξίησεως τῆς χώρας καταστραφῇ ἡ γενικὴ ἰσορ- ροπία. Ὁ συνήθης φθόνος, ὅστις ἀείποτε ἀντιπράτ- τει εἰς τὸν ἐπιτυχάνοντα, ἀνηρέθη χάριν τῶν ὀσμανῶν, καὶ ἐντὺς ἐλίγου κατεδείχθη ὅτι δὲν ἤθε- λον ἀρῆσαι αὐτοὺς ν' ἀπολεσθῶσιν.

Μάλλον ἀμφίβολον ὅμως ἦν, ἐν ἤθελον ἀποδώσει εἰς αὐτοὺς τὰ ἀρχαῖα ἔθρα των. Ἐκ τῶν εὐρωπαϊ- κῶν δυνάμεων ἡ Πρωσία, ἥτις τοὐλάχιστον ἐπολέ- μευθερμῶς τὴν μονομερῆ αὐξήσειν τῆς Αὐστρίας δὲν ἐξεφράσθη ἔτι. Συμφώνως μετὰ τῶν ἰδεῶν τῆς τότε πρωσσιακῆς πολιτικῆς, ἥτις ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἔρτζβεργ, διετήρει ἐτι τὴν φορὰν, ἣν ἔλαβε παρὰ φριδερίκου τοῦ Β', ἔπρεπε γενομένων παραχωρή- σεων τινων πρὸς ὄφελος τῆς Πρωσίας κατὰ τὰ Πολωνικὰ ἔθρα καὶ ἄλλων αὐταῖς συνηγομένων με- ταβολῶν τῆς χώρας, ν' αὐξήθῃ ἡ δύναμις τῆς Αὐ- στρίας πρὸς τὸν Δούναβιν, νὰ δώσωσιν αὐτῇ τὴν Μολδαβίαν καὶ τὴν Βλαχίαν καὶ ἐν τοῦτο ἦν ἀδύ- νακτον, νὰ ἐπανακτήσωσιν αὐτῇ τὰς σερβικὰς ἐπαρ- χίας, ἃς κατὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Πιασσάροβιτς κατ- εχευ (2).

(1) Ausfuertliche Geschichte des Krieges zwischen Russland, Oesterreich und der Tuerkei. Wien 1791, 2. Bd. V, p. 30. p. 61.

(2) Précis de la carrière diplomatique du comte de Herzberg. Zeitschrift fuer Geschichtswissenschaft von Ad. Schmidt I, p. 28.

Πρὸς τοῦτο ὅμως ἡ Πρωσία οὐδεμίαν εὐρεν ὑποστήριξιν παρὰ τοῖς συμμάχοις αὐτῆς τοῖς Ὀλ- λανδοῖς καὶ τοῖς Ἄγγλοις ἐπὶ τινὰ χρόνον ἐνηχο- λοῦντο μετὰ τοῦ ζητήματος ἐὰν πρέπη νὰ ὑποστη- ρίζωσιν ὅτι τὰ πάντα ὠφείλον νὰ ἐπανελλθῶσιν εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν, ἢ νὰ συγχωρήσωσι με- ταβολὰς τινὰς ἐπειδὴ ὅμως ἡ Γαλλία ἠπειλεῖ, ἔ- παντα τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη, καὶ ὁσημέραι ὁ κίνδυ- νος ἠύξανεν, ἀπεφασίσθη τέλος, ὅπως ἠθροῦσιν πρὸ παντὸς νὰ κλείσωσιν εἰρήνην, ν' ἀποφύγῃσι πᾶσαν ἐν Σερβίᾳ μεταβολὴν καὶ νὰ τὴν ἐπιστρέψωσιν ὀλο- κληρον εἰς τὴν Τουρκίαν.

Ἀποκλειστικῶς ἐνασχολούμενοι μετὰ τῶν ζη- τημάτων, τῶν πρὸς ἀλλήλας σχέσεων τῶν δυνά- μειων, δὲν ἐπαρέβησαν ὅτι ἐκεῖ χριστιανικὸς λαὸς ἀνεδείχθη ἄξιος τῆς γενικῆς συμπαθείας. Ἠρκέσθη- σαν ν' ἀπατήσωσιν ἀμνηστίαν δι' ὅσους ἐνταῦθα ἢ εἰς ἄλλην ἐπαρχίαν τῆς Τουρκίας ἐπανέστησαν κα- τὰ τοῦ σουλτάνου καὶ ἠνώθησαν μετὰ τοῦ αὐτο- κράτορος, καὶ τὴν ἄδειαν νὰ ἐπιστρέψωσιν οὗτοι ἀνενόχλητοι εἰς τὰς οἰκίας των (1). Οὕτω ἐπιστράφη ἡ Σερβία μετ' ἀπάντων τῶν φρουρίων τῆς εἰς τὸν σουλτάνου.

Ἐν τούτοις οὐδεὶς θέλει πιστεύσει, ὅτι διὰ τοῦ- του ἐπανήλθεν ἐντελῶς καὶ ἡ προτέρα κατάστασις.

Οἱ Τούρκοι ἐπίτροποι, οἱ ἡ χώρα παρεδόθη, ἐξεπλάγησαν καὶ ἦσαν ἀνήσυχτοι διὰ τὸ μέλ- λον, ὅτε εἶδον ἐξερχόμενον ἐκ φρουρίου, ὑπερ- παρεδίδετο αὐτοῖς, λόχον σερβικὸν ἐντελῶς ὠπλι- σμένον καὶ ἐκτελοῦντα ἐπιτυχῶς τὰ γυμνάσια τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ. «Ἢ! γείτονές μας» εἶπεν εἰς τούτων, «τί ἐδιδάξατε τοὺς βραχιάδας μας;» Ἀγνοοῖ ἐὰν εἶναι ἀληθές ὅτι, οἱ Σέρβοι ἐσκέφθη- σαν ἔτι τέλος νὰ ἐπαναστατήσωσιν ὑπὸ ἀξίω- ματικὴν τινὰ τοῦ σώματος τῶν θελοντῶν ἢ νὰ τὸν ζητήσωσιν ἠγεμόνα γυνὴ ὅμως Σέρβη, ἥς οὗτος ἠ- γείσθη, ὠνομάσθη ἐν ἀκαίρῳ ἀστεισμῶ ἠγεμόνης. Τοῦτο ὅμως ἐμφανίζει ὅτι τὸ ἔπαξ ἀνεγεννηθὲν πνεῦμα τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας δὲν ἠδύνατο ἀμέ- σως πάλιν νὰ κατανεκασθῇ, ὅσοι δὲ ἐπολέμησαν καὶ ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους, ἐκολάκευσαν τὴν φιλοτι- μίαν των ἐνθυμούμενοι τοῦτο.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ρωσία ἐν τῇ εἰρήνῃ τοῦ Ἰασιίου ἐκ νέου ἐπέμενον εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν χάριν χριστιανῶν κατοίκων τῆς Μολδαβίας, τῆς Βλαχίας καὶ τῶν νήσων τοῦ Ἀρχιπελάγους αυτομολογηθέντων ὄρων, βλάπτει τὴς εὐχολίως ὀπόσον ἰσχυρῶς ἠύξανον τὰ στοιχεῖα τῆς ἀντιστάσεως καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν χριστιανῶν κατοίκων τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρ- κίας συνεπέα τοῦ πολέμου ἐκείνου.

(1) Συνθήκη τῆς Σιστοίας, 3 Αὐγούστου 1791. Mar- tons V, 244.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλην ἐνέργειαν εἶχεν οὗτος, ὅπως διαφορὸν, ἀντίθετον μάλιστα.

Πρὸ τίνος χρόνου ἐνόησεν ἡ τουρκικὴ κυβέρνη- σις τὴν ὑπεροχὴν τῶν γειτόνων τῆς, καὶ τὴν πρὸς ἀντίστασιν ἀδυναμίαν τῆς ὅπως τότε εὐρίσκατο. Καὶ ὅμως ἐνόμιζε σχεδὸν ἀδύνατον νὰ εὕρῃ τρόπον βοηθείας. Ὁ σουλτάνος Μουσταφᾶς ὁ Γ', ἀνέκραξε. «Τὸ κράτος κατεστράφη, καὶ μὴ νομίζετε ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ἐπνεορθωθῇ δι' ὑμῶν.» Τὰ χερίσσια Βεζύρης τῆς τοῦ Ἀβδουλαμίτ προβλέπων εἶπεν ὅτι καὶ ἐν Ἀσίᾳ ὑπάρχουσι σκιερὰ κολιάδες, ἐν αἷς δύναται τις νὰ κτίσῃ Κιόσιακ.

Ὁ λαὸς ὅμως τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἀπ- ἠλίπισθη τόσον ταχέως διὰ τὴν ἐπάνοδον τῆς ἀρ- χαίας εὐτυχίας. Ἐνόμιζεν ὅτι αἱ ἐπισυμβῆσαι θν- στυχίαι ἔσχον χάραν ἐνεκα τῆς ἀνεκκινότητος τῶν ἀρχηγῶν του, καὶ ἔστρεψε τὰ βλέμματά του πλὴρῃ ἐλπίδος πρὸς τὸν διάδοχον τοῦ θρόνου Σελίμην, εἰς ὃν ἀπέδιδεν ἀπάσας τὰς ἀρετὰς, ἃς ἐπαίνει τὸ Κο- ράνιον (1), καὶ ἠκούε τις εἰς τὰς ἀγοράς νὰ λέγω- σιν ὅτι οὗτος εἶναι ὁ μέλλων νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἀρχαίαν δόξαν.

Καὶ ἀληθῶς ὁ Σελίμης ἀναβὰς εἰς τὸν θρόνον συνέλαβε τὴν ἰδέαν ταύτην. Ἡ ὑπεροχὴ τῶν χρι- στιανῶν γειτόνων του, ἥτις κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, τὸ 1789, πλέον ἢ ποτε φανερὰ ἦν, ἀπῆτει ἀναγκαιώ- τερον ἢ ποτε ἀπόπειραν πρὸς ἀλλαγὴν τῶν πραγ- μάτων. Ἀπεφάσισεν ὅμως νὰ ἐκτελέσῃ τὸ πρᾶγμα ἄλλως, ἢ ὅπως ἐπεθύμει τοῦτο ὁ λαὸς του.

Ὁ λαὸς ἠλιπίζε νὰ τὸν ἰδῇ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Ἰα- νισάρων καὶ τῶν Σπαχιδῶν, ὡς οἱ ἀρχαῖοι σουλ- τάνοι, νὰ ἐκστρατεύσῃ καὶ νὰ κατατροπώσῃ ἕ- παντας τοὺς ἐχθρούς του, κατὰ τὸ πνεῦμα τῶν ἁ- γίων βιβλίων καὶ τῶν ὀρθοδόξων Μουσουλμάνων. Ὁ Σελίμης ὅμως ἐξ ἐναντίας ἐνόησας ὅτι ἡ αἰτία τῶν ἡττῶν ἦν ἡ ὑπεροχὴ τῶν στρατιωτικῶν μέσων καὶ τῆς στρατιωτικῆς ἀσκήσεως τοῦ ἐχθροῦ, ἀπεφά- σισε πρῶτον νὰ καταστήσῃ τὸν ὀσμανικὸν στρα- τὸν ὁμοῖον ἐκείνου, ὅπως ἐνηθῇ εἰς τὸ μέλλον μετὰ μεγαλειότερου θάρρους νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς τὸν πό- λεμον.

Ὅτι τοῦτο οὕτω ἔπρεπε νὰ γίνῃ πρὸ πολλοῦ ἦν ἡ γνώμη ἐκείνων τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, ὅσοι ἐνό- μιζον ὅτι ὁ σουλτάνος ἤθελεν εἶσθαι ὠφέλιμος σύμ- μαχος, ἐὰν ἠδύνατο ν' ἀντισταθῇ κατὰ τι ἐναντίον τῆς δυνάμεως τῆς Αὐστρίας καὶ ἰδίως τῆς Ρωσσίας. Ἡ Γαλλία ἰδίως ἔστρεψε τὴν ἰδέαν ταύτην.

Ἄν θέλομεν ἀναφέρει ἐνταῦθα τὰς ἀποπειράς τοῦ Βοννεβάλου ἢ τοῦ Τόττου, ὅστις ἦλθεν εἰς Κων-

(1) « Che sia valoroso, attaccatissimo alla sua religione, intraprendente et avido di gloria militare. » Zullien, Relatione di Costantinopoli 1789.

σταυρωμένους ἀκολουθῶν τὸν Γάλλον πρέσβυν ἀ-
ξιολογώτερον εἶναι καὶ παρατηρήσωμεν ὅτι τὸ 1785
εὐρίσκημεν ἐκεῖ μέγαν ἀριθμὸν Γάλλων, μισθοδο-
τούμενων ὑπὸ τῆς αὐτῆς τῶν, καὶ δραστηρίως ἐνα-
σχιστοῦμένων νὰ εἰσάξωσιν εἰς τὸ τουρκικὸν κράτος
στρατιωτικὰς βελτιώσεις (1). Οὗτοι κατασκευάσαν
εἰς τοὺς Τούρκους πυροβόλα καὶ ἐδίδον εἰς αὐτοὺς
τὴν χρῆσιν τούτων· μικρὰ χαρακτηριστὰ ἐσχεδιά-
σθησαν, ὅπως γυμνάσωσιν ἐπὶ τούτων τοὺς Τούρκους
νὰ τὰ ὑπερασπίζωνται καὶ νὰ ἐπιτίθενται κατ' αὐ-
τῶν· νέα πλοῖα κατασκευάσθησαν καὶ ὑπόδειγμα
γαλλικόν, διετηρήθησαν ὅμως ὅσα ἦσαν ἐτι χρήσιμα
ἐκ τῶν Τουρκικῶν· καὶ γνωστὸν μετὰ ποίου ζήλου ὁ
Καπουδὴν πασᾶς, Γαζὶ Χασάνης, ὁ τότε κατὰ πολὺ
ἐνδοξύτερος ἀνὴρ τῆς ἀνατολῆς, συμμετείχε παντὸς
δυναμένου νὰ ὠφελήσῃ τὴν τουρκικὴν στόλον. Ἐπειδὴ
ἤδη κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ἡ κυρία ἰδέα τῶν γάλ-
λων ἦν νὰ περιορίσωσι τὴν ναυτικὴν δύναμιν τῆς
Ρωσσίας ἐντὸς τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ὠκοδόμησαν
τοῖς Τούρκοις φρούρια ἐπὶ ἀμφοτέρων τῶν ἀκτῶν τοῦ
Ποσπύρου, ἐπὶ τῆς Κίλης καὶ Ρίβας (2), τὰς σκοπεύ-
σας ὡς ἔλεγον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ κανονοστοι-
χίαν ἐπὶ τῆς εἰσόδου αὐτῆς. Ἐσκόπευον νὰ μετα-
βάλλωσι καὶ ὁλοκληρίαν τὸ σύστημα τῆς ἄχυρωμα-
τικῆς τῶν Τούρκων.

Διὰ τούτων προσπαθειῶν ἐζήτει ὁ Σουλτάνος
Σελίμης, νὰ ἐπιφέρῃ βελτιώσεις, ἐπελθούσης τῆς
εἰρήνης.

Διὰ τὸ ναυτικὸν ἠγόρασαν εἰς Ἀγγλίας πλοῖα ὅπως
χρησιμεύωσιν εἰς ὑπόδειγμα, οἱ δὲ πρωτοτέκτονες
τῶν πλοίων τοῦ ἦσαν Γάλλοι ἐν βραχείᾳ οἱ ὅμοιοι
τῆς Σινώπης, τῆς Ρόδου καὶ τῆς Κωνσταντινουπό-
λεως ἤμασταν.

Πάντα τὰ τὸ πυροβολικὸν ἀφορῶντα μεταβλήθη-
σαν, καὶ παρεδόθησαν τὰς διαστάσεις τῶν γαλλι-
κῶν πυροβόλων ἰδίως διὰ τὰ πεδιῖα.

Τὴν ὑπεράσπισιν τῶν ὀρίων προσεπάθον νὰ πα-
ρασκευάσωσι διὰ βελτιώσεως τῶν φρουρίων, καὶ βλέ-
πομεν καταγινόμενον εἰς τοῦτο ἐν Ἰσραηλίου Ἀγ-
γλον στρατηγόν· ἐτι μάλλον ὅμως συνέτεινε πρὸς
τὸν σκοπὸν τοῦτον ἡ ἐκπαίδευσίς μηχανικῶν. Συχνὰ
Σελίμης ὁ Ι'. ἐπισκέπτετο αὐτὸς τὴν σχολὴν τῆς
Σουλτίας, ἣτις ἦν προωρισμένη εἰς τοῦτο, ἤθελε νὰ

βλέπῃ σχέδια καὶ ὄργανα μηχανικῆς, καὶ ἐνεθάρρυνε
τοὺς μαθητευομένους. Πολλὰ ἄξια λόγου γαλλικὰ
συγγραμμὰτα, ὡς καὶ σύγγραμμα τοῦ Βομπῶν
μετεφράσθη εἰς τὸ τουρκικὸν καὶ ἐτυκώθη, προσέτι
δὲ εἶχον καὶ διδάσκαλον τῆς γαλλικῆς· καὶ ἐν τῇ
βιβλιοθήκῃ ἐν τοῖς ἄλλοις ὑπῆρχε ἡ Ἐγκυκλο-
παιδεία (1).

Ἄν καὶ τὰτα ἦσαν ἐναντία εἰς τὰς πατροπαρα-
δότους ἰδέας τῶν Μουσουλμάνων τὰ ὑπέμενον ὅμως
αὗτοι, διότι αἱ βίβλαι ἐφ' ὧν τὸ κράτος τῶν βασιζέ-
ται δὲν προσεβάλλοντο ἀμέσως.

Μεγαλητέρων ἐντύπων ἐπροξένησεν ἤδη, ὅτε ὁ
Σουλτάνος ἐπεχείρησε ν' ἀναμορφώσῃ τοὺς πυροβο-
λιστὰς του, Ἰοσιδίαι, σώμα, ὑπερ ἦν συνδεδεμένον
μετὰ τῶν Ἰανιτζάρων· ἐν βραχείᾳ ὅμως δὴλον ἐγένε-
το ὅτι δὲν ἐμελλε νὰ περιορισθῇ μέχρις ἐκεῖνου.

Διηγοῦνται, ὅτι ῥώσσοι αἰχμάλωτοι, Τούρκους ἐκ
γενετῆς, ἔστις ὅμως ἀρκούντως ἐνόησε τὴν στρα-
τιωτικὴν ὑπηρεσίαν τῶν ῥώσσων, ἐγύμνασε κατ' εὐ-
ρωπαϊκὴν μέθοδον σώμα ἐξ ἀριθρήσκων, κατ' ἀρχὰς
πρὸς διασκεδάσειν τοῦ Σουλτάνου. Τέλος ἦλθε καὶ ὁ
Σουλτάνος ὅπως ἰδῇ πῶς μάχονται οἱ ἄπιστοι, καὶ
ἐκ τῆς ὄψεως τούτων μεγάλως εὐφραστήθη (2).

Ὁμῆρ ὠνομαζέτο ὁ ὀθωμανὸς οὗτος Λεφῶτ. Ἐπι-
τινα χρόνον ἦν ἀρχηγὸς τοῦ σώματος τῶν τουφεξί-
δων, οὗς αὐτὸς διοργάνωσεν.

Ἡ ἐπιτυχία τοῦ Ὁμῆρ ἀγα, ἐκράτυνε τὴν ἰδέαν
τοῦ Σουλτάνου νὰ εἰσάξῃ τὰ εὐρωπαϊκὰ στρατιω-
τικὰ γυμνάσια εἰς τὸν τουρκικὸν στρατὸν, καὶ κατὰ
πρῶτον εἰς τὸ σώμα τῶν ἀτάκτων πεζῶν, τῶν Ἰανι-
τζάρων. Ἐκ βενετικῆς πηγῆς μανθάνομεν σαφῶς, ὅτι
τὸ 1793 συνεζητήθη τοῦτο σαφῶς ἐν τῷ Διθανίῳ (3).

Ἦδη ὅμως δὴλον γίνεται, τὸ δύσκολον τῆς ἐκτε-
λέσεως τοιούτου σχεδίου.

Οἱ Ἰανιτζᾶροι, οἵτινες ἐθεώρουν τὰς θέσεις τῶν ὡς
κτῆματα προσδοκῆρα, παρετάσσοντο εἰς τὰς τάξεις
τῶν μόνων κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς μισθοδοσίας ἐν
ταῖς πόλεσιν, ἐν αἷς διέμενον, ὅπου συνάμα εἶχον τὴν
ἐξουσίαν καὶ ἐπαγγέλλοντο καὶ διαφόρους τέχνας,
διὸ, τὸ νὰ ἐπαναφέρῃ τις τούτους εἰς τὸν ἀρχικὸν
προορισμὸν τῶν καὶ νὰ τοὺς ὑποβάλλῃ εἰς τὴν πε-
θαρχίαν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ στρατοῦ, ἦν οὐ μόνον δύσ-
κολον ἐπιχείρημα ἀλλὰ καὶ ἐπιχείρημα οὐ μικρὰς
πολιτικῆς σημασίας.

Ἐν κράτει, ἰδρυθέντι πάντως διὰ κατακτήσεων

(1) Juchureau de S. Deuys. Revolutions de Constantinople en 1807 et 1808. I, p. 78. Ὁ Μακρίσιμος βεβαίως ἐτι αἱ πληροφῆραι αἱ αὐτὸς εἶδει ἐπεβεβαιώθησαν.
(2) Harvey of the Turkish Empire 1798 p. 99. Καὶ Ohsson VII, 371.

(3) Niccolò Foscarini: il divanamento puro di rendere addottrati i Gianizzeri negli esercizi militari occupava i pensieri del consaglio.

(1) Relazione di Constantinopoli del bailo Agostino Garzoni contenuta in due dispacci del medesimo del 10 Nov. 1783. La Francia, che sempre ha preso cura per la sussistenza di questo impero, si avvide che tolta il principal baluardo della Crimea dovevasi riuocer come vacillante il suddestino. Allarmatosi perciò spedì a questa corte un copioso numero di ufficiali tutti pagati della corte stessa. d' ogni genere e professione per introducir ordine disciplina e scienzatra li Turchi per renderli atti ad resistere alli attacchi loro nemici.
(2) Garzoni ne' siti ch' erano affatto esposti ad abandonati. — Andreossy, Voyage à l' ombouchure de la Mer-noire, 115, 310.

καὶ βιλικῆς κατοχῆς, καὶ βασιζόμενον ἐπὶ τῆς
ἀμέσου ἀρχῆς τῶν πολεμιστῶν, ἀναγκαιῶς ἐκάστη
στρατιωτικὴ μεταβολὴ εἶναι συνάμα καὶ πολι-
τικὴ.

Οἱ Ἰανιτζᾶροι δὲ ἦσαν ἐκ τῶν κυριωτέρων κλιῶν
τῆς ἀλύσεως τῶν ἀρχαίων ὀθωμανικῶν διατάξεων
ἐν τε πολέμῳ καὶ εἰρήνῃ.

Ἄλλὰ καὶ εἰς ἅπαντας τοὺς ἄλλους κλάδους ἐ-
σκέπτοντο νὰ ἐπιφέρωσιν οὐσιώδεις μεταβολὰς.
Ἡ διαδοχικὴ μεταβολὴ τῶν μεγάλων τιμαρίων ἔ-
πρεπε νὰ πύση, καὶ αἱ πρόσδοδοι αὐτῶν νὰ δίδον-
ται εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ κράτους ἀμέσως μετὰ τὸν
πρῶτον θάνατον, τοῦτο δὲ νὰ μεταχειρισθῇ ταύτας
πρὸς ἐκμίσθωσιν ἄλλων στρατιωτῶν. Ὁ Πασσᾶς
δὲν ἔπρεπε πλέον νὰ ἦναι κύριος τῆς ἐπαρχίας, ἀλ-
λὰ νὰ διορίζηται μόνον ἐπὶ τρία ἔτη, καὶ νὰ μὴ
ἀνανεύται ὁ διορισμὸς του, ἐάν οὗτος δὲν προσεπά-
θει νὰ εὐαρεστήσῃ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς ἐπαρχίας.
Προσέτι ἀνεφάνετο ἰδέα τις, ἣς ἡ πραγματοποίη-
σις ἤθελε δώσει ἄλλην μορφήν εἰς ἅπαν τὸ σύστημα,
ἥτοι πωσασίας πάσης ἐκμισθώσεως νὰ εἰσαχθῇ
διεϋθύνει τῶν σουλτανικῶν προσόδων ἐκτελουμένη
δι' ὑπαλλήλων τῆς κυβερνήσεως.

Ἦδη ἡ ἰσχὺς τῶν Βεζυρῶν περιορίσθη, καὶ τὸ
Διθανίον ἐλάβε σχεδὸν τὴν μορφήν τῶν εὐρωπαϊ-
κῶν μυστικῶν συμβουλίων τῆς ἐπικρατίας (1).
Συνίστατο ἐκ δώδεκα ἀνωτέρων ὑπαλλήλων, οὗς ὁ
Μέγας Βεζίρης ἔπρεπε νὰ συμβουλευῆται εἰς ἅπαντα
τὰ οὐσιώδη ζητήματα. Παρατηροῦμεν ὅτι μέλος
τοῦ Διθανίου ἐπιφορτίζεται ἰδιαιτέρως νὰ εἰπράξῃ
ἐμμέσως τινὰς φέρον, οἵτινες ἦσαν προωρισμένοι
εἰς τὸ νὰ διατηρῶσι τὰ νέα διοργανισθέντα στρα-
τιωτικὰ σώματα, ἅτινα ὀλίγον κατ' ὀλίγον πύξά-
νοντο καὶ δι' ἱππικῶν, καὶ τὰ ὅποια ἐσχημάτιζον
στρατὸν οὐχὶ εὐκαταφρόνητον.

Δὲν θέλω νὰ ἐξετάσω λεπτομερέστερον τὴν πρό-
δον τῶν διατάξεων τούτων. Καὶ παρ' ἡμῖν βεβαίως
μετ' οὐ πολὺ θέλει εἰσαχθῇ καὶ θέλωμεν δυνηθῆ ν' ἀ-
νγκνώσωμεν τὸ σύγγραμμα τοῦ ἱστοριογράφου Νου-
ρίου, τὸ πραγματευόμενον περὶ τῆς ἱστορίας τῶν
χρόνων ἐκείνων, ἐν ᾧ, ὡς ἀκούομεν, ἰδίως γίνεται
λόγος περὶ τῶν νέων διατάξεων (Νιζαμί-Τζεδιδ).
Τότε θέλωμεν δυνηθῆ νὰ διδῶμεν κάλλιον τὴν συνά-
φαιαν τούτων, ἢ ἐκ τῶν πληροφοριῶν τῶν εὐρωπαϊκῶν
περιηγητῶν καὶ πρέσβων αἱ μόναις ἔχομεν νῦν.

(1) Foscarini: La prima ed essenziale (innovazione del Sultano Selim) fu quella di diminuir la somma autorità del visirato con l' istituzione del nuovo consiglio di stato, in seguito numentato dal numero degli individui che lo componevano che lasciati in uno stato di somma attività, ad abbozzò passa dirai che l' istituzione di esso consiglio abbia prodotto un essenziale cambiamento nella costituzione di quel governo, pareva a tutti probabile che sarebbe per continuarsi.

Ἄρκαι δι' ἡμᾶς νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἐν καὶ τό-
σον ἰσχυρὸν τὸ κυρίως μουσουλμανικὸν μέρος τοῦ
τουρκικοῦ κράτους, τὸ ἄρχον ὀθωμανικὸν στρατιωτι-
κὸν σώμα, διὰ τῶν ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ τε-
λευταίου πολέμου γεννηθέντων σχεδίων Σελίμου τοῦ
Ι'. ἐξ ἀρχῆς τῆς βασιλείας του ἐταράχθη.

Τὸ πνεῦμα τῶν βελτιώσεων, ὑπερ ἐξωγόνοι τὸν
18ον αἰῶνα, εἰσεχώρησε καὶ εἰς τὴν Τουρκίαν.

Ἰπὸ ταύτην τὴν ἐποψὴν ὁ Σελίμης· δύναται νὰ πα-
ραβληθῇ μεθ' ἠγεμόνων ὡς Γουστάβος ὁ Ι', Κλήμης·
ὁ ΙΔ', Ἰωσήφ ὁ Β', ἢ μετὰ πολιτικῶν ἀνδρῶν ὡς ὁ
Πομπόλιος, ὁ Ἀράνδης, ὁ Στρουενσέε, οἵτινες κατὰ
τὸ μάλλον ἢ ἥτιον ἦσαν σύγχρονοὶ του.

Ἀναφέροντες τὰ ὀνόματα ταῦτα νομίζομεν περι-
τὸν νὰ ἐκθέσωμεν τοὺς κινδύνους, οἵτινες συμπορεύον-
ται μετ' ἐπιχειρήσεων τοιούτου εἶδους, διὰ τε τὸ
κράτος ὑπερ ἀφορώσι, καὶ διὰ τε τὸ πρόσωπον ἅτινα
τολμῶσι νὰ ἐπιχειρήσωσι ταύτας.

Ἐν Τουρκίᾳ οὗτοι ἦσαν διττῶς μείζονες. Ἡ γε-
νικὴ παραχῆ τῆς ἀρχούσης τάξεως ἔπρεπε πάλιν νὰ
ὠφελήσῃ τὴν πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν τάσιν τῶν ὑπα-
ταγμένων ἔθνων. Περιπλοκαὶ νέου ἔθους εἶδους ἔ-
πρεπε νὰ παραχθῶσιν ἐκ τούτου, ὅπως καὶ παρήχ-
θησαν. Ἄπαντα ἡ νεώτερα ἱστορία τῆς Τουρκίας βα-
σιζέται ἐπὶ τούτου. Εἰς τοῦτο ἐπίσης ἀναφέρεται καὶ
τὸ κίνημα τῆς Σερβίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ.

Αἷτια τῶν ἐν Σερβίᾳ παραχῶν.

Ἐξ ἁπάντων τῶν ἐν τῷ κράτει Ἰανιτζάρων οἱ
τοῦ Βελιγραδίου ἦσαν οἱ μάλλον μισοῦντες τὸν
Σουλτάνον.

Ἐκτὸς διαφόρων ἄλλων καταχρήσεων, αἵτινες ἐν-
ταῦθα ἐπεπόλαζον ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ, οἱ Ἰανιτζάρ-
ροι ἦλθον εἰς εἶδος πάλης μετὰ τῶν λοιπῶν Τούρ-
κων, μετὰ τοῦ Πασσᾶ καὶ τῶν Σπαχίδων, ἣτις
ἐφάνετο ὅτι ἤθελεν ἀναγκάσει τὴν χώραν νὰ ὑπο-
κύψῃ εἰς ἀποκλειστικὴν καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τοσοῦ-
τον βικιοτέρων ἐξουσίαν. Ἦδη ἀπεκάλουν τοὺς ἀρ-
χηγούς τῶν Νταϊδᾶς κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν τῆς
Βαρβαρίας Δεϊδων, οἵτινες ἐκεῖ ἀγωνιζόμενοι ὡσαύ-
τως πρὸς τοὺς Πασσάδας προήχθησαν ἐκ τοῦ στασια-
στικοῦ αὐτῶν εἴφους ὡς ἐν Τριπόλει πρὸ μικροῦ συ-
νέβη. (1) Ἐνώπιον ἄγᾶ Ἰανιτζάρων, ὁμοίως ἦν ὁ

(1) Wahl. Encyclopaedie I, XXIV, 331. παρατηρεῖ ὅτι ἡ λέξις αὕτη, καὶ πάλαι ποτὲ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ δημοκρατίᾳ τῆς Μικκίας, καὶ ἔκτοτε παρὰ τοῖς Ἰσραηλῆταις σημαίνει ἀρχηγόν.

Αγμέτης, ὅστις ἐπιωνομάσθη ἕνεκα τῆς τόλμης του Δελιαχμέτης καὶ ὅστις εἶχεν ὑπὸ τὰς προσταγὰς του ὑπὲρ τοῦ χιλιού ἀνδρας, ὁ Πασσᾶς οὐδεμίαν σημασίαν εἶχε καὶ γνωστὸν ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰωσήφ ἐπρωτίμα νὰ συνεννοῖται μετὰ τῶν Ἀγάδων ἢ μετὰ τοῦ Πασσᾶ Μικρὸν πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ πολέμου ἐρονεύθη ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς Σεῖμοβιτς μετὰ 11 ἄλλων Σπαχιδῶν ὑπὸ τῶν Ἰανιτζάρων τοῦ Ἀχμέτη, καὶ οὐδεὶς ἐτόλμησε νὰ εἰσάξῃ αὐτὸν εἰς Δίκην· καὶ ὅμως ἦν παρὼν παρὰ τῆ Κιουπρίζ ἐν τῷ τουρκικῷ στρατῷ, ὅστις ἦν προωρισμένος νὰ βοηθήσῃ τὸ Βελιγράδιον, ὑπερ ἧμους οὐτε βοηθία τούτου ἀπὸ κλάγγη, οὐτε ὑπὸ τῶν συντρόφων του ὑπερασπίσθη.

Ἀφοῦ ἡ πόλις αὕτη διὰ μεσολαβήσεως τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων ἐπανήλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων, ἐσκέφθη ὁ Σουλτάνος κατὰ πρῶτον ν' ἀπαλλαγῇ τῶν ἐπαχθῶν τούτων συμμετάχων τῆς ἰσχύος.

Ὁ εἰς τὸ Βελιγράδιον διορισθεὶς νέος Πασσᾶς, Ἐβὺ Βεκίρ, ἔφερε μετ' ἑαυτοῦ φερμάνιον, ὑπερ ἀπαγόρευεν εἰς τοὺς Ἰανιτζάρους νὰ διαμένωσιν εἰς τε τὸ Βελιγράδιον καὶ τὸ λοιπὸν Πασσαλίκιον. Ἀλλ' οὗτοι εὐθὺς καὶ ἐξ ἀρχῆς τσοσούτον ἰσχυροὶ πάλιν ἐφάνησαν ὥστε μόνον διὰ δόλου καὶ βίας ἠδύνατο νὰ ἐκτελέσῃ τὴν διαταγὴν ταύτην. Πρὸ τοῦ νὰ τολμήσῃ ὁ Ἐβὺ Βεκίρ καὶ νὰ δημοσιεύσῃ τὸ Φερμάνιον τούτου, ἔπρεπε πρῶτον ν' ἀπαλλαγῇ τοῦ ἰσχυροῦ αὐτῶν ἀρχηγῶ. Ὅτε δ' ἐφθάσεν εἰς τὰ ὄρια τοῦ Πασσαλίκιου του εἰς Νίσαν, ἔσπευσαν οἱ Σπαχίδες πρὸς ὑποδείξιόν του, μετὰ τῶν ἄλλων πρῶτον κατόχων τῆς χώρας καὶ μετὰ τοῦ Δελιαχμέτη. Εἶχεν ὅμως οὗτος τσοσούτους ὀπαδοὺς, ὥστε οὐδεὶς ἐτόλμησε νὰ ἐπιχειρήσῃ τι ἐναντίον του. Τότε μόνον ἐτόλμησαν νὰ ἐπιτελοῦσι κατ' αὐτοῦ ὅτε εἰς τὴν δευτέραν ἀκρόασιν ἀνήγγετο τὴν εἰς τὰ ὄριά του Πασσᾶ ἄγρουν καλῶμα κατ' εὐαρίθμων ὀπαδῶν, ἀλλὰ καὶ τότε διὰ δολοφονίας, διῆτι ὑπερέτης τοῦ Πασσᾶ ἐνεδρεύων ἐπυροβόλησε κατ' αὐτοῦ ὀπισθεν. Ἀμέσως τότε ἐγνωστοποιήθη τὸ φερμάνιον ἐκεῖνο, καὶ πλέον ἐξετελέσθη. Οἱ Σπαχίδες ἠδυνήθησαν πάλιν νὰ συνάξωσι τὴν δεκάτην καὶ τὴν Γλαυνίτζαν των, οἱ ἀποδημῆσαντες Σέρβοι ἠδύνατο τέλος νὰ ἐλπίζωσιν ὅτι ἤθελον ἐκτελεσθῇ οἱ χάριν αὐτῶν συνομολογηθέντες ὅροι τῆς συνθήκης, καὶ ἐπανέκτησαν τὰ κτήματά των ἐξ ἐναντίας τὰ κτήματα τῶν Ἰανιτζάρων ἐθεωρήθησαν ὡς κτήματα τοῦ στέμματος· καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἐζήτησαν νὰ εὐρωσιν ἄσυλον εἰς τὰς πλησίον χώρας.

Ἄν ἠδύνατο ἄλλως νὰ συμβῇ μόνον διὰ δόλου καὶ αἵματοφύρτου βίας ἠδύνατο νὰ ὑπερισχύσῃ ἡ δικαιοσύνη.

Καὶ δὲν πρέπει νὰ θαυμάσῃ τις, ἂν καὶ τότε ἔτι οἱ

τιμωροῦντες ἀντίστατον, καὶ παρὰ τοῖς ὁμοίοις των εὐρισκον ὑπεράσπειν τῶν ἀξιώσεών των. Ἰδίως ὅμως ὠφέλησε τοὺς Ἰανιτζάρους ἡ ἐπανάστασις τοῦ Πασσᾶ Ὀγλου ἐν Βιδδινίῳ.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι βέβαιον ἂν αὕτη ἡ ἐπανάστασις ἐκινήθη ὑπὸ τούτων.

Καθ' ὅσα γινώσκωμεν ὁ Ὀσμὰν Πασσᾶν Ὀγλου διεκρίθη τὸ πρῶτον ἐν τῷ πολέμῳ τοῦ 1788, ὡς ἐπὶ κεφαλῆς σώματος ἐθελοντῶν, εἶτα δὲ διὰ τῆς βίας κατέλαβε τὰ πάτρια αὐτοῦ κτήματα, ἐξ ὧν ἦδη ὁ πατήρ αὐτοῦ εἶχεν ἐκδιωχθῆ.

Καὶ πρῶτον ἠνάθη μετ' ἄλλων πολεμιστῶν, μετὰ τῶν στρατιωτικῶν σωμάτων, ἅτινα ὀνομάζονται, Κριτζαλίαι οἵτινες μετὰ τὴν εἰρήνην καὶ τοὶ ἀφθίντες ἀπὸ τῆς ὑπηρεσίας τῆς Πύλης δὲν ἤθελον ὅμως νὰ ἐγκαταλείψωσιν ἀμέσως τὸ ἐπάγγελμα τῶν ὀπλων, καὶ διὰ τούτου ἠπειλοῦν τὴν ἀσφάλειαν τῆς Μακεδονίας καὶ Βουλγαρίας, ἐπρότεινον δὲ εἰς πάντα τὰς ἐκδουλεύσεις των, ὅπου Πασσᾶς τις ἐδιχονοεῖ πρὸς τὴν Πύλην, ἡ χώρα τις πρὸς τὸν Πασσᾶν καὶ τέλος αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἐλεηλάτουσιν καὶ ἠγρυρολόγουσιν τὰς πόλεις. Ὅτε δὲ κατέστρεψαν μίαν τῶν μεγαλητέρων πόλεων τῆς Μακεδονίας τὴν (Μισχόπολιν ἢ Πασσάπολιν), ἔσπευσαν αἱ λοιπαὶ νὰ σωθῶσιν ἀποτεινοῦσαι αὐταῖς εἶδος φόρου. Ἡρέσκοντο οὗτοι νὰ ἱσπεύσωσιν ἐπὶ μεγαλοπρεπῶν ἵππων, δι' ἀργύρου καὶ χρυσοῦ ἐσκευασμένων, καὶ νὰ φέρωσι πολυτίμη ὄπλα· τοὺς ἠκολούθουν προσέτι καὶ δούλαι, Γιουθεντὶ καλοῦμεναι, ἀνδρικά ἐνδύματα φέρουσαι, καὶ αἵτινες οὐ μόνον διεσκέδαζον τούτους ἐν ταῖς στιγμαῖς τῆς σχολῆς διὰ παιγνίων καὶ χορῶν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἠκολούθουν εἰς τὰς μάχας, καὶ ἴσως ἐκράτουν αὐταῖς τοὺς ἵππους των ὅτε ἐπολέμουν ἐκείνοι πεζοί. Ἐπειδὴ τὰ σώματα ταῦτα οὐδέποτε ἐξετέλουν θρησκευτικὰ χρέη διὰ τούτου παρεδέχοντο πάντας, χριστιανούς καὶ Μωαμεθανούς. εἰς πᾶς στρατὸς ἦσαν τακτικῶς ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τῶν Μπιμπασιδῶν, οἵτινες ὠδήγουν ὑπὲρ χιλίους, καὶ ὑπὸ τὴν τῶν Βουλουκμπασιδῶν, οἵτινες ἦσαν μικρότεροι ἀρχηγοί· πᾶς ὁ βουλόμενος νὰ ἰδρῶσῃ διὰ τῆς βίας ἀρχὴν τινα προσκάλει τούτους ἀσμένως, καὶ οὗτοι προσήρχοντο προθύμως.

Μετὰ τούτων βλέπομεν ἰδίως τὸν Πασσᾶν Ὀγλου εἰς συνάφειαν, ὅστις ἔλεγεν εἰς αὐτοῦς· «ὑμῖν τὰ λάφυρα, ἐμοὶ ἡ δόξα» ἀφοῦ οὗτος ἐπὶ τινα χρόνον ὑπέφερε νὰ ἔχη παρ' αὐτῶ Πασσᾶν τινα, ἐδίωξεν εἶτα αὐτὸν καὶ ἀπήτησε μάλιστα καὶ τὰς τρεῖς ἱπποῦρας. Ἐν Βιδδινίῳ προσέλαβε 10,000 Κριτζαλίαι.

Πρὸς ταῦτα δὲν δύναται τις ν' ἀρνήσῃ ὅτι (ἂν καὶ αὐτὸς ἀπῆται κληρονομικὰ τιμάρια) παρίστατο ὡς ἐχθρὸς παντὸς νεωτερισμοῦ, ὑπεδέχετο τοὺς ἐκ Σερβίας διωχθέντας Ἰανιτζάρους καὶ ὑπερασπίζετο τὰς

ἀπαιτήσεις των· ἐνέγραψε δὲ καὶ τὸ ὄνομα του εἰς τοὺς καταλόγους των.

ἴσως τοῦτο συνέχεται μετὰ τούτου ὅτι ὁ δουκιτῆς τῶν Ἰανιτζάρων ἐν Βιδδινίῳ μετὰ τῶν ἀπάντων τῶν Σερχᾶδ-Αγάδων τούτων ἦν ὁ ἀνώτερος, εἰς μνήμην τοῦ Τουρνάτσι-Βασί, ὅπου Βαγεζίτης ὁ Α' ἐνεκατέστησεν ἐκεῖ μετὰ τοῦ 68ου Ὀρῶ τῶν Ἰσσεματά. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἦν ἐκεῖ κληρονομικόν (1).

Ἐκτὸς τούτου ἡ ἀντίστασις κατὰ τῶν νεωτερισμῶν, οἵτινες ἐν βραχεί ἐθεωροῦντο ὑπὸ τῶν μουσουλμάνων ὡς ἀντιθέτων εἰς τὴν θρησκείαν των, (ὡς διὰ συγγράμματος ἔπρεπε ν' ἀποδείξωσιν ὅτι ἡ Βαυονέντα καὶ τὸ ἐλαφρὸν πυροβολικὸν δὲν ἀντέβαινον εἰς τὸ Κοράνιον), ἐδίωξε μεγάλην ἰσχὺν εἰς φιλόδοξον ἀρχηγόν.

Ὁ Ὀλιβίρος, ὅστις τότε ἦν ἐν Κωνσταντινουπόλει, διαβεβαίωσεν ὅτι, οἱ ἐκεῖ Ἰανιτζαροὶ ἐπισήμως ἠρνήθησαν εἰς τὸν Σουλτάνον νὰ ἐκστρατεύωσιν κατὰ τοῦ Πασσᾶν (2).

Εἰς μάτην ἐπέμψεν ἡ Πύλη τὸ 1798 ἐναντίον αὐτοῦ στρατὸν συγκείμενον ἐξ ἀσιατικῶν καὶ εὐρωπαϊκῶν σωμάτων. Εἶπεν ὁ Πασσᾶν, ὡς λέγουσιν, ὅτι ἂν ἦθελον ἠδύνατο νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ μετ' 100,000 ἀνδρῶν, ἀλλ' ὅτι ἐπρωτίμα νὰ νικήσῃ μετὰ 10,000 μόνον. Καὶ πραγματικῶς συμπεριφέρθη ὡς μικρὸς ἀριθμὸς. Καὶ ἐπειδὴ διχνοῖα ὑπῆρχε μετὰ τῶν Πασσᾶδων οἵτινες ἐξεστράτευσαν ἐναντίον αὐτοῦ, ἠδύνατο οὗτος νὰ ὠφελήθῃ κατ' ὀλοκληρίαν ἀπὸ τῆς εὐνοίας περιστασεως ὅτε δὲ βροχὴ ἐπὶ πολὺ διαρκέσασα ἐβλάψε μεγάλως τὸν ὑπὸ καλύβας καὶ σκηνὰς ἐστρατοπεδουμένον ἐχθρὸν, ἐζήθησαν οἱ Κριτζαλίαι, οἵτινες ἐν τῇ πόλει διαμένοντες ἦσαν ἀκαίριοι καὶ πληθεῖς θάρρους, καὶ διέλυσαν τὸ στρατόπεδον τῶν κεκοπιακῶτων. Ἐκτοτε ὁ Πασσᾶν Ὀγλου ἐνέπνευε τρόπον εἰς ἅπαντας τοὺς γείτονάς του. Ἐνίστατο ἦν κύριος τοῦ Κτζερνέτζ, τῆς Νικηπόλεως καὶ τῆς Κραϊβόθης, καὶ διὰ μεγίστων θυσιῶν κατόρθωσαν οἱ Τούρκοι καὶ οἱ Πλάχοι νὰ ἐπανακτήσωσι τὰς πόλεις ταύτας. Πολλοὶ φυγόντες ἀπὸ τῆς Μικρᾶς Βλαχίας κατέφυγον εἰς Τρανσυλβανίαν, ἄλλοι δὲ συνελήθησαν ἐπειδὴ ὑποπεύθησαν αὐτοῦς ὅτι συνεννοοῦντο μετ' αὐτοῦ καὶ ἐτιμωρήθησαν (3) ἐν Βουλγαρίᾳ τὰ πάντα ἦσαν εἰς ταραχὴν, καὶ πάντες ἐμίσουν ἀλλήλους, ἕως οὗ τε-

λος ἡ Πύλη ἀπεφάσισε νὰ κλείσῃ εἰρήνην καὶ πραγματικῶς νὰ πέμψῃ εἰς τὸν Πασσᾶν τὰς τρεῖς ἱπποῦρας.

Μετὰ τῶν συμβάντων ὅμως τούτων συνέχοντο αἱ τύχαι τῆς Σερβίας πολυειδῶς.

Ὁ Ἐβὺ Βεκίρ καὶ ὁ διάδοχος αὐτοῦ Χατζῆ Μουσταφᾶς, οὗς οἱ Ἰανιτζαροὶ εἶχον ἀπομακρύνει, διώκουν τὴν χώραν, οὐχὶ ὅμως ὅπως οὗτοι βελίως. Οἱ βαγιάδες κατόκουν ἡσύχως, καὶ ἦσαν εὐτυχεῖς ὅτι τέλος ἐκυβερνοῦντο διὰ δικαιοσύνης καὶ πραότητος.

Ἡ χώρα ἦν οὖν καὶ ἐπλοῦστε διὰ τῆς αὐτῆς κτηνοτροφίας, ἦτις ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ ἐπεκράτει πρὸ τῆς καθαρσίας τῶν μεγάλων δρυμῶν καὶ τῆς εἰσαγωγῆς καλλιτέρας καλλιεργείας διὰ τῆς χειροτροφίας, καὶ ὑπελογίσθη ὅτι μόνον ἐν τῇ μετὰ τῆς Αὐστρίας συγκοινωνίᾳ εἶχε κατ' ἔτος κέρδος ὑπὲρ τὸ 1,300,000 φιορινίων. Ὁ Χατζῆ Μουσταφᾶς ἐδείκνυε τσοσούτην φροντίδα διὰ τὸ καλὸν τῆς χώρας, ὥστε ἐπιωνομάσθη Σρίπστηκ Μάικα, ἦτοι ἡ μήτηρ τῆς Σερβίας. Οὐδένα ὅστις ὑπερέτησεν εἰς τὸ σῶμα τῶν ὑπὸ τὸν αὐτοκράτορα ἐθελοντῶν ἐβλάπτει. Καὶ ὁ Ἀλέξιος Νενάδσβετς, ἀνκαὶ ἦν ἀξιομακρῶς ἐν αὐτῷ, ὀνομάσθη ὅμως πρῶτος Κνέζος. Ὅτε δὲ ὁ Πασσᾶν Ὀγλου ἐρχιστο νὰ καταπιέξῃ καὶ τὴν Σερβίαν, ἴσως κατὰ παρακίνησιν τῶν Ἰανιτζάρων, κατέλαβε τὸ Κλάδοβον, καὶ προσεπάθει νὰ κυριεύσῃ τὴν νῆσον Πόρετζ, ὁ Χατζῆ Μουσταφᾶς οὐδέως ἐδίστασε νὰ προσκαλέσῃ τοὺς Σέρβους εἰς τὰ ὄπλα. Ἐπεισε δ' αὐτοὺς ὅτι ἤθελον εἰσελθεῖν αὐτοῖς ὠφελιμώτερον νὰ πωλήσωσι μέρος τῶν ἀγελῶν των καὶ νὰ προμηθευθῶσι δι' αὐτοῦ ὄπλα, ἢ νὰ τὰ λάβῃ ἅπαντα ὁ ἐχθρὸς. Πολλὰ ὄπλα ὑπάρχοντα ἔτι καὶ προσερχόμενα ἐκ τοῦ τελευταίου πολέμου, εἶδον ἀσμένως τὸ φῶς. Τότε τὸ πνεῦμα ὑπερ ὑπὸ τὴν Αὐστρίαν ἐζήθη, ἐτρέφη ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦρκου Πασσᾶ. Αὐτοὶ οἱ Κνέζοι ἐξώπλισαν στρατὸν, ἐξ οὗ ἀνεδείχθη ὁ Βιμπασσας, Στάνκος Ἀράμπασιτς, οὗς ὦν ἀρχιλησταῦ. Πολλὰκις ἐνίκησαν οἱ Σέρβοι τοὺς Τούρκους, καὶ μὲν συμπολεμοῦντες μετ' ἄλλων Τούρκων, ἀλλὰ μὴ ὄντες ἐντελῶς ὑπὸ τὰς προσταγὰς των. Ὁ Στάγκος οὐκ ἦν κατ' αὐτὸν κατώτερος τῶν Τούρκων στρατηγῶν ἐν τῷ στρατῷ τούτῳ, καὶ ὅτε ἄπαξ ἐφόρευσε τι τὸν αἰχμάλωτόν του ἀνταπέδωκεν αὐτῷ τὰ ἴσα. Ἠνωμένοι ὁ Πασσᾶς καὶ ἡ χώρα διὰ τὸ κοινὸν ἀμφοτέρων συμφέρον, ἀπέκρουσαν τὸν Πασσᾶν Ὀγλου καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ἠνωμένους Ἰανιτζάρους.

Τί ἐσήμαινον ὅτι ἡ Πύλη οὐ μόνον ἠναγκάσθη νὰ συμβιβασθῇ εἰρηνικῶς μετὰ τοῦ Πασσᾶν Ὀγλου, ἀλλὰ καὶ νὰ παρεδεχθῇ ὄρον ὠφέλιμον εἰς τοὺς ἐκ Βελιγράδιου διωχθέντας Ἰανιτζάρους; Ἡ ὑπερηφάνεια τῶν ὀσμυλίδων ἐπανίστατο ὅτε ἐσκέπτοντο, ὅτι ὀρθόδο-

(1) Ohsson VII, p. 310.
 (2) Voyage dans l'empire Othoman. Les soldats disaient hautement, qu' ils ne feraient jamais la guerre à un Musulman, qui n' avait selon eux d' autres torts que celui de vouloir empêcher que l' on ne portât atteinte à leurs droits.
 (3) Engel geschichte der Walachei II, 67. Παραπέμπει διὰ τὰ ἀφορῶντα τὸν Πασσᾶν Ὀγλου εἰς τὸν Scutson ἐν τῇ μηνιαίᾳ ἀλληλογραφίᾳ τοῦ Zaehs τοῦ Ἀγούστου τοῦ 1803, οὗ τινος ὅμως αἱ εἰδήσεις εἶναι λίαν ἐλλειπτεῖς.

κόων του ή άπειλάς, έμνήσθην εις τούς Δαίδας, ότι άν δέν μεταβάλλωσι διαγωγήν ήθελε πέμψει κατ' αυτών στρατών, ούχι τουρκικών, διότι δέν πρέπει να πολεμή ό πιστός προς τούς πιστούς, αλλά στρατών εκ ξένων εθνών και άλλης Ορησκείας, όστις ήθελε πράξει εις αυτούς, όσα ούδέποτε Τούρκος έπαθεν. Γνωστόν ότι ανεπαίξ τούτου ήρώτων οι Δαίδες άλλήλους, τίνος έθνους στρατών εσκέπτετο να πέμψη ό Σουλτάνος, Αυστριακούς ή Ρώσους; δέν τοις έφείνατο όμως δυνατόν ότι ήθελε προσκαλέσει ξένους εις τή κράτος του. Μά τόν Θεόν, άνέκραζον, έννοει τούς Ραγιαδάς, ένόμιζον ότι ήθελε πέμψει τόν Δερβισέην, τόν υιόν του Μουσταφά, ή τόν Αζάμβην, όπως οδηγήσωσι κατ' αυτών τούς Σέρβους υπό τούς Κνέζους και τούς στρατηγούς των. Τούθ' ένεκεν άπεφάσισαν να προλάβωσι τή πράγμα, να πορευθώσιν εις τās Ναχίας (επαρχίας) και να φρονέσωσι πάντα όστις ήδύνατο να είναι αυτοί; επικινδυνός.

Κατά τόν Φεβρουάριον του 1804 άπεφάσισαν έκαστος τούτων έν τή άνηκούση αυτώ χώρα να εκτελέση τή άπάνθρωπον ταύτο σχέδιον. Και κατ' αρχάς εξέτελλον τούτο άνευ δυσχερειών διότι ήμκ ούτοι ή οι υπάκουοι των έφθονον εις χωρίον τι, εξήρχοντο ει κάποικοι εις προϋπάντησίν των, όπως προσφέρωσιν αυτοί; ζωοτροφείας ή φροντίσωσι περί των ίππων των. — ένταύθα ήδύνατο να συλλάβωσιν εύκόλως όντινα ήθελον. Και ού μόνον έφόνεον τούς Κνέζους και τούς Κμετους, αλλά και πάντα όστις ήν επιφανής ή διά τās πολεμικάς του άνδραγαθίας ή δι' εύγλωττίαν ή διά πλούτον. Τή πρώτον ήμα ήν ό Κνέζος Στανόης ό εκ Βαγκλίτζης; μετ' αυτών έφρονέθησαν εκ των Κνέζων ό Μάρκος Τουραπίτζης, Στέφανος ό εκ Σήκης, Θεοφάνης ό εκ Όρσίνης και μέντοι ού μικράν του Σμετερέβου, και οι ποτε Βουλουμπασίδες ό Γιάγκος Γιάγιτζ, όν ό εκ Βαλέτζης, Μιχάλης ό εκ Κραγκουλέκτζ, ό ήγούμενος τής μονής Μοραχίτζίου, ό Κατζή Γέρων τή εκκλησιαστικόν άξιωμα ούδόλως ήδυνήθη να σώση. Ίδην μικράν πρότερον ό Αρχιμανδρίτης Ρουβίμιος έφυγεν εκ τής μονής τής Βοσγβαδίας, ό δέ Αλέξιος Νανάδοβιτζ, όστις ένεκα επιστολή; ήν διεύθυνεν εις Αυστρίαν περί τής τρομεράς καταστάσεως τής χώρας και ήτις έπεσον εις τās χείρας των Τούρκων, υποπτος έγένετο, και επειδή ό Αρχιμανδρίτης έφαινετο σωθείς διά τής φυγής, απέδωκεν εις αυτόν τήν ένοχήν. Ούτος όμως επέστρεψε νύν άκαίρως. Ο Αλέξιος υπενθύμισεν εις αυτόν τόν έσχατον κίνδυνον άν διετρεχεν. Ο Ρουβίμιος άπεκρίθη « ό Αλέξιος άγνωστί τί στί ξένη χώρα και ξένος οίκος; δι' αυτό δύναται ούτος να προσπαθήση να τή μάτη » Αμφότεροι ήλπίζον να σωθώσιν ό Αλέξιος; επειδή έθεθείσων αυτώ ότι γινώσκουσιν ότι ούτος δέν έγραψε τήν επιστολήν εκείνην; ό Ρουβίμιος,

επειδή ό άνεψιός του, ζωγράφος άν ειργάζετο έν οικίη Δαίδος τινος. Και όμως άμφότεροι έφρονέθησαν, άν και άμφότεροι ήσαν αρχηγοί του έθνους; ό Αλέξιος υπό του Φωτζιτζ, ό Ρουβίμιος υπό του Αγαλιά μεγάλως βασανισθείς. Οι Κνέζοι ό Ηλίας Βιρτζανίνος, Πέτρος ό εκ Ρεσσάβης, Ράιτζας ό εκ Σαβαρδίας και πλείστοι άλλοι (διότι τίς δύναται να ονομάση πάντας τούτους) έφρονέθησαν επίσης. Φρίκη κατείχε τήν χώραν. Ίπειδή δε ήγούον τίνες ήσαν καταδικασμένοι εις θάνατον, και επειδή διεδόθη ή φήμη, ότι ήπας ό λαός έμελλε να έξολοθρευθί, και ό πτωχότατος έτρεμε διά τήν ζωήν του. έν τού; χωρίοι; μόνον γέροντες και παιδιά προϋπήτων τούς Τούρκους; οι ικανοί να φέρωσιν όπλα κατέφυγον εις τās όρη, εις τās φολιάς των Καϊδούκων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ.

Επανήστασις κατά των Δαίδων.

Ίδεν ύποδούλωσι; έθνους; έχει βαθμούς διαφόρους. Είδόμεν τούς Σέρβους από του θανάτου του Στεφάνου Τουσανου καταπίπτοντας από βαθμίδος εις βαθμίδα, και αποβάλλοντας τήν πολιτικήν των άνεξαρτησίαν ως προς τή έξωτερικήν, άποστερομένους δε πάσης μετοχής των δημοσίων ως προς τή έσωτερικήν, έν τε τή κράτει και έν τή εκκλησία. Ίδεν στιγμήν προσωρινής ελευθερίας επηκολούθει νέα στέρεσις ταύτης. Και αλλήως ό άνθρωπος δύναται να ύποφέρει πολλά, διότι όσμηρεί ή τύχη του έθνους; ένίγεται σαληροτέρα. Νύν μετά μικράν άνάπαυσιν υπό τήν Αυστρίαν, και μετά τήν άνεκτήν κατάστασιν, ήτις επί τινά έτη διήρκεσεν, άπαντες ένκύνεον να φρονέθωσιν ή να γίνωσιν άτομικώς δούλοι υπό έξουσίαν βικίαν άνδρών σφετερισθέντων τήν αρχήν. Γινώσκωμεν ότι ένυπήρχεν έν τώ λαώ τούτω βίος εθνικός, εθνικόν φρόνημα, όπερ διηγέρθη και άνέζησεν έν τού; έσχάτοι; πολέμοι; και ιδίως διά των έπιτυχιών κατ' των Ιανιτζάρων τούτων, ύφ' ών νύν καταδικάσθησαν εις έξολόθρευσιν. Εις τήν στιγμήν ταύτην, εις ήν ήδη έφθασαν και καθ' ήν έπρόκειτο περί ζωής ή θανάτου, τή φρόνημα τούτο έπρεπε να άνεγερθί, διότι άλλως δέν ήθελεν ύπάρχει.

έν των ύστέρων καταδεικνύται ότι ένταύθα αρχεται νέον στάδιον εθνικής άναπτύξεως.

Οι χωρικοί και οι ποιμένες, όστινες νύν φεύγοντες τās οικίας των κατέφυγον εις τās όρη, εσκέπτοντο μόνον πώς ήδύνατο να επιστρέψωσι πάλιν εις τούς οίκους των άνευ φόβου διά τή σώμα και τήν ζωήν

των. Προς τούτο όμως έπρεπε να αρχίσωσι γενικόν πόλεμον ύπερ πατρίδος, και να καταβάλλωσιν άνευ έξωτερικής βοήθειας έξουσίαν, ήτις τόνον αισχρώς εξήσκαίτο.

Προς τούτο ήσαν άπαντες έτοιμοι.

Η χώρα προς τή μέρος ένθα κλίνει προς τόν Δούναβιν και τόν Σάβαν, διαίρεται εις τρία τμήματα. Τή κυριώτερον τούτων είναι τή μέσον, ιδίως τή δασυδης μέρος, και καλεται Σουμαδία. Τα δύο άλλα είναι τή μόν τή διαχωριζόμενον από τής Σουμαδίας διά τής εύρείας του Μοράβα κοιλάδος, ήτις συχά καλύπτεται υπό των ύδάτων του ποταμού τούτου, τή δε διαχωρίζεται επίσης από του μέσου μέρους διά του Κολουβάρα, ούτινος τή βρύμα κατ' αρχάς μόν είναι όρυκτικόν είτα δ' επανερχόμενον εις τήν κοίτην του άφνει μακρά έλη. έν έκάστω των τμημάτων τούτων ήρχισε τή κίνημα υπό διαφόρους αρχηγούς.

Κατ' αρχάς έν Σουμαδίη εύρέθησαν τρεις αρχηγοί του λαού, ό Γεώργιος Πέτροβιτζ, ό υπό των Τούρκων Καραγεώργης ονομαζόμενος, ό Γιάγκος Κάτιτζ και ό Βάσσης Τζάραπιτζ. Ο πρώτος διέφυγε καθ' ήν στιγμήν ήθέλησαν να τόν συλλάβωσιν. Ότε είδεν έρχόμενος τούς Τούρκους, όστινες εξήτουν αυτόν, ένησχολείτο να συνάξη τούς χοίρους ούς είχεν άγοράσει όπως πωλήση τούτους εις τήν Αυστρίαν, και τή επάγγελμα τούτου ήν τή μάλλον προσδοφόρον και εύπόλμπτον έν τή χώρα. Αρτίκε τότε τούς χοίρους να διακαροπισθώσι και κατέφυγεν εις τās όρη μετά των βοσκών, ούς είχεν υπό μισθόν διά τή επάγγελμα τούτο. Ούτος είχεν ύπηρετήσει εις τή σώμα των έθελοντών και είτα ύπήρξεν Καϊδούκος (περί τούτου θέλωμεν ιδιαιτέρως διηγήσει), θεωρείτο δε ως εις των μάλλον τολημηρών άνδρών τής χώρας και ως εις των πλουσιωτέρων. Ο δεύτερος, ό Κάτιτζ, έγνώρισε τόν πόλεμον και τούς ίκανούς να φέρωσιν όπλα άνδρας τής χώρας του πολεμίων ως Βουλοιαμπκας εναντίον του Πασσβάν Όγλου; ήν φρόνημος εύγλωττος και άνδρείος. Ο Βάσσης επείθυμι να εκδικηθί τόν θάνατον του άδελφου του Μάρκου Τζάραπιτζ. Ούτοι έσυμφώνησαν να μη περιμείνωσι ν' άποθάνωσι δεσμευμένοι υπό των δημίων και των ύπηρετών των Δαίδων, αλλά να ζητήσωσι τόν θάνατον ως άνδρες ελεύθεροι. Πλείστοι άλλοι ήνώθησαν μετ' αυτών, όστινες άπαντες θεώρουσιν ως άμάρτημα ν' άποθάνωσι χωρίς να φονεύσωσι και αυτοί τούλάχιστον ένα έχθρόν; έκαστος τούτων άπεφάσισε να πωλήση τήν κεφαλήν του αντί άλλης έχθρικής. Μετά χάρας ήνώθησαν τούτοι; οι Καϊδούκοι, εξ' ών οι επιφανέστεροι ήσαν ό Γλαβάσος και ό Βέλιος. Ο τελευταίος ούτος ύπηρετήσε τόν χειμώνα ως ποιμήν και ως τοιοούτος ένυμφεύθη. Νύν ότε άνέλαβε τή όπλα του και τās κοσμήματα, άπερ ως Καϊδούκος έφερον, ούαι!

μοι, άνέκραξεν ή σύζυγός του, ένυμφεύθη μετ' αληστού. Τήν επαρηγόρησεν όμως λέγων ότι νύν άπαντες έγένοντο λησται, και άνεχώρησεν όπως εύρη τούς συντρόφους του. Ο αριθμός των Καϊδούκων και φυγάδων, όστινες κατ' πρώτον επέπεσον κατ' του χωρίου Σιβνίτζα, έν τή επαρχία Βελιγραδίου, έν φ' έγενήθησαν ό Κάτιτζ και ό Τζάραπιτζ ούκ ήν μικρός. ένέβαλον τή πυρ εις τήν οικίαν του Σούπασι, έφόνευσαν και έλήστευσαν τούς Τούρκους ούς εύρον, λαθόντες μετ' εκυτών τούς ίκανούς να φέρωσιν όπλα Σέρβους. Προς πάσας τās διευθύνσεις έτρεχον άγγελιοι λέγοντες; ότι « πα; ό δυνάμενος να φέρη όπλον πρέπει να ένωθί μετ' άπλισμένου διμίου; να καιη τās οικίας των Σουπασιδών; να φέρη τās γυναίκας και τās παιδιά τούτων εις τās επί των όρέων ήσυλα. » Ούτω και έγένετο. Και άν τις δέν ήθελε τόν ήνάγκαζον εις τούτο.

Άμα τούτου γνωστού γενομένου επανέστη και ή πέραν του Κολουβάρα χώρα. Ο Ιάκωβος Νανάδοβιτζ, περί ου ήσμαι διηγείται, ότι ό άδελφός του Αλέξιασάπιου ήσκειν τή παρήγγειλε να τόν εκδικηθί, άνδειχθη αρχηγός πάντων. Ο Λουκας Λαζάρεβιτζ, ό άδελφός του Ράγκου, άν και είχε γένειον και ήν ίερεύς, έλαβε τή όπλα. έν τή επαρχία ταύτη ό τρομερώτερος των Καϊδούκων ήν ό Κινύρτζιος. Ότε διά τής πρώτης βολής, ήν ποτε έβαλεν, επέτυχε του σκοπού, ύπερ πολλοί Τούρκοι ματαίως προσεπάθον, έμισήθη τοσοούτον υπό τούτων, ώστε επεβουλεύθησαν τήν ζωήν του, και τόν ήνάγκασαν να καταφύγη εις τās όρη. Νύν κατήλθεν εκ τούτων και έφερε τήν σημαίαν πρό του Ιακώβου, ότε ούτος κατ' πρώτον εξεστράτευσεν.

Ταυτοχρόνως ένινούντο και πέραν του Μοράβα. Μιλέγκος ό εκ Κλιτζεβάτζης, γνωστός του Κάτιτζ από του κατ' Πασσβάν Όγλου πολέμου, άν και άνήρ φύσει ειρηνικός είδεν όμως τόν κίνδυνον άν έτρεχεν ένεκα τής ύπολήψεως και του πλούτου του. Μετ' αυτου επανέστη ό Πέτρος Θεοδώροβιτζ Δοβρινιτζ, όστις και τότε και μετά ταύτα ήν διά κοινού συμφέροντος μετ' αυτου συνδεδεμένος.

Και εις τās τρεις επαρχίας οι Τούρκοι έδιώχθησαν άμέσως εκ των χωρίων. Οι κηκται ούδόλως χρονοτριβήσαντες προσέβαλον τās μικράς πόλεις, τās ενομαζόμενας Παλάγκας. Και ένταύθα ούδεμίαν άντίστασιν εύρον; κατ' πρώτον ένυρίευσαν τή Ρουδνίκον και τή επυρόλβησαν, και είτα τās λοιπάς; οι Τούρκοι κάτοικοι έφρουγον προς τās φρούρια.

Ούτω ήρχισεν ή επανάστασις των Σέρβων; έν μιξ στιγμή ήπασα ή χώρα, αι δώδεκα Ναχία, τās χωρία και αι Παλάγκαι έπεσαν εις τās χείρας εκείνων, όστινες έφαινοντο ότι έμελλον έντός βραχέως να έξολοθρευθώσιν.

συνεδίχ να πορευθώσιν εις Βελιγραδιον' και εαν ποτε συνέβαινε τουτο εβλεπον η ενόμιζον οτι βλεπουσιν οτι ουτος ηθελε να τους συλλαβη άπαντας και να επιβουλευθη την ζωην των' προσεποιούντο λοιπόν οτι δεθον εσκόπευον να ζητήσωσιν εκ της πόλεως τους Τεσκερέδας του χαρτζιου, και επειθον ειτα εκυτους' οτι μόνον διά του αναγκαίου τούτου ψεύδους ηδυνήθησαν να σωθώσιν.

Και βεβόαιως κατά την στιγμήν ταύτην παρίστατο πλησιέστατα τρόπος μεσολαθήσεως των επιπολαζουσών αντιθέσεων.

Όπως άλλοτε ο σφετερισμός της αρχής διεδόθη εις τας εντεύθεν του Δρίνα Βοσνιακάς επαρχίας, ούτω και νυν η επανάστασις' τουτο δε συνέβη διά του Κιουρτζια. Εν τη Ναχιζ του Σαβάτζου, εν η είδομεν αυτόν, ίκανοποίησε το προς τον Ιάκωβον Νενάδοβιτζ μισός του δια της παύσεως άπάντων των υπαλληλων ους ουτος διώρισεν' ειτα εξήλθε των όριων. Άμα δε ως κατέκλυσε την επκυλιν του Άλή βη Βιδάιτζ και διεσκόπισε τους Μόμκου του εις τας πλησίον χώρας, το Ιαδάρ και την Ραδιεβίνα, εξηγήθη ο λαός και εδίδωξε πανταχού τον Τούρκου.

Εν τούτοις η πράξις αύτη ην αιτία της καταστροφής του Κιουρτζια, διότι οτε οι Τούρκοι εν βραχεί επανεληθόντες και ερημώσαντες το Ιαδάρ, εισήλασαν εις το Σαβάτζιν, χωρίς να δυνήθη ουτος να τους εμπόδιση, ο Ιάκωβος εκατηγόρησεν αυτόν τε και τους περι αυτόν διά τε ταύτην την πράξιν και διά τινας άλλας βιαίας, και κατόρθωσε να καταδικασθη εις θάνατον. Προς εκτέλεσιν δε της θανατικής απόφασεως προσεκάλεσεν ο Ιάκωβος τον Χαϊδοουκον εις το Νουβιζελον υπό την πρόφασιν οτι επεθύμει να συσχεψθη μετ' αυτού περι της υπερασπίσεως των φερών της χώρας' ούτος δε, άνευ ύπονοίας και λησιμονήσεως το αρχαιον μίσος, ήλθε μετά τεσσάρων Μόμκου προς τον Ιάκωβον οστις ειχε περι εαυτον ύπερ τους χιλίους. Το εσπέρας διεσκέδαζον τρώγοντες και συνομιλούντες' την επομένην ήμέραν επετέθησαν καθ' ενός των Μόμκου. Κατ' εκείνην την στιγμήν εκουάατο ο Κιουρτζιας, άλλ' άφυσπισθείς και ιδών τον ύππον του εις τας χείρας των έχθρων του, προσεπάθησε κρατών πυροβόλιν να φθάση διά μέσου των γραμμών αυτών εις πλησίον τινά κειμένην καλύβην, ένθα ήθελεν έχει τα νούτα κεκαλυμμένα. Άν και πλήρης πληγών, οτε ερθασεν εκεί, εξεδίδωξεν ύμωσ εκειθεν τους εν τη καλύβη εύρισκομένους εκάθησε και υπερήσπισεν εκυτιν, ους ού απέθανεν εκ της άπωλείας του άματος. Ούτος είναι το πρώτον θυμα των εσωτερικών διχουσιών, ήρω; εν ένθυμούνται μετά θουμασμού οι συμπατριώται του.

Η επιχείρησις αύτη τω μόν Κιουρτζιζι εγένετο παραιτίως θανάτου, των επαρχιων ύμωσ η πολιτική

κατάστασις διωρθώθη. Επίσημος γέρον εκ Σβορνίκου, ο Μεγεμέτ Καπατάν, αρχήθεν έχθρός των νεωτερισμών του Άληβέη, και καιτοι έβδουρηκον-τούτης ίσχυρός έτι και φιλοπόλεμος, εφάνη εις το μέσον αυτών, και ειπεν οτι ην έτοιμος αυτός τε και οι πέντε υιοί του να αντιστώσι και εις αυτούς τους Τούρκους. Διά της βοηθείας τούτου, αν και τέλος κατενόησεν οτι οι όπαδοί του και αυτόν ήκολούθουν μετά διασαρακαίας, και διά των προσπαθειών των έχθρων αρχηγών του Άντωνίου Βογιτζεβιτζ και του Ιερθιμου Σάβιτζ επανήλθε πάλιν η ειρήνη εις τας επαρχίας ταύτας. Σουπασίδες και Τζιτλουκσαχίβιδες έπαυσαν να υπάρχουν, ο δε Πασάς υπεσχέθη, να μη συγχωρη εις ουδένα άλλον Τούρκον εκτός του Κυρίου της χώρας να έρχεται εις τας επαρχίας και τουτο άπαξ του έτους προς εισπραξιν των θασμών, προκειμένης δ' εστρατείας εναντιον της Σεβίνας, να μη διέρχονται διά της χώρας ταύτης. Προς βεβόαιωσιν τούτων εδόθησαν αμοιβαίως όμμοι. Οι κάτοικοι υπεσχέθησαν να αποτιώσι την Πορέζαν και το Χαράτζιον' ο δε Πασάς συνεχώρησεν αυτοίς να έχωσιν ιδίους δικαστάς και ν' αυτοκυβερνώνται έντελώς. Ούτω διωργανώθησαν το Ιαδάρ και η Ραδιεβίνα.

Και δέν ήθελε τις νομίσει οτι οι Σέρβοι του Πασαλικίου Βελιγραδίου ήθελον άρκεσθη εις τοιαύτας παραχωρήσεις;

Ουδόλωσ ύμωσ, και ουδέις πρέπει να θυμωσθη διά τουτο.

Οι Σέρβοι του Βελιγραδίου διεξήγαγον την επανάστασιν των κατ' άλλην ύλιωσ τρόπον η οι κάτοικοι του Ιαδάρ και της Ραδιεβίνας, και πολυ πλέον ένινδύνευσαν και εκούπισαν. Και έντως εξ αυτών εξήρητο το πών. Και άλλοτε διά την άπιστίαν της άνωτάτης εξουσίας περιέπεσον εις τα μέγιστα δυστυχήματα, οτε επανήλθον οι διωγθέντες Ιανίτσαροι. Ύίς δε ήδύνατο να έγγραφθη εις αυτούς οτι των πραγμάτων συνεχώς μεταβαλλομένων δέν ήθελε και το δεύτερον υπερισχίσει η εναντία αυτών φατριά και καταστρέψει ύσα νυν απέκτησαν;

Ουδέις δύναται να μεμφθη εις αυτούς το οτι εσκέθησαν να παρασκευάσωσιν εκυτούς; μέλλον έτι βεβόαιότερον.

Τότε δε επήλθεν αυτοίς; ιδέα, ήτις έλαβε μεγάλην σημασίαν, ού μόνον αύτη δι' εκυτήν αλλά και διά τον τρόπον δι' ου εξετελέσθη, ήτοι η ιδέα να προσκαλέσωσιν εις βουήθειαν την επέμβασιν χριστιανικής δυνάμειωσ.

Και επί τινα χρόνον ήσαν εις άμφιβολίαν εάν έπρεπε να στρέψωσι τα βλέμματά των προς την Αυστρίαν η προς την Ρωσίαν.

Υπό την Αυστρίαν εξον τοσοούτοι όμόφυλοι των'

η Αυστρία έδωκε πάντοτε προηγουμένωσ άφορμήν εις εθνικάς επαναστάσεις' η Αυστρία ην ήδη ποτε κυρία των χωρών τούτων, και έτι εν τη τελευταίω πολέμω έθεσε την βάζιν της εις τα όπλα ασκήσεωσ των κατοίκων. Πολλοι εξ εκείνων παρήσαν ολίτινες ανεγνώρισαν Ιωσήφ τον Β'. ως αυτοκράτορα, η έπολέμησαν υπό τας σημαίας του.

Άλλ' όσαύτως δέν είχαν λησμονήσει οτι η Αυστρία ουδέποτε διετήρησε την κατοχήν ην έλαβε, και οτι πάντοτε απέδωκεν εις τους Τούρκους την τε χώραν και τον λαόν. Προσέτι νυν η Αυστρία έστρεψε την προσοχήν της εξ όλοκλήρου προς την όσιν, διότι συνήθεριζε τας δυνάμεις της όπως υποστη προκειμενον πόλεμον περι ζωής η θανάτου προς την γαλλικην αυτοκρατορίαν, οστις έπρεπε να λάβη χώραν εν Ιταλίη και εν Γερμανίη.

Άφ' έτέρου το όνομα της Ρωσίας κατά την τελευταίαν εκατονταετηρίδα ην εν μεγάλη ύπολήψει παρ' ύπασι τοίς προσθεύουσι το έλληνικόν όρθόδοξον δόγμα, ιδίως δε διότι πρό τινων δεκαετηρίδων ύπρχε μεταξύ αυτης και της Βλαχίας και Μολδαυίας σχέσις, ην επεθύμουν να υπάρχη και μεταξύ αυτης και της Σεβίνας. Έλευθερία της θρησκείας και μέτροι φόροι παρεχωρήθησαν εις τας δύο επαρχίας δι' επανειλημμένων συνθηκών μετά της Ρωσίας. Ζωηρά ην έτι η μνήμη του Χαττίσερφ της 23 Οκτωβρίου 1802, δι' ου η Πύλη εδίδε και εις την εκεί κυβέρνησιν μειζονα ασφάλειαν, υπεχρεούτο δε να μη δύναται να παύη τον ήγεμόνα άνευ προηγουμένης συνεννοήσεωσ μετά της Ρωσίας (1), και ύπέσχετο να μη συγχωρη εις ουδένα Τούρκον να παρεύηται εκεί εκτός των βιομηχανίων. Πρό τινος χρόνου ο νέωσ ήγεμών κατόρθωσε να μη αποτήρ πλέον φόρους διά της μεσιτείας της Ρωσίας και επί τη προφάσει των καταστροφών ας επέρφερε το κίνημα του Πασαβάν Όγλου. Αι ουσιώδεισ ώφέλειαι αλίτινες προύξινήθησαν συνεργείη της Ρωσίας, προς χάριν των γειτόνων της συνετέλεσαν εις το να παρακινήσωσι τους Σέρβους μετά τινας άμφιβολίας να στραφώσι προς την Ρωσίαν. Ήδη τον Αύγουστον του 1804 ανεχώρησαν διά την Πετρούπολιν τρείς απεσταλμένοι, ο Πρώτας Νενάδοβιτζ, ο Ιωάννης Πρώτιτζ και ο Πέτρος Τσαρδακλίης. Τον Φεβρουάριον του 1805 επέστρεψαν ούτοι, λαβόντες εν γένει άπάντησιν λίαν εύνοικήν. Η Ρωσική αυλή προέτρεπε τους Σέρβους κατά πρώτον να εκφράσωσι τας επιθυμίας των εις Κωνσταντινούπολιν, και ύπέσχετο να τας υποστηρίξη εκει.

Τούτο ενέπνευσεν εις τους Σέρβους νέον θάρρος διά την επιτυχίαν του σκοπού των, επειδή εβλεπον

(1) Engel, N. Geschichte der Valchei p. 73.

εκυτους υποστηρίζομένους υπό μεγάλης χριστιανικής δυνάμειωσ, και έτεκα τούτου αι άπαιτήσεις δέν ήσαν μικραί.

Τον Απρίλιον του 1805 έλαβε χώραν συνέλευσις των Σέρβων εν Οστρουσνίτζη. Ένταύθα ήλθον Τουρκοι εκ του Βελιγραδίου, και απεσταλμένοι των Οσποδάρων της Βλαχίας (1) και της Μολδαυίας εν όνόματι της Πύλης και ως λέγουσιν έχοντες έντολήν να υποχρεώσωσ εις τους αρχηγούς Βεράτικα Αρχικνεζών. Αναμφιβύλωσ ύμωσ ουτε οι μόν ουτε οι δε είχαν την άδειαν να παραχωρήσωσιν οτι εξήτουν οι Σέρβοι. Ούτοι απήτησαν, επειδή ήσαν ήναγκασμένοι να εξακολουθήσωσι τον πόλεμον εν Βελιγραδίω κατά του Γουσσάντζ Άλή και κατά των όπαδων των Δαίδων εν τού; μεσημβρινήσ φρουρίοις, να δύνανται εις το μέλλον να κατέχωσιν ήπαντα τα φρούρια της χώρας διά Σερβικου στρατού. Και η μόν άπαιτήσις θεωρουμένη εκ μέρους του ένους δέν δύναται να όνομασθη άδικος, διότι εκ των φρουριών εξήλθε πάσα βία, αλλά διά το Διόβανιον το πράγμα ειχεν άλλωσ πως, διότι η χώρα αυτη σχηματίζει βρια λίαν σπουδαία. Προς υποστήριξιν της αίτήσεωσ των έδωκαν οι Σέρβοι τούς απεσταλμένους παραδόξον έγγραφον, ήτοι κατάλογον των εξόδων άπάντων, άτινα εγένοντο εις τον προηγούμενον πόλεμον προς υποστήριξιν του Σουλτάνου. Υπέλόγιζον ύσα τρεί; απέτίσαν εις τον Γουσσάντζ Άλήν, εις τον Βεζιρην και εις τον Σολιμάν Πασααν και δι' αυτούς, ύσα εδάπανησαν διά την εν Βελιγραδίω διαμονήν των τριών Πασαδών, ως και την δαπάνην διά τον έξοπλισμόν των Σέρβων αυτών, τέλος δι' ήπαντα εξήτουν ποσόν εκ δύο εκατομμυρίων γροσίων. Διά τούτου έπρεπε να εκλείψωσι τουλάχιστον άπασαι αι περι καθυστερουμένων φόρων άπαιτήσεις.

Όπως ύμωσ ποιήσωσι την άπαιτήσιν ταύτην έντονωτέραν απεφάσισαν οι Σέρβοι εν Οστρουσνίτζη να επιτεθώσιν άμέσως κατά των εν τούς μεσημβρινήσ φρουρίοις ύπολοίπων έχθρων των.

Και κατά πρώτον εφάνη ο Καραγεώργης πρό του Καρανοβάτζου. Το φρούριον τουτο υπερασπίζετο λίαν καλώς ού μόνον υπό των Σουπασιδων, ολίτινες απεσύρθησαν εκει, αλλά και υπό επικουρικου στρατού ελθόντος εκ του Νουβιπαζάρ και υπό άλλων πολεμιστών προσκληθέντων. Έφοδος, ην απειπειράθη ο Καραγεώργης, απέκρούσθη, και κατά την υποχώρησιν απώλεσε το μέγιστον τουφέκιον, το όποιον έφερε και το όπισθον ην ιδιοκτησία του. Άφ' έτέρου κατόρθωσε τον σκοπόν του διά διαπραγματεύσεωσ,

(1) Λείποτε ενόμισαν εν Κωνσταντινουπόλει οτι εκ των δύο Οσποδάρων των ήγεμονιων ο εις τουλάχιστον, ο Ύψηλάντης, φίλος του Καραγεώργη, πρῶτῶρηνεν έπι μάλλον αυτόν εις αντίστασιν. (Juchereau II, p. 30).

κος και ο Πέτρος Δοβρινιάτς μετὰ 2500 ανδρών και μετὰ σιδηρού πυροβόλου. Κατεσκευάσαν δύο όχυράματα, εν μεζών και εν έλασσον. Οπισθεν αυτών επί της άριστερας όχθης του Μοράβα, εις τή όρη της Ιαγοδίνης, έστρατοπεύθεν ο Καραγεώργης μετὰ του στρατού της Σουμαδίας.

Εν τούτοις δέν ήλθον εις χειρας ήλικ τή εμφανίσει του Αφί. Οί Σέρβοι άπήτουν κατ' άρχάς μόνον να λάβη όυτος τήν συνθήκη όδην υπέρ τήν Ιαγοδίναν, δι' ής μέχρι τουδε ήλθον άπαντες οί Πασσάδες, διότι έλεγον ότι μόνον επί ταύτης της όδοϋ έφρόντισαν να πραγματοποιήσωσι τή προς τρωφήν του στρατού των άναγκαζία. Ο Αφί όστις έγίνωσκα βεβαίως ότι επί ταύτης της όδοϋ τόν επερίμενε και έταρος σερβικός, επέμεινε να διευθυνθή προς τόν Δούναβιον παραπορεύμενος τή δεξιά όχθη του Μοράβα. Οί Σέρβοι άπεκρίθησαν ότι ή χώρα έννεκα του πολέμου είχε καταστραφή και δέν ήδύνατο να θείψη στρατόν. Τότε ο Αφί άναστάς ειπε: « Πρέπει εγώ να έρωτήσω τους ληστές δια να με εἰπωσι πούαν όδην πρέπει να ακολουθήσω δια να φθάσω εις Βελιγράδιον; » Διηγούνται ότι έφερε μεθ' έκτουσ όχλον όπως διαμαύνη τους άρχηγούς, δια δε τους λοιπούς, των όποιών εκκτιγέρει τή καλή ζήση και τή κληρόματα της κερφαλής, ότινα ήσαν ως σερβικά, έφερε μαχίρας δι' όν ήδύνατο να κόπτωσι τόν άρτον και πύλους χωματιών, διότι έλεγεν ότι ταύτα ήμαζον εις αυτούς. Καί κατά πρώτον άπεπειρώθη να κυριεύση τή έλασσον όχύρωμα, και έκυρίευσεν αυτό πραγματικώς εν και οι Σέρβοι επυροβόλουν δια του σιδηρού πυροβόλου των. Ότε όμως θέλων να κυριεύση και τή δεύτερον ματαιώς εκοπίσεν όλόκληρον τήν ήμέραν, και μετὰ φρίκης είδε τήν μεγάλην ζαμίαν ήν ύπέστη, προσέτι δε επειδή οι πρόσκοποι άνήγγειλον τήν έλευσιν του Καραγεώργη μετὰ 10,000 τουλάχιστον ανδρών (και πραγματικώς κατέβη όυτος εκ των όρέων εις τήν κοιλάδα μετὰ 5,000 ανδρών περίπου) ένομισε καλήν ο Αφί; να υποχωρήση. Εν νυκτι διέταξε να λάθωσι τής σημαίας, ός είχε τοποθετήση περι τή πολιορκούμενον όχύρωμα, και όπως ή υποχώρησις του μείνη άπαρακλήρητος; διέταξε να θέσωσιν άντι των σημαίων ιστούς φυλλοφόρους; όύτως άπεχώρησε διευθυνόμενος προς τή Παρκαίνον.

Περι τήν πρώτην ήλθεν ο Καραγεώργης, ιδών δε τή στρατόπεδον έρημον επροχώρησε μέχρι ύψώματος τινος προς τή Παρκαίνον, και έχαιρέτισε τόν έχθρον δια τινων πυροβολισμών. Εμήλυσσε δε αυτῶ ότι, εάν ήται ήρωσ επρεπε να κατέλθη εις τήν πεδιάδα, και να μη καίη τās οικίας των πτωχών της χώρας όστινες κατ' ούδέν έπαισαν.

Ο Καραγεώργης δέν επεθύμει να επιτεθῆ κατά

του Παρκαίνου διότι ανήκεν εις τόν Πασσάν του Αεσοβάτςου προς όν ειχεν υποχρεώσεις τινάς.

Και ήδη ενόμισεν ο Αφίς επικίνδυνον και όπισθεν των τευχών τούτων να έμμείνη. Απληπίσθη ότι ήθελε θυνθῆ να εκτελέση τήν επιχείρησιν του, και όπισθαχώρησε προς τήν Νίσσην, δυστυχή νομίζων εκυτόν διότι ήναγκαζέτο να όπισθοδρομήση ενόπιον έργαζ. Λέγουσι δ' ότι έννεκα της λύπης ταύτης απέθανε μετ' ού πολυ.

Ηδη όμως συνέθη έπι μέχρι τουδε άπερουργον. Δέν ήδύνατο πλέον να εἰπωσιν ότι ο Σουλτάνος είναι σύμμαχος των έργαζιδων, άφ' ού στρατός εν έπεμψεν εις Σερβίαν εξαδιώχθη της χώρας κατ' αυτά τή όρια της.

Ο πόλεμος όστις ήρχισεν εναντίον των Ααδών έλαθεν άλλην όψησιν. Εκ των σχολιάτων της εποχῆς εκείνης ανεγεννήθησαν αι άρχαίαι εθνικαι διαίρεσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΝΑΤΟΝ.

Ο υπέρ ανεξαρτησίας αγών των Σέρβων κατά τή 1806 και 1807.

Ηδη περι τή τέλος του 1805 εξαεξάγαγη φανερά έχθρα μεταξύ των Σέρβων, όστινες κατείχον τήν χώραν, και των Τούρκων όστινες διέμενον εν τείς φρουρίσις κατά τās άρχικας εκείνας συνθήκας. Ότε ποτέ ο βουβόδας της επαρχίας Σμεταρέβου, ο Γιούσας Βουλιτσέβιτς επεσκέφθη τήν πόλιν ταύτην, ενέπεσαν εις έριδα μετὰ των τούρκων κατοίκων, όστινες μη ύποφρόντες; να ήλπιωσι τουτον προβαίνοντα υπερασφάνως; και φέροντα όπλα τόν έφύνησαν. Αμέσως οι Σέρβοι ανεγέρθησαν όπως εκδικήσωσιν αυτόν, και ού μόνον ήθελον να τιμωρήσωσι τους κακούργους μόνους; άλλ' άπασαν τήν πόλιν. Όθεν επετέθησαν κατ' αυτῆς, τήν κατεπυροβόλησαν και τήν εκυρίευσαν. Νυν κατέλαβον ταύτην δια φρουράς, όπερ δέν έπραξαν προ ένός έτους. Συνεπειξ τούτου οι εν τείς λοιπούς φρουρίσις Τούρκοι ού μόνον ώργισθησαν αλλά και εροβήθησαν, και προσεπάθησαν άμέσως να άσφαλισθώσι και να εκδικηθώσιν εν Σαβάτςω εφένευσαν πολλούς Σέρβους, όστινες κατόκουν εκτός του φρουρίου, εδέχθησαν επικουρίαν βοσνικου στρατού και ώχυρώθησαν. Εν Ούσαίτςη συνέθησαν τή αυτά. Καί εν Βελιγραδίω ο Γουσσάντς Αφίς; διέμεινε μέχρι τουδε συνεπειξ της προφορικῆς ή της σιωπηλῆς συνθήκης ήν εκλεισε μετὰ των Σέρβων, λαμβάνων ζωοτροφίας παρ' αυτών και μη ενόχλων αυτούς, νυν όμως επέπιπτεν, ότι μεν δια του ποταμού κατά των εν Οστρουσνίτςη σερβικών όχυρωμάτων, ότε δε δια

Ήρας κατά των χωρίων του Σαρκόβου και του Σελσονικού, περι δε τόν Ιανουάριον του 1806 κατήνησαν ενταυθα εις τακτικόν πόλεμον.

Εν τούτοις όμως και μακρόθεν αντήχη ήδη ή του πολέμου κραυγή. Ο Σουλτάνος εφαινετο άποφασίσας να επιτεθῆ σοβαρώς κατά των Σέρβων, και κύριον ελατήριον δι' αυτόν ήν ότι εκήτουσ ζένην προστασίαν, όπερ επρεπε παντι σένει να έμποδίση πριν ή ή έννοια; ήν ήρχισαν να συνάπτωσι λάδη χαρακτήρα μάλλον επικίνδυνον. Τήν εντολήν, ήν εις Πασσας της Νίσσης; δέν ήδυνήθη να εκτελέση έδωκεν ήδη εις ισχυροτέρους εις τόν Βεζίρην της Βοσνίας τόν Βεκιρην, και εις τόν Ιβραήμην, τόν Πασσάν του Σκούταρι, όπως άποπλίσωσι και τιμωρήσωσι τους άπειθεί; βαγιάδας. Επεριμένοντο δε όυτοι να επιδράμωσι μετὰ των ανδρειοτέρων στρατιωτών του κράτους, ο μεν μετὰ Βοσνίων και Ερζεγοβίνων ο δε μετ' Αλβανών και Ρουμελιωτών.

Οί Σέρβοι άφ' ετέρου δέν έχρονοτρίβησαν, όπως παρασκευασθώσιν εις πόλεμον.

Ηδη ήσαν όλως πολειμικώς κατατρητισμένοι. Εν Σερβία δέν υπήρχε ιδιαιτερος στρατός, πās τις ήν πολειμιστής. Εν ανάγκη εκκτος οικος άπέστελλεν εις εκστρατείαν άπαντα τή δυνάμενα να φέρωσιν όπλα μέλη του, εν περιστάσει δε καθ' ός ούκ ήν άπόλυτος ανάγκη, επεμπον ένα εκ δύο, δύο εκ τριών, εις τρούπον ώστε να μη πάσχη ή γεωργία. Εάν εν τινι οικῶ υπήρχε μόνον εις άνήρ όυτος συνήλλάσσετο μετὰ του γείτονός του κατ' εβδομάδα. Ουδούως δ' εφαντάζοντο ότι ήδύνατο να λάβωσιν ή να ζητήσωσι μισθόν; εκκτος έφερε μεθ' εκυτού τή όπλα του, και επορεύετο εις τή στρατιόπεδον φέρον τή πολυτιμότερα ενδύματά του; περι των τροφίμων εφρόντιζον αι γυναίκες. Ηξ εκάστου χωρίου άνδρες τινές εκκρούμενοι της στρατιωτικῆς ύπηρεσίας, ήσαν υποχρεωμένοι να φροντιζώσι; δια της εβδομάδος περι της προσαγωγῆς των ζωοτροφιών επί φορηγών ίππων, είτε εγίνετο ο πόλεμος μακρόν είτε πλησιον.

Όπως αντισταθώσιν εις τόν έχθρον επορεύθη ο Ράδιτς Πέτροβιτς εις τή νότια όρη και διέδωκεν από τόπου εις τόπον τήν επανάστασιν όύτως ώστε να ελπίζηται ή υπεράσπισις των στενών μετ' άλλων ανδρών; όυτος ήν παλαιός στρατιώτης του Καραγεώργη, και αφήκεν εν Συρμία τήν σύνταξιν του ως λοχαγού και ήλθεν όπως υπηρητήση τόν φίλον του. Εκ του άλλου μέρους κατέσχεν ο Μιλέγος τήν νήσον του Δουναβείως τήν Πορέτζαν, ήτις εκει όπου ο ποταμός όυτος μετὰ μεγίστης όρμῆς διέρχεται δια των σιδηρών Πυλών ειςαι ή κλεις της ναυτιλίας. Εκ του μέρους της Νίσσης ή πεδιάς, εν ή ο βουλγαρικος Μοράβας; εκβάλλει εις τόν μεγάλον Μοράβαν, παρεχει τήν ευκολοτέραν εισόδον εις τήν χώραν. Εκεί

διευθύνθη ο Πέτρος Δοβρινιάτς; άφ' ού κατέλαβε νυν τή Παρκαίνον άνευ διαταγμού και ώχυρώθη επί της όδοϋ επί της δεξιάς όχθης του βουλγαρικου Μοράβα εν Βελιγραδίω; όπισθεν του εκυρίευσσε και κατέσχεν ο Μιλάδεν τή Κρουσεβάτςον. Οί Βόσνιοι δια τήν συνομολογηθείσαν συνθήκην μετὰ των δύο επαρχιών του Ιαδάρ και της Ραδιεβίνης; δέν ήδύνατο να διέλθωσι δι' αυτών, άλλ' ήσαν ελεύθεροι να διέλθωσι δια της Μάτσσης; ενταυθα ο Ιάκωβος Νενάδοβιτς κατεσκευάσεν εκτός των άλλων και όχύρωμα εν Τζρανάβάρη κατ' αυτών.

Όύτως ήσαν άρκούτως παρασκευασμένοι, άλλ' ήγγόνουν όπόσον ο αγών ήθελε γίνε σκληρός και επικίνδυνος.

Αί πρώται επιθέσεις των Βοσνίων, όστινες τή έρη έφάνησαν εις τόν Δρίναν ήταν έπι άσήμαντοι. Υπεράνω των επαρχιών εκείνων διέβη τόν Δρίναν ο Οσμάν-Τόβρας; περευόμενος κατά του Σακόλου, και πολλά κτήματα κατέκαυσεν, άλλ' εν βραχεί, προσβλήθεις υπό των Σέρβων αφρης, επορεύθη μετὰ των πλείστων στρατιωτών του. Μάλλον επικίνδυνος ήν ο στιβαρός γέρον Μεχμέτ Καπετάν, όστις συμφολιωθεί; μετὰ των αντιπάλων του προ πολλού ήδη δέν ήτο πλέον φίλος των Σέρβων; όυτος εισήλασεν εις τήν Μάτσσαν. Ευτυχώς όμως ή επαρχία είχε επιτήθειον υπερασπιστήν τόν Στογιάνον Τζούπιτς, όστις είχε τους στρατιώτας του εντελώς εις τήν διάθεσιν του. Όυτος ήν μετὰ τούτων άρκούτως οικειος; ώστε να λαμβάνη τή ταμπούαιον ενός αυτών και να εξακολουθῆ να τή κεννίξη, άλλ' ενταυτῶ έλεγεν ότι εις εν εκκστον αυτών νεκρόν επί της γλώσσης του, εκήσκει δε τή ποινικόν του δικαίον ακάμπτως, όμως και μειδιών. Ην άρχαίος συστρατιώτης του Κιουρτζία, ισχνότατος, άσυνήθους τόλμης, αρεσκόμενος εις τή πληθος των μόμκων του και εις τήν δύξαν των πράξεών του. Επορεύθη εναντίον του κατά πολυ άναιτερου κατά τόν αριθμόν στρατού του Μεχμέτ και άπήνησεν αυτόν επί του παιδιου του Σαλάσου, ού μακρόν του τόπου της γεννησεώς του της Νοτσάι. Εδιηγήθη πως έφθασε τόν Μεχμέτ; έτε ο γέρον έστραψε, πως τεχνήντως άφῆρεσε τήν λόγην αυτου και έφυγε πάλιν. Ότε δε άουδός εν καιρῶ του γεύματος έψαλλεν ήσμα δια τήν νίκην του ταύτην, διώρρωσεν αυτόν εις τινα και τῶ εδώρησε τουρκικόν ίππον.

Ταύτα όμως ήσαν ευκολος μόνον άρχή; τή θέρος επετέθησαν οι Τούρκοι μεθ' όλως ισχυροτέρως δυνάμεως. Παρά τή Σακόλον διέβη τόν ποταμόν ο Κατζή Βέης; ο εκ Σρεβνίτςης; τή κύριον μέρος της δυνάμεως περι τās 30,000 ανδρών, εφάνη προ μικρού εν Μάτσβα. Και να μεν ο Βεζίρς; δέν άδήγει αυτοπροσώπως, άλλ' άπέστειλε δύο άρχηγούς όστινες κάλ

λιστά ἠδύναντο νὰ τὸν ἀντικαταστήσωσι, τὸν Σαρασκέην Κουλὴν Καπετάν, νέον ἀρχηγὸν ὠμόν τε καὶ ἀνδρείον, καὶ τὸν γέροντα Μεχμέτ.

Ὁ σερβικὸς αὐτὸς ἐρίνετο ἤδη φοβερὸς εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ Ἰαδάρ, ἃν καὶ αὐτοὶ ἔπρεπε νὰ ἦναι ἀσφαλῆς διὰ τῆς συνθήκης τῶν. Ὁ Κουλὴν Καπετάν διέταξε νὰ λεπλατήσωσιν ἡσυχα χωρὶς ἐξ ὧν ἔλαβε ζωηροφάνειαν, νὰ φονεύσωσι τοὺς προκρίτους αὐτῶν, καὶ νὰ λαβῶσιν ὡς αἰχμαλώτους τοὺς ἀόπλους· οὐδέποτε θέλει ληθιμονεῖν ὁ Κινέζος Ἰβάν, ὅστις ἔδωκεν ἄπικτον τὴν περιουσίαν πρὸς ἐξαγορὰν τῶν συμπατριωτῶν του. Μετὰ ταῦτα ἔπρεπε οὗτος νὰ φυβήται ἀέλιπτε τοὺς Τούρκους, τέλος ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ καὶ νὰ ζῆ διὰ τῆς καθημερινῆς του ἐργασίας.

Πόσον μάλλον ἔπρεπε νὰ φοβῶνται οἱ λοιποὶ κατακρημένοι ἐχθροὶ τοῦ στρατοῦ ἐκείνου! Ὁ ἰακωβὸς Νενάδουιτς λίαν ἀδύνατος ὡς ἀντιπαρατεχθῆ κατ' αὐτοῦ, ἠναγκάσθη νὰ πέμψῃ εἰς τὸ ἐχθρικὸν στρατοπέδον τὸν ἀνερίον του Ηρώταν καὶ τὸν Στοιχάουν Τζούσιτς πρὸς διαπραγματεύσειν. Τοῦτο ὅμως οὐκ ἦν τὸ συμφερότερον. Ὁ Κουλὴν δὲν ἤθελε νὰ δεχθῆ ὅρους. Ἐλέπαι ἔλεγεν εἰς τὸν Ηρώταν τὴ ἀναρίθμητον τοῦτο πλῆθος· Ἐν ἄπικαι τούτοις ὡδαί· ἐστὶ ὁ φοβούμενος νὰ λάβῃ διὰ τῆς γυμνῆς χειρὸς ζήρως κάλλιον ἀπὸ τῆς ἀκμῆς. Ἀντὶ νὰ διαπραγματευθῆ ἀπήτησεν ὁ Κουλὴν νὰ καταστρέψωσι τὸ παρὰ τὴν Τζερανάβραν ὄχυρῶμα, καὶ ἐπειδὴ οἱ ἀπεσταλμένοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐνδώσωσιν εἰς τοῦτο, τοὺς ἐκράτησεν. Καὶ τοῦτο ἦδη ἦν μέγα δι' αὐτὸν πλεονέκτημα. Ἐχόντες οἱ Τούρκοι δύο ἀρχηγούς εἰς τὰς χειρὰς τῶν ἠδύναντο ἀσφαλέστερον νὰ προχωρήσωσιν εἰς τὴν σερβικὴν χώραν. Ἐξ ἐναντίας ὁ σερβικὸς λαὸς δὲν ἐνόει πλέον τὰς πράξεις τῶν ἀρχηγῶν του· τῷ ἐφάνετο ὅτι τὸ νὰ θέλωσι νὰ ἀρχίσωσι διαπραγματεύσεις οὐδὲν ἄλλο ἐσήμαιεν ἢ τὸ ὅτι ἤθελον νὰ παραδῶσιν. Ὅτε οἱ Ὀσμανοὶ διεσπάρησαν εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ Σαβάτζου καὶ τοῦ Βαλιβίου, οἱ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων ἐν τῷ στρατοπέδῳ Σέρβοι δὲν ἤθελον νὰ μείνωσιν ἐκεῖ, ἕκαστος ἤθελε νὰ πορευθῆ εἰς τὸν οἶκόν του νὰ ἰδῆ τὴν γυναῖκα καὶ τὸ τέκνον του, ἅπαντες διεσκορπίζοντο. Ἐπομένως ὁ Σάβας ἐκαλύφθη ὑπὸ φυγάδων οἵτινες προσεπάθουν νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν ἀυστριακὴν ἐχθρὴν ἐπὶ τῆς σερβικῆς ἐχθρῆς ἐλύσασ ὁ φόνος καὶ ἡ λεηλασία, οἱ ἄοπλοι αἰχμαλωτεύοντο, τὰ ζῶα ἠρπάζοντο. Πολλὰ χωρὶα ξαντίον τὸν τράχηλον καὶ ἐλαμύθωνον παρὰ τῶν Τούρκων Κινέζους. Ὁ λαὸς ἐκαταγύρει γεγωνοῦσα τῇ φωνῇ τοὺς ἀρχηγούς, διότι ἤρχισαν πόλεμον ἐν ᾧ ἐρίνωσκον ὅτι δὲν ἠδύναντο ν' ἀντισταθῶσιν. Διέδωκεν ὅτι δὲν ἐπολέμουν κατὰ τοῦ Σουλτάνου καὶ ἦδη πέμπει αὐτὸς μέγαν στρατὸν, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ φαντασθῆ τις ὅτι εἶναι δυνατόν ν' ἀντιπολεμήσῃ

κατ' αὐτοῦ. Οἱ ἀρχηγοὶ ἐκινδύνουν νὰ φονεῖσθωσιν ὑπὸ τοῦ λαοῦ, καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ κρυφθῶσιν εἰς τὰ δάση μετὰ τῶν μόνων τῶν. Ὁ Κουλὴν ἐπροχώρησε μετὰ τῆς Οὐστίας, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς Βελιγράδιον παρὰ τὸν Κολομβάρον. Ἐνθαρξήθησιν ὑπὸ τῶν ἐπιτυχῶν τούτων ἐπροσπάθησεν ὁ Χατζῆ Βέης, ἐκ τοῦ Σακόλου ν' ἀνοίξῃ ὁδὸν πρὸς τὰ ἐδῶ διὰ τῶν ὄρεων.

Λίαν ἐπικινδύνων ἦν ἐπίσης· ὅτι κατὰ ταύτην τὴν στιγμὴν ἐρήνη καὶ ὁ Ἰβράημ Πασσάς ὁ ἐκ τοῦ Σαούταρι παρὰ τὰ ἄλλα ἔβρα πλησίον τῆς Νίσσης μετὰ στρατοῦ, ὅνπερ ὑπελόγηζαν εἰς 40,000 ἀνδράων.

Δὲν ἐφαινετο πραγματικῶς ἀδύνατος ἡ ἐπιχείρησις τῆ νὰ θέλωσι ν' ἀντισταθῶσιν αἱ μὲν εἰς ὠπλισμένους βασιλῆδες μίαις ἐπαρχίαις εἰς στρατὸν, ἂν οὐχὶ τοῦ κράτους ἄπικτος, ἀλλὰ τοσοῦτον ἰσχυρῶν καὶ πολέμικων στρατευμάτων.

Κατὰ ταῦτον τὸν κίνδυνον ἀπέκτησεν ὁ Καραγεώργης τὴν διέξιν του καὶ τὴν θέσιν του ὡς ἀρχιστράτηγος.

Ἐνθὲ διέτασσε τὸν Κάιτιτς ν' ἀντισταθῆ μετὰ 1500 ἀνδράων εἰς τὸν πολυάριθμον βοσνικὸν στρατὸν ὅπερ καὶ κατόρθωθη κατ' ἀρχῆς ἐν τῷ προσηφῶν ἂν καὶ ἐρυνεῖται ὁ γρηστικὸς Κάιτιτς, ἐπυρεῖθη αὐτὸς μετὰ δυνάμει οὐχὶ ἰσχυροτέρας κατὰ τοῦ Χατζῆ Βέης, ὅστις ἤρχετο ἐκ Σακόλου, καὶ ἐν ἀπάντησιν παρὰ τὴν Πέτζικαν, καὶ κατετρόπως τοῦτον οὐτως, ὥστε δὲν ἦτο πλέον φόβος ὅτι ἤθελον αὐτὸς ἐπιστρέψῃ πάλιν. Καὶ νῦν εἰσέρρησε διὰ τῶν ὄρεων εἰς τὰς ὑπὸ τῶν Βοσνίων ἤδη καταχομέναις χώρας. Ἐφόνευσεν τοὺς Κινέζους οἵτινες ὠνομάσθησαν ὑπὸ τούτων, καὶ δὲν ἐφείδατο οὐδ' ἐκείνων οἵτινες συνεβούλευσαν τὸ νὰ παραδῶσιν· τοὺς φυγάδας καὶ τοὺς δυναμένους νὰ φέρωσιν ὅπλα ἔλαβε μετ' ἑαυτοῦ. Ἐξ ἐναντίας ἐτίμα ἐκείνους οἵτινες ἐν τῷ τρομερῷ τούτῳ χρόνῳ δὲν ἀπόλασαν τὸ θάλλος. Ἐν ταῖς ἄλλοις ἦλθε πρὸς αὐτὸν τότε καὶ ὁ Μιλόσγις Στοιτζεβιτς ἐκ Ποτζερίας, ὅστις πρὸ μικροῦ ἦν γραφεὺς παρὰ τοῦ Πίλιε Μάρκοβιτς Βουλουόκμπασση ἐν Ποτζερίνῃ. Ὁ Μιλόσγις ἦν νέος, παρὰ τῶν ἱερέων ἀνατραφεὶς, μικρὸς, ξανθὸς καὶ εὐπροσῆγορος, ἀλλὰ γενναῖος. Ὁ κύριός του παρεδῶθη τοῖς Τούρκοις, ἡ μήτηρ του ἀπήχθη αἰχμαλώτος, αὐτὸς ὅμως μετ' εὐαρίθμων Μόνων κατέφυγεν εἰς τὰ ὄρη, μετ' ὧν καὶ ἐνεφανίσθη πρὸ τοῦ Καραγεώργη. Οὗτος εἶπεν αὐτῷ· « εἶσαι υἱός μου καὶ πρέπει νὰ γίνῃς Βουλόδα· τῆς Ποτζερίας. » Τὸ ὄνομά του τῷ ὑπανθίμιζε τὸν γέροντα Μιλόσγιον τὸν ἐκ Ποτζερίας, τὸν συστρατιώτην τοῦ Κράλγιβιτς, συγγὰ παρῆβλον τὸν νέον Βουλόδαν μετὰ τοῦ ἀρχαίου ἡρώος. Ἀμφότεροι ἐπροχώρησαν καὶ κατόρθωσαν νὰ ἐπαναστατήσῃ πανταχοῦ ὁ λαὸς ἐν βραχέει οἱ Τούρκοι, πλῆθως καὶ ὕψιστον ἀπειλούμενοι

ἐνόμισαν ἀναγκαῖον ν' ἀποσυρθῶσιν εἰς Σαβάτζον· μίαν ὥραν περίπου μακρὰν ἐκείθεν παρὰ τὸ Μεσσάρ ἐφθασεν ὁ Καραγεώργης μετ' 7000 ἀνδράων πεζῶν καὶ 2000 ἰππέων, καὶ ἀμέσως κατασκευάσασιν ἀπέναντι αὐτῶν κατὰ τὸ πολεμικὸν ἔθιμον τῆς χώρας ὄχυρῶμα. Εἶχε προσέτι μετ' ἑαυτοῦ ἕνα ὄμιον καὶ τρία πυροβόλα.

Ἐνταῦθα ἔπρεπε νῦν νὰ συγκροτηθῆ μάχη ἀποφασιστικῆ. Οἱ Τούρκοι λίαν ὑπερήφανοι γενόμενοι ἀπήτησαν ὑποταγὴν καὶ παράδοσιν τῶν ὄπλων· οἱ Σέρβοι ἀπήτησαν ὅτι ἐὰν θέλωσι τὰ ὄπλα τῶν ἦσαν ἐκεῖ, καὶ ἠδύναντο νὰ ἔλθωσι νὰ τὰ λάβωσιν.

Ἐπομένως ἐφάνησαν οἱ Τούρκοι. Δύο πρώτας ἀλλεπαλλήλους ἐξήρχοντο ἐκ τοῦ παρὰ τὸ Σαβάτζον στρατοπέδου τῶν καὶ ἐφόρων κατὰ τοῦ ὄχυρῶματος, ἐμάχοντο δλόκληρον τὴν ἡμέραν καὶ ἐπέστρεφον τὸ ἑσπέρας εἰς τὸ στρατοπέδον τῶν χωρὶς νὰ κατορθώσωσι τι. Καὶ ἐθαύμαζον μὲν, ἀλλ' ἦσαν βέβαιοι ὅτι ἤθελον ἐπιτύχει βασιζόμενοι ἐπὶ τοῦ ὑπερέτερου ἀριθμοῦ τῶν. Ἐμήνησαν εἰς τοὺς Σέρβους ὅτι ἐπὶ δύο ἡμέρας ἀντέστησαν καλῶς, ἀλλ' ὅτι ἤθελον ἀποπειραθῆ καὶ τρίτην φορὰν νὰ κυριεύσωσι τὸ ὄχυρῶμα μετ' ἀπάσης τῆς δυνάμεως, καὶ τοῦτο θέλει δεῖξαι ἂν αὐτοὶ θέλωσιν ἐκκενώσει τὴν χώραν μέχρι τοῦ Δρίνα, ἢ ἂν θέλωσι διώξει τοὺς Σέρβους μέχρι τοῦ Σμετερέβου. Προσεκάλεσαν προσέτι πολλοὺς ὅπως ἔλθωσιν ἀπὸ τῆς πέραν ἐχθρῆς τοῦ Σάβας καὶ ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων καὶ τῶν δένδρων γίνωσι θεαταὶ τῆς μάχης· νῦν, εἶπον, θέλομεν δεῖξαι εἰς αὐτοὺς πῶς μεταχειρίζονται τοὺς Χαϊδούκους.

Ταῦτα συνέβαινον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1806. Τὴν πρὸ τῆς μάχης νύκτα ἐπεμψεν ὁ Καραγεώργης τοὺς ἰππεῖς του εἰς τὸ πλησίον δάσος, ὅπως ἐπιπέσωσι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐκ τῶν νώτων ἅμα βληθείσης τῆς πρώτης βολῆς ἐκ μέρους του, ἀλλ' οὐχὶ πρότερον. Εἰς τοὺς ἐν τῷ ὄχυρῶματι διέταξε νὰ μὴ πυροβολήσωσι πρὶν ἢ Τούρκοι πλησιάσωσι τοσοῦτον, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατόν νὰ τοὺς ἀποτύχῃ τις. Ἄμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου ἐξῆλθεν ὁ Σαρασκέης ἐκ τοῦ πρὸ τοῦ Σαβάτζου στρατοπέδου του μετ' ἄπικτος τοῦ στρατοῦ οἱ γενναϊότεροι Βελήδες τῆς Βοσνίας ἔφερον τὰς σημαίας πρὸ τοῦ στρατοῦ· οἱ Σέρβοι ἐπερίμενον αὐτοὺς ἡσυχοὶ μετὰ τῶν τουφεκίων ἐτοίμων. Ὅτε οἱ Τούρκοι ἐφθασαν ἐντὸς βολῆς ἔδωκεν ὁ Καραγεώργης τὸ σημεῖον· ἡ πρώτη σειρά ἐσχόπευσε καὶ ἐπέτυχον ἅπαντες, ὡς οὗτοι ἐκφράζονται, εἰς τὸ κρέας· αἱ σημαῖαι ἔπεσον· μεγίστην ταραχὴν ἐπροξένησαν τὰ πυροβόλα. Τότε ἀμέσως ἐκ τῶν ὀπισθεν ὀρμησάντων τῶν ἰππέων καὶ φονεούτων, ὁ Καραγεώργης ἠνέωξε τὸ ὄχυρῶμα καὶ ἐπέπεσε μετὰ τοῦ πεζικοῦ κατὰ τῶν γραμμῶν τοῦ

ἐχθροῦ, καὶ οὕτω ἐν μιᾷ στιγμῇ ἡ ἀταξία ἦν πλήρης παρὰ τοῖς Τούρκοις καὶ ἡ ἦττα τῶν βεβαία.

Οἱ ἐπιστημότεροι τῶν ἀρχηγῶν τοῦ στρατοῦ ὁ Σινάν, Πασσάς τῆς Γοράστης, ὁ Καπετάνος τῆς Δερβιέντας, καὶ αὐτὸς ὁ Σαρασκέης Κουλὴν ἐφονεύθησαν· ἐνταῦθα ἔπεσε τέλος καὶ ὁ Μεχμέτ Καπετάν μετὰ δύο τῶν υἱῶν του· τὸ ἄνθος τῆς Βοσνίας ἐφονεύθη παρὰ τὰς σημαίας. Ἡ ζήλια τῶν Σέρβων ἦν ἐλαχίστη, καὶ μόνος ὁ τολμηρὸς ἱερεὺς, ὁ Λουκάς Λαζάρεβιτς, ἐπληρώθη καταδιώκων μανιωδῶς τοὺς ἐχθρούς. Οἱ Τούρκοι ὅμως ὑπέστησαν τοιαύτην φθοράν, ὥστε οἱ διασωθέντες ἀρχηγοὶ τῶν ἀπεφάσισαν ἐτι τὴν νύκτα νὰ πέμψωσιν ἐν μέρος τοῦ στρατοῦ εἰς Σαβάτζον τοὺς δὲ λοιποὺς νὰ πέμψωσιν ἀμέσως πέραν τοῦ Δρίνα. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν υποχώρησιν ταύτην ὑπέστησαν ἐπίσης τόσην βλάβην ὅσην καὶ κατὰ τὴν μάχην, διότι διερχόμενοι τὸ δάσος Κίτογον κατὰ σώματα προσεδιήθησαν πανταχοῦ, καὶ ἀπόλασαν πλείστα λάφυρα καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἅπαντας, ὅσους δὲν ἐπρόφθασαν νὰ πέμψωσι πέραν τοῦ Δρίνα. Ἐνταῦθα Μιλόσγις ὁ ἐκ Ποτζερίας ἐκυρίευσε τὸ ξίφος τοῦ Κουλίν, ὅπερ ἦν τὸ ἐπιφανέστερον δαῖγμα τῆς νίκης, προσέτι ἀπληλευθέρωσε καὶ τὴν μητέρα του καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ εἰς τὴν πατρίδα του.

Ἐνθὲ ἐνταῦθα ἐνίκων τοιαύτην νίκην, ἄλλοι πάλιν ἀλλαχοῦ καὶ ἰδίως ὁ Πέτρος Δοβρινιάτς, παρέσχον σημαντικὰς ὠφελείας εἰς τὴν χώραν. Ὁ στρατὸς τοῦ Ἰβράημ πασά τοῦ Σαούταρι ἦν ἰσχυρότερος τοῦ βοσνικοῦ, καὶ ὅμως ἀπήνησεν ἀντίστασιν, σφοδρὰν ἀλλ' οὐχὶ καὶ τόσον λαμπρὰν ὅσον ἦν ἡ προηγουμένη. Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τούτου εὐρίσκετο τὸ ὄχυρῶμα ἐκεῖνο τοῦ Δελιγαδιού, (1) ὅπερ κατασκευάσθη ἐπὶ θέσεως ἐπιτηδεωτάτης, καὶ τὸ ὅπιον ὑπερασπίσθη ὁ Πέτρος Δοβρινιάτς ἐπὶ ἐξ ἑβδομάδας, ἐν ᾧ σώματά τινα πλησίον εὐρισκόμενα ὑπὸ τὸν Μιλόδαν καὶ τὸν Γλαβάσσ ἐπησχόλουν διὰ μικρῶν ἐπιδρομῶν τὸν

(1) Δὲν ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα τὰ καθήκιστα διότι δὲν ἐγχομεν ἀκριβεῖς εἰδήσεις περὶ τῶν κατὰ τὰ μέρη ταῦτα συμβάντων. Τὰ χρονικὰ τοῦ 19ου αἰῶνος ἀναφέρουσι ἐτι κατὰ τῶν τριῶν Πασσάδων τοῦ Βίμ τοῦ Δελὶ καὶ τοῦ Σακοὶ ἀδελφῶν τὸν σερβικὸν στρατὸν ὁ Ἰάκωβος Λεβίς καὶ ὁ Στανόλας Ἄλας, (1806. Σ. 429.) Τὰ χρονικὰ ἐνοουοῖσι βεβαίως τὸν Στανόλαν Γλαβάσσον καὶ τὸν Ἰακωβλεβιτς Βοιβόδαν τοῦ Λεβάτζου. Τὰ ὀνόματα ὅμως τῶν Πασσάδων πηγάζουσι ἀπὸ τῶν εἰτλων τοῦ Βίμπασσα, ὅπερ σημαίνει χιλιάρχη, καὶ ἀπὸ τοῦ Δελιμπασσα, ὅπερ δηλοῖ τὸν ἀρχηγὸν τῶν Δελιδων. Παρατηροῦμεν ἐνταῦθα ὅτι γράφομεν Μπασσα καὶ οὐχὶ Μπασσι, ἂν καὶ τοῦτο εἶναι ὀρθότερον ἀνατιφθήτως. Καὶ ἤθελον εἶσθαι γελοῖον τὸ νὰ θέλῃς τι νὰ μεταχειρισθῆ διαφόρους ὀνομασίας, ἐν ᾧ τὰ ἀξιώματα ἄπερ ὀνομάζουσι οἱ μὲν Τούρκοι Βίμπασσας Μπουλούκμπασσας οἱ δὲ Σέρβοι Βίμπασσας Μπουλούκμπασσας εἶναι τὰ αὐτὰ. Ἐνταῦθα ὡς καὶ ἀλλαχοῦ γράφομεν τὰ ὀνόματα ὅπως προφέρονται εἰς τὴν σερβικὴν γλῶσσαν.

Πασσών, ὅστις δὲν ἠδύνατο οὐδὲ βῆμα νὰ προχωρήσῃ. Αὕτη εἶναι ἡ ἐνδοξότερα πράξις τοῦ Πέτρου Δοβρινιάτζου.

Οὕτως ὁ μεταξὺ Τούρκων καὶ Σέρβων ἀγὼν ἐταλείωσεν ὑπὲρ τούτων, ἔπερ μόλις ἠδύνατό τις νὰ ἐλπίσῃ. Αἱ συνεχεῖς ἀταξίαι ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ Κράτους ὠφέλησαν αὐτοὺς, καὶ ὅμως αἱ κατὰ τῶν Σέρβων ἐπερχόμεναι τουρκικαὶ δυνάμεις ἦσαν πάντοτε ἰσχυρότεραι τῶν σερβικῶν, καὶ ἡ ἀντίστασις τούτων λίαν ἐνδοξοῦσα.

Καὶ ἀμέσως ἐνόμισαν ὅτι ἔμελλον ν' ἀνταμειφθῶσι διὰ τὰς πράξεις τῶν ταύτας.

Ὅτε ὁ Καραγεώργης μετὰ τὴν νίκην ἐκείνην παρὰ τὸν Σάβαν περὶ τὸ τέλος τοῦ θέρους τοῦ 1806 ἐπλησίασεν εἰς τὰ ἀνατολικά σύνορα μετὰ μέρος τοῦ στρατοῦ του, ἐπρότεινεν αὐτῷ ὁ Ἰβράήμησ εἰρήνην ἔχων πληρεξουσιότητα πρὸς τοῦτα.

Ἀναμφιβόλως ἐνόμιζον ἤδη οἱ Τούρκοι ἀναγκαστάτου νὰ προσπαθήσῃσι νὰ εὕρωσι εἰδύς τι συμβιβασμοῦ, διότι αἱ ἠττήθησαν πολιορκίαι πρὸς μόνους τοὺς Σέρβους, ἐν ᾧ τσοῦτους κάποιος κατέβαλον ὅπως ἀναδειχθῶσι νικηταί, τί ἔπρεπε νὰ ἐπιζώσῃ ἐν ἡ Ρωσσία, μετ' ἧς ἐπρόκειτο νὰ ἐλθῶσιν εἰς χεῖρας, εὐρισκὰν ἐν αὐταῖς βέβαιον σύμμαχον;

Εἰς Συνέλευσιν ἐν Σμετέρεβον ἀπεφάσισαν οἱ Σέρβοι νὰ πέμψωσι πρεσβείαν μετὰ τῶν προτάσεων τῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν, συγκειμένην ἐκ δύο Κνεζῶν καὶ ἐκ τοῦ Βουλιγάρου Πέτρου Ἰτζκου ἐπιτηδεῖου πρὸς διεξαγωγὴν πολιτικῶν ὑποθέσεων.

Πᾶς τις θέλει νομίσει ὀρθὸν ὅτι οἱ Σέρβοι μετὰ τὴν ἐνδοξὴν νίκην ἢ ἐνέκλεισαν ἐπέμειναν εἰς τὰς παλαιὰς προτάσεις τῶν καὶ ἐπαύλαβον τὰς ἀπειλήσεις αἱ πρότερον εἶχον. Ὁ δὲ Πέτρος Ἰτζκος τσοῦτον ἐπιτηδεῖως διεξήγαγε τὰς ὑποθέσεις ὥστε ἐπὶ στιγμὴν ἐνόμισαν οἱ Σέρβοι ὅτι ἐπέτυχον τοῦ ποθομένου. Οὗτος ἦν ἄλλοτε διεσπληνὲς παρὰ τινι τούρκῳ πρέσβει ἐν Βερολίῳ, καὶ εἶχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ μάθῃ ἐνταῦθα τὰς κυριώτερας γλώσσας τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν καὶ τὰ διάφορα συμφέροντα αὐτῶν· μετὰ ταῦτα ἀνταποκριτῆς ἐν Βελιγραδίῳ ἐμπόρων εὐρωπαϊῶν ἐτιμᾶτο παρὰ τῶν κατοίκων, καὶ ἐφαίνετο ὡς μεσάζων, διότι ὁ Χατζῆ Μουσταφᾶς οὐδὲν ἐπραττεν ἄνευ τῆς συμβουλῆς καὶ τῆς ἐπιβροχῆς του· ὅτε δὲ οἱ Δαῖδες ἐπολιορκούντο, συμμετέχοντες τῆς πολιορκίας καὶ τοῦρκου Πασσᾶ, ἐβλάτε τις τὴν σκηνὴν του πλησίον τῆς τοῦ Καραγεώργη ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ Βελιγραδίου. Οὐδέποτε ὅμως ἡ πρὸς τὰς διαπραγματεύσεις εὐφύα του εἶχε μείζονα σημασίαν καὶ ἀποτέλεσμα ἢ νῦν. Παρέστησεν εἰς τὴν Πύλῃν τσοῦτον ἐπιχειρῶμενον τὸν κίνδυνον συνεννοήσεως τῶν Σέρβων μετὰ τῶν Ρώσων, οἵτινες εἶχον ἀρχίσει νὰ εἰσβάλλωσιν εἰς τὴν Βλαχίαν καὶ τὴν Μολδαβίαν, ὥστε

τὸ Διβάσιον πραγματικῶς ἤρχισεν νὰ κάμνῃ παραχωρήσεις, αἵτινες ἀντέκειντο ὅλως εἰς τὴν αὐστηρότητα τῆς κυβερνητικῆς αὐτοῦ ἀρχῆς, καὶ αἵτινες πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς πάντῃ ἐξαιρετικαί. Ἦδη περὶ τὸ τέλος τοῦ Ὀκτωβρίου ἐπέστρεψεν ὁ Πέτρος Ἰτζκος εἰς τὸ Σμετέρεβον καὶ εἶπεν εἰς τοὺς Σέρβους ὅτι ἡ Πύλη ἤθελε νὰ παραχωρήσῃ αὐτοῖς μόνον τὴν κατοχὴν τῆς χώρας τῶν, ἰδίαν κυβερνητικὴν καὶ αὐτὴν τὴν κατάληψιν τῶν φρουρίων ὡς σημεῖον δὲ τῆς διαρκούσης κυριαρχίας τῆς ἐπεφυλάσσαστο μόνον τὸ δικαίωμα νὰ κατοικήῃ ἐν Βελιγραδίῳ εἰς Μουχασίλην μετ' 150 Τούρκων· ἀντὶ πάντων τῶν μέχρι τούδε φόρων ὀφειλον νῦν ν' ἀποτίωσι κατ' ἔτος 1800 πούγγια ἤτοι 900,000 γρόσια, ἢ περίπου 600,000 φιορίνια, καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ ποσοῦ ἡ Πύλη ὄφειλε νὰ ἀπαζημιώσῃ τοὺς σπαχίδαις, αἵτινες μέχρι ἐκεῖνου ἦσαν κύριοι τῆς χώρας. Καὶ τῷ ὄντι τὴν ἠδύνατον πλέον ν' ἀπαιτήσωσιν οἱ Σέρβοι; Διὰ τούτων ἤθελον ἀπαλλαγῆ τῶν στενοχωριῶν τῶν προσεχόμενων ἐκ τῆς εἰσπραξέως τῶν δικαίων δασμῶν καὶ ἐκ τῆς παρουσίας τῶν πρὸς τοῦτο παρίντων Τούρκων, καὶ ἤθελον γίνεαι κύριοι τῆς χώρας, ἢν μέχρι τούδε ἐκαλλέγγυσεν δι' ἄλλους· ἤθελον εἶναι ἑπὶ τὰ κατὰ τὰ φρούρια ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν. Δι' ἀμφοτέρω τὰ μέρη ἦν ἐπίσημος ἡ στιγμὴ. Διὰ τῶν παραχωρήσεων τούτων ἤθελε δυνάμει ἡ Πύλη ν' ἀποφύγῃ τὴν ἄμεσον συμμαχίαν τῶν Σέρβων μετὰ τῆς Ρωσσίας. Οἱ Σέρβοι ἄνευ ἀνταβολῆς ἐδέχθησαν τοὺς ὅρους. Ἐν τῷ ἔμει ὁ Πέτρος Ἰτζκος ἐπέστρεψε μετὰ δύο ἄλλων Κνεζῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως διενεργήσῃ τὴν ἐγκύρωσιν τοῦ Διβαίου· τίς δὲ ἠδύνατο ν' ἀμφιβάλλῃ περὶ τούτου; Συνάμα μετὰ τῶν ἀπεσταλμένων εἶχε φθάσει καὶ ὁ διὰ τὸ Βελιγραδίον προωρισμένος Μουχασίλης εἰς Σμετέρεβον.

Ἄλλ' ἐν τούτοις ἡ Πύλη ἤλλαξε γνώμην. Εἶναι δὲ πιθανὸν ὅτι ἡ πορεία τῶν εὐρωπαϊκῶν πραγμάτων, τὴν συνάφειαν τῶν ἐπειῶν μετὰ τῶν ὁσμανικῶν θέλομεν παρατηρήσει ἐτι πλέον, αἱ νίκαι τοῦ συμμάχου τῆς Πύλης Ναπολεόντος κατὰ τῆς Πρωσσίας κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1806, ἠλάττωσαν τὸν πρὸς τοὺς Ρώσους φόβον τῆς, καὶ ἀνεπέωσαν τὸ θᾶλδος τῆς. Ἀναγκασίως ὅμως ἐτι ἀπαξ ἔπρεπε ν' ἀνακινήθωσι μετὰ νέας δυνάμεις ἅπαντα τὰ ἀντικρούμενα συμφέροντα ὅτε ἔμελλεν ν' ἀποφασισθῆ ὀριστικῶς τὸ πρᾶγμα. Ἐφαίνετο ἄδικον ν' ἀποζημιώσωσι τοὺς Σπαχίδαις διὰ τὴν ἐξώσιν τῶν ἀπὸ τῆς ἰδιοκτησίας τῶν, ἐν ᾧ οὗτοι κατ' οὐδὲν ἔπαισαν, δρίζοντες δι' αὐτοὺς ποσὸν, ἔπερ ἦν λίαν ἀμφίβολον ἂν ἤθελε τοῖς δίδεσθαι ἕνεκα τῆς κακῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Ἡ ἀπόφασις τοῦ Μουφτί, ἧτις ἐπαπέφερε τοὺς Γιαντιτζάρους, ἦν ὅλως ἐναντία εἰς ταῦτα. Καὶ τίς ἤθελεν ἐγγυηθῆ

περὶ τῆς πίστεως τῶν Σέρβων ἐὰν τοῖς ἐδίδοντο τὰ φρούρια εἰς τὰς χεῖράς των; Ὁ κίνδυνος εἰς ἂν ἐπιπτον ἕνεκα τούτου δὲν ἦτον μείζων ἐκεῖνου ἂν ἤθελον ν' ἀποφύγωσιν;

Τέλος τὸ Διβάσιον προφασιζόμενον ὅτι ἔπρεπε νὰ σκεφθῆ καὶ πάλιν περὶ τῆς ἐπικυρώσεως τῆς συνθήκης ἀπέβριψε ταύτην.

Διὰ τοῦτο ὅμως δὲν ἐλησμονήθη ἡ εἰρήνη τοῦ Πέτρου Ἰτζκου, καὶ ἐθεωρήθη ἀείψουσα ὡς τὸ ὑπόδειγμα συνθήκης μετὰ τῶν Σέρβων καὶ Τούρκων.

Τὸ ἀδύνατον ὅμως τῆς πραγματοποίησεως ταύτης συνέτεινεν ὥστε τὰ πράγματα μὴ ὀδηγούμενα ὑπὸ νοδῶ, ν' ἀναπτυχθῶσιν ὅπως ἠδύνατο.

Οἱ Σέρβοι διὰ τῶν διαπραγματεύσεων παρεκινήθησαν μᾶλλον νὰ πλησιάσωσιν εἰς τὰ φρούρια ἢ ν' ἀπομακρυνθῶσιν ἀπ' αὐτῶν ὁ πόλεμος τοῦ ἔτους τούτου ἤρχισεν πρὸ τῶν φρουρίων ὅπως ἐμάστη ἰδέα οὕτω καὶ ἡ νίκη ἀπαιτεῖ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς. Καὶ κατ' ἀρχὰς ὅπως δεξίζωσιν ὅτι ἡ εἰρήνη ἐκλείσθη, ἐνεφανίσθησαν μετὰ τοῦ Μουχασίλη πρὸ τοῦ Βελιγραδίου καὶ τοῦ Σαβάτζου καὶ ἀπήτουν τὴν συναπείξ ταύτης παράδοσιν τῶν φρουρίων. Ἄλλ' αἱ διαβεβαιώσεις τῶν οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἐπήνεγκον οὐδὲ εἰς τὸ ἐν οὐδ' εἰς τὸ ἔτερον. Καὶ ὁ Βεκιρ Πασσᾶς οὐδόλως παρεσκευάζετο ὅπως ἀποσύρῃ τοὺς Βοσνίους τοῦ ἐκ τοῦ Σαβάτζου. Ἐὰν λοιπὸν ἤθελον νὰ ἔχωσι τὰ φρούρια, ὅπως πάντες ἀπήτουν, καὶ ὡς ἀπῆται αὐτὰ καὶ ὁ λαὸς, ὅστις δὲν ὑπέμενε νὰ διαχειμαζῆ καὶ πάλιν ἐν τοῖς ὄχυρῶμασιν ἔπρεπε νὰ κυριεύωσιν αὐτὰ ἐκ νέου.

Καὶ κατὰ πρῶτον ὁ Καραγεώργης ἀπεφάσισε νὰ ἐπιτεθῆ σοβαρῶς κατὰ τοῦ Βελιγραδίου, ὅπερ μετὰ τῶν φίλων του Τσαρπίτζου Γλαβᾶσου καὶ Μιλοῦ ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως μέχρι τοῦ Σάβα εἶχεν ἀποκεκλεισμένον.

Ἀθιναῖς τις ἐκ τῶν Κριτζαλιῶν τοῦ Γουσσάντζ Ἀλή, πρεσβεῦσεν τὴν ἑλληνικὴν ἠρησκείαν καὶ ὀνομαζόμενος Κόντας, τὰ μάλιστα ὠφέλησε κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ Βελιγραδίου κατὰ τῶν Σέρβων· ὅτε ὅμως ὁ πόλεμος οὗτος ἔλαβε τὸν χαρακτῆρα πολέμου μετὰ τῶν Τούρκων καὶ χριστιανῶν ἐλειποτάκτησεν, οὗτος πρὸς τοὺς Σέρβους. Πολλοὶ ἄλλοι ἐπράξαν τὸ αὐτὸ, παρ' ἀπάντων ὅμως ὁ Κόντας ἦν ὁ μᾶλλον ὠφέλιμος, καὶ ἐφαίνετο πανταχοῦ λίαν ἐπιτηδεῖος καὶ τολμηρὸς, ἐγένετο δὲ ἤδη καὶ καὶ Βιμπασσας. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐπρότεινε νῦν νὰ κατορθώσῃ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως διὰ τολμηρᾶς πράξεως. Μετὰ τοῦ Οὐζούμ Μιρκου, ὅστις ἦν τσοῦν μέγας καὶ ἰσχυρὸς ὄσον ὁ Κόντας μικρὸς καὶ εὐκίνητος, καὶ μετὰ πέντε ἄλλων ἀνδρῶν δυναμένων νὰ συγκριθῶσι μετ' αὐτῶν διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν πόλ-

μην, δημοθυῦνθη τὴν 12 Δεκεμβρίου 1806, μικρὸν πρὸ τῆς ἀνατολῆς πρὸς τὰς τάφρους τοῦ φρουρίου, δι' ἂν μόνων ἡ ἐξωτερικὴ πόλις ἐφρουρεῖτο. Γινώσκων δ' ἀκριβῶς πόθεν ἠδύνατο νὰ διέλθῃ μετὰ τῶν καλυβῶν τῶν φυλάκων, αἵτινες ὑπῆρχον ἀπανταχοῦ, ὡς δῆγησεν εὐτυχῶς τοὺς συντρόφους του εἰς τὸ ἀγρίπερον μέρος χωρὶς νὰ παρατηρηθῆ. Ὅπως ὅμως μὴ φανῆ ὑποπτος πορευόμενος ἀπὸ τῆς τάφρου κατ' εὐθείαν πρὸς τὴν πόλιν, ἐπροχώρησε κατὰ πρῶτον ἐπὶ μικρὸν εἰς τὴν πόλιν, εἶτα ἔστρεψε καὶ κατηνθύνθη ἄνευ περιδρόμων πρὸς τὴν πόλιν τῶν Χριστιανῶν. Καθ' ἑδὸν ἀπήνησαν φρουρὸν ὅστις ἠρώτησεν αὐτοὺς ποῖοι ἦσαν ὁ Κόντας ἀπεκρίθη ὅτι εἶναι Μόρκοι τοῦ Ἰζὺρ βῆν (ἀρχηγὸς τινος τῶν Κριτζαλιῶν) ὠμίλησε τουριστικῶς καὶ δὲν διήγειρεν ὑποψίας. Οὕτως ἄνευ προσκόμματος ἐφθάσεν εἰς τὰ νότια τῆς φρουρᾶς τῆς πόλεως καὶ ἄνευ δισταγμοῦ ἐπετίθη κατ' αὐτῆς. Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἐώραζον οἱ Τούρκοι τὸ Βαϊράμιον, καὶ διὰ τοῦτο οἱ ἐν τῇ πόλει ἀκούοντες τοὺς πυροβολισμοὺς ὑπέθετον ὅτι εἶναι χάριν τῆς ἑορτῆς. Ὁ Κόντας εἶχε καιρὸν νὰ καταβάλλῃ τὴν φρουρὰν, ἧτις ὑπερασπίσθη ἑαυτὴν γενναίως καὶ ἐπέβρασε τέσσαρας ἐκ τῶν συντρόφων του, καὶ ἂν καὶ πληγωμένος μετὰ τοῦ Μιρκου ἐπίσης πληγωμένου καὶ μετὰ τοῦ μόνου ἀβλαβοῦς Σέρβου κατώρθωσε νὰ συντρίψῃ τὴν πόλιν. Ἐκείθεν εἰσῆρμησεν ὁ Μιλόβας, καὶ ἀταξίαις ἐκ τῆς εἰσελεύσεως τούτου προελθούσης, εἰσῆλθεν ὁ Καραγεώργης διὰ τῶν τάφρων οἱ Τούρκοι ἀφυπνισθέντες ἔδραμον πρὸς ὑπεράσπισιν. Ἀγὼν ἀπλητισμένος ἤρχισεν. Ἐπειδὴ δὲ ἐπυροβολούν ἐξ ἀπασῶν τῶν οἰκιῶν καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ κυριεύωσιν ἀπάσας τὰς οἰκίας δι' ἐφόδου, ἐνέβαλον πυρ καὶ ἠνάγκασαν τοὺς ὑπερασπιστὰς τούτων νὰ πίπτωσιν εἰς τὰς ὁδοὺς ὑπὸ τὰ ξίφη τῶν Σέρβων. Ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ ἔπεσεν ὁ Τσαρπίτζης ὅστις εἰσῆλθε διὰ τῆς πόλεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως· περὶ τὴν 10 ὥραν ἡ πόλις ἦτον κυριευμένη, ἀλλ' ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐκλείσθη εἰς τὸ ἴδιον φρούριον.

Ὅπως κυριεύωσιν ὅμως τοῦτο ἀπῆταιτο χρέος πολὺ. Ἐπειδὴ δὲ οὐδόλως ἐδίστασαν νὰ καθέξωσιν ἀμέσως τὴν οὐδετέραν πολεμικὴν νῆσον κειμένην εἰς τὸ νότιον μέρος τοῦ Δουνάβεως, περὶ ἧς οὐδ' αὐτοὶ οἱ Αὐστριακοὶ ἐγίνωσκον ἐὰν ἀνῆκεν εἰς αὐτοὺς ἢ εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ διὰ τούτου κατώρθωσαν ν' ἀποκλείσωσι τὸ φρούριον τῆς ἐπαγωγῆς τοῦ αἵτου (ἐξ αὐτῆς τῆς νήσου ἄλλοτε ποτε ἐκυρίευσεν ὁ Σουλτάνος Σολιμάν κατὰ πρῶτον τὸ Βελιγραδίον), ἠναγκάσθη ὁ Γουσσάντζ Ἀλῆς νὰ συνθηκολογήσῃ ἐτι πρὸ τοῦ τέλους τοῦ Δεκεμβρίου, καὶ μετὰ τῶν Κριτζαλιῶν τοῦ δημοθυῦνθη ἐπὶ 8 μεγάλων πλοίων πρὸς τὸ Βιδδιῖνον. Καὶ κατὰ πρῶτον τὸ ἀποτέλεσμα τούτου ἦτο ὅτι

εγένετο ο Σολιμάν πασάς κύριος του φρουρίου του, και οι Σέρβοι αφήσαν αυτόν εκεί εκουσίως.

Εκ πρώτης δ'όψεως εφαινετο ότι η διαγωγή των Σέρβων ήθελεν εισθαι εν γένει λίαν πρῶτος. Ο Καραγεώργης απαγορεύσας την λεηλασίαν της πόλεως, εφόνευσε δύο απειθήσαντας εις την διαταγήν του και εξέθεσε τὰ μέλη του σώματός των εις τὰς πύλας της πόλεως. Προσέτι υπεδέχετο λίαν φιλοξένως εκείνους, οἵτινες εκ του φρουρίου ήρχοντο να τελευτήσωιν υπό την προστασίαν του.

Εν τούτοις οι Τούρκοι ήσαν ήδη άπαντες προωρισμένοι να σφαγῶσιν. Οτε δε ο Γουσσάντζ Άλης επί των πλοίων του έπλευσε παρά την Πορέτζαν, κατεπυροβολήθη υπό της κανονοστοιχίας, ην ειχεν εκεί κατασκευάσει ο Μιλέγκος, μόλις δ'εσώθη διά της ταχύτητος του βεβήματος. Οι Σέρβοι όμως ήσαν τῶσαν μανιωδεις ὡστε επί καίλιων ήκολούθησαν και κατεδίωξαν τους φυγάδας και επ' αὐτοῦ του αυστριακου εδάφους όπου απέβησαν, και εκεί ήλθαν εις χειρας μετά τούτων. Μεγάλως όμως κατήγγυεν αυτούς ο Γουσσάντζ. Άν και οι Μόσκοι του, οἵτινες ὄφειλον να οδηγήσωσι τους Ιππους του εις Βιθδίνιον διά ξηρας, προσεβλήθησαν, εληστεύθησαν και εφονεύθησαν, απέστειλεν όμως τους δημόρους, οὗς ειχον δώσει αὐτῷ ἀβλαβεῖς εις Βελιγράδιον.

Οι Σέρβοι εν τούτοις εξηκολούθησαν δεικνύοντες την αὐτὴν διαγωγήν, και δεν ήθελον οὔτε τους Τούρκους ν' ανεχθῶσιν εν τοῖς φρουρίοις, επειδή ήσαν εχθροὶ και προδότες, οὔτε ήθελον να τους αφήσωσι να φύγωσιν. Δεν ήσαν οὔτοι οι επαῖοι των Δαιδων, ὡφ' ὧν τσαυτα υπέστησαν, και οἵτινες ὄφειλον να δώσωσι λόγον διά τὸ ἀδικῶς χυθῆν αἷμα; Ὁ κόσμος και ο πλούτος των δεν προήρχετο εκ της λεηλασίας της χώρας;

Ὅθεν ὡτε ο Σολιμάν εἰδοποιηθείς ότι δεν έμελλε πλέον να λάβη ζωοτροφίας, εζήτησε ν'αφεθῆ ελεύθερος ν'ανακηρήση, επέτρεψαν αὐτῷ τούτο και τῷ εδῶθη και συνοδίχ' αλλά μόλις ειχεν απομακρυνθῆ ὡρας τινάς (τὴν 7 Μαρτίου 1807) μετά των 200 Γιακτζάρων του και των οικογενειῶν, αἵτινες ήνώθησαν μετ' αὐτοῦ, ἐπέπεσαν εις ἐνέδραν' η συνοδία του ἀντι να πῶν ὑπερασπισθῆ ήνώθη εζ' ἐναντίας μετά των προσβαλλόντων, και οὐδὲ εις εκ των περι αὐτῶν εσώθη. Εν εἰπῆ δ'φθάλμου διεδόθη η σφαγή εντός του Βελιγρადιου. Επὶ δύο ήμέρας ανεζήτουν τους Τούρκους οἵτινες, προσεπάθουν να κρυφθῶσι και τους εφόνευον. Οι επιζώντες την τρίτην ήμέραν τὸ πλεῖστον πτωχοὶ, ἐπαῖται, ἐστάλησαν εις Βιθδίνιον. Γίνεις εβλαβήθησαν. Ἀπὸ των λαφύρων των αἰματηρῶν ταύτων ήμερῶν εγένοντο πλούσιοι ο Μιλάδεν, ο Μιλότας, ο Κιέζος Σίμας Μάρκοβιτς ο Βούλας Ιλιτς και ἄλλοι. Διὰ ταιούτων ὡματήτων εξεβράγη τὸ πρὸ

πολλοῦ κρυπτόμετον, τὸ δι' αμοιβαίων προσβολῶν, διὰ του πολέμου ετι μάλλον ἀναπτυχθῆν και τέλος ἀνάλαμψαν κατὰ των Τούρκων μίσος.

Περὶ τούτων οὐδεν ἄσμα ἔχομεν. Οι γέροντες Κιέζοι κινούντες την κεφαλήν ἔλεγον ότι δεν ήσαν καλὰ τὰ γινόμενα και ότι ήθελον δώσει λόγον των πράξεων τούτων. Και ὅμως ἔλεγον ταῦτα κρυφίως, διότι ἔπρεπε να φοβῶνται μὴ τυχὸν και θεωρηθῶσιν ὡς φίλοι των τούρκων και διά τούτο φονευθῶσιν.

Οι νεώτεροι των παροτρυνόμενοι εκ τούναντιου υπό των επιτυχίων των συμπολιτῶν των, ήτοιμάζοντο να εξακολουθήσωσι τὸν πόλεμον, ὡς να μὴ συνεβηθῆν. Εντός του μηνὸς Φεβρουαρίου ετι ἔπεσαν τὸ Σάβατζον και ἐπανελήφθησαν αἱ αὐται ὡμότητες.

Νῦν προσέβαλεν ο Καραγεώργης μετά του στρατοῦ της Σουμαδίας την Ούσκίτζαν. Ἀφ' οὔ οι Τούρκοι ἐνταῦθα διέβυσαν την μετά των Σέρβων συνθήκην των, κατεσκευάσαν ὀχυρώματα περι την πόλιν, ἔπερ ὄφειλον οι Σέρβοι να κυριεύσωσι κατὰ πρῶτον ἐνταῦθα κατὰ πρῶτον ἀνδείχθη ο Μιλόσσης Ὁθρόνοβιτς, και ἐπληρώθη ἐπικινδύνως εις τὸ στήθος. Η Ούσκίτζα εἶναι μετά τὸ Βελιγράδιον η μάλλον κατωκνημένη πόλις του Πασσαλικίου, και η ἄλωσις ταύτης (τὸν Ιούνιον του 1807) ην μέγα κέρδος διά τους Σέρβους· νῦν δεν ἐνεπιστεύθησαν πάλιν αὐτὴν εις τους Τούρκους. Νῦν οι νικηταὶ δεν ήρχοντο πλέον εις την ἀρχικὴν αὐτῶν χώραν.

Ο Ιάκωβος ὡστις ἄνευ κόπου κατέλαβε τὰς ἐπαρχίας του Ιαδάρ και της Ραδιεβίνης, αἵτινες νῦν ἐθεωροῦντο ὡς ἀνήκουσαι εις την χώραν, τὰ πάντα προσεπάθησαν, ὡπως ἐπνευστατήσῃ εἰ δυνατόν την πέραν του Δρίνα Βοσνίαν. Κατ' ἀρχάς ἐπεμψεν εκεί δύο ἀπεσταλμένους μετά διακηρύξεων, δεν εξέλεξεν ὅμως ἱκανούς ἀνδρας πρὸς τούτο, διότι ο μὲν εις τούτων ην ληστής και ἐκδοτος εις την υἰνοποσίαν' ἐν ᾧ δ' εὑρίσκειτο οὗτος ἐν καταστάσει μέθης ἐπετέθησαν κατ' αὐτοῦ' ο ἕτερος ην μοναχός, ὡστις δε ήθελε να δικαινοδυνεύσῃ μόνος. Ο Ιάκωβος ἐπὶ τούτῳ ἐπεμψε μερικὸς ὡπλισμένους εκεί, οἵτινες κατόρθωσαν, ἀφ' οὔ εφόνευσαν εἰσπράκταρα του Χαρατζιου, να ἐπανατατήσωσι δύο χωρία' ἄμα ὅμως τῆ ἐμφανίσει των Τούρκων ἐπανήλθεν η τάξις. Τέλος ο Ιάκωβος κατεσκευάσε πλοῖον, δι' οὔ ήδύνατο να διατηρῆ την μεταξύ των δύο ὀχθῶν συγκοινωνίαν, μετεβίβασε δε ὑπὲρ τους χιλιούς ἀνδρας πρὸς την ἀντίπεραν ὄχθην και κατεσκευάσαν ἐπὶ τῷ ποταμῷ ὀχύρωμα, ὡπερ ἐνεδυνάμωσε διά πυροβόλων' ἀλλ' ὅμως, ἀν και ήλπίζεν ότι θέλει δυναθῆ ἐντεῦθεν να κινήσῃ εις ἐπανάστασιν τους Βοσνίους Χριστιανούς, δεν ἐπέτυχε του σκοποῦ, διότι οι Τούρκοι ἔσπευσαν ὡπως ματαιώσωσι τὸ σχέδιον. Και κατὰ πρῶτον προσέβαλον τὸ ὀχύρωμα τούτο, εἴτα διέβησαν εις

την σερβικὴν ὄχθην. Οὔτω ο Ιάκωβος ἀπὸ της ἐπιθέσεως ήναγκάσθη να περιορισθῆ εις την ἄμυναν και να ὑπερασπισθῆ την Λοσνίτζαν.

Ο Γεώργιος ήλθεν ἀμέσως εις βοήθειάν του πέμψας αὐτῷ ἀπὸ της Ούσκίτζης μέρος των στρατιωτῶν του, καλῶς παρεσκευασμένων ὑπὸ γενναίον ἀρχηγὸν τὸν Μιλόταν, ὡστις ἐκαυχῆτο ότι κατεφρόνει τους Τούρκους και ότι ἐσκέπτετο να συλλάβῃ τούτους αἰχμαλώτους κατὰ ἑκατοστίας. Ἀλλ' ήπατάτο τὰ μέγιστα, διότι οι σλάβοι και ἄλλοι μοαμεθαινοὶ γενναϊότατοι ἄνδρες. Ἀμέσως μετά την πρῶτην του ἀπόπειραν ἐπέστρεψεν ο Μιλότας ἄνευ καλύμματος της κεφαλῆς σωθῆ; ὑπὸ του ὀκίποδος ἀραβικοῦ του ἵππου, και ἀντι δόξης ἐξέρισε μῶμον. Ἐπίλοιπον του θέρους ἐπολέμουν ἄνευ τινος ἀποτελέσματος ἐπὶ ήμέρας ὀλοκλήρους ὡτε μὲν εις τὰ πεδία ὡτε δε εις τὸ ὀχύρωμα, ὡπερ οι Τούρκοι κατεσκευάσαν. Τὸ φθινόπωρον οι Τούρκοι ἀπεσφύθησαν πέραν του Δρίνα.

Εν τούτοις ο Μιλέγκος εἶχε τους ὀφθαλμούς του ἐστραμμένους πρὸς την Κράιναν, εις ην ειχον καταφύγει οι Καραπαντζίτζαι, και ὡπου κατὰ την γενικὴν ἀναστάσει η ἀρχαία εἰρήνη δεν ήθελε διατηρηθῆ. Ἀλλὰ και αὐτὸς εὔρε μεγάλην ἀντίστασιν εκ μέρους του Μολλᾶ Πασσα, διαδόχου του Πασβᾶν Ὁγλου, και οὐδὲν ἀποτελεσματικὸν ήδυνήθη να διαπράξῃ και τοι συμπράττων μετά του Καραγεώργη και βοηθούμενος κατὰ τι ὑπὸ βίωσων, οἵτινες κατὰ πρῶτον ἐφάνησαν ἐνταῦθα ὀδηγούμενοι ὑπὸ του Ισάιφ, ήναγκάσθη δε ν' ἀρκεσθῆ εις τὸ να κατέχῃ τὰ ὄρη του Μιρότζ τὰ μεταξύ Πορέτζας και Κράινας.

Ἐξ ἐναντίας σημαντικῶς ἐπροώδευεν εκεί ἕτερός τις παρ' ἐλπίδα, ο Χαϊδουκος Βέλικος. Οὔτος παρεκάλεσε μόνον να τῷ δοθῆ σημαία και η ἄδεια να συνάξῃ ἐθελοντάς, λέγων ότι οὐδὲν πλέον ήθελε χρειασθῆ, ὡπως κατακτήσῃ την πατρίδα του Τζρανάρεκαν. Ἐγίνωσκον ήδη ότι δεν ήδύνατο να τὸν ἐμποδίσωσι και διὰ τούτο τῷ ἔδωκαν ὅ,τι ἐζήτη. Εντός ὀλίγου ήκούσθησαν αἱ πράξεις του. Και τοι ἔχον εὐαρίθμους κατ' ἀρχάς περι ἑαυτὸν ἐτόλμησε να πολιορκῆσῃ ἕνα Βέην ἐν Ποδγοράτζφ, κατ' ήνάγκασεν αὐτὸν να παραδοθῆ ἐπισωρεύσας πολλούς πῆθους τὸν ἕνα ἐπὶ του ἄλλου, πεπληρωμένους ἀχύρου και ἀνάψας αὐτούς, ὡστε αἱ φλόγες διεδόθησαν εις τὸ φρούριον. Και τούτον μὲν ὡδήγησεν εις Βιθδίνιον τὰ ἐνδύματα ὅμως και τὸν ἵππον του ὡς και τὰ χρήματα, ἔπερ ἔφερε μετ' ἑαυτοῦ ἐκράτησεν. Τότε συνήροισεν αὐτός τους στρατιώτάς του, και ἀν και ήτο κατώτερος ἀρχηγός ὀνόμασε σηματοφόρον Βουλγιούμπασσαν, και μάλιστα Βιμπασά τινα. Μέρος των λαφύρων διένειμε, μέρος δ' ἐπεμψεν εις Βελιγράδιον, και επειδή ἀντι ν' ἀπαιτήσῃ ὡς ἄλλοι χρήματα ἔ-

πειπε τοιούτα, συνεχώρησαν αὐτῷ τὸν σφετερισμὸν της ἀρχῆς. Δι' αὐτὸν δε ἦν ἱκανὸν να καταρῶσῃ να διατελῆ ἀρχηγός. Και ὡτε οι Τούρκοι ήλθον κατ' αὐτοῦ μετά πολλῶν μεγαλειτέρων δυνάμεως ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ὑπεχώρησεν, ἀλλ' ήδυνήθη να ὑπερασπισθῆ ἑαυτὸν διὰ τολμηρᾶς πράξεως. Ἐν νυκτι εἰσεχώρησε μετά των Μόσκων του μέχρι του κέντρου του στρατοπέδου των τούρκων, κράζων δε τουριστι ότι ο Βέλικος ἦν εκεί και ότι νικᾷ, ἐπετέθη κατὰ των ἐξυπνούτων και καταπεφουσιμένων και τους διεσκόρπισεν. Τὰς πράξεις του ταύτας ἐνόμισεν ὡς ἀρκούσας ὡπως ἰδρῶσῃ νόμιμον ἐξουσίαν, και ἐκυβέρνα ἕκτοτε ἐν Τζρανάρεκα ὡς ἀληθῆς Γοσποδάρος.

Οὔτω τὸ μέγα ἐπιχείρημα παρ' ἐλπίδα ἐν ὄλῳ ἐπέτυχεν ἀν και ἄπασαι αἱ ἐπιχειρήσεις ἐν μέρει δεν ἐπέτυχον ἀείποτε.

Οι τούρκοι ἐδιώχθησαν εκ του Πασσαλικίου του Βελιγρადιου' οι ἀπελευθερωθέντες και ὡπλισμένοι βαγιάδες κατέχον την χώραν και τὰ φρούρια' ήδη ειχον καταλάβει οὔτοι και πέραν των συνόρων τὸ Ιαδάρ και την Ραδιεβίναν τὰ ὄρη Μιρότζ και την Τζκαναρέκαν.

Συνάμα διὰ τούτων διελύθη πραγματικῶς η παλαιὰ σχέση της ὑποταγῆς, εις ην εὑρίσκοντο πρὸ αἰώνων. Εἶναι δε χαρακτηριστικὸν ότι κατ' αὐτάς τὰς ήμέρας της ἐν Βελιγρადίῳ σφαγῆς ἐφθασαν οι τεσκαρέδες του χαρατζιου, την ἀπότισιν του ὀποίου ήλπίζεν ο Σουλτάνος. Ο Πέτρος Ιτζκος ἔφερον αὐτοὺς ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ἀντι της ἐπικυρώσεως της συνθήκης. Οι Σέρβοι ὅμως ἐνόμιζον νῦν ότι δεν ήθελον πλέον ἀναγκασθῆ να ἀποτίσωσι χαράτζιον.

Η φυσικὴ τάσις των χριστιανικῶν λαῶν ν' ἀποσεισωσι τὸν ζυγὸν των ὀσμάνων ἀνεπτύχθη αἴφνης ἐν αὐτοῖς μικρόφορος και ἰσχυρά.

Ἄς ἴδωμεν νῦν πῶς μετά την πτώσιν της τουρκικῆς Κυβερνήσεως διωργάνωσαν οι Σέρβοι τὰ ἐκυτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ

Καταρτισμὸς σερβικῆς κυβερνήσεως.

Οι Σέρβοι ἀπὸ ἐπαναστάσεως ἐναντίον στασιαστῶν και σφετεριστῶν προέβησαν εις ἀπαιτήσεις πρὸς την ἀνωτάτην ἐξουσίαν, ἀπὸ τούτων δε, επειδή αὐταὶ ἀντέκειντο εις την ἀρχικὴν σχέση των μοαμεθανῶν πρὸς τους χριστιανούς, και ἐπομένως οὐ μόνον δεν ἐξεπληρώθησαν ἀλλ' ήσαν και τιμωρηταί, προσέβησαν εις ἐνοπλιον ἀντίστασιν κατὰ του ἀνωτάτου των κυρίου, και εις την διὰ της βίας ἐξέωσιν των Τούρκων

ἀπὸ τῆς πατρίδος των. Τέλος ἦσαν κύριοι ἑαυτῶν τε καὶ τῆς χώρας.

Νῦν ἤθελε τις νομίσει ὅτι, ἐκ τοῦ εἰρηνικοῦ ἐκείνου πολιτεύματος τῶν χωρίων ὑπὸ τὸν Σεόσκι Κνεζόν, καὶ τῶν Κνεσιῶν ὑπὸ τὸν Αρχικνεζόν, ἤθελε προκύψει κατὰ φυσικὸν λόγον ἕμοιον πολιτεῦμα διὰ τὰς ἐπαρχίας καὶ τὴν χώραν, ἥτοι κυβέρνησις γερόντων, προκριτῶν καὶ δικαστῶν, ὅπως ἴσως ὑπῆρχε κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους τοῦ ἔθνους ἐν καιρῷ τῆς μεταναστάσεώς του.

Τοῦτο ἤθελεν εἶσθαι δυνατὸν ἂν ἡ ἀρχὴ τῶν Τούρκων κατεστρέφετο διὰ μιᾶς, ἴσως διὰ τῆς ἐπι- ἐνεργείας εὐρωπαϊκῆς δυνάμεως, ἥτις μετὰ ταῦτα ἤθελεν ἀφήσει τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν χώραν ταύτην, ἀλλ' οὐχὶ νῦν ὅπως τὰ πράγματα ἐλάβον χώραν.

Νῦν ὅτε οἱ Σέρβοι ἐλάβον τὰ ὄπλα ἐν ὀρμητικῷ κινήματι, ὑπὸ ἀρχηγούς τολμηροὺς καὶ πολεμικοὺς, οἵτινες πραγματικῶς ἀνεδείχθησαν νικηταί, ἔπρεπε ἡ ἐξουσία νὰ μείνῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀρχηγῶν τούτων, καὶ ὡς ἐκ τούτου τὸ πολιτεῦμα ἀπὸ εἰρηνικοῦ μετεβλήθη εἰς πολεμικόν.

Διὰ βραχείων εἶπομεν πῶς ἐν ταῖς χωρίαις τὰ πάντα ἐλάβον μορφήν πολεμικὴν, πῶς οἱ ἄνδρες ἐξώ- πλιζον καὶ ἔτρεπον ἑαυτοὺς, καὶ ἀπῆρχοντο εἰς τὸν πόλεμον ὡς ἐλεύθεροι ἄνδρες, οἵτινες ἐπολέμουν ὑπὲρ τοῦ ἴδιου αὐτῶν συμφέροντος.

Ἀλλὰ δὲν ἐπορεύοντο εἰς τὸν πόλεμον ὀδηγούμενοι παρὰ τῶν Κνεζῶν των, οὐδ' ἐξέλεγον αὐτοὶ τοὺς ἀρχηγούς των, ἀλλ' ἐξ' ἐναντίας οὗτοι, ἀνώτεροι ἢ κατώτεροι Βουλιούκμασσάδες, ὀνομάζοντο ὑπὸ τῶν Βοϊβόδων, οἵτινες πανταχοῦ ἐπανέστησαν.

Οἱ ἰσχυρότεροι ἀρχηγοί, οἵτινες ἀπεκαλύοντο Βοϊβόδα, δὲν ἦσαν μόνον διοικηταὶ τῶν ἐπαρχιῶν, ἀλλ' εἶχον καὶ ἰδιαιτέραν συνουσίαν, τοὺς Μόμκους, οἵτινες ἦσαν οἱ μόνοι ἱππεῖς στρατιῶται τῆς χώρας. Οἱ Μόμκαι ἦσαν κτηματῖαι, τέκνα καλῶν οἰκογενειῶν, οἵτινες ἐτρέφοντο, ἐνοδύοντο καλῶς καὶ ἐλάμβανον τοὺς ἵππους παρὰ τοῦ κυρίου καὶ καὶ μὲν δὲν ἦσαν μισθωτοί, ἀλλ' ἐλάμβανον δῶρον καὶ μετέχον τῶν λαφύρων ἀντὶ τούτων προσέφερον τὴν ζωὴν των εἰς τὸν κύριόν των, καὶ ἀείποτε ὄντες περὶ αὐτὸν τὸν ὑπηρέτου καὶ κατὰ τῶν Τούρκων καὶ κατ' ἄλλων ἐχθρῶν του. Πολλοὶ τῶν ἀρχηγῶν τούτων εἶχον περὶ τοὺς πενήκοντα Μόμκους.

Ἐκ τούτων εὐκόλως δύναται τις νὰ συμπεράνη ὅτι ἡ συνουσία αὕτη ἐδείκνυε τὸν Βοϊβόδαν μάλλον ὡς ἀρχοντα ἢ ὡς προηγόντα, παραβαλλόμενοι δὲ οἱ Κνεζοὶ μετ' αὐτῶν ἦσαν ἐντελῶς ἄσημοι. Τινὲς τῶν βοϊβόδων τούτων εἰσέπραττον ἀυθαίρετως δι' αὐτοὺς τοὺς τελωνιακοὺς φόρους παρὰ τὰ σύνορα, ἄλλοι καταλαμβάνον καὶ κατακράτουν τὰ ἀκίνητα κτήματα τῶν Τούρκων ὅτε δεδιένον τὴν Πορέζαν, ἥτις

ἐνόησε ὅτι εἰσέπραττετο, ἤξανον ταύτην κατὰ τὴν χάριν ἰδίου ἐφέλους προσέτι ἐλάμβανον τὴν δεκάτην καὶ ἡνάγκαζον σὺν ταῖς ἄλλοις καὶ τοὺς χωρικοὺς εἰς θητείαν. Καθαρῶς δὲ ἐμφαίνεται πόσον τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐθεωρεῖτο σχεδὸν ὡς προσωπικὸν κτήμα, ἐκ τοῦ ὅτι τελευτήσαντος τοῦ Βοϊβόδα διεδέχετο αὐτὸν ὁ υἱὸς του ἢ καὶ ἀνίκανός τις ἀδελφός.

Ἀλλὰ καὶ οἱ βοϊβόδα οὗτοι δὲν ἦσαν ἀνεξάρτητοι. Ὅτε πολιτικὴ τις κατάστασις καταστρέφεται ἀντικαθισταμένη ὑπ' ἄλλης, ἡ ἐξουσία ἀείποτε συνέχεται ἀμέσως μετὰ τῶν πράξεων. Ὀλίγοι μόνον ἦσαν οἱ κυρίως ἰσχυροὶ καὶ μόνον τῶσοι, ὅσοι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως ἀνεδείχθησαν ἀρχηγοί, καὶ ὠδήγησαν τὸν λαὸν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς νίκης.

Ὁ Ἰάκωβος Νενάδοβιτς ἐκίνησεν εἰς ἐπανάστασιν τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Βαλιέθου καὶ κατέκτησε τὸ Σαβάζον ὁ Λουκάς Λαζάρεβιτς, ὅστις ὀνομάσθη Βοϊβόδα τοῦ Σαβάζου, βραδέως μόνον καὶ βαθμηδὸν ἐγένετο ἀνεξάρτητος. Ὅτε ὁ Ἰάκωβος κατὰ πρῶτον ἐκυρίευσεν τὴν Οὐσκίτζαν, ὀνόμασεν ἀμέσως ἐκεῖ Βοϊβόδαν τὸ 1807 κατέλαβεν ἄνευ ἀντιστάσεως τὰς τὰς δύο βοσνιακὰς ἐπαρχίας τὸ Ιαδάρ καὶ τὴν Πάδισβίαν, καὶ ἔκτοτε θεώρει ἑαυτὸν ἐνταῦθα κύριον ὡς καὶ εἰς τὰς προρρήθεισας χώρας.

Ὁ Μιλέγκος καὶ ὁ Πέτρος Δοβρινιάτζος ἐκίνησαν ὁμοῦ εἰς ἐπανάστασιν τὸ Πασαρεβατζόν, παρατηρητέον ὅμως ὅτι ὁ Δοβρινιάτζος ἦν κατ' ἀρχὰς κατώτερος τοῦ Μιλέγκου. Ἐκ τοῦ Πασαρεβατζὸν ἐκυρίευσεν οὗτος μὲν τὴν Πορέτζαν, νῆσον καὶ ἐπαρχίαν, ὁ δὲ Πέτρος χώραν περὶ τὸ Παρκύνον. Ὁ Ρεσσάβας ἦν στενῶς μετὰ τούτων συνδεσμένος. Οὗτοι πέραν τοῦ Μοράβου ἦσαν ἀνεξάρτητοι καὶ θεωροῦντο ὡς Γοσποδάροι ὅπως καὶ ὁ Ἰάκωβος Νενάδοβιτς.

Ἐν Σουμαδίᾳ ἦν ἀρχηγὸς τοιοῦτος ὁ Καραγεώργης. Ἀφ' οὗ ὁ Κάτιτς καὶ ὁ Ἰζαραπίτζος, οἵτινες κατ' ἀρχὰς συμμετέχον τῆς ἰσχύος του, ἔπεσον, ἐγένετο ἐν Γρότζικα καὶ ἐν Βελιγραδίῳ ὅπως καὶ ἐν Κραγουγεβατζῶ φροβερός. Ἡ Ποσσέγα ἐκυριεύθη δι' αὐτοῦ. Μόνος ὁ Μιλάνος ἐν Ρουδνίκῳ καὶ ὁ Βούιτζας ὁ ἀδελφός καὶ διάδοχος τοῦ φρονευθέντος Γουόστα ἐν Σματερέβῳ, ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσι παρ' αὐτῶν ὡς ἀνεξάρτητοι.

Ἄν ὑποθέσται τις ὅτι τὰ πάντα ἐμελλον νὰ διαλυθῶσι εἰς Γοσποδαρίας, καπιτανάτα κλεπτῶν οὕτως εἰπεῖν, καὶ ὅτι ἐμελλε νὰ τεθῆ ἡ βᾶσις τῆς μετὰ μικρὸν ἀποσυνθέσεως, διὰ τὴν ἀντίθεσιν τῶν διαφόρων ἀτομικῶν συμφερόντων;

Ὡς εὐτόχημα δύναται τις νὰ θεωρήσῃ ὅτι ἡ ἰσχύς τοῦ Καραγεώργη εἶχεν αὐτὴ καὶ ἑαυτὴν μεῖζονα βαρύτητα οὐ μόνον ἐπειδὴ ἐβασίλευτο ἐπὶ τοῦ μεγάλου τμήματος τῆς χώρας τῆς Σουμαδίας, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ βαθμηδὸν ἐξετάθη ἐπὶ πάσης τῆς χώρας, καὶ

μάλιστα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καθ' ὃν ἐν γένει ἐνταῦθα ἐθεμελιούτο ἡ ἰσχύς.

Ἐν ᾧ πρότερον ὁ Καραγεώργης εὗρισκε τοιαύτην φανεράν ἀντίστασιν, ὡστε ὁ Ἰάκωβος Νενάδοβιτς ἄλλοτε ποτε νὰ τὸν ἀποβάλλῃ διὰ τυμπανακουσίας, καὶ νὰ κηρύξῃ ἀπροκαλύπτως ὅτι ἡ στρατηγικὴ αὐτοῦ ἐξουσία παύει παρὰ τὸν Κολουβάραν, νῦν ὀλίγον κατ' ὀλίγον μετεβλήθησαν τὰ πράγματα. Τὰ συμβάντα τοῦ 1806 ἔδωκαν εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον ὑπερβάλλουσαν ἰσχύον. Ὅτε δὲ πάλιν ἐκυρίευσεν τὴν Ποτζερῖναν διώρισεν Βοϊβόδαν ἐκεῖ, ἥτοι πολλὸ πέραν τοῦ Κολουβάρα διαβάς εἶτα τὴν Μοράβαν ὡς ἐπίκουρος ἀπέκτισεν καὶ ἐκεῖ μεγάλην ἐπιφύσην. Οἱ φίλοι του ἐκυβέρων τὴν χώραν ταύτην, καὶ ἅπας ὁ μισθοφόρος στρατός, οἱ Βακίρα, οἵτινες διέμενον ἐν Βελιγραδίῳ (ἦσαν δὲ οἱ πλείστοι τούτων Κριτζαλίαι τοῦ Γουσσάντζ Ἰλῆ λειποτακτικῆς ταντες), ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσι ὡς ἀμέσως αὐτῷ ὑπακούοντες. Καὶ τὰ πυροβόλα, ἅτινα ἦ δι' ἀγορᾶς ἢ διὰ τῆς ἀνεπίστου ἐπιτηδεύτητος τοῦ Μιλοσάθου Πέτροβιτς (1) ἀπέκτισαν, (διότι ἴσα εὐρὸν ἐν ταῖς φουρῖαις ἔπρεπε πρῶτον νὰ ἐπισκευασθῶσι) ἦσαν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Καραγεώργη. Οὗτος εἶχε τοὺς περισσοτέρους Μόμκους, καὶ τὴν καλλίτεραν πολεμικὴν δόξαν. Ἄν καὶ οἱ ἄλλοι θεωροῦντο ἔτι μάλλον ὡς ὅμοιοι του ἢ ὡς κατώτεροι, ὅμως ἦν ἰσχυρότερος πάντων τὸ 1807.

Προσέτι διὰ τὰ σοβαρώτερα ζητήματα ὑπῆρχε γενικὴ τις συνέλευσις. Ἐκαστον ἔτος περὶ τὴν πρῶτην τοῦ νέου ἔτους, συνήρχοντο ἅπαντες οἱ Βοϊβόδα μετὰ τῶν περὶ αὐτοὺς εἰς σύνοδον, ὀνομαζομένην Σκουπστίναν (2). Ἐν αὐτῇ οὐ μόνον ἀπεφασίζον περὶ

(1) Λίαν παράδοξος εἶναι ὁ Μιλοσάθος αὗτος, καὶ φαίνεται ὅτι ἡ ἱστορία τῶν ἐφευρέσεων ἔρχεται ἐνίοτε εἰς τινὰς ἀνθρώπους ἐκ νέου. Οὗτος μάλιστα ὑποδηματοποιὸς τινος ἐν Βανάτῳ ὦν, κατέφθισεν νὰ μῆθῃ τὴν ὀρολογιοποιῶν βλῆπων μόνον ἐργαζόμενον ὀρολογοποιὸν τινα, εἰς οὗτους τὴν οὐλίαν κατὰ τὴν ἰδέαν, καὶ ἠδύνθη μετὰ ταῦτα νὰ ζῆ μετεργόμενος τὴν τέχνην τοῦ ὀρολογοποιῦ εἰς τινα ἄλλην πόλιν. Ἐκεῖθεν ἐπορεύθη εἰς Σερβίαν καὶ ἐπρότεινε νὰ κατασκευάσῃ πυροβόλον ἐάν μόνον τῷ ἐδίδοτο τὸ μέταλλον. Καὶ κατ' ἀρχὰς παρ' ὀλίγον ν' ἀποτύχῃ, διότι κατὰ τὴν πρῶτην δοκιμὴν δὲν εἶχεν ἀναλύσει ἀρκούντως τὸ μέταλλον, κατὰ τὴν δευτέραν δὲν ἤρκεσε τὸ ποσὸν τοῦ μεταλλοῦ, καὶ ἐάν ἀπετύχωνε καὶ κατὰ τὴν τρίτην ἢ ζωὴ του ἔτρεχε κίνδυνον, ἐπειδὴ θεωρήθη ὡς ἀκατέων, ἀλλ' εὐτυχῶς ἐπέτυχεν. Ἐκτοτε εἶχε τὸν οἶκόν του ἀφηρημένον εἰς τρία μέρη, καὶ εἰς μὲν τὸ πρῶτον εἶχε τὴν μητέρα, εἰς τὸ δεύτερον τὰ ξόλα καὶ τὰ πρὸς κατασκευὴν τῶν τροχῶν ἀναγκαῖα ἐργαλεῖα, εἰς δὲ τὸ τρίτον καμμεγέθειαι ἄκμονας ἐφ' ὧν κατασκευάζεν αὐτὰ τὰ ἐργαλεῖα, διότι ἦν ἡναγκασμένος νὰ κατασκευάσῃ τὰ πάντα μόνος ἀπὸ τοῦ μείζονος μωχρὶ τοῦ ἐλάσσονος· ἐκτὸς ταύτων εἶχεν ἐντὸς τοῦ δωματίου τοῦ ὕπνου ἀείποτε πλεῖστα ὀρολόγια, διότι δὲν ἤθελε νὰ παραμελήσῃ τὴν τέχνην ταύτην.

(2) Ἡ λέξις παραγεται ἐκ τοῦ σκουπῖτις ὑπερ σημαίνει συνέρχεσθαι.

τῶν μελλουσῶν κατὰ τὸ ἕαρον ἐπιχειρήσεων, ἀλλὰ προσέτι καὶ ἕκαστος ἐδίδοε λόγον διὰ τὴν δαπάνην τῶν πολεμφοδίων, τῶν κατασκευῶν καὶ τῶν πληρωμένων ἐνταῦθα ἀπεφασίζετο καὶ ἡ νέα Πορέζα. Ἐάν ὑπῆρχον κατὰ τινος κατηγορίαι ἐξετάζοντο ἐνταῦθα καὶ πολλάκις ἐφυλακίζοντο ἐνεκα τούτου Βοϊβόδα. Περὶ τῶν ἀναγκαιοτάτων ὑποθέσεων τοῦ πλεῖστον τῶν οικονομικῶν καὶ τῆς δικαιοσύνης ἀπεφαινότο ἀμέσως ἡ Σκουπστίναν.

Ἡ διάταξις αὕτη ὑπεθυμίζει ἡμῖν, ἐάν τολμησῶμεν νὰ παραβάλλωμεν πράγματα λίαν ἀπέχοντα ἀπ' ἀλλήλων καὶ διάφορα, τὴν συνέλευσιν τοῦ Μαΐου (1) τῶν Φράγκων, εἰς ἣν συνήρχοντο οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀνδρῶν των, ὅπως ἀποφασίσωσι περὶ τῶν ἀφορώντων τὸν πόλεμον καὶ τὴν πολιτείαν.

Διὰ τούτου ἐτακτοποιεῖτο κατὰ τι ἢ ἐκ κοινοῦ σύμπραξις τῶν διαφόρων στρατηγῶν. Βεβαίως ὑπῆρχον διαφωνίαι μετὰ τῶν ἰσχυροτέρων, τοῦ ἀρχιστρατήγου καὶ τῶν λοιπῶν Γοσποδάρων, ἐγένετο δὲ παραδεικτὴ ἡ γνώμη ἐκείνου, οὐ τινος ἢ δυνάμεις ἐγγίνετο κυρίως καταφανῆς ἐν τῇ Σκουπστίναν.

Ἀλλὰ ταῦτα πάντα δὲν ἠδύναντο ἔτι νὰ δυναμωθῶσι κυβέρνησις. Οἱ Βοϊβόδα οὐδ' ἐπιθυμίαν εἶχον οὐδ' ἠδύναντο νὰ διαλύσωσι τὰς δεσμηραὶ ἀναφυσμένας ἐριδας. Ἐν πλεῖστον τοῦ χρόνου ἦσαν εἰς τὸ στρατόπεδον ὅπως πολεμῶσι πρὸς τὸν ἐχθρόν.

Καὶ δὲν εἶχον δικαίωμα καὶ αἱ εἰρηνικαὶ κοινότητες ἐν ταῖς χωρίαις, αἱ κνεσίαι καὶ αἱ ναχίαι, νὰ φροντίσωσι περὶ τῶν κοινῶν συμφερόντων; διότι πῶς ἦν δυνατὸν ὁ πόλεμος νὰ μὴ ἔχη ἄλλον σκοπὸν ἢ τὸν πόλεμον μόνον;

Ἄν εἶναι ἀνάγκη νῦν ν' ἀποδείξωμεν ὅτι ὄφειλε νὰ συγκροτηθῇ τακτικὴ καὶ καλῶς κατηρτισμένη κυβέρνησις. Καὶ κατ' ἀρχὰς ἐν βραχείᾳ ἐσαφίσθησαν περὶ τούτου. Ὅτε οἱ ἀπεσταλμένοι, οἵτινες ἀπῆρχοντο εἰς Πιτρούπολιν διήλθον διὰ τοῦ Σαρκόβου, εἶρον ἐκεῖ συμπατριώτην των τινὰ οὕτως εἰπεῖν, οὐγγρον Σέρβον διδάκτορα τῆς νομικῆς, ὀνομαζόμενον Φιλίπποβιτς. Ἀσθενῆς ὅμως οὗτος ὦν καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ὑποφέρῃ τὸ κλίμα ἐπεθύμησε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰς εἰρήνας τοῦ Δουνάβεως, καὶ πρὸς τοῦτο ἠνώθη μετὰ τῶν ἀπεσταλμένων. Οὗτος ἦν ὅστις πρῶτος ἐπέπνευσεν εἰς τοὺς Σέρβους τὴν ἰδέαν ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάρχῃ ἀρχὴ μόνιμος πρὸς διεξαγωγὴν τῶν ὑποθέσεων τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς διοικήσεως τῆς χώρας· κατέφθισεν δὲ ἰδίως νὰ πείσῃ περὶ τῆς ἀνάγκης ταύτης βοηθεῖν τοῦ Πρώτα τὸν Ἰάκωβον Νενάδοβιτς. Καὶ ὁ Καραγεώργης, ὅστις ὑπηρετῶν τὴν αὐτὴν στραίαν ἐσυνείθισεν εἰς τὴν τάξιν, ἦν ὑπὲρ τῆς ἰδέας

(1) Conversations Lexicon ἔσθ' λέξις Malfeld, S. M.

ταύτης. Ἐν Σιουποτίνη συγκροτήθη ἐν Βοράκω ἀπεφασίθη νὰ ληφθῶσι μέτρα περὶ τῆς πραγματοποιήσεως τούτου.

Ὅθεν περὶ τὸ τέλος τοῦ 1805 πρῶτον εἰς Βλαγοβιστενιὲ εἶτα εἰς Βογοβάδια (ἀμφότερα ταῦτα εἰσὶ μοναστηριακὰ) συνήλθον ἀπεσταλμένοι τῆς Σερβικῆς χώρας εἰς συνέλευσιν, ὀνομαζομένην σύνοδον ἢ Σόβιέτ (συμβούλιον, γερουσίαν). Μετὰ τὴν κατάκτησιν τοῦ Σμετερέβου μετετέθη αὕτη εἰς τὴν πόλιν ταύτην, κυριευθέντος δὲ καὶ τοῦ Βελιγραδίου μετετέθη πάλιν εἰς τὴν πρωτεύουσάν τῆς Σερβίας.

Ἡ Γερουσία συνέλειτο, ἐκ δώδεκα μελῶν, κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπαρχιῶν, καὶ πραγματικῶς ἐνυπῆρχεν ἡ ἰδέα ὅτι ἕκαστος μέλος ὤφειλε νὰ ἐκλεχθῆ παρὰ τῆς ἐπαρχίας, νὰ ἀντιπροσωπεύῃ ταύτην ἢ μᾶλλον ν' ἀνήκῃ κυρίως εἰς ταύτην. Ὁ Σοβιετνίκος ἐλάμβανε μικρὸν τινα μισθὸν παρὰ τοῦ γενικοῦ ταμείου, ὅστις ἔπρεπε ν' ἀναπληροῦται διὰ φυσικῶν προϊόντων ἐὰν ἐμελλε νὰ ζῆ δι' αὐτῶν, καὶ ταῦτα παρεῖχε πατριαρχικῶ τῷ τρόπῳ ἡ ἐπαρχία. ἐλάμβανε ἐπομένως ὁ Σοβιετνίκος οἶνον ἐὰν ἡ ναχία τοῦ παρήγαγεν οἶνον, καὶ οὐδέποτε ἐλησμόνον αἱ ναχίαι νὰ πέμψωσιν εἰς ἕκαστον ἀπεσταλμένον ἕνα ἢ δύο βόας καὶ ἕκαστον ἔτος κατὰ τὰς ἐορτὰς τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως πρὸς σφαγὴν ἢ οἰκίαν ἐν ἣ κατώκει θεωρεῖτο ὡς ἰδιοκτησία τῆς ἐπαρχίας. ἕκαστος κάτοικος ταύτης εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ κατοικῆ ἐν αὐτῇ ὅτε ἤρχετο εἰς τὴν πόλιν. Ἀντὶ τούτων ἕκαστος μέλος τῆς Γερουσίας ἦν ὑποχρεωμένος νὰ φροντίζῃ ἰδιαιτέρως περὶ τῶν συμφερόντων τῆς ἐπαρχίας του καὶ ἔσον συνεχώρουν τοῦτο τὰ τῆς Σερβίας γενικὰ συμφέροντα.

Ἐκείνος πρῶτος ὅστις ἔδωκε τὴν ἰδέαν τῆς συγκροτήσεως γερουσίας ὁ Φιλίπποβιτς, ἀνέλαθεν ὡς γραμματεὺς νὰ διευθύνῃ αὐτήν. ἔπραξε δὲ τοῦτο ὡς ὄφειλε καὶ ἀφῆκε καλὸν ὄνομα.

Ἡ Γερουσία ἀπεφάσισε πολλὰ ἀξιόλογα ἐπ' αὐτὸν. Διέταξε τὴν πώλησιν τῶν ἀκινήτων κτημάτων, ἅπερ εἶχον οἱ τούρκοι ἐν ταῖς πόλεσιν, καὶ προσεπάθη νὰ συνάξῃ τὴν δεκάτην πρὸς διατήρησιν τοῦ στρατοῦ. Ἐπαρχεῖ ἐγγράφον τοῦ Πέτρου Δοβρινιάτζου δι' οὗ οὐδ' ἑνὸς σὺβάρως εἰδοποιεῖ τὴν Γερουσίαν νὰ διορίξῃ ἴδιον ὑπάλληλον, ὅπως συνάξῃ τοὺς φόρους τῶν διὰ τοῦ Ποσσαρεβάτζου διερχομένων, λέγων ὅτι ὁ Πέτρος εἶναι Βοϊβόδας καὶ ἀρκεῖται νὰ ὀδηγῇ τοὺς ἄνδρας του μὴ ἐπιθυμῶν ν' ἀναμειγνύηται εἰς ἄλλα. Καὶ ἄλλα οἰκονομικὰ μέτρα ἔλαβεν ἡ γερουσία ὀρίσασα φόρους καὶ τακτὰς ἀμοιβὰς διὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς πράξεις. Τὸ σπουδαιότερον δὲ πάντων εἶναι αἱ διατάξεις αἰτινες ἀφορῶσι τὰ σχολεῖα καὶ τὴν δικαιοσύνην.

Τὰ μόνα σχολεῖα τῆς χώρας, ἅτινα ἦσαν μᾶλλον προπαρασκευαστικὰ διὰ τοὺς μέλλοντας νὰ λάθωσιν ὑποῦργημα ἐκκλησιαστικόν, καὶ ἐν οἷς μόλις ἐμῶνθα-

νέ τις ν' ἀναγινώσκῃ εὕρισκοντο ἐν τοῖς μοναστηρίοις καὶ παρὰ τοῖς ἱερεῦσιν. Οἱ μαθηταὶ (διδάκται) ἦσαν, ὡς οἱ μανθάνοντες τέχνην τινὰ, ὑποχρεωμένοι νὰ ὑπηρετῶσι τὸν διδάσκαλόν των, καὶ μᾶλλον ἔπρεπε νὰ φυλάττωσι τὰ ζῶα καὶ νὰ ἐργάζωνται εἰς τοὺς ἀγρούς ἢ νὰ σπουδάζωσιν. Νῦν οὐ μόνον ἐν ἑκάστη πρωτεύουσῃ ἐπαρχίας συνεστήθη μικρὸν σχολεῖον, ὅπως διδάσκωνται στοιχειώδη τινα μαθήματα, ἀλλὰ καὶ ἐν Βελιγραδίῳ παρακινήσει τοῦ Ἰούγοβιτς συνεστήθη μεγάλη σχολὴ (Βέλικα Σκόλα), ἔχουσα τρεῖς διδασκάλους, ἐν ἣ ἐδιδάσκοντο ἱστορικὰ καὶ μαθηματικὰ καὶ τινες προκαταρκτικαὶ ἰδέαι τῆς νομικῆς. Ὁ Ἰούγοβιτς καθηγητὴς πρότερον ἐν Κάρλοβιτς ἐδίδαξεν αὐτὸς ἐπὶ τινα χρόνον ὡς αὐτὸς καὶ οἱ βοηθοὶ του ἦσαν οὐγγροὶ Σέρβοι. Εἰ καὶ ἀτελής ἡ σχολὴ (1) ὅμως αὕτη εἶχεν ἐπιφρόνην μεγάλην διὰ τὰ μετὰ ταῦτα ἔτη.

Πρὸς τὸ παρὸν ἀναγκαιοτέρα ἔτι ἦν ἡ ἐγκαθίδρυσις δικαστικῶν ἀρχῶν. Εἰς τοὺς Κιρέτας τῶν χωριῶν ἀπέβη μικρὰ τι δικαιοδοσία, ἐν ἑκάστη δὲ πρωτεύουσῃ ἐπαρχίας ὅπου πρότερον διέμενον ὁ Καθὴς συνεστήθη δικαστήριον συνηστῆμενον ἐξ ἑνὸς προέδρου ἑνὸς παρέρου καὶ ἑνὸς ὑπογραμματέως. Ὅπως ἡ Γερουσία ἀπέστειλε τοῦτον μετὰ τῶν ἀναγκαίων ὀδηγητῶν, διετήρησε δι' ἑαυτὴν τὸ δικαίωμα νὰ διαλέξῃ γενομένης ἐφέσεως.

Ἰνταῦθα παρατηροῦμεν ὅτι ἅμα τῇ ἀποχωρήσει τῶν Τούρκων ἀπὸ τῆς χώρας ἀνεφάνθησαν ἀμέσως ἀρχαὶ πολιτισμοῦ, κατὰ πρῶτον κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς Αὐστρίας, ἀλλ' ἐν ἰδιοῖς τύποις κατὰ τὴν ἐθνικὴν ἀνάγκην. Ἡ Γερουσία ἦτις ἀνέλαβε τὴν φροντίδα τούτων ἀντεπροσώπευεν ἐνταυτῷ καὶ τὴν ἐνότητά τῆς ἐξουσίας, διότι ὅπως ἕκαστος γερουσιαστὴς ἀντεπροσώπευε τὴν ἐπαρχίαν του, οὕτω καὶ ἡ γερουσία ἀντεπροσώπευε τὴν χώραν ἅπασαν.

Καὶ δὲν ἀντεστάθμιζεν ἡ γερουσία συνάμα τὴν μονομερῆ ἐξουσίαν τῶν στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν;

Τοῦτο ἠδύνατό τις νὰ τὸ ὑποθέσῃ, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν εἶχεν οὕτως. Ἡ ἀρχὴ ἦδη τῶν γερουσιαστῶν τούτων καθίστα τὸ πρᾶγμα ἀδύνατον. Διότι ἔπρεπε μὲν νὰ πέμψητε ἕκαστος Σοβιετνίκος ἐκλεγόμενος ἐλευθέρως παρὰ τῆς ἐπαρχίας του, ἀλλὰ πῶς ἠδύνατό τις ν' ἀποβρίψῃ τὸν προστατευόμενον τοῦ Γοσποδάρου; Ἡ ἐκλογὴ ὅθεν ἐγένετο παρὰ τοῦ Γοσποδάρου, καὶ ἐπειδὴ οὗτος ἐμελλε νὰ ὀρίσῃ καὶ τὸ ποσὸν ἔπαρ ἡ ἐπαρχία ὄφειλε νὰ δώσῃ εἰς τὸν Σοβιετνίκον τῆς, ἀπὸ τοῦ Γοσποδάρου πάλιν ἐξηρτάτο καὶ ἡ ἀνεπάρκεις τοῦ γερουσιαστοῦ. Ἠδύνατο λοιπὸν τοιοῦτός τις νὰ καταπαλεμῆσθαι τὰ συμφέροντα τοῦ ἐκ-

(1) Μαθηταὶ ταύτης ἦσαν ὁ Πρώτιτς, ὁ Μάξιμος Γράγκοβιτς (γερουσιαστὴς), ὁ Λάζαρος Ἀρσενόβιτς, ὁ Βόσκοκ Ὁδδὶτς.

λογέως καὶ τοῦ προστάτου του; Ἦθελεν ἀρᾶ γε ὁ πρῶτος ἀνεψιὸς τοῦ Ἰακώβου Νενάδοβιτς, ὅστις ἐπὶ τινα χρόνον ἦν πρόεδρος τῆς γερουσίας, ἐπιτεθῆ κατ' αὐτοῦ; Ἐν ταῖς ὑποθέσεσιν ὑπάρχει ἀναμφιβόλως βέβαιαι γενικωτέραι ἐνεργεῖαι, καὶ ἦδη ἡ ὑπαρξὶς ἰεντρικῆς ἀρχῆς διδοὶ αὐτῇ δικαίωματα, ἀλλὰ μήπως ἰεγνωρίζοντο ταῦτα πάντοτε; Παρὰ τὰς ἀποφάσεις τῆς γερουσίας Βοϊβόδαί τινες, ἐπέμενον κατέγοντες τοὺς φόρους τῶν μεθορίων ἢ τὰ τούρκικα κτήματα ἢ γερουσία δὲν ἠδύνατο νὰ καταστήσῃ τὰ δικαστήρια ἀνεξάρτητα ἀπὸ τῶν στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν. Ὅσοι δ' εἶχον φιλοτιμίαν, ἦτις εὐκόλως γεννᾶται ἐνεκα πολεμικῶν ἐπιτυχιῶν καὶ οἱ Βοϊβόδαί δὲν ἐπεθύμουν νὰ δικτάσωνται ὑπ' ἀνδρῶν ἀγαπώντων τὴν εἰρήνην. Γνωστὸν πῶς κατ' ἀρχὰς ὁ Καραγεώργης, ἐπειδὴ διετάχθησαν διάφορα ἀπαρῆσκοντα αὐτῷ, ἐξήλθε καὶ συνάξας τοὺς Μόμκου του ὑπὸ τὴν αἰθουσαν τῆς συνεδριάσεως, ἐτοποθέτησεν αὐτοὺς μετὰ τῶν τουρκικῶν ἐστραμμένων πρὸς τὰ παράθυρα τῆς αἰθούσας ταύτης. « Εὐκόλον εἶναι, ἀνέκραξε, νὰ νομοθετήσῃς ἐν αἰθούσῃ Σερβικισμένη, τί; ὅμως θέλει κορευθῆ κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἔταν πάλιν ἐπανέλθῃ; »

Τότε μόνον οἱ πολεμισταὶ ἀνεγνώριζον προθύμως τὴν γερουσίαν ὅταν ἐπερίμενον παρ' αὐτῆς ὠφέλειάν τινα. Ὁ Βέλικος ἔλαβε τὴν σημαίαν, μετ' ἣς κατέκρησε τὴν Τζρανκρέικαν, παρὰ τοῦ Σοβιέτου.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλον ἐλάττωμα ὑπέβη προερχόμενον ἐκ τοῦ τρόπου τῆς συνθέσεως τῆς γερουσίας.

Οἱ Γοσποδάροι ἤλπίζαν ὅτι ἡ γερουσία ἤθελε χρησιμεύσει πρὸς περιορισμὸν τοῦ ἀρχιστρατήγου ὁ Καραγεώργης ὅμως ἤλπίζεν ὅτι θέλει εἶχει αὐτὴν βοηθὸν πρὸς καταστροφὴν τῶν ἀντιπάλων του. ἐπειδὴ δ' οἱ Σοβιετνίκοι ἐξελέχθησαν ὑπὸ τοιοῦτον πνεῦμα ἀναγκαιῶς τὸ μῖσος, ἔπαρ διέσπα τοῦ ἀρχοντος, ἔπρεπε νὰ φανῆ ἀναγκαιῶς καὶ εἰς τὴν γερουσίαν. Ἄς ἴδωμεν νῦν τὰ σφάλματα ἕτινα ἐκ τούτων προέκυψαν.

Ἐκ τῶν γερουσιαστῶν ὁ ἴβαν Ἰούγοβιτς, ὅστις δ' ἐδέξατο τὸν πρόωρον ἀποθάνοντα Φιλίπποβιτς εἰς τὴν θέσιν τοῦ Γραμματέως, καὶ ὅστις δὲν ἦτον μὲν κατώτερος τούτου κατὰ τὴν ἐκπαιδευτικὴν καὶ τὰς γνώσεις; ἀλλὰ κατὰ τὴν διαγωγὴν, ἦτις δὲν ἦτο πάντῃ ἀμεμπτος, καὶ ὁ Μλάδεν Μιλοβάνοβιτς, ἀπεσταλμένος τοῦ Καραγεώργη, ἦσαν σύμφωνα μετὰ τοῦ Καραγεώργη. Ὁ Μλάδεν ἦν μετὰ τούτου συνδεδεμένος καὶ ἐπειδὴ ἦσαν ἐκ τῆς αὐτῆς πατριδος, καὶ ἐπειδὴ ὑπέστησαν τὰς αὐτὰς τύχας (διότι καὶ ἐκεῖνος ὑπῆρτεν ὡς αὐτὸς ὑπὸ τοῦ Αὐστριακοῦ, καὶ ἐγένετο μετὰ ταῦτα Καϊδοῦκος) καὶ ἐπειδὴ μετῆρνοντο ποτε τὸ αὐτὸ ἐπάγγελμα. Τέλος εἶχε νυμφεύσει καὶ τὸν ἀνεψιὸν του μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Καραγεώργη.

Ἐνόστος εἶχεν οὗτος ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ μικροῦ τινος Βοϊβόδα, ἀλλὰ τὸ κύριον αὐτοῦ ἔργον δὲν ἦτο ἰθὺς ὁ πόλεμος. Ἦν ὑψηλὸς τὸ ἀνάστημα, ἰσχυρὸς καὶ κατὰ τι δυσκίνητος, ἐνόμιζον δὲ ὅτι ἡ παρουσία του εἰς τὸ στρατόπεδον δὲν ἔφερον εὐτυχίαν. Ἦν τοῖς συμβουλοῖς ὅμως διεκρίνετο, καὶ εἰ λόγῳ του εἶχον τοιαύτην πειθῶ, ὥστε οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ τὸν ἀντιλέξῃ. Τὸ 1807 εἶχεν ἀπάσας τὰς ὑποθέσεις εἰς τὰς χεῖράς του, καὶ ἔλεγεν ὅτι ὁ Μλάδεν μόνος ἦν ἡ γερουσία. Ἀλλὰ τὴν ἰσχύον ταύτην δὲν μετεχειρίζετο πάντοτε ἀμέμπτως.

Ὡσαύτως ἦν οὗτος λίαν συνδεδεμένος μετὰ τοῦ Μιλόβου, παλαιῦ ἐταίρου κατὰ τὸ ἐπιτήδευμα, οὗτοι δὲ οἱ δύο κατοικούντες ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ ἦσαν διὰ τῶν Βεκιάρων τῶν καὶ τῶν Μόμκου τῶν οἱ κύριοι τοῦ Βελιγραδίου. Ὅπως κατὰ τὴν λεηλασίαν ἔλαβον τὸ καλλίτερον μέρος τῶν λαπύρων, οὕτω ἐξῆκολούθουν νὰ καταλαμβάνωσι τὰς καλλιτέρας οἰκίας καὶ οἰκοδομὰς ἐν τῇ πόλει καὶ τὰς καλλιτέρας ἀποθήκας; καὶ τὰ κτήματα ἐν τῇ χώρῃ. Κατέχοντες δὲ τὸ τελωνεῖον τοῦ Βελιγραδίου καὶ τῆς Ὀστρουσιτζίας διηνεκῶς, εἶχον τὸ μέγιστον μέρος τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου εἰς τὰς χεῖράς των. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ἐλάμβανον τὸ τελωνεῖον ἐπὶ μισθῷ καὶ ἔγγραζον τὰς οἰκίας καὶ τὰ κτήματα, ἀλλ' αὐτοὶ ἐβίβον τὴν ἀξίαν τούτων, καὶ διὰ τοῦτο ἡ τυραννία των ἐγένετο κατὰ τι μόνον ἐλαττωτέρα. Συχνάκις προσέτι ἠνάγκαζον τοὺς χωρικοὺς εἰς ὑπείκειν. Ἄνευ δὲ τῆς συμμετοχῆς των οὐδεὶς ἠδύνατο εὐκόλως νὰ ἐπιτύχῃ εἰς σημαντικὴν τινα ἐπιχείρησιν.

Ἡ διαγωγὴ αὐτῆ ὑπενθάρμυζεν ὅτι πρὸ μικροῦ χρόνου ἦν ἡ χώρα ὑπὸ τυραννικὴν κυριαρχίαν, ἣν ἐφαίνετο ὅτι προσεπάθουν νὰ μιμηθῶσιν. Τὸ εὐτύχημα ὅμως ἦτο ὅτι ὑπέβη μερὶς, ἦτις εἶχε σχεδὸν ἀτομικὸν συμφέρον ν' ἀντισταθῆ εἰς ταῦτα.

Ὁ Ἀθράμ Λούκιτς, ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν Ρουδνίκου καὶ Ποσσέγας, φίλος τοῦ Μιλόβου, καὶ ὁ Ἰβάν Πρώτιτς ἐκ τῆς ἐπαρχίας τοῦ Μιλέγκου τοῦ Ποσσάρεβατς, ἐπελήθησαν τοῦ ζητήματος μετὰ ζήλου, καὶ τέλος κατώρθωσαν ν' ἀποφασισθῇ ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ Μλάδεν ἐκ τοῦ Βελιγραδίου. Οἱ Σοβιετνίκοι ἅπαντες ἐπεκύρωσαν τὴν ἀπόφασιν ταύτην διὰ τῆς ὑπογραφῆς καὶ τῆς σφραγίδος των. Ὁ Καραγεώργης συνήθεον εἰς τοῦτο. Ὁ Μλάδεν ἔλαβε τὴν ἐντολήν νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς Βεκιάρους πρὸς τὸ Βελιγραδίον καὶ ἀνεχώρησεν. Ἐκτὸς τούτου καὶ ὁ Ἰούγοβιτς ἐμίστητο παρὰ τῶν συμβούλων, διὸ, ἠναγκάθη καὶ οὗτος νὰ ὑποχωρήσῃ ἐνώπιον αὐτῶν.

Ἐν βραχεί ὅμως ὁ Καραγεώργης ἐνόμισεν ὅτι εἶναι καλὸν ἕνεκα μᾶλλον κατεπειγουσῶν ὑποθέσεων, νὰ μὴν ἀφήσῃ καὶ τοὺς ἐναντίους νὰ πράττωσιν ἐντελῶς ὅ,τι θέλουσιν.

Συνεπεία των μετά της Ρωσσίας συνομολογηθεισών συνθηκών ήλθεν εις Βελιγράδιον ο του βωσσοικου κράτους σύμβουλος Ροδοφίνικιν, κατά την επιθυμίαν των Σέρβων άπεσταλμένων. Καί κατ' αρχάς μόνον ο Καραγεώργης δέν επεδοκίμασε τούτο, λέγων ότι ο Ροδοφίνικιν είναι Έλληνα, και ότι οι Έλληνες είναι πάντοτε υποπτοι εις τους Σέρβους, ότι μάλιστα μισούνται παρ' αυτών, και τότε πραγματικώς αι μετά του μητροπολίτου Λεοντίου σχέσεις των Σέρβων δέν ήσαν λίαν φιλικαί. Άλλ' αϊ παρατηρήσεις αυται δέν εγένοντο εγκαίρως διότι οι άπεσταλμένοι ήρχοντο ήδη μετά του βώσσου συμβούλου.

Επειδή όμως ο Ροδοφίνικιν, όστις ήγνώσει έντελώς τά προηγουμένα, μετά την έλευσίν του ου μόνον εδείχθη εύμενής προς τον Λεόντιον, αλλά και καταγόρησε πολλά των Σέρβων, ήτοι τή έχειν Μόμκουσ, την τυραννικην αρχήν των Βοϊβοδών, και έσυμβούλευσε να έχωσι τούτους, μισωτούς και να περιορίσωσι τās πράξεις των, ήγέρθη κατ' αυτόν εις πολλούς ύποψία και άπέχθεια. Ο Καραγεώργης ενόμιζε μόνον ότι ούτος ήν σύμφωνος μετά των αντίπαλων του, και κατ' όσον μάλιστα ο Αλλάδεν και ο Ιούγοβιτς έλεγον αυτώ ότι προσβάλλουσιν αυτούς, όπως καταστρέψωσι την ισχύν αυτού, και ότι προς τούτο ο Ροδοφίνικιν και ο Λεόντιος είναι σύμφωνοι μετά των ήγχωρίων αντίπαλων του. Προσέτι έλεγον ότι ο σκοπός των δύο Ελλήνων ήν να δώσωσιν εις την Σερβίαν ήλληνοικην κυβέρνησιν, όποια ύπήρχεν εν Βλαχία και Μολδαβία, και ότι έδωροδοκήθησαν προς επίστην τούτου υπό των Φαναριωτών. Ο Ιούγοβιτς διηγείτο πλείστα όσα, άπερ έφάνοντο επικυρούντα την ιδέαν ταύτην, ότι διαλάθη εκ δύο άπεσταλμένων Ελλόντων εκ Κωνσταντινουπόλεως όπως δήτην φέρωσι προσάσεις ειρήνης, άν και ούτοι διατάχθησαν ν' αναχωρήσωσιν, ο εις όμως εκ τούτων Νικόλαος όνομαζόμενος έμεινεν εις τή Βελιγράδιον και έλαβεν ύπηρσίαν παρ' τώ Λεοντίω' ότι συνοδευόμενος παρ' τούτου εζήληεν ο μητροπολίτης εις περιόδους, και μάλιστα εν μέσω χειμών, προράσει μόνον όπως συνάξη την Διμνίτσαν, πράγματι όμως ίνα έρεθίση τή πληθυσ κατά των αρχηγών του' ότι ειπεν εις τον λαόν: « διατι εκτίθεσθε υπέρ αυτών; υπέρ ανθρωπών ών μόνος σκοπός είναι να πλουτίσωσι και εϊτα να φύγωσι μετά του πλούτου των, τους χωρικούς όμως ν' αφήσωσιν εις την διάθεσιν των Τούρκων; δέν ήθελεν εισθαι προτιμότερον να υποταχθήτε;» Προς τούτους έλεγεν ο Ιούγοβιτς, ότι δέν ήτο δυνατόν να μη πιστεύη τις ότι ο Ροδοφίνικιν δέν ήτο σύμφωνος μετ' αυτών, διότι πώς άλλως ανέλαβεν αυτός να διαπραγματευθή μετά των νέων εκ Κωνσταντινουπόλεως εις Κράιναν ελλόντων άπεσταλμένων; ότι επορεύθη εκείσε μετά του Λεοντίου και του Νικολάου,

ότι όμως δέν ήλθον εις διαπραγματεύσεις; άλλ' ότι μόνον ιδιαιτέρως συνεφώνησαν περι του πρακτέου.

Επομένως ο Καραγεώργης έθεώρησεν ως χρέος προς την πατρίδα να διατηρήση την εξουσίαν, διότι τί άπεχθέστερον εις την χώραν εξουσίας ληστροικης ως ή των Φαναριωτών; Όθεν άμέσως διέταξε τον Νικόλαον εκείνον ν' αναχωρήση, ο δέ Λεόντιος ήθελαν ήν επίσημην δυσμένειαν του. Κυρίως έφρόντισεν ώστε να επανέλθωσιν εις τās εν τή Γερουσία θέσεις των αι δύο φίλοι του, ίνα μόνον υπεριχύση εν αυτή επιβρόή τάσον επικίνδυνος' ούδεις δ' ετόλμησε ν' αντιλέξη αυτώ. Καί καί μόνον ο Αλλάδεν σπανίως ήρχετο εις τās συνεδριάσεις, άλλ' είχε νυν μεζίονα επιβρόήν και ήν μάλλον επιφοβος ή άλλότε ποτε.

Ούτω τή εις τά πρώτα βήματα της μορφώσεως εύρισκόμενον κράτος διαταράσσεται υπό παντοίων αντιφάσεων, της ειρηνικής διοικήσεως προς τους πολεμάρχους, των Γοσποδάρων προς τον Αρχιστρατήγον, και υπό διχονοιών περι έσωτερικών και εξωτερικών σχέσεων. Εν τούτοις ταύτα πάντα δέν ήδύνατο να διαλύσωσι την ενότητα του νεοσυστάτου κράτους. Η ενότης διατηρήθη δια τής νυν έτι λίαν περιορισμένης εξουσίας του Αρχιστρατήγου, ήτις όμως εξετείνετο επ' άπασης της χώρας, ήν δ' αυτη εν τή Σκουπστίνη ή ισχυροτέρα και εν τή Γερουσία ή υπερέχουσα. Η εξουσία αυτη καθιδρυθείσα δια των ύπλων και της νίκης, ήδύνατο να διατηρηθή δια της Ικανότητος και της εύφυξίας. Τό όνομα του Καραγεώργη δέν θέλει μείνει άθάνατον μόνον δια τās κατά των Τούρκων νίκης, αλλά θέλει θαυμάζεσθαι και δια την εν τή χώρα καθιδρυσιν εξουσίας εθνικής και μεγάλης. Δικαίως θεωρείται ο αρχηγός του έθνους, και νομιζόμενος πρέπον ν' αναφέρωμεν τινά ιδίως περι του προσώπου αυτου.

Ο Γεώργιος Πέτροβιτς, Καρās ή Τζορι ήτοι ο μαυρος επονομαζόμενος, εγεννήθη μεταξύ του 1760 και 1770 εν τή επαρχία του Κραγουγεβιάτς, εν τώ χωρίω Βισέβτσι, υπό πατρός χωρικού όνομαζόμενου Πετρόνι, και έτι κατά τά πρώτα έτη του βίου του απήλθε μετά των γονέων του εις τά όρη προς την Τοπόλαν. Άμέσως κατά τή πρώτον κίνημα της χώρας, ήτις επανέστη τή 1787 πρό της εμφάνισως των Αυστριακών ότε ήλπίζετο επιδρομή τούτων, έλαβεν ο Γεώργιος μέρος εις τή κίνημα τούτο, και ή πράξις του αυτη ήν κρίσιμος δι' άπαντα τον βίον του. Ήναγκάσθη επομένως να φύγη, και επειδή δέν ήθελε ν' αφήση τον πατέρα (1) του εις τους Τούρ-

(1) Άλλοι ειπον ότι ούτος ήν επιπάτωρ αυτου, ήμεις όμως εμμεθα καλώς πληροφορημένοι περι της αληθείας παρ' όνος των καλλιτέρων γνωρίμων του Καραγεώργη. Καί ή επίνοια εκείνη δέν είναι δικαιολογια, διότι ελάσσων άγάπη ήθελε κατάσθαι την πράξιν έτι άμωτέρα.

κους, έλαβεν αυτον μετ' εκυτου, ως και άπασαν την κληνην περιουσίαν του και τή ζωα, ούτω δε διηυδύθη προς τον Σάβαν. Καθ' όσον όμως επλησίαζον εις τον ποταμόν ο πατήρ του εγένετο δειλότερος και συνεβούλευε συχνά να επιστρέψωσι (διότι ως τόσοι άλλοι από μιας αρχής εφοτίμα να παραδοθή). Άπαξ έτι και λίαν θερμώς παρεκάλεσεν ούτως να επιστρέψωσιν, ότε έφύλασαν πρό του Σάβαν, λέγων ότι, εάν παραδοθήσι και ταπεινωθήσιν ήθελον συγχωρηθή « μόνον άπέρχεσαι εις Γερμανίαν υπέ μου, έλεγεν ο γέρον, μόνον τον ήτρον δι' ου σε έθρεια, μόνον άπέρχεσαι. » Ο Γεώργιος έμεινεν άδυσώπητος, αλλά και ο πατήρ του τέλος άποφασίσας ειπεν, « ύπαγε λοιπόν μόνος σου, εγώ μένω εις την χώραν ταύτην. — Πώς, άπεκρίθη ο Καραγεώργης, όφείλω να επιζήσω δια να σε ιδώ φονεούμενον ως μάρτυρα παρ' των Τούρκων; προτιμότερον είναι να σε φονεύω άμέσως εγώ αυτός. » Καί ταύτα λέγων έλαβε τή πιστόλιον και έφόνευσεν τον πατέρα του, προσέτι δε διέταξεν ένκ των όπαδών του να τον φονεύση έντελώς, καθότι έσπαιρην έτι. Αιθάς εις τή πλησιέστερον χωρίον ειπεν εις τους περι αυτον « θάψετε τον γέροντα εκει, και πίετε υπέρ της ψυχης του. » Προς τούτο δε δούς αυτοις τή ζωα, άπερ ωδήγησε, διέβη τον Σάβαν.

Η πράξις αυτη δι' ής διεκρίθησαν τά πρώτα έτη της ανδρικης του ηλικίας, ήνάγκασεν αυτον να εξέλθη της όδοσ του σινηθους βίου. Μετά του σεβτικού σώματος επείστρεψεν εις Σερβίαν ως ύπαξιωματικός' επειδή όμως ενόμισεν ότι ήδικήθη ότε εγένετο διανομή νομισματοσημων τιμητικών, απήλθεν εις τά όρη ως Καϊδούκος. Ύστερότερον συνεφιλιώθη πάλιν μετά του συνταγματάρχου του Μιχαήλβιτς, και απελθών μετ' αυτου μετά την ειρήνην εις Αυστριαν εγένετο δασοφύλαξ της μονής του Κρουσεδόλου. Δέν ήρεσκεν όμως αυτώ να μένη δια παντός εν Αυστρια, και επειδή δέν ειχε τι να φοβηθή εν Σερβία υπό τον Χατζή Μουσταφάν, επείστρεψε πάλιν, και ήρχισεν εκτοτε να μετερχήται τή εμπόριον των χοίρων. Η τυραννική διαγωγή των Αιδών παρεσύρεν αυτον εις την επανάστασιν εις την όποιαν διεκρίθη τοσοούτον.

Λίαν παράδοχος ήν ο άνθρ ούτος. Επ' ήμέρας όλοκληρούς ελάθητο ουδέ λέξιν προφέρων και δάκνων τους όνυχάς του. Ενίοτε όταν ήθελε τις να τώ αποτινή τον λόγον έστρεφε την κεφαλήν προς άλλο μέ και ουδέμιαν άπάντησιν έδιδεν.

Πίνων οίνον εγένετο όμιλητικός, και γινόμενος εύθυμος έχόρευε τον εθνικόν χορόν.

Κατεφρόνει πᾶσαν πολυτέλειαν και επίδειξιν, και κατά τās ήμέρας της μεγαλειέτας ευτυχίας του έβλεπε τις αυτον φέροντα τās παλαιάς και κυανάς άναξυρίδας, την τετριμμένην βραχιάν σισύραν του και την τούς πᾶσι γνωστήν μαυρήν μίτραν. Καί την

Θυγατέρα του έβλεπον, εν ή ο πατήρ της ειχεν ήγεμονικην εξουσίαν, να φέρη μόνη τή άγγελίαν του ύδατος, όπως και αι λοιποι νεάνιδες του χοίριου. Καί εν τούτοις παραδόξως πωσ δέν ήτο άρχισθητος εις τή όεληγητρα του χοουού.

Εν Τοπόλη ήδύνατο τις να τον ελάσθη ως χωρικόν. Μετά των Μόμκων του έχέρσον μέρος δάσους, ή έστρεφε τή ύδωρ προς μύλον τινα, άλλοτε πάλιν ήλίσυεν εν τώ βέύματι της Ιαζενίτζης, άλλοτε, ήροτρίαζε και ειργάζετο εις τούς άγρούς, τή δε βωσσοικόν του παράστημον κατέστρεψεν ότε έβετε κύκλον περιπίθον τινα. Εν τή μάχη ήν μόνον πολεμιστής. Πλέποντες τούτον οι Σέρβοι έρχόμενον εν' μέσω των Μόμκων του ενθεαβρόνοντο, και ήτον εύκολον να τον γνωρίσωσιν εκ του λίαν ύψηλου αναστήματος' ήν δισχόνος και είχε πλαταις όμους, προσέτι και μεγάλην ούλην επί προσώπου, οι δε βαθείς και μικροί όφθαλμοί του εζετόξευον φλόγας. Επήδα από του Ιππου διότι επροτίμα να μάχεται πεζός, και τή διαστραμμένην έχων την δεξιάν του ενεκα πληγής, ήν έλαβεν ως Καϊδούκος, μετεχειρίζετο όμως θαυμασίως τή τουφεκίον. Όπου ενεφανίζετο ενέπνεεν εις τους Τούρκους φόβον, και ενόμιζον πάντες ότι άφέντως ή νίκη ήθελεν εισθαι μετ' αυτου.

Εν ειρήνη έφάνετο άγαπών, ως προείπομεν την τακτικην διεξγωγήν των υποθέσεων και τή γραφεια, άν και δέν ήδύνατο να γράψη' προθύμως άφινε τή πράγματα να διατρέχοσι την πορείαν των και εν αυτη ήν μακρά, άλλ' άν τις ποτε ενόχλει αυτον, αυτός μόνος εζήσκει την δικαιοσύνην βιαίως και όμωσ. Ο μόνος αδελφός του βασιζόμενος επί του όνοματός του ειχε μεγάλην πεποιθισιν εις την επιβρόήν αυτου, διό και τον επετήρει πολύ' ότε δε τέλος εδίασε νέαν τινά, και οι σύγγενες της παρεπονούντο μεγαλοφώνως, λέγοντες ότι ενεκα τοιούτων πράξεων επανέστησαν κατά των Τούρκων, τοσοούτον ήγκανάκτησεν, όστε διέταξε ν' απαγχονίσωσιν εις την θύραν της οικίας, ενεκα της βιαιοπραγίας ταύτης, τον μόνον αδελφόν του και τον όπολον ήγάπα, προσέτι δε απηγόρευσε εις την μητέρα του να τον κλαύση.

Άλλος τε όμως ήν άγαθός, άλλ' έπίστευσεν εύκόλως εις ό,τι κακόν ελεγέ τις δι' άλλον, και εν όλίγον πρότερον ειχε βεβαιωθή περι του εναντίου' άν δε άπαξ ήρεθίζετο και ώργίζετο ουδεις πλέον ήδύνατο να τον καταπραύνη. Δέν ήργοπόρει να ειπή εις τους Μόμκουσ του « φονεύσατε αυτην » αυτός εφόνευσεν τον αντίπαλόν του και ουδενός εφείδετο. Τόν Κνεζον Θεοδόσιον, άν και έχρειώσεται εις αυτον τή αξιωμα του, τον εφόνευσεν. Μετά την πράξιν εκλασε και έλεγεν « Λε τιμωρήση ο Θεός τον αίτιον της εαδος. » Εκδικητικός όμως δέν ήτο. Ότε άπαξ έσυγχώρει έλασμένει πλέον και αυτās τās προς αυτην προσβολάς.

Δεν είναι του παρόντος ν' ακολουθήσωμεν τὰ σχέδια καὶ τοὺς διαφόρους σκοποὺς, ὅπως ἐσχηματίζοντο ἐν τῇ παραδόξῳ ταύτῃ στιγμή, καθ' ἣν ἐφαίνετο ὅτι μόνον τρεῖς μεγάλαι δυνάμεις ὑπῆρχον, ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ῥωσία, ν' ακολουθήσωμεν λέγω ταῦτα καὶ καθ' ἕσπον μόνον ἀναφέροντο εἰς τὴν Τουρκίαν, καὶ μάλιστα ἀπ' οὗ δὲν ἐβήσαν εἰς οὐδὲν ἀποτέλεσμα· ἡμεῖς ἐνδιαφέρομεν μόνον νὰ ἐξετάσωμεν τὰς περιστάσεις ὑπὸ τὰς ὁποίας οἱ Σέρβοι ἐξηκολούθησαν τὴν κατὰ τῆς Πόλης πόλεμον.

Λύται ἦσαν σχεδὸν αἱ αὐταὶ ὡς καὶ πρότερον.

Ἡ διχόνοια μεταξὺ Σουλτάνου ἐπιζητιῶντος μεταρρυθμίσεις καὶ τῶν ἐπαναστατικῶν πολιτικῶν τε καὶ στρατιωτικῶν δυνάμεων τοῦ κράτους, ἐξ ὧν τὸ κίνημά των παρήχθη δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ βοηθήσῃ αὐτοῦς. Νῦν ἐπέπεσε κατ' αὐτῶν ἅπαν τὸ ἀρχαῖον ἐθνομικτικὸν σύστημα, ὑπερ ἐπεβλήθη αὐτοῖς καὶ εἰς τὸ ὅσον ὄφειλον ν' ἀντισταθῶσιν.

Ἐκ τουναντίου, ὅτε ὁ πάσης ἐξεβόλετο πάλιν τὸ 1809 ὡς ἔπρεπε νὰ συμβῆ ἀναγκαστικῶς, εἶχον συμμάχους β.βαίους τοὺς Ῥώσους. Ὅποιον δ' ἐπιβόλαζιν εἶχον κατὰ τῶν Τούρκων, ἐὰν αἱ ἡγεμονεῖαι ἔμενον διὰ παντός εἰς τοὺς Ῥώσους κατὰ τὴν ἐν Ἐρζερούτῃ συνθήκην.

Ἀλλὰ προσέτι νῦν ἦσαν βέβαιον ὅτι ὁ Ναπολεὼν, ὅστις κατέλαβεν τὰς παραλίαις χώρας δὲν ἐσκόπευε νὰ ἐπιτεθῆ πλέον κατ' αὐτῶν, καὶ συνεπείρ τούτου τὰ πυροβόλα τῶν Βοσνίων δὲν ἤθελον ὑπερταῖσθαι ὡς ἄλλοτε ὑπὸ Γάλλων πυροβολιστῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ.

Πόλεμος τοῦ 1809 καὶ 1810.

Ἐπέκτασις τῶν ὁρίων.

Τὸ ἔργον ὑπερβῆ τὰ παρὰ τὴν Σιενίτζαν, ὑψηλὰ ἔργα ὅπως φθάσῃ κατὰ πρότερον εἰς τοὺς ἀπομακρυσμένους ἐμποδίζοντας, τοὺς κατοικοῦντας ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἔδρῃ τοῦ Σερβικοῦ κράτους παρὰ τὸν Ῥάσαν καὶ παρὰ τὸν Διμ ἀνωτέρω τῆς εἰς τὸν Δρίναν εἰσβολῆς του.

Οἱ Τούρκοι ἀνταπαρτάχθησαν ἐναντίον αὐτοῦ μετὰ δυνάμεις ἰσχυρὰς· ἐν θέσει ἐπιτηδείας ἐπὶ τοῦ ὄρους Σουβοδόλου, ἔθιν ὑπάρχουσιν ἐκτενεῖς πεδιάδες ἐφ' ὧν δύναται τὸ τουρκικὸν ἰπτικὸν εὐχερῶς νὰ ἐνεργήσῃ. Ὁ Καραγεώργης, ὅστις μὴ ἔχων ἰπτικὸν ἀπέφυγεν αἰετοῦς τὰς πεδιάδας, εἶδεν ἐνταῦθα μετὰ τρόμου ὅτι περικυκλώθη. Ἀμέσως συνήρτισεν τὸν νεωστὶ ὀργανισθέντα στρατὸν του περὶ τὰ πυροβόλα, ἀλλ' οὗτος δὲν τὸν ἔσωσεν. Εὐτυχῶς εἶχε καὶ αὐτὸς ἰπτεῖς τινας, ἐξ ὧν ὁ Βούλας Πιλιτς ἐκ Σμετρέβου συνέτεινε μεγάλως εἰς τὴν νίκην διὰ τολμηροῦ

καὶ περιζώσας προσέβαλεν ἰσχυρῶς τὰ παρὰ τῇ ποταμῷ κείμενα φρούρια, τὴν Περγίαν, τὴν Γιάγκαν τὴν Σρεβνίτζαν καὶ τὸ κατὰ τι ἀπωτέρω κείμενον Πισεγράδιον, καὶ εἶτα μετὰ τῆς κυρίας δυνάμεως προσέβη ἐπὶ τῶν βοσνιακῶν ὄρεων. Οἱ Τούρκοι καὶ τοὶ ἀντίστηται γενναίως ἠναγκάσθησαν ἕμως νὰ ὑποχωρήσωσιν. Ἐνταῦθα ἐφρονέθη ὁ Νέγκος Ὁρούγδοιτς, περὶ οὗ πρῶτα εὐνοεῖται ἀσμά τι, συγγὰ δὲ μετὰ ταῦτα ὁ Λουκάς Λαζάρεβιτς εἶδειε τὸ ξίφος, ὑπερ ἔφερον ἐκεῖνος μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς «Κάρολος ΣΤ'». Καθ' ἕσπον ἐπροχώρουν οἱ Σέρβοι ἐπαναστάτουσιν οἱ βόσνιοι βραγιάδες ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς ἀνδρας ἐνδόξους, ὡς τὸν Κνέζον Ιβάν, ὅστις ἐξηγόρευεν ἄλλοτε ποτε τοὺς αἰχμαλώτους τοῦ Κουλίνου.

Ὁ Καραγεώργης προητοιμάσθη εἰς ἔτι τολμηροτέραν ἐπιχείρησιν.

Διαισθῆται ἀριστος ποιητικῆς ἔπαινος τοῦτε Πλαδικὰ τοῦ Μοντενέγκρου διὰ τὴν ἐμύνοιαν καὶ τὴν γενναίτητα τῶν Σέρβων, πρὶ τῶν ὁποίων τὰ τουρκικὰ τζαμιά πίπτουσι καὶ οἱ λύτται ὑποχωροῦσιν, ἔπαινος διὰ τὸν Καραγεώργην, ὅστις ἐπανεφέρει τὴν σημαίαν τοῦ αυτοκράτορος Νεμανγιτςου, καὶ τὸν ἑπιπλοὺν στέφουσιν αἱ Πίλαι. ἔπαινος ἐν δύναιται νὰ ἀποκτήσῃ οὐχὶ διὰ χρυσοῦ ἀλλὰ διὰ μεγάλων ἔργων. Καὶ ἕμως ὁ ἦρος δὲν ἀρκεῖται ἔτι εἰς τὴν ἀπόκλισιν τῆς ἀποκτηθείσης εὐτυχίας ἀλλ' ἐπεχείρησε προσέτι νὰ διώξῃ τοὺς Τούρκους καὶ ἐκ τῆς Βοσνίας καὶ τῆς Ἐρζεγοβίνης, καὶ νὰ ἐνωθῆ εἶτα μετὰ τοῦ Μαυροβουνίου, ὑπερ πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων καθησυχάζει ἐν μέσῳ Τούρκων καὶ καθολικῶν, ἀποκτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν του διὰ τοῦ αἵματος.

Καὶ πραγματικῶς οὗτος ἦν ὁ σκοπὸς τοῦ Καραγεώργη κατὰ τὸ ἔτος 1809, καὶ ἐκ τοῦ ἔργου κατὰδεῖκνυται ἡ ἀνυπομονησις, μεθ' ἧς τοῦτο ἐπεριμένετο.

Ὁ ἀρχηγὸς οὗτος ὑπερέβη τὰ παρὰ τὴν Σιενίτζαν, ὑψηλὰ ἔργα ὅπως φθάσῃ κατὰ πρότερον εἰς τοὺς ἀπομακρυσμένους ἐμποδίζοντας, τοὺς κατοικοῦντας ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἔδρῃ τοῦ Σερβικοῦ κράτους παρὰ τὸν Ῥάσαν καὶ παρὰ τὸν Διμ ἀνωτέρω τῆς εἰς τὸν Δρίναν εἰσβολῆς του.

Οἱ Τούρκοι ἀνταπαρτάχθησαν ἐναντίον αὐτοῦ μετὰ δυνάμεις ἰσχυρὰς· ἐν θέσει ἐπιτηδείας ἐπὶ τοῦ ὄρους Σουβοδόλου, ἔθιν ὑπάρχουσιν ἐκτενεῖς πεδιάδες ἐφ' ὧν δύναται τὸ τουρκικὸν ἰπτικὸν εὐχερῶς νὰ ἐνεργήσῃ. Ὁ Καραγεώργης, ὅστις μὴ ἔχων ἰπτικὸν ἀπέφυγεν αἰετοῦς τὰς πεδιάδας, εἶδεν ἐνταῦθα μετὰ τρόμου ὅτι περικυκλώθη. Ἀμέσως συνήρτισεν τὸν νεωστὶ ὀργανισθέντα στρατὸν του περὶ τὰ πυροβόλα, ἀλλ' οὗτος δὲν τὸν ἔσωσεν. Εὐτυχῶς εἶχε καὶ αὐτὸς ἰπτεῖς τινας, ἐξ ὧν ὁ Βούλας Πιλιτς ἐκ Σμετρέβου συνέτεινε μεγάλως εἰς τὴν νίκην διὰ τολμηροῦ

στρατηγήματός. Καθήμενος ἐπὶ τοῦ καλοῦ ἀρβυκικοῦ ἵππου του καὶ ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῶν Πόμικων καὶ τῶν Βεκιάρων ἄρρησε πρὸς τὸν ἐχθρὸν κράζων ὅτι οἱ Τούρκοι φεύγουσι· διὰ τούτου ἀταξίας παρελθούσης ὁ Πασσᾶς ἠττήθη κατὰ κράτος καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ κατεστράφη.

Συνεπείρ τούτου ὁ Καραγεώργης ἠδυνήθη νὰ προχωρήσῃ. Ἐκυρίευσεν τὴν Σιενίτζαν, ἧς τὰ ἐρείπια ἐδεικνύοντο εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα περιηγητὰς, καὶ ἐπροχώρησεν εἰς τὴν χώραν τοῦ Βασοβαγιτς καὶ τοῦ Δροβιναίου. Πανταχοῦ ἐπαναστάτουσιν οἱ χριστιανοὶ, καὶ ἐντὸς μικροῦ ἐφάνησαν καὶ οἱ πρῶτοι Μαυροβούνιοι ὅπως ὑποδεχθῶσι τοὺς νικητὰς ἑμοφύλους των. Τὰ πυροβόλα ἔπερ οἱ Σέρβοι ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν ἐκίνοῦν τὸν θαυμασμόν των πλέον τῶν λοιπῶν, διότι πολλοὶ ἐξ αὐτῶν οὐδέποτε εἶδον τοιαῦτα. Σέρβος Βοϊβόδας ἔμεινε μετ' αὐτῶν. Οὕτω ἀληθῶς ἐπραγματοποιήθη συγκοινωνία μεταξὺ Σερβίας καὶ Μαυροβουνίου, καὶ ἡ Ἐρζεγοβίνα ἐπανεστῆ ὅπως καὶ τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς Βοσνίας· ἠλπίζετο δὲ ὅτι ἤθελον ἐπαναστατήσῃ ἅπαντες οἱ σερβικῆς καταγωγῆς λαοὶ καὶ οἱ χριστιανοὶ ἵνα ἐπιτεθῶσι κατὰ τῶν Μουσουλμάνων. Ὁ Καραγεώργης κατὰ πρότερον διηθνήθη πρὸς τὸ Νοβιπαζάρ, ὑπερ ἐστὶ τὸ κέντρον τῶν ὄρων τῆς συγκοινωνίας, καὶ δι' οὗ διατηρεῖται ἰδίως ἡ μεταξὺ Ῥουμέλης καὶ Βοσνίας ἔνωσις. Ἐνταῦθα ἠνάγκασε τὴν φρουρὰν ν' ἀποχωρήσῃ εἰς τὸ ὑψηλότερον φρούριον, ἐφαίνετο δὲ ὅτι δὲν ἤθελε δυνήθῃ αὕτη ν' ἀντιστῇ ἐπὶ πολὺ.

Ἀλλ' ἐνταῦθα ἔλαβον ἐκ τῆς πεδινῆς χώρας εἰδήσεις λίαν δυσπρόσοι.

Τῶν Ῥώσων κωλυομένων νὰ διαβῶσι τὸν Δούναβιν ἕνεκα πλημμυρῶν, οἱ Τούρκοι εἰσέβαλον, ἐρχόμενοι ἐκ Νίσσης, εἰς τὴν σερβικὴν χώραν παρὰ τὸ Ἀλεξινάτζον μετὰ μεγάλης δυνάμεως.

Ἄλλοτε ὁ Πέτρος Δροβιναίτζος ἀνέλαβε τὴν ὑπεράσπισιν τῶν ἐπαρχιῶν τούτων· ἐπιτυχῶς καὶ ἐνδόξως, καὶ νῦν ἔτι ἦν ἐκεῖ παρῶν μετὰ μεγάλου μέρους τῶν συμπολιτῶν του· ἀλλ' ὁ Καραγεώργης, προτάσει τοῦ Μιλάδην, ἐνεπιστεύθη ἤδη τὴν ἀρχηγίαν εἰς τὸν Μιλόιαν, εἰς δὲ ὁ Πέτρος δὲν ἠδύνατο οὔτε νὰ ὑποτάσσῃται οὔτε νὰ ὑπερικήσῃ τὸ πρὸς αὐτὸν καὶ τοὺς ὀπαδοὺς του μίτος. Οὕτω ἡ μέχρι ταῦδε μόνον ἐν τῇ γερούσι ἀγαφανείσῃ ἔχθρα, μετηνέχθη νῦν εἰς τὴν χώραν ταύτην, ἧτις ἐμυθόεντες τὰ μέγιστα.

Οἱ Τούρκοι κατὰ πρότερον προσέβαλον (τὸν Ιούλιον τοῦ 1809) τὸ παρὰ τὴν Καμενιτζαν ὄχυρον, ὑπερ ὑπερασπίετο ὁ Κνέζος τοῦ Ρεσσαίου, καὶ φίλος τοῦ Πέτρου ὁ Στέφανος Σιγκελιτς, μετὰ 3000 ἀνδρῶν. Ἐν καὶ ὁ Κνέζος ἀνέστη ἡρωϊκῶς, εἶχεν ἕμως ἀνάγκην ἐπικουρίας, ἦν ἠρνήθη αὐτῷ, ἐν τῇ ἀκατανόητῳ παραφορᾷ τοῦ ὁ Μιλόγιας. Ὅτε δὲ τέλος οἱ

Τούρκοι διέβησαν τὰς τάφρους βαδίζοντες ἐπὶ τῶν ἰδίων αὐτῶν ποταμῶν, καὶ ἀναβάντες ἐπὶ τοῦ ὄχυρου συναπλάκησαν καὶ ἀνεδείκνυτο νικηταί, ἀπλησίθη ὁ Στέφανος καὶ μὴ θέλων οὔτε ζῶν οὔτε νεκρὸς νὰ πέσῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἐνέβαλε πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα καὶ ἀνέτρεψε τὸ ὄχυρον, συνταφεῖς οὕτω ὑπὸ τὰ χόματα τούτου μετὰ τε φίλων καὶ ἐχθρῶν.

Οἱ Τούρκοι οἰκοδομήσαντες πύργον ἐπὶ τῆς ἐδοῦ, μετὰ τῶν λίθων, ἔκτιζον καὶ τὰ κρῆνα τῶν ἐκεῖ πεσόντων Σέρβων.

Μετὰ τοῦτο οἱ εἰσβάλλοντες δὲν εἶρον πλέον ἀντίστασιν. Ὁ Μιλόγιας, ὅστις ἐν τῇ κενόδοξῳ αὐτοῦ οἴησιν ἠλπίζε νὰ κυριεύσῃ τὴν Νίσσαν καὶ νὰ διαμένη τοῦ λοιποῦ εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἠναγκάσθη νῦν ὑπὸ τῆς ὑπερέτας δυνάμεως τῶν ἐχθρῶν νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ ἐκ τῶν ἰδίων ὄχυρῶν, καὶ ἐγκαταλείπων πυροβόλα καὶ σκεῆθ' ἐκαταφύγη εἰς τὸ Δελιγράδιον. Ὁ Πέτρος Δροβιναίτζος ἐπιστρέφων ἐξ ἐπιδρομῆς ἔμαθε τὰ συμβαίνοντα, μὴ ἐπιθυμῶν δὲ νὰ διακινδυνεύσῃ ὑπὲρ τοῦ Μιλοῦ διέλυσε τοὺς περὶ αὐτὸν λέγων αὐτοῖς νὰ σώσωσιν ἑ, τὴν δύναται.

Ὁ Καραγεώργης εὐρισκόμενος πρὸ τοῦ φρουρίου τοῦ Νοβιπαζάρ καὶ λαθῶν τὰς εἰδήσεις ταύτας, ἠναγκάσθη ἕνεκα τοῦ ἰδίου κινδύνου νὰ παύσῃ προχωρῶν εἰς τὴν ἐχθρικὴν χώραν. Ἀμέσως δ' ἀπέστειλε τὸν Κνέζον Σίμαν ἐκ Βοσνίας καὶ τὸν Μιλέγκον, ὅστις ἐπολιόρκει βοηθούμενος ὑπὸ τῶν Ῥώσων τὸ Κλάδοβον, εἰς τὸν Μοράβαν μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ στρατοῦ, διέλυσε τὴν πολιορκίαν, εἰς ἣν ἐνησοχλεῖτο, καὶ ἐγκαταλείψας τὰ ἐν Σιενίτζῃ ὄχυράματά του, ἤρχισεν ἄνευ ἀναβολῆς τὴν ὑποχώρησιν, μὴ θέλων νὰ χρονοτριβήσῃ οὐδὲ χάριν τοῦ Βοϊβόδα ἐκεῖνου, δὲν ἔπεμψεν εἰς Μαυροβούνιον. Οὕτω ἔφθασεν ἐγκαίρως εἰς τὴν διακινδυνεύουσαν χώραν, ὅπως πέμψῃ στρατόν τινα εἰς Κιουπρίαν, ἣν κατέχων ἠδύνατο τοῦλάχιστον νὰ διατηρηθῇ εἰς πᾶσαν περιστάσιν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Μοράβα· ἐκεῖθεν ἀπῆλθεν εἰς Δελιγράδιον. Ἐν καὶ ἐνταῦθα ἐβήσῃ καὶ ὁ Μιλέγκος, ἐπειδὴ ἕμως οἱ Σέρβοι καθ' ἀπάσας τὰς μάχας ἠττήθησαν, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κιουπρίαν. Ἐνταῦθα διεδόθη ὅτι οἱ Σέρβοι εἶχον ὑποστῆ ἐκεῖ μείζονα φθορὰν ἢ ὅτι ἀληθῶς ὑπέστησαν, καὶ ἕνεκα τῆς φήμης ὅτι κατεστράφησαν ἐντελῶς καὶ ὅτι μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ στρατοῦ ἐπέστρεψαν εἰς Σουμαδίαν δι' ἄλλης ὁδοῦ, ἐνόμισαν καλὸν οἱ ἐν Κιουπρίᾳ μέινοντες ἀρχηγοὶ, ὁ Ράδιτς καὶ ὁ Ιόκιτς, ἀνδρες δοκιμασμένης ἰκανότητος, νὰ καταστρέψωσι τὰ ὄχυράματά των. Ὁ Ράδιτς ἐνησοχλεῖτο ἔτι τὴν σιγμὴν καθ' ἣν ἐφθασεν ὁ Καραγεώργης, νὰ διαβιβάσῃ εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην τοῦ Μοράβα τὰ πυροβόλα καὶ τὰ πολυμοφώδια ἕσα ἠδύνατο νὰ λάβῃ μεθ' ἑ.

εαυτού, τὰ δὲ λοιπὰ νὰ βοῦτζη εἰς τὸν ποταμὸν, ὁ δὲ Ἰόνιτζ νὰ καταστρέψῃ τὰ ὄχυράματα. Οὕτως ὁ Καραγεώργης βλέπων ἰδίους ἄρμασι καταστρεφόμενα ὑπὸ τῶν φλογῶν τὰ ὄχυράματα ἐκεῖνα, δι' ὧν ἤλπικε νὰ υπερασπισθῇ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Μοράβα, ἐπυροβόλησεν ἐργισθεῖς κατὰ τοῦ Ἰόνιτζ. Ἀλλὰ τὰ γενόμενα οὐκ ἀπεγένοντο διὰ τοῦτο, καὶ ἠναγκάσθη ἐν νυκτὶ ν' ἀπέλθῃ εἰς τὴν Ἰαγοδίναν.

Καὶ ὁ Βέλγικος δὲν ἠδυνήθη νὰ διατηρηθῇ ἐν Βανίξ οὐ μακρὰν τοῦ Ἀλεξάντζου. Ἰδὼν δὲ ἡμέραν τινα τὰς σημαίας σερβικοῦ στρατοῦ, ὅστις ἤρχετο εἰς αὐτὸν ὡς ἐπικουρία, ἐτόλμησε ν' ἀπέλθῃ πρὸς αὐτὸν διὰ μέσου τῶν Τούρκων, ὅπως συμφωνήσῃ μετὰ τούτου περὶ κοινοῦ σχεδίου ἐπιθέσεως, καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τοὺς περὶ ἑαυτὸν διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ. Ἀλλ' ἄπαντα ταῦτα ἀπέβησαν μάταια, ἢ ἐπικουρία ἦν ἀσθενὴς καὶ ἡ Βανίξ δὲν διετηρεῖτο πλέον. Ὁ Βέλγικος ἠκέσθη νὰ λάβῃ μεθ' ἐαυτοῦ ἀνδρείους τινας, μεθ' ὧν διεσώθη διελθὼν διὰ μέσου τοῦ τουρκικοῦ στρατοπέδου.

Μετὰ τοῦτο ἄπασα ἢ πρὸς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Μοράβα χώρα μέχρι τοῦ Ποσσαρεβιάτζου ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων· οἱ κάτοικοι ἔφυγον οἱ δὲ Τούρκοι ἐφόνευσαν καὶ διέπραττον τὰ αἰσχίστα. Οἱ μὴ δυνάμενοι νὰ φθάσωσιν εἰς Σουμαδίαν, κατέφυγον εἰς τὰ ὄρη τοῦ Ὄμολιου καὶ τοῦ Πεκέρου. Ὁ Ροδοφιτικὸν ἐνόμισε τότε ὅτι δὲν ἦτο πλέον ἀσφαλὴς ἐν Πελιγραδίῳ, καὶ πυνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Πέτρου Δοβρινιάτζου διέβη τὸν Δούναβιν. — Ἦδη οἱ Τούρκοι παρεσκευάζοντο νὰ εἰσχωρήσωσιν εἰς τὰς ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Μοράβα χώρας, καὶ ἰδίως ἤθελεν ὁ Γουσαντζ Ἄλῆς νὰ πραγματοποιήσῃ ὅτι ἠπέλιθε, δηλ. νὰ ἐπιστρεφθῇ τὸν Μάζουρ Γεώργιον εἰς Γοπάλαν.

Οἱ Σέρβοι ἐκίνησαν πάντα λίθον ὅπως ἐμποδίσωσι τοῦτο, καὶ ἀντικρὺ τοῦ Ποσσαρεβιάτζου, κατὰ τὸν κάτω Μοράβαν, ἦσαν ὁ Μιλάδαν, ὁ Κνέζος Σίμας καὶ ὁ Βούτζας, ὁ δὲ Καραγεώργης, ὠχίρωσε τὸ παρά τὴν Ἰαγοδίναν ὄρος Δίπαρον.

Ἀλλὰ καὶ τούτων οὕτως ἐχόντων ἠδύνατό τις ν' ἀμφιβάλλῃ περὶ τοῦ ἀποτελέσματος, ἐὰν τέλος δὲν ἤρχετο εἰς βοήθειαν τῶν Σέρβων ἢ συμμαχία ἐκείνη ἦν συνήψαν.

Τὸν Ἀύγουστον τοῦ 1809 ὁ ρωσικὸς στρατὸς διέβη τὸν κάτω Δούναβιν· τὸ ἐν φρούριον μετὰ τὸ ἄλλο ἔπιπεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ· οἱ δὲ Τούρκοι ἠναγκάσθησαν ν' ἀποσύρωσιν ἐκ τῆς Σερβίας μέρος τοῦ στρατοῦ τῶν. Οὕτω ἠδυνήθησαν οἱ Σέρβοι νὰ λάβωσιν ἀναφυγὴν, καὶ κατώρθωσαν οὐ μόνον ν' ἀποκρούσωσι τὰς προσβολὰς τοῦ Γουσαντζ Ἄλῆ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐκδιώξωσιν αὐτὸν ἀπὸ τῆς χώρας, ἣν κατείχε· προσέτι δὲ ἦσαν ἀρκούντως ἰσχυροὶ ὥστε ν' ἀποκρούσωσι καὶ τοὺς Βοσνίου, οἵτινες προσέβαλλον τὴν

Λοσνίτζην. Τὴν ἀπώλειαν τῶν ἀνθρώπων, ἣν ὑπέστησαν ἀνεπλήρωσαν δι' ἐκεῖνο, οἵτινες ἐπανεστήσαν ὑπὲρ τῶν Σέρβων καὶ κατὰ τὴν ὀπισθοχώρησιν τούτων διέβησαν ὁμοῦ μετ' αὐτῶν τὸν Δρίναν. Τούτους παρεχώρησαν χώραν πρὸς διαμονὴν ἐν Κιστόγῳ.

Καὶ οὕτω πάλιν ἐσώθησαν, διατηρήσαντες μάλιστα καὶ μέρος τῶν χωρῶν, ἃς κατέλαβον πέραν τῶν ἀρχαίων ὄριων· ἀλλ' ἐν γένει ἡ κατάστασις ἐν ἧ εὐρίσκοντο δὲν παρεῖχεν ἀσφάλειαν.

Ἄν οἱ Σέρβοι πρότερον εἶχον νὰ πολεμήσωσι μόνον πρὸς Δαΐδας καὶ εἶτα πρὸς στρατοὺς, οἵτινες κατ' ἐντολὴν τοῦ Σουλτάνου ἐπύρροντο κατ' αὐτῶν, νῦν ἕνεκα τῆς ἀποπειρᾶς τοῦ νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὰ πλησίον Πασσαλίκια, ἐπέτεσον εἰς ἀγῶνα πρὸς αὐτὰς τὰς ἰδίας δυνάμεις τῶν Πασσαλίκιων τούτων, καὶ οἱ Πασσάδες ἐπολέμουν πρὸς τὸν σερβικὸν λαὸν ἕνεκα ἀτομικῶν, ὡς εἶπεν, λόγων.

Ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν Σέρβων ἐξέλειψε πλέον ἡ ἐσωτερικὴ ἁμόνοια ἕνεκα τοῦ κακοῦ τέλους τῶν τελευταίων ἐπιχειρήσεων.

Οἱ ἀντίζηλοι τοῦ Καραγεώργη ἀπέδιδον τὸ σφάλμα εἰς αὐτὸν, λέγοντες ὅτι ἐπειδὴ αὐτὸς δὲν ἠγάπα τοὺς Ρώσους διὰ τοῦτο οὗτοι ἐδοθήσαν τόσον ἀλίγον αὐτοῦ.

Καὶ ἐτι σημαντικώτερον ἦτο τὸ ὅτι ὁ Καραγεώργης ἐκ νέου ἐφοβεῖτο τὴν μετὰ τῶν Ρώσων συνενόησιν τῶν ἀντιπάλων του, καὶ ἕνεκα τούτου ἐσκέφθη πραγματικῶς νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἐπρότεινε δὲ τοῦτο ἐπιστήμως εἰς τὴν δύναμιν ταύτην.

Καὶ δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι αἱ προτάσεις αὗται εὖρον ἐκεῖ ἠχώ τινα. Διότι ὅτε τὸ 1809 ἡ Αὐστρία ἠναγκάσθη νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τοῦ Ναπολέοντος, διὰ τὰς μεγάλας ζημίας, ἃς ὑπέστη πάλιν, εἶχε πολιτικούς ἄνδρας, οἵτινες πεπεισμένοι ὄντες ὅτι ἐντός μικροῦ ἤθελεν αὐτὸς ἐπέλθῃ εἰς τὴν μάστιγα πόλεμος μεταξὺ Ρωσσίας καὶ Γαλλίας, ἐσκέπτοντο ἀπὸ τοῦδε περὶ τοῦ μέρους ὅπερ ἔπρεπε νὰ λάβωσιν. Ἐνόμιζον ὅτι δὲν ἦτο ἀδύνατον ν' ἀποζημιωθῶσι διὰ τὰς ἐν Γαλλικῇ ἀπωλείας τῶν διὰ κτήσεων κατὰ τὸν μέσον Δούναβιν, ὑποτιθεμένου ὅτι ἠδύνατο ν' ἀποδώσωσιν εἰς τοὺς Τούρκους τὴν Βεσσαραβίαν ἢ τὴν Κρμαίαν, καὶ τότε ἤθελεν εἶσθαι λίαν ἐπιθυμητὴ ἐκούσια ὑποταγὴ τῆς Σερβίας εἰς αὐτούς.

Ἠδύνατο ὁμοίως τοῦτο νὰ συμβῇ ἐκ μέρους τῶν Σέρβων ;

Πρὸ τοῦ ἐτους ἤδη εἶχον σκεφθῇ περὶ τούτου σπουδαίως· ὁ Καραγεώργης καὶ ὁ Μιλάδαν, ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν ἀείποτε ὅτι ἡ ρωσικὴ ἐπιβροχὴ βοηθεῖ τοὺς ἀντιπάλους τῶν, ἦσαν τότε διατεθειμένοι πρὸς τοῦτο, ἐφαίνετο ὅμως ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐκτελεσθῇ, ἐπειδὴ τὸ ἔθνος εἶχεν, ὡς εἶπεν πολέμηκην ἀδελφοποιεῖν μετὰ τῶν Ρώσων συνολογήσει·

καὶ ῥώσος ὑπάλληλος ὑπῆρχεν ἐν τῇ κράτει. Νῦν ὅμως ὅτε οὗτος ἀνεχώρησε, καὶ διέτρεξαν μεγίστους κινδύνους, οὐδέως ὑπὸ τῶν Ρώσων βοηθηθέντες, ἦν τοῦτο πιθανώτερον, καὶ, ὡς προσέπομεν, ὁ Καραγεώργης, ὅστις τὸ 1808 τὸ ἐνόμιζεν ἀδύνατον, νῦν ἐσκέπτετο περὶ τούτου.

Ἀλλ' ἀναμφιβόλως ἡ Αὐστρία ἔπρεπε νὰ δεῖξῃ σταθερὰν ἀπόφασιν, καὶ νὰ προστατεύσῃ τὴν Σερβίαν ἰσχυρῶς καὶ μετὰ ζήλου. Αἱ ἰδέαι ὅμως ἐκεῖνοι ἦσαν παρατηρήσεις μόνον τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου πολιτικοῦ ἀνδρὸς, τὰ δὲ πράγματα δὲν εἶχον ὀριμαίνει ἐτι ἀρκούντως, ὥστε ἡ αὐτοκρατορικὴ αὐτὴ ν' ἀποφασίσῃ νὰ ἐνεργήσῃ ἀπροκαλύπτως περὶ τούτου, ἢ νὰ τολμήσῃ νὰ παραδεχθῇ τὰς προτάσεις τοῦ Καραγεώργη.

Καὶ ἐξ ἄλλου μέρους ἡ Ρωσσία ἐφρόντιζεν ὥστε νὰ παύσῃ ἢ πρὸς τὴν Αὐστρίαν τάσις. Ἐν τῇ διακηρύξει δι' ἧς ἤρχισε τὸν πόλεμον τοῦ 1810 ὁ νέος ῥώσος στρατηγὸς Καμένσκι, οὐ μόνον ἀνόμαζεν ἰδιαιτέρως τοὺς Σέρβους ἀδελφοὺς τῶν Ρώσων, ὁμοφύλους καὶ ὁμορθήσκους, καὶ ὑπέσχετο αὐτοῖς ὑπεράσπισιν, ἀλλὰ προσέτι ἀνέφερεν ὀνομαστὶ καὶ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Καραγεώργη. Τοῦτο ἤρκει ὅπως καθήσυχάσῃ αὐτὸν, ὅστις ἔβλεπε διὰ τοῦτου τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀναγνωρίζομένην. Καὶ ἐκεῖνοι οἵτινες ἤθελον νὰ λέγωνται κυρίως φίλοι τῶν Ρώσων δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ μὴ θέλωσι νὰ ὑπακούωσιν εἰς αὐτόν. Ἐκτὸς τούτου, ἂν καὶ εἶχον διάφορα πάθη μεταξὺ τῶν, ἄπαντες ὅμως κατὰ τὸ νέον ἔαρ ἠσθάνοντο ἐπιθυμίαν ἵνα πολεμήσωσι πρὸς τοὺς Τούρκους.

Οὕτω τὸ 1810 ἐπανελήθη ὁ πόλεμος παρὰ τῶν Ρώσων, τὸ δὲ πρῶτον σχέδιον τῶν Σέρβων ἦν νὰ προσπαθήσωσι σοβαρῶς νὰ κατακτήσωσι τὴν Κράϊναν, δι' ἧς ἠδύνατο νὰ διατηρήσῃ τὴν μετὰ τῶν Ρώσων συγκοινωνίαν.

Τὸ καλλίτερον μέρος τοῦ στρατοῦ τῶν Σέρβων, 4500 πεζοὶ καὶ 1500 ἵππεις, ἄπαντες ἄνδρες ἐγκρατοὶ, δι' ὧν ἤθελεν νὰ δώσωσιν εἰς τοὺς συμμάχους, τῶν, μεθ' ὧν ἤθελεν συμπολεμήσει, καλὴν ἰδέαν περὶ ἑαυτῶν, εἰσέβαλον εἰς τὴν Κράϊναν. Ὁ Πέτρος Δοβρινιάτζος κατώρθωσε ν' ἀνατεθῇ εἰς αὐτὸν ἡ ἀρχηγία τοῦ στρατοῦ τούτου. Ὅτε δ' ἐφάνησαν οἱ Ρώσοι ὑπὸ τὸν Ζούκκατον, οὗτοι εἶχον προχωρήσει ἀρκούντως. Τὸ Νεγοπίνον καὶ ἡ Βέρσα Παλάγκα εἶχον κυριευθῇ, τὸ δὲ Κλάδοβον ἐπολιορκεῖτο.

Ἐν τούτῳ ὅμως καὶ οἱ Τούρκοι εἶχον τελειώσει τὰς προπαρασκευὰς τῶν, καὶ ἐν ᾧ ἀνθίσταντο διὰ μεγάλης δυνάμεως εἰς τὸν κάτω Δούναβιν κατὰ τῶν Ρώσων, εἶχον ἐτι τὰ μέσα νὰ προσβάλωσι τὴν σερβικὴν χώραν ἐκ δύο μερῶν.

Πρὸς τὸν Μοράβαν εἰσέβαλεν ὁ νέος Πασσάς τῆς Νίσισης, ὁ Κουράϊδ, μετὰ 30,000 ἀνδρῶν. Καὶ ἦν

κατὰ ποσοῦτο μᾶλλον ἐπικίνδυνος καθ' ὅτι ἐπολέμει δι' ἄλλης μεθόδου ἢ οἱ προγενέστεροι αὐτοῦ. Οὐτός δὲν διέμεινεν ἐπὶ μακρὸν εἰς τὸ ὄχυράμα ἐκεῖνο τοῦ Δελιγραδίου, ὅπερ τοσαύτας δυσκολίας πάντοτε παρέσχεν, ἀλλ' ἀφείλε μέρος τοῦ στρατοῦ του, ὅπως περικυκλώσῃ αὐτὸ, ἐπροχώρησεν ἐξ ἄλλου μέρους ἐκυρίευσεν τὸ Κρουσεβιάτζον καὶ ὄχυράμα τι παρὰ τὸν Ἰασσίκαν, καὶ ἤρχισε νὰ λεηλατῇ τὴν χώραν καθ' ἀπάσας τὰς διευθύνσεις. Αὐτὸ ἦν ἀναμφιβόλως ἡ μεγίστη ἐχθροπραξία, ἣν ἠδύνατο νὰ διαπράξῃ. Οἱ ἐν τῇ λεηλατουμένῃ χώρᾳ κατοικοῦντες Σέρβοι ἐγένοντο ἀνυπόμολοι, καὶ μὴ θέλοντες νὰ κατέχωσι πλέον τὰ ἀνωφελῆ κατασταθέντα ὄχυράματα ἀπῆλθον εἰς τὰ χωρία τῶν ὅπως σώσωσι τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα τῶν. Τῶν Κρουσεβιάτζων καὶ Λεβατζίων διαλυθέντων, τοῦ Κραγογιεβιάτζου ἀπειλουμένου, καὶ τῶν κατοίκων τῆς ἐπαρχίας ταύτης, οἵτινες υπερασπίζοντο τὸ Δελιγράδιον, σκεπτομένων ν' ἀπέλθωσιν οἴκαδε, ἐφοβήθη ὁ Καραγεώργης μὴ συμβῇ καὶ πάλιν ὅτι καὶ τὸ παρελθὸν ἔτος. Κατέχομεν τὴν ἐπιστολὴν, δι' ἧς οὗτος προσκαλεῖ τὸν Πέτρον Δοβρινιάτζον νὰ ἔλθῃ πρὸς αὐτόν. « Ἢ αὐτὸς νὰ ἔλθῃ μεθ' ἀπάσας τῆς δυνάμεώς του, ἢ νὰ παρακινήσῃ τοὺς Ρώσους νὰ πέμψωσι μέρος τοῦ στρατοῦ τῶν πρὸς αὐτούς. Ἐν ἐκ τῶν δύο! Καὶ ν' ἀποφασισθῇ ἀνευ ἀναβολῆς ἢ τὸ ἐν ἧ τὸ ἕτερον. Τὶ ὀφείλει νὰ ἐχῇ τις τὸ Κλάδοβον, εἴταν ἐνταῦθα ἤττηθῇ. Δὲν πρέπει νὰ περιμείνωσι καὶ ἄλλην ἐπιστολὴν ἀλλ' ἀμέσως νὰ κινήσωσι, καὶ ἡμέραν καὶ νύκτα βαδίζοντας νὰ σπεύσωσι, διότι τὸ πᾶν διακινδυνεύει. »

Συνεπεία τούτου ὁ Ζούκκατος ἀνευ ἀναβολῆς ἐπεμψεν πρὸς τοὺς ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ ὄντας 3,000 Ρώσους, ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ συνταγματάρχου Ὁ Ρούρκου. Ὁ Βέλγικος ἐχρησίμειν αὐτοῖς ὡς ὀδηγός, καὶ οὐ μακρὰν τοῦ Ἰασσίκαν ἀπῆλθον τοὺς Σέρβους ἐπὶ τῶν ὄρεων, οἵτινες ἀναλαβόντες θάρρος κατέβησαν εἰς τὴν πεδιάδα.

Μετ' εὐαρεσκείας εἶδε τοῦτο ὁ Κουράϊδ Πασσάς, ὅστις εἶπεν εἰς τοὺς Τούρκους του· « ἀείποτε παραπονείσθε ὅτι δὲν δύνασθε νὰ ἀπαντήσητε τοὺς Σέρβους εἰς τὴν πεδιάδα. Ἰδέτε! ἐνταῦθα εἶναι πεδιάς, καὶ ἐνταῦθα εἶναι οἱ Σέρβοι. Ἐμπρὸς λοιπόν νῦν θέλωμεν ἰδεῖ ἐὰν εἰσθε ἄξιμοι νὰ τρώγητε τὸν κροτὸν τοῦ Σουλτάνου. » Οὕτω προσέβαλε τοὺς τε Ρώσους καὶ τοὺς Σέρβους. Ἐν τούτοις τὸ ρωσικὸν τετράγωνον ἐφαίνετο ἀδιάσπαστον, καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην αὐτοῦ, ὡς εἰ προφυλαττόμενοι παρὰ τῶν ὄρεων, προσέβαλαν ἐπιτυχῶς τοὺς Τούρκους καὶ ἐκυρίευσαν ἡ σημαντικῶς. Πρὸς τὸ ἐσπέρως ὁ Κουράϊδ ἠναγκάσθη νὰ κατασκευάσῃ ὄχυράμα.

Νῦν ὅμως πρῶτον, τούτων οὕτως ἐχόντων, ἀνεπτύχθη ὁ κίνδυνος ἑπας. Ὁ ῥώσος στρατὸς συγκείμενος ἐκ

40,000 ανδρών διέβη τον Δρίναν, και απ' ου επί τινα χρόνον ελεγκάτησε την χώραν εισέβαλεν εις Λοσνίτζην επί τινας ημέρας καταπυροβόλησαν αυτήν δια πυροβόλων και όλμων, ό δε Αντώνιος Βογιτζεβιτς όστις ήτον εκει Βοιβόδας, όσον άνδρες και άν ήτο, δέν ήδύνατο πλέον ν' αντισταθ ή επί πολύ.

Ο Καραγεώργης έλεγεν ότι ουδέποτε ήσθάνθη τοιούτον φόβον όσον δια τή ταυτόχρονον των προσβολών τούτων. Όθεν απήγησε νέαν βοήθειαν παρά του Πέτρου, όστις εξήκολούθει έν Κραϊνη την επιχείρησίν του « έν λεπτόν τής ώρας τάχιον, λέγει ούτος, όπως δυνηθώ ε' αποστείλω αυτούς έν λεπτόν τάχιον προς τον Δρίναν.»

Κατ' ευτυχίαν ό Κουρλιδ Πασσάς αποκαμικώς ένεκα τής αντιστάσεως, ήν εύρισκε κατά πάσαν νέαν προσβολήν, απεσύρθη. Ίσως συνέτεινε εις τούτο και ή τέλος μετά πολλάς άνωφελες άποπειρας προς τή τέλος του μηνός Σεπτεμβρίου του 1810 επιτυχούσα έλπίσις του Ρουστζούκου, όπερ ήδύνατο εύκόλως νά έμβάλη τον Πασσάν τής Νίσσης εις κίνδυνον εξ άλλου μέρους.

Διά τούτου ήδυνήθησαν οι Σέρβοι νά ενεργήσωσιν έλευθέρως κατά τής Βοσνίας.

Άμέσως μετά άπαντας του στρατού, έν ήδύνατο ν' αποπέμψωσιν εκ τής χώρας ταύτης, μετά του στρατού του του Κραγουγεβάτζου, του Σμετερέβου, τής Γρόσκας και του Βελιγραδίου, και μετά τινων Κοζάκων, έπροχώρησεν ό Καραγεώργης όπως λυτρώση την Λοσνίτζην. Εκ του Σαβάτζου ήλθεν ό Λουκάς Λαζάρεβιτς, και ό Ιάκωβος Νενάδοβιτς εκ του Βαλιέβου. Κατά την νύκτα τής 5ης Οκτωβρίου έφάνησαν ούτοι άπαντες ήμισίαν ώραν μακράν του βοσνικού στρατοπέδου και κατασεύασαν όχρώμα. Οι Τούρκοι είχαν θάρρος ικανόν όπως επιτελώσιν άμέσως την έπομένην πρωϊαν κατά των Σέρβων, άλλ' έν βραχεί εξεδιώχθησαν εξ άπασών των προ τής πόλεως θέσεών των και ήναγκάσθησαν νά φύγωσι προς τή παρά τον Δρίναν μεζω όχυρώματά των προς τή έσπέρας δε είδον τους Σέρβους στρατοπεδεύοντας προ αυτών πλησιέστατα. Την έπομένην ήμέραν έσχε χώραν μάχη κρίσιμος. Κατά πρώτον προσέβαλον άλλήλους δια των πυροβόλων και των τουφεκίων, έτα δε ήλθον και εις χείρας. « Άνεμίχθημεν ούτω μετ' άλλήλων, λέγει ό Καραγεώργης, ώστε επί δύο ώρας έμαχώμεθα δια τής σπάθης πολλούς Τούρκους έφρονέσαμεν, και πολλάς τουρκικάς κεφαλάς αποκόψαμεν εκ τούτων έπεσον τρις πλειονες ή εξ ήμών ουδέποτε υπήρξε μεγαλειτέρα μάχη ή μεεις διατηρήσαμεν τή πεδίον τής μάχης.»

Πραγματικώς οι Τούρκοι υπέστησαν τοιαύτην ζημίαν, ώστε απηλπίσθησαν πλέον νά διαπράξωσι τι τή έτος τούτο και υπεχώρησαν πέραν του Δρίνα. Ήδη

ό Καραγεώργης διαβής τον ποταμόν κατεδίωξεν αυτούς. Έν τούτοις την έπομένην ήμέραν ήλθον άπεσταλμένοι του Πασσά, ότινες έπρότειναν συνθήκην υπό τους όρους νά μη διαβώσιν ούτε οι μέν ούτε οι δε τον Δρίναν. Και ούτως έτελείωσε και ή εκστρατεία αύτη.

Παρατηρούντες οι Σέρβοι τή γενόμενα έβλεπον ότι κατά την εκστρατείαν ταύτην υπήρξαν ευτυχεις. Ο Όρβουρκος έρχόμενος προς αυτούς εύριξεσεν την Βαϊαν, ήτις από του παρελθόντος έτους κατείχετο υπό των Τούρκων, άπερχόμενος δ' έκυρίευσεν τή Γουργουσεβάτζον. Τό Κλάδοβον έπεσεν. Άπαντα τή φρούρια ταύτα παρέδωκαν οι Ρώσοι εις τους Σέρβους.

Και μέν τή τολμηρά σχέδια, όπερ κατ' άρχάς συνέλαβον οι Σέρβοι ουδόλως επέτυχον (δηλ. ή κατάκτησις τής Βοσνίας και ή συμπτύξις των Μαυροβουνίων αναγέννησις τής αρχαίας σερβικής εθνικότητας), εξ εναντίας διέτροσαν ούτοι τον έσχατον κίνδυνον, και επί δύο έτη ήγωνίζοντο τον περι των όλων άγώνα, αλλά νυν ή Σερβία έγένετο ισχυροτέρα ή πρότερον. Ουδόλως ήν πλέον περιορισμένη εις τή Πιτσαλίκιον του Βελιγραδίου, εκ τούναντίου προσέβηκεν εις έαυτήν επαρχίας εξ άπάντων των παρακειμένων Πασσαλικίων και Σαντσακίων, ήτοι εκ του Βιθιδινίου την Κράϊναν, τή Κλίουτζον και την Τζρανάρεκαν εκ τής Νίσσης τή Άλεξινάτζον και την Βαϊαν, πόλεις και χώραν εκ του Λεσκοβάτζου τή Παρκαίνον και τή Κρουσεβάτζον εκ του Νοβιπαζάρ τή περιφημον μοναστήριον τής Στουδενίτζης, εξ ου έπωνομάσθη νυν και επαρχία εκ του έν Βοσνία Σερβίκου τουλάχιστον τας έντεθθεν του Δρίνα επαρχίας τή Ιαδάρ και την Ήαδιεβίαν.

Η χώρα αύτη σημαντική, εύφορος και καλλιεργήσιμος απεσπάσθη ούτω εκ του Ισλάμ και απέδωθη πάλιν εις τους έγγυριους.

Καλόν ήθελεν εισθαι νυν νά στερεωθ ή έσωτερικόν πολιτεύμα έν μέσω των έριδων, ως βλέπομεν εξαπτομένως έν ή έτι διαρκεί ό άγών.

ΚΕΦΑΛΑ ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

Έσωτερικαί διχόνοιαί, έξουσία μοναρχική.

Άπαξ έτι πρέπει νά επανέλθωμεν εις την εκστρατείαν του 1809, ήτις ως είδομεν, έδωκε νέαν τροφήν εις τας έχθροπραξίας των Γουοποδάρων κατά του Αρχιστρατήγου, έν κατηγορούν ότι δέν ήγάπα ίκανώς τους Ρώσους.

Έτι έν τή στρατοπέδω τής Λοσνίτζης εξηγήθη

τότε ή έρις, άμα τή υποχωρήσει των Τούρκων. Ο Ιάκωβος Νενάδοβιτς ήρώτησε, « τίς θέλει υπερασπίσει εις τή μέλλον τή θρια ταύτα; » Ο Καραγεώργης απήνητησεν, « αυτός εκείνος όστις μέχρι τούδε έπραξε τούτο. » Ο Ιάκωβος όμως, όστις έπεθύμει τούτο, προσέθηκεν, « ουδόλως δύναται νά πράξη τούτο εκείνος, όστις αποβάλλει τήν έξωτερικήν βοήθειαν και έλκύει κατ' ήμών τον έχθρον. » Συναθροίσας δε τον στρατόν του και δεικνύων τον άνεψιόν του Πρώταν είπεν « Ίδέτε, τούτον έπεμψα και ούτος εύρεν ήμιν ευμενή αυτοκράτορα. Ο Μιλάδεν όμως και ό Μιλόιτς καταφρονούσι τον προστάτην, και θέλουσιν αυτοί νά γίνωσιν αυτοκράτορες και βασιλείς. » (1)

Εις την Σκουπτινίην του έκρος του 1810 ήλθεν ό Ιάκωβος Νενάδοβιτς ως και οι άλλοι μετά μεγάλου αριθμού μύρκων και όπαδών, έχων περι έαυτόν 600 περίπου άνδρας. Ούτοι έκραζον εις τας όδους « θέλωμεν τον αυτοκράτορα! » Έν ταις συνελεύσεσιν επιτίθετο κατά του Μιλάδεν. Ο Καραγεώργης έλεγεν « εάν ό Μιλάδεν έπραξε κακώς, λάβε εις τή μέλλον τήν θέσιν του και πράξον καλλίτερα. θέλετε ύμεις οι άλλοι τον αυτοκράτορα; έστω τον θέλω και εγώ. »

Ο Ιάκωβος πραγματικώς κατώρθωσε δια τούτου ν' απομακρύνη τον Μιλάδεν και τον Μιλόιτς, εις ους μάλλον απέδιδον άμέσως τή λάθος ή εις τον Αρχιστρατήγον, αυτός δ' εξ άλλου έγένετο πρόεδρος τής γερουσίας. Προφασίζόμενος δ' ότι δέν ήδύνατο νά διατηρώσι τόσους υπαλλήλους άπεμάκρυνε τους Σοβιετνίκους, ότινες απήρκεσαν αυτώ, και έφαινετο ός νά ήθελεν εις τή εξής νά συμμερισθ ήν έξουσίαν μετά του Καραγεώργη. Συνεργεία αυτου επέμφθη πρεσβεία εις τή βωσνικόν στρατόπεδον όπως αίτήσθ βοήθειαν.

Εις τους λοιπούς έν τούτοις ή μεταβολή αυτη των πραγμάτων δέν ήρκεσεν. Ο Μιλέγκος έπρεπε νά είναι μέλος τής πρεσβείας, έλθών όμως μέχρι Πορέτζης ενόμισεν ικανόν νά πέμψη άντ' αυτου τον γραμματέα του, αυτός δε εκήρξεν ότι δέν υποτάσ-

(1) Ο Cyprien Robert παριστξ τή στρατοπέδον ως εάν ήτο uno diu armato. Τας λέξεις, ως κατά τήν προτέραν έκδοσιν του βιβλίου μας όρθως επαναλαμβάνει ό Βουδ, «il vous a trouvé un gracieux empereur,» μεταβάλλει εκείνος ούτως: « quo le czar avait daigné accorder la couronne de Serbie. » Όποια άνοια! Και ούτως εξήκολούθη. Τας λέξεις ως επρόφηρον ό Ίάκωβος έν Σκουπτινή, και τας όποιες ό Βουδ μεταφράζει ούτω: «si Mladen a mal fait, prends sa place, et fais mieux,» έκλαμβάνει ούτως κατά λέξιν: άντι δε του μετά ταυτα όρθως παρά του Βουδ εκφερομένου « vous voulez l'empereur, moi aussi; » ό Μπ. Cyprien λέγει έτι είπεν εκείνος: vous autres, vous voulez l'empereur russe; essayons de l'empereur russe.»

σεται πλέον εις τον αρχιστρατήγον και έκίνησεν εις επανάστασιν την υπό τας διαταγάς του χώραν.

Άλλος Γουοποδάρος εκ τούναντίου ό Πέτρος Δοβρινατζος απήλθεν αυθαιρέτως ως απεσταλμένος συνοδευόμενος υπό του Ροδοφινίαν έπορεύθη εις τή βωσνικόν στρατόπεδον, και εκει υπό τή πρόσχημα ότι έχει έντολήν παρά του έθνους του, εξήτησε νά επιστρέψη συνοδευόμενος και υπό βωσνικού επικουρικού στρατού. Έν ή δε ήρέθισε τους Ρώσους κατά του Καραγεώργη είδοποιεί συγγράμους τους Σέρβους ότι δέν θέλουσιν υποστηριχθ ή παρά των Ρώσων, εάν δέν αλλάξωσι τον Αρχιστρατήγον και την γερουσίαν άπασαν. Εξήκολούθησε δε νά ενεργή προς επιτυχίαν των σχεδίων τούτων και άφου έφθασεν ή άλλήθης πρεσβεία. Ήδυνήθη νά πείση τον προϊστάμενον αυτης Μιλάνον τον εκ Ρουρνίκου ότι ό Καραγεώργης τείνει νά γίνη απόλυτος κύριος, και κατώρθωσε νά συγκατατεθ ή ούτος όπως λάβη υποβολιμαίαν πληροξουσιότητα (άπορίας άληθως άξιον νά παρατηρήσ η τις πώς πλανώνται οι άνθρωποι ούτοι), ήν ούτος συνέταξε μετά των όπαδών του ύπερ έαυτου.

Τινώσκαμεν όμως ήδη ότι δι' άπάντων τούτων ουδέν κατώρθωσαν. Ο Καραγεώργης είχε τήν ευκαιρίαν νά δώσ η καλλιτέρας πληροφορίας δι' ένός των φίλων του, δια του Αρχιμανδρίτου Φιλίπποβιτς, εις τον Καρίνσκι, και συνεπείς τούτου ούτος εξέδωκε τήν προκήρυξιν εκείνην, περι ης ήδη έλαλήσαμεν, και δι' ήν κατά τήν εκστρατείαν του 1810 συνέπραξαν ούτως εκ συμφώνου άπαντες.

Τούτο όμως δέν έκόλυε τους Γουοποδάρους, και τής εκστρατείας έτι διαρκούσης, νά σκέπτονται και περι των ίδιων έριδων των.

Έν τή στρατοπέδω του Ζουκκάτου συνήλθον ταυτοχρόνως ό Πέτρος, ό Μιλέγκος και ό Μιλάνος, έν δε τή στρατοπέδω τής Λοσνίτζης ήσαν όμοι ό Ιάκωβος Νενάδοβιτς και οι όπαδοί του, και έν αυτ ή είλην ούτοι τήν ευκαιρίαν νά συσκέπτονται περι των νέων μέτρων, όπερ έπρεπε νά λάβωσιν. Ο Καραγεώργης όμως ήν λίαν ισχυρός και αυθις ανεδείχθη δραστηριώτατος έν πολέμω, ώστε δέν ήδύνατο ούτε νά φαντασθώσι κδν νά τον διώξωσιν άμέσως εκ τής θέσεώς του. Συνενοήθησαν όμως όπως περιορίσωσιν αυτον ούτως ώστε νά δυνηθώσιν εις τή μέλλον νά τον καταβάλωσιν. Άν ήρχετο τάγμα βωσνικόν περι τής αποστολής του όποιου, ό Μιλάνος είχε τήν έντολήν νά φροντίσ η (και δια τής άπλης παρουσίας τούτου ενόμιζον ότι ήθελον δειχθ ή υπέρτεροι), Άλλοιον ούτοι δια τής παλαιάς των επιβρόης, δια των Μόμκων των, δια των μετά του Βελιγραδίου σχέσεών των και μάλιστα δια διεγέρσεως των υπό των Μιλάδεν δυσχεραστημένων στρατιωτών νά γίνωσιν αρχόντως ισχυροί, όπως εκτελέσωσι πολυμήρη τι σχέδιον

Επιμένονας μεγάλην σκλαβιά, έμελλε να έχη η συγκληθησομένη Σκουπτινά.

Ως γινώσκωμεν η μεταξύ Γοσποδάρων και Αρχιστρατήγου έρις δεν ήτο τυχαία, αλλά απέβηεν εξ αυτής της φύσεως των πραγμάτων.

Παράδοξον έλιως είναι το να νομίζη τις ότι οι μόν Γοσποδάροι ήσαν τύραννοι του λαού, ο δε Καραγεώργης υπερασπιστής τούτου, καθ' ότι τούτο και κατά τας ιδέας ές έχωμεν εν τη Δύσει, εξ ου πηγάζει τούτο, δεν είναι όρθόν, και εν τη Ανατολή έλιως άνάρμοστον.

Μάλλον δύναται τις να έννοήση την φύσιν της έριδος εάν σκεφθώ όποιον πάντη άλλωσιν δρόμον ήθελον λάβει άργότερον τα Έλληνικά πράγματα εάν εις εκ των άρχηγών ήθελεν αποκτήσαι ισχύν όποία ήν η του Καραγεώργη. Η ένότης του έθνους, και η ανάγκη της στρατιωτικής άρχηγίας άπήντων την ένότητα της δυνάμεως.

Διά τούτων όμως δεν θέλωμεν να είπωμεν ότι η σωτηρία της χώρας εύρίσκετο εν τη ύποταγή των Γοσποδάρων, εξ εναντίας ούτοι είχαν μάλιστα δικαιώμα να άπατήσωσι βαθμύτινα ανεξαρτησίας, καθ' ότι ώφέλησαν μεγάλως τας επαρχίας των, και είχαν εν αυταίς επέρρην άτομικήν. Ύπειδή όμως τούτο δεν επέτυχε και όσημέραι ανεφύοντο νέκι διχόνοιαι, δεν έμενε πλέον η να φανή όποία μερίς ήθελεν άναδειχθί ήτχυροτέρα ότε έμελλον να συγκρουσθώσι μετ άλλήλων.

Ο Καραγεώργης είχε το πλεονέκτημα του να μάθη εν καιρώ τα σχέδια των εναντίων του.

Επισκεφθείς ποτε τον Λουκάν Λαζαρεβιτς, όστις ένεκα της πλιγής εκείνης, ήν έλαβε κατά την σφοδράν πρό των τουρκικών όχυρωμάτων μάχην, έκειτο εν τη σκηνή του, είπεν αυτώ ο Καραγεώργης εν έίδει άστεινόμευ « τούτο συμβαίνει εις τον μη δίκαια πράττοντα. » Εκ τούτου ο Λουκάνς έγένετο προσεκτικός, διότι ήν συνεννοημένος μετά των άλλων, και ένόμισεν ότι τα πάντα ανεκαλύφθησαν. Είτε λοιπόν παρακινήθεις υπό πικαίως προς τον άρχηγόν άγάπης, είτε κυρίως φοβούμενος την κατασχόνην εν άποτυχία (διότι ήν λίαν φιλότιμος), είτε δι' άλλον τινά λόγον, απέκάλυψεν όσα έγίνωσκε. Μετά τινά χρόνον έφθασεν εις το στρατόπεδον ο ιδιαίτερος γραμματεύς του Μιλάνου, ο Λάζαρος Βοϊνόβιτς και ο Καραγεώργης κατέβαλε τα πάντα ύπως προσελκύσθ αυτόν, και εξ αυτου έμαθε τα συμβαίνοντα καταλεπτός και βεβαίως.

Συνεπείς τούτου άπεφάσισεν ο Καραγεώργης ού μόνον να υπερασπισθί την έξουσίαν του, αλλά προσέτι να καταστρέψη και την ισχύν των εναντίων του. Το έφρ του 1814 μη παρουσιασθέντες εν καιρώ εις την Σκουπτινάν, ότε Μιλέγκος και ο Πέτρος διότι

ήθελον να περιμείνωσι την έξουσίαν του ξωσικού τάγματος, και ο Ιάκωβος διότι δεν ήθελε να φανή έννε των δύο συμμάχων του, έδωκαν καιρόν εις τον Αρχιστρατήγον να επιβρέάση σημαντικά τους μίτρούς Βοϊνόβδας, όστινες μόνος σχεδόν ήσαν παρόντες, και κατά τσοούτον μάλλον, καθ' όσον επιτηδείως συνήνωσε τα συμφέροντα αυτου μετά των συμφερόντων τούτων.

Ούτω κατόρθωσε να επιψηρισθώσιν εν τη συνελεύσει ταύτη άποφάσεις, αίτινες ήλλόλου εν έλοκλήρου την κατάστασιν της χώρας. Η πρώτη άπόφασις ώριζε να μη έξαρτώνται εις το μέλλον οι Βοϊνόβδαι από των άνωτέρων Γοσποδάρων, αλλά άμέσως από του Αρχιστρατήγου και της γερουσίας. Νέα διαιρέσις της χώρας ήρχισε να ενεργήται. Αί επαρχίαι, ές μέγχοι τουδς ο Μιλέγκος ένυθέρινα δια Βουλωνικμπασσάδων, διανεμήθησαν εις όκτώ Βοϊνόβδας. Ο Μιλόσχις, όστις εν όνόματι του Μιλάνου κατείχε δύο επαρχίας, τή Ρουδνίκων και την Ποσσέγαν, απέβαλεν έντελώς την μίαν, και τα δύο τρίτα της έτέρας. Βοϊνόβδς ώς ο Αντώνιος Βογιτζέβιτς, ο Μιλόσχις Βιτζεράτς, ο Στιγνώνς Τσοούπκς, όστινες μέχρι της ώρας έξηρτώντο από του Ιακώβου ή του Λουκά, έγέγοντο νυν ανεξάρτητοι. Εκ τούτου δύναται τις να έννοήση ότι τάχιστα ήρεσκον εις άρχηγούς δευτέρας τάξεως, και ότι ούτοι ένίσχυον έτι πλέον την ισχύν του Αρχιστρατήγου, δι' ης τσοούτον ώφεληθήσαν. Άμέσως μετά τούτων συνεδέστο η δευτέρα άπόφασις, δι' ης ώριζέτο έντελής μεταβολή της γερουσίας. Τα δικαστικά αυτης καθήγοντα άπεχωρίζοντο από των διοικητικών. Προς εκπλήρωσιν των δικαστικών έσχηματίσθη εκ των ήττων επιφανών Σοβιετνίκων άνωτερον δικαστήριον, τα δε διοικητικά ώφειλον ν' άντατεθώσιν εκ τούναντίου εις τους μάλλον διακεκριμένους άνδρας εν είδει ύπουργείου. Έμελλον να όνομάζωνται διοικηταί, Ποπερτζέτελοι, ο μόν του πολέμου, ο δε της δικαιοσύνης ο τρίτος των έξωτερικών, ο άλλος των έκκλησιαστικών, των έσωτερικών, των οικονομικών. Σκοπόν είχαν ν' αναθέσωσι τα ύπουργεία ταύτα εις τον Μιλάνον, τον Κνέζον Σίμαν Μάρκοβιτς και τον Δοσίθεον Όθράδοβιτς, εις τους άφοσιωμένους όπαδούς του Καραγεώργη, και εις τον Ιάκωβον, τον Μιλέγκον και τον Πέτρον. Διά της πρώτης άποφάσεως της γερουσίας άφρηθή απ' αυτών το μέγιστον μέρος της μέχρι τουδς έξουσίας των, διότι, ούτως είπειν, άπεσπάσθησαν από των επαρχιών των δια της δευτέρας άποφάσεως τοίς έδόθη θέσις εκτός των παλαιών αυτών σχέσεων, και η θέσις αυτη άφηνεν εις αυτους κατά μικράν μόνον έλευθέραν ενεργείαν, επειδή το κυριώτερον ύπουργείον το του πολέμου άνετέθη εις τον Μιλάνον. Εάν παρεδέχοντο ταύτα ο

Καραγεώργης υπερίσχυεν. Αλλά και δια την περιστασιν, καθ' ην δεν ήθελον να ύποταχθώσιν εις τα άποφασισθέντα, έλήφθη πρόνοια, διότι έψηφίσθη υπό της συνελεύσεως νόμος, δι' ου ο άπλως μόνον έναντιούμενος εις τας άποφάσεις ταύτας έπρεπε να τιμωρηθί δι' έξορίας. Μετά τα ψηφίσματα ταύτα ο άρχιστρατήγος διέταξεν άπαντας τους Βοϊνόβδας να όρκισθώσιν ότι εις αυτόν μόνον και εις ουδένα άλλον ήθελον ύπακούσει μετά ταύτα κατά διαταγήν του άπεσφύθησαν και έκαστος άπήλθεν άμέσως εις την επαρχίαν του.

Εις ταύτην την θέσιν εύρίσκοντο τα πράγματα ότε ο Μιλέγκος και ο Πέτρος έφθασαν τέλος εις Βελιγράδιον, συνοδευόμενοι και υπό του ξωσικού τάγματος. Άναμφιβόλως ήδύνατο έτι ν' άντισταθώσι, και εάν διέμενον άδιάσπαστοι η ήνωμένη επιβρόή των ήθελεν έχη μεγάλην σημασίαν. Τας ιδέας των συνεμερίζετο και ο Χαϊδοούκος Βέλικος, όστις δεν ήγάπα την τάξιν, και όστις από του παρελθόντος έτους διέμενε εν άπειθεί διαστάσει. Εις την συνεύσειν τότε ήλθον τόσαι κατηγορίαι ένεκα των βρειοπραγιών και των πικαιών ένγκλημάτων των, ώστε ήθελον να τον κλειώσιν εις πύργον τινά. Αλλά αυτς συναθροίσας τους Μόμκους του τοίς είπεν « Όταν ήρχόμην ένταυθα ένόμιζον ότι ήθελον έρωτηθί πόσας πληγάς έλαβον, πόσους άνδρείους πολεμιστάς άπόλεσα, πόσαι ήπποι έφρανήθησαν ύπ' έμέ αλλά νυν έμ' έρωτώσι πόσας κόρας έφίλησα; έμπρός λοιπόν, ως απέλωμεν. » Νυν ήλθε μετά των άλλων Γοσποδάρων εις Βελιγράδιον έχων μεθ' έαυτου 70 εκλεκτούς όπαδούς (Βεκιαρούς καθ' όσον ούτοι έμισθοδατούντο πρ' αυτου, και Μόμκους καθ' όσον ήσαν προσωπικώς ύποχρεωμένοι εις αυτόν), έτοιμούς να διαπράξωσι τα πάντα. Και εν τη πόλει οι Γοσποδάροι είχαν ισχυράν μερίδα, και ούτως ήδύνατο, εάν ήθελον, να επιχειρήσωσι σοβαρόν τι κίνημα. Αλλά ήδη η ένότης και η ισχύς των διασπάσθη δι' άπωλειών των. Ο Μιλάνος, εις τον όποιον είχαν έντελ' έμπιστοσύνην, ήσθένησεν εν Βουκουρεστία, μικρόν άφ' ου επανήλθεν εις αυτόν ο Λάζαρος Βοϊνóβιτς, και απέθανε κατά τας τελευταίας ήμέρας του 1810. τινές νομίζουσι ότι απέθανε δηλητηρησθείς. Έτι μάλλον άξιον λόγου ήν ότι ο Ιάκωβος Νενάδοβιτς μετέβαλεν ιδέαν. Άπαφάσισε να δεχθί την εν τη γερουσία θέσιν του, και νυμφεύσας τον υίόν του Έφραϊμ μετά της θυγατρός του Μιλάνου ήνώθη έντελώς μετά της πατρίδας του Καραγεώργη. Αντι να έλθη μετά πολυπληθούς συνοδείας, έφθασεν εις το Βελιγράδιον επί εκλήθρου, μετά δύο μόνον Μόμκων. Ο Πέτρος και ο Μιλέγκος έμειναν μόνοι μετά του Βελίκου.

Αλλά και τούτον ήδυνήθησαν ν' άποσπάσωσιν άπ' εκείνων. Ο Καραγεώργης προσωπικώθη τούτον έντε-

λώς δια πλουσίαν δώρων, και δια της άνανεώσεως του αξιώματός του του Βοϊνóβδαι εν Βακία, έπερ άπάλεσεν ένεκα της πρό ένός έτους φυγής του άποκάλων δι' αυτόν συνεχώς υίόν του έλεγεν ότι δεν ήγάπα περισσότερον τούτου τον πρωτότοκόν του υίόν Άλέξιον. Αλλά όπως μη άφήσωσιν αυτόν να κλονίζηται μεταξύ των νέων και των παλαιών του ύποχρεώσεων εύρον πρόφασιν να άπομακρύνωσιν αυτόν. Έπλασαν έπιστολήν δι' ης άνγγέλετο ότι οι Τούρκοι εκ Νίσηςς έρχόμενοι εισέβαλον εις την χώραν και έπροχώρησαν μέχρι της Βενίας' την έπιστολήν ταύτην έπρεπε να φέρη Γάρταρβς τις ιδρύτι βέρμενος. Δέν είχαν ανάγκη άλλου κέντρου ύπως παρακινήσωσι τον Χαϊδοούκον ν' άνχωρήσθ, όστις άμέσως μεθ' άπαντων των Βεκιαρών του άνεχώρησεν ύπως σώσθ την Βοϊνοδιάν του.

Τότε ο Πέτρος και ο Μιλέγκος δεν έτόλμησαν πλέον να επιχειρήσωσι τι. Ιδίως επέμενεν ο Στέφανος Σίβκοβιτς, ο πλουσιώτερος κάτοικος του Βελιγράδιου και παλαιός αντίπαλος του Μιλάνου, να οι δύο άρχηγοί τολμήσωσι να διαπράξωσι τι, και επεθύμει ν' άρχίσωσι δι' έφόδου κατά της οικίας του Μιλάνου. Ο Πέτρος και ο Μιλέγκος άπήντησαν ότι δεν είχαν ίκανούς άνδρας προς τούτο, αλλά ο Σίβκοβιτς άπήντησε « δεν είμεθα ήμεις τρεις και δεν έχομεν τους μάμκους μας; κατά τους πρώτους πυροβολισμούς θέλει επαναστατήσαι εν τη πόλει ο λαός, όμως μισεί τον Μιλάνον, και ο λαός των περιχώρων, όστις επιθυμεί να λαφύρωγησθ, θέλει εισέλθει εις την πόλιν και ύποστηρίξει ήμάς. » Ούτοι άπήντησαν ότι δεν είχαν πολεμφοδία ύπως άρχίσωσιν. Ο Σίβκοβιτς απεθών έσύναξε σάκκους τινάς πλήρεις και τους έφερεν εις αυτους. Αλλά, ως προείπομεν, άμφοτέροι άπόλεσαν το θάρρος ένεκα των μέχρις εκείνου άποτυχιών. Εν η ο Σίβκοβιτς τους παρεκίλει εις ταύτα, ούτοι διέμενον καθήμενοι παρά την έστίαν, και ουδέν άποκρινόμενοι άνεκίνουον μόνον τους άνδρακας δια της πυράργας.

Όπως ο Καραγεώργης έντελώς άσφαλισθί, έπρεπεν έτι να βεβαιωθί και περι του ξωσικού τάγματος (το τάγμα ήν το του Νόισλότ), τί έπρεπε να έλπίζη παρ' αυτου και όπρίας ιδέας είχαν ο διοικητής τούτου Βάλλας. Εάν ο Καραγεώργης έδείχθη ποτε δυσμενής προς τους Ρώσους τούτο συνέβη, επειδή είχε πεισθί και ιδίως δια των διαβεβαιώσεων των εναντίων του, ότι οι έχθροι και αντίπαλοι του ύπεστηρίζοντο και έπροστατεύοντο ύπ' εκείνων. Ο Καραγεώργης ήθελε τέλος να κατανοήση την αλήθειαν. Δειπνήσαντες ποτε άπαντες όμου, ο Γεώργιος, ο Πέτρος και ο Μιλέγκος μετά του Βάλλα εν τη οικία του Μιλάνου, και θέλοντες προς τιμήν του ξε-

νου να τον συνοδεύσωιν εις την οικίαν του, ήλθεν ο Γεώργιος, και ίσως ουχι άνευ σκοπού, εις έριδα μετά του Μιλέγκου· συνεπεία ταύτης διέταξε τους μόνους του να τῷ αφαιρέσωιν τὸ ξίφος του. Ο Βάλλας έμεσολάβησεν υπέρ του Μιλέγκου ὅστις διέμενεν ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ μετ' αὐτοῦ. Τὴν στιγμήν ταύτην περιέμενεν ὁ Καραγεώργης, ὅστις ἀποκαλύψας τὴν κεφαλὴν του ἠρώτησε τὸν Βάλλαν ἐν ὀνόματι τοῦ ἄρτου τοῦ αὐτοκράτορος του ἂν ἤλλοι να ὑποστηρίξῃ τὴν φαντασίαν τοῦ Μιλέγκου. Ο Βάλλας ἀπεκρίθη ὅτι ἤλθεν ὅπως βοηθήσῃ τὸ ἔθνος ἡγουμένου τοῦ Καραγεώργη. « Ἄφες με λοιπὸν, ἀνέκραξεν οὗτος, ν' ἀσπασθῶ τὴν χεῖρά σου ἀντὶ τῆς χειρὸς τοῦ αὐτοκράτορος σου. » Δὲν εἶχεν ἀνάγκην ἄλλης διαβεβαιώσεως· ἐλησμόνησε τὴν μετὰ τοῦ Μιλέγκου ἔριδα, καὶ ἤρκει εἰς αὐτὸν ὅτι ἐκ τοῦ μέρους τούτου ἦν ἀσφαλής.

Τὴν ἐπομένην ἡμῶς ἡμέραν ἔλαβε τὰ ἀναγκαῖα μέτρα ὅπως φέρῃ εἰς πέρας τὰ πάντα. Ἐπεμψεν εἰς τὸν Μιλέγκον καὶ τὸν Πέτρον τὰ διατάγματα, δι' ὧν ἀπὸ τῆς ἀρχηγίας των μετεβλήθητο εἰς τὴν γερουσίαν. Ἐπρεπε ἡμῶς οὗτοι νὰ τὸ παραδεχθῶσιν; Ἄλλον τοῖς πᾶσιν ἦν, ὅτι μετὰ τὴν ἔνωσιν τοῦ Ἰακώβου μετὰ τοῦ ἀντιπάλου του, καὶ ἐν τῇ γερουσίᾳ μειοψηφοῦντες, δὲν ἤθελον εἶναι ἰσχυροί. Ἐπρεπε νὰ τὸ ἀρνηθῶσιν; Ἢ ἐξορία ἦν ἡ ἀπάντησις τῆς ἀρνήσεως, καὶ ἡμῶς ἀπεφάσισαν ν' ἀρνηθῶσιν, ἐλπίζοντες ὅτι ἤθελε συγχωρηθῆ αὐτοῖς, ὅπως ἐζήτουν, νὰ ζήσωσιν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις των ὡς ἀπλοὶ ἰδιῶται. Ἐπειδὴ ἡμῶς ἡ ἰσχὺς των ἐβασίλευτο μᾶλλον εἰς τὴν ἀτομικὴν ἐπιβρόχην των ἢ εἰς ὑπὸ νόμου δοθὲν δικαίωμα, δὲν ἐπιτρέπη αὐτοῖς τοῦτο, καὶ ἐπομένως τὴν ἐπιούσαν ἐφαίνοντο ἐπὶ τῶν γωνιῶν τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως τὰ ψηφίσματα, δι' ὧν καταδικάζοντο εἰς ἐξορίαν. Ἐν αὐτοῖς ἐμπεριείχοντο ἅπαντα τὰ ἀληθῆ ἢ πλαστά ἐγγλέμματα των· ὅτι ὁ Πέτρος Λαθραϊάτζος, ἔφυγεν ἀπὸ τοῦ Δελιγραδίου, ὅτι ἀνεχώρησε μετὰ τοῦ Ροδοφινικίν, ὅτι ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ ὅτι εἶναι ἀπεσταλμένος τοῦ ἔθνους ἄνευ τοικότης ἐντολῆς παρ' αὐτοῦ, καὶ ὅτι κατακρατεῖ ἔτι χρήματα εἰσπραχθέντα διὰ τοῦ τελωνείου. Ὅτι ὁ Μιλέγκος ἐπανεστῆ ἐν Πορέτζῃ, ὅτι παρανόμως ἐδαπάνησεν εἰς διατήρησιν τῶν Βεκιάρων του χρήματα σταλέντα παρὰ τῆς Ρωσσίας πρὸς βοήθειαν τοῦ ἔθνους, καὶ ὅτι ἐδείχθη εἰς πολλὰ τοιαῦτα ἀβλαβέτος. Τέλος ἔλεγον εἰς αὐτούς· « ἐνταῦθα εἶναι ἡ Αὐστρία, ἐκεῖ ἡ Τουρκία, πρὸς τὸ ἄλλο μέρος τέλος ἡ Βλαχία καὶ ἡ Ρωσία, ἐκλέξατε τὴν χώραν εἰς τὴν ὁποίαν ἐπιθυμεῖτε ν' ἀπέλυθητε. » Οὗτοι ἐξέλεξαν τὴν Ρωσίαν. ὑπὸ φρουρὰν συγκειμένην ὑπὸ Κοζάκων καὶ Σέρβων καὶ ἀφ' οὗ πρῶτον ὁ Καραγεώργης κατέλαβε τὴν Πορέτζαν καὶ τὸ Κλάδοβον διὰ πιστοῦ στρατοῦ, διέταξεν οὗτος νὰ τοὺς

ὀδηγήσῃ διὰ τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ποσσαρεδάτζου πρὸς τὸν Δούναβιν.

Ἀφ' οὗ ἀνεχώρησαν οὗτοι, ἔφθασεν εἰς Βελιγράδιον ἐπιστολὴ τοῦ Μιλόσχου, (ὅστις νῦν ἀντὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Μιλάνου ἐξηκολούθει τὴν ἰδίαν πολιτικὴν, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς διὰ τῶν νέων διατάξεων περιωρίσθη), δι' ἧς ὑπέσχετο βοήθειαν εἰς τοὺς δύο Γοσποδάρους· οὗτοι ἡμῶς ἦσαν πέραν τοῦ Δουνάβειος ὅτε ἐγένετο χάριν αὐτῶν κίνημά τι ἐν ταῖς ἐπαρχίαις των. Ὁ Καραγεώργης ὅστις ἐπέτυχεν εἰς τὴν κυρίαν ὑπόθεσιν, ἔλαβε καὶ κατὰ τούτου λίαν δραστήρια μέτρα, ἐπειδὴ δ' ἐνόμιζεν ὅτι ὁ συνήθης στρατὸς δὲν ἤθελε πολεμήσει εὐκόλως πρὸς ὁμοφύλους ἐπτρατολόγησεν ἀντ' αὐτῶν Βεκιάρους καὶ Βοϊβόδας μετὰ τῶν Μόνικων των, καὶ ἠδυνήθη διὰ τούτων βεβίως νὰ καταπιείξῃ τὴν ἀρχομένην ἐπανάστασιν. Ἐπειδὴ δὲ μετὰ τῶν ἄλλων Βοϊβόδων ἤλλοι καὶ ὁ Μιλόσχος, ἠδύνατο εὐκόλως νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτοῦ λόγον διὰ τὴν ἐπιστολὴν του, ἦτις περιῆλθεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Μιλάδεν. Προσηνέχθησαν ἡμῶς πρῶτος πρὸς τὸν Μιλόσχον, ἀλλ' ἂν καὶ ἔδωκαν εἰς αὐτὸν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀρνηθῆ τὴν ἐπιστολὴν, οὗτος τὴν ἀνεγνώρισεν. Ἐλεγον ὅτι μόνος ὁ μυστικὸς σύμβουλος Δημήτρις, παρεκίνησεν αὐτὸν εἰς τοῦτο· ὁ Μιλόσχος ἡμῶς ἐπέμεινε λέγων ὅτι ἡ ἐπιστολὴ ἐγράφη παρ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. Ἐν τούτοις τὸν ἀπέλυσαν, καὶ ἴσως ἐπειδὴ δὲν ἦτον ἔτι ἀρκούντως ἰσχυρὸς ὥστε νὰ τὸν φοβηθῶσιν, ἀρκεσθέντες εἰς τὰς πρὸς τὸν Ἀρχιστρατήγον καὶ τὴν γερουσίαν περὶ ἐντελοῦς ὑπακοῆς ὑποσχέσεις τους.

Ὁ Λεόντιος, ὃν ἔτι δὲν ἐνεπιστεύοντο ἐντελῶς, μετέβη εἰς Κραγουγεβάτζον, μετὰ δὲ τοῦ νέου βίωσσο ἀπεσταλμένου Νέδοβα ἦσαν εἰς ἐντελῆ συνενόησιν.

Οὗτω κατέπεσαν ἡ ἰσχὺς τῶν μεγάλων Γοσποδάρων, ἦτις εἶχε βαθυτάτας ρίζας ἐν τῷ λαῷ, ὁ δὲ Καραγεώργης ἐγένετο ἀπόλυτος κύριος ἐν τῇ σερβικῇ χώρῃ. Οἱ Βοϊβόδαί, οἵτινες ἐκυβέρνων ἐκεῖ, οὐχὶ ἀείποτε μετὰ κανονικῆς ἕλως ἐξουσίας, ἦσαν σχεδὸν ἅπαντες διαρισμένοι παρὰ τούτου, ἢ ἐζητῶντο ὑπὸ τούτου, καὶ οὐδεὶς ἦν ἀρκούντως ἀνεξάρτητος ὅπως ἀντισταθῆ αὐτῷ. Ἡ γερουσία, ἐν ἧ αἰθέσει τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Μιλέγκου κατελήφθησαν δι' ἀνδρῶν ἕλως ἀφωσιωμένων τῷ Ἀρχιστρατήγῳ, ἐκυβέρνα κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ, καὶ οὐδόλως ἐφρόντιζε περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς. Ἰδρύθη ἐξουσία δημοσία, ἦτις ἡμῶς ἦν συγκεντρωμένη ἐντελῶς ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ Καραγεώργη. Οὗτος ἦν ὁ ἡγεμὼν τῆς μικρᾶς ταύτης μοναρχίας. Οἱ ἰσχυρότεροι ἄνδρες τῆς χώρας ἦσαν διὰ τούτου μόνον δυνατοί, καθ' ὅσον ἦσαν στενῶς μετ' αὐτοῦ συνδεδεμένοι.